सत्यमेव जयते

महाराष्ट्र शासन

Government of Maharashtra

कार्यक्रम अंदाजपत्रक

PERFORMANCE BUDGET

२०२२-२०२३

2022-2023

सहकार, पणन व वस्त्रोद्योग विभाग

Co-operation Marketing and Textiles Department

शासकीय मुद्रणालय, कोल्हापूर

२०२१

कार्यक्रम अंदाजपत्रक

२०२२-२०२३

सहकार, पणन व वस्त्रोद्योग विभाग

अनुक्रमणिका

सहकार विभाग

	पृष्ठ क्रमांक
प्रास्ताविक :	
विभाग १-- सहकार आयुक्त व निबंधक सहकारी संस्था, म. रा., पुणे-१ यांच्या नियंत्रणाखालील विषय :--	
१) संचालन व प्रशासन	१
२) लेखापरीक्षण	७
३) सहकारी पतसंस्था	१२
४) औद्योगिक सहकारी संस्था (हातमाग व यंत्रमाग यांच्या व्यतिरिक्त)	२५
५) शासकीय कर्मचाऱ्यांच्याकरिता सहकारी गृहनिर्माण संस्था	२७
६) मजूर सहकारी संस्था	३२
७) शिक्षण, संशोधन व प्रशिक्षण	३८
८) महाराष्ट्र राज्य सहकारी परिषद, पुणे	४६
परिशिष्ट "ब" सहकार खाते, कार्याचे विवरण	५०-अे
परिशिष्ट "क" सहकार आयुक्त व निबंधक सहकारी संस्था व त्यांचे अधिनस्त कार्यालयातील पदांचा तपशील	५१
परिशिष्ट "ड" सहकार विभागाचा मंत्रालयीन स्तरावरील पदांचा तपशील	५४
विभाग २ --साखर आयुक्त, महाराष्ट्र राज्य, पुणे यांच्या नियंत्रणाखालील विषय :-	
१) साखर आयुक्तालय, महाराष्ट्र राज्य, पुणे	५५
२) साखर आयुक्त, महाराष्ट्र राज्य पुणे कार्याचे विवरण	६६-अे
राज्य सहकारी निवडणूक प्राधिकरण	
विभाग ३-- राज्य सहकारी निवडणूक प्राधिकरण,महाराष्ट्र राज्य, पुणे यांच्या नियंत्रणाखालील विषय :-	६९
पणन विभाग	
विभाग ४--संचालक, कृषी पणन, म. रा., पुणे यांच्या नियंत्रणाखालील विषय :-	७९
१) महाराष्ट्र राज्य वखार महामंडळ	८३
२) महाराष्ट्र राज्य सह. कापूस उत्पादक पणन महासंघ मर्या.	८६
वस्त्रोद्योग विभाग	
विभाग ५-- वस्त्रोद्योग आयुक्तालय,	
१) म. रा., नागपूर यांच्या नियंत्रणाखालील विषय	११३
२) रेशीम संचालनालय, म. रा., नागपूर	१२९
विवरणपत्रे --	
एकूण अर्थसंकल्प २०२१-२०२२ कार्यक्रमनिहाय दर्शविणारे विवरणपत्र (विवरणपत्र "अ")	१४१
प्रधान शीर्ष-नि-कार्यक्रमनिहाय एकूण प्रत्यक्ष खर्च २०१९-२०२० व अर्थसंकल्प व सुधारित अंदाज, २०२०-२०२१ आणि अर्थसंकल्प २०२१-२०२२ दर्शविणारे विवरणपत्र (विवरणपत्र "ब")	१४४

कार्यक्रम अंदाजपत्रक २०२२-२०२३

सहकार विभाग

प्रास्ताविक--

सहकारी अर्थ व्यवस्था ग्रामीण जनता, आर्थिक व सामाजिक पीडित शोषितांच्या उत्कर्षाचे आशास्थान म्हणून मान्यता पावलेली असून तिने गेल्या शतकांमध्ये सर्वव्यापी स्वरूप प्राप्त केले आहे. व्यक्तींच्या ग्रामीण शेतीविषयक गरजांपासून ते ग्राहकवस्तू वितरण, औद्योगिक प्रक्रिया, इतकेच नव्हे तर सहकारी रुग्णालयांपर्यंत लक्षणीय वाटचाल झाली आहे. सहकारी संस्थांची संख्या १९६१ ला ३१,५६५ होती. तर मार्च २०२१ अखेर ती २,१७,३३७ (अस्थायी) इतकी झालेली आहे. सभासद संख्या १९६१ ला ४२ लाख होती तर मार्च २०२१ अखेर ६३५ लाख (अस्थायी) इतकी झालेली आहे.महाराष्ट्र राज्याची सन २०२० मधील प्रक्षेपित लोकसंख्या १२.३ कोटी आहे. सबब सहकाराशी निगडीत महाराष्ट्र राज्याची लोकसंख्या ही एकूण लोकसंख्येच्या ५२ टक्के (अस्थायी) एवढी आहे.

२. या सहकारी संस्थांचे संचालन व प्रशासन सहकार खाते व त्या अंतर्गत असलेली दोन संचालनालये अनुक्रमे पणन संचालनालय, पुणे व हातमाग, यंत्रमाग व वस्त्रोद्योग आयुक्तालय, नागपूर आणि आयुक्त साखर म. रा. पुणे यांचेमार्फत केले जाते.

सहकार आयुक्त व त्यांच्या नियंत्रणाखालील संचालनालयामार्फत राबविण्यात येणाऱ्या विविध योजनांची प्रभागपरत्वे व कार्यालयनिहाय वर्गवारी करून त्यांची माहिती त्या त्या विभागात अंतर्भूत करण्यात आलेली आहे.

विभाग १ : सहकार आयुक्त व निबंधक, सहकारी संस्था, म. रा., पुणे यांच्या नियंत्रणाखालील विषय :-

(१) संचालन व प्रशासन (२) लेखापरीक्षण (३) सहकारी पत संस्था (४) औद्योगिक सहकारी संस्था (हातमाग व यंत्रमाग व्यतिरिक्त).
(५) सहकारी गृहनिर्माण संस्था (६) इतर सहकारी संस्था (७) शिक्षण, संशोधन व प्रशिक्षण

विभाग २ : साखर आयुक्त, महाराष्ट्र राज्य, पुणे यांच्या नियंत्रणाखालील विषय :--

सहकारी साखर कारखाने.

पणन विभाग

प्रास्ताविक--

कृषि पणन संचालनालयाची स्थापना शासन निर्णय दिनांक ६, नोव्हेंबर, १९७१ अन्वये झाली. कृषि पणन संचालनालय हे पूर्वी सहकार आयुक्त व निबंधक, सहकारी संस्था, महाराष्ट्र राज्य, पुणे यांच्या प्रशासकीय नियंत्रणाखाली काम करीत होते. शासन निर्णय, दिनांक १२ डिसेंबर, १९७९ अन्वये पणन संचालक यांना विभाग प्रमुख म्हणून घोषित करण्यात आले व पणन संचालक यांना आर्थिक व प्रशासकीय अधिकार देण्यात आले.

संचालक कृषी पणन, म. रा., पुणे यांच्या नियंत्रणाखालील विषय :--

(१) वखार (२) सहकारी प्रक्रिया संस्था (३) सहकारी पणन संस्था (४) सहकारी गोदामे (५) सहकारी ग्राहक संस्था
(६) कृषी उत्पन्न बाजार समित्या (७) पणन सर्वेक्षण व संशोधन (८) एकसूत्री बाजार वृत्तसंस्था योजना

वस्त्रोद्योग विभाग

प्रास्ताविक--

मार्च १९८९ पासून मंत्रालय पातळीवर कृषी व सहकार विभाग यांचे विभाजन होऊन सहकार व वस्त्रोद्योग विभाग हा स्वतंत्र विभाग निर्माण करण्यात आला. या विभागात खालील कार्यालयांचे कामकाज अंतर्भूत करण्यात आले आहे.

वस्त्रोद्योग आयुक्तालय, म. रा. नागपूर यांच्या नियंत्रणाखालील विषय :--

(१) हातमाग व यंत्रमाग सहकारी संस्था (२) सहकारी सूतगिरण्या (३) रेशीम उद्योग

राज्य सहकारी निवडणूक प्राधिकरण

प्रास्ताविक--

भारतीय राज्यघटनेतील ९७ व्या दुरुस्तीनंतर सुधारित करण्यात आलेल्या महाराष्ट्र सहकारी संस्था, अधिनियम १९६० मधील कलम ७३ (सीबी) अन्वये महाराष्ट्र शासन सहकार, पणन व वस्त्रोद्योग विभाग अधिसूचना क्र. ४३ दिनांक ३० मार्च, २०१३ प्रमाणे राज्य सहकारी निवडणूक प्राधिकरण महाराष्ट्र राज्य, पुणे गठीत करण्यात आले आहे.

महाराष्ट्र शासन राजपत्र असाधारण भाग चार-ब, दि. १२.०९.२०१४ रोजी प्रसिध्द झालेल्या राजपत्रामध्ये महाराष्ट्र सहकारी संस्था (समितीची निवडणूक) नियम २०१४ अधिसूचित होऊन त्या दिवसापासून हे निवडणूक नियम अंमलात आले आहेत.

सहकार विभाग

विभाग १ -- सहकार आयुक्त व निबंधक, सहकारी संस्था, म. रा., पुणे - १ यांच्या नियंत्रणाखालील विषय

१. संचालन व प्रशासन

प्रास्ताविक--

सहकार, पणन व वस्त्रोद्योग विषयक स्वतंत्रपणे कामकाज पाहण्यासाठी मंत्रालयामध्ये सहकार पणन व वस्त्रोद्योग विभागामध्ये सहकार, वस्त्रोद्योग व पणन हे तीन स्वतंत्र कक्ष आहेत. सहकार आयुक्तालय, पणन संचालनालय, साखर आयुक्तालय, वस्त्रोद्योग आयुक्तालय, रेशीम संचालनालय हे पाच मुख्य अंग विभागाचे आहेत. उद्योग विभागाच्या अधिपत्त्याखाली रेशीम संचालनालय आता वस्त्रोद्योग आयुक्तालय, नागपूर यांचे अधिपत्त्याखाली नव्याने कार्यरत आहे. सहकार आयुक्त यांच्यावर सहकारी चळवळीची उन्नती, संघटना, देखरेख, निरीक्षण, नियंत्रण आदिबाबतच्या जबाबदाऱ्या टाकण्यात आल्या आहेत. तसेच सहकारी चळवळीचा नियोजनबध्द विकास करण्याबाबतची शासकीय धोरणे सहकार आयुक्त व निबंधक, सहकारी संस्था यांच्यामार्फतच राबविली जातात. सहकार आयुक्त व निबंधक, सहकारी संस्था यांना मुख्यालयात अप्पर आयुक्त व विशेष निबंधक (वित्त), अप्पर निबंधक, सहनिबंधक, उप-निबंधक, सहाय्यक निबंधक, संख्याशास्त्रज्ञ, आदि कामकाजाचे संदर्भात मदतनीस म्हणून काम करतात. विभागीय पातळीवर राज्यात पुणे, मुंबई, नागपूर, औरंगाबाद, अमरावती, नाशिक, लातूर, कोकण व कोल्हापूर या ९ ठिकाणी विभागीय सह-निबंधक हे त्यांचे मदतनीस म्हणून काम करतात. विभागीय सहनिबंधकांना क्षेत्रीय कर्मचारी वर्ग जिल्हा व तालुका पातळीवर पुरविण्यात आलेला आहे. जिल्हा पातळीवर जिल्हा उपनिबंधक कामकाज पाहतात तर तालुका पातळीवर तालुका उपनिबंधक/ सहाय्यक निबंधक कामकाज करतात. १९६० च्या सहकारी संस्थांच्या कायद्याच्या तरतुदीनुसार सहकारी संस्थांच्या लेखापरीक्षणाची जबाबदारी सहकार आयुक्त व निबंधक यांच्यावर आहे. लेखापरीक्षणा बाबतची जबाबदारी पार पाडण्यासाठी (१) अपर निबंधक (लेखापरीक्षण), (२) सह निबंधक (लेखापरीक्षण) आणि (३) लेखापरीक्षणा संबंधित इतर कर्मचारी वर्ग देण्यात आलेला आहे. निम्नस्तरातील कार्यालये, शिखर संस्था यांच्या तपासण्या, पुनर्विलोकन, अपिल्सचे कामकाज व चर्चासत्रे आदिमार्फत सहकार आयुक्त व निबंधक, सहकारी संस्था हे सहकारी चळवळीवर परिणामकारक देखरेख ठेवतात.

अशाच प्रकारे त्यांच्या अखत्यारी खालील असलेल्या संस्थेवर विभागीय, जिल्हा व तालुका पातळी वरील संबंधीत अधिकारी नियंत्रण ठेवतात.

सहकार विभाग व त्या अंतर्गत कार्यरत असलेल्या कार्यालयासंबंधी वित्तिय आवश्यकते बाबतची माहिती तक्ता क्र. १ प्रमाणे आहे.

Section 1 - Co-operative Commissioner and Registrar, Co-operative Society, Topics under the control of Pune, I

1. Directorate and Administration

Introductory : -

There are three separate wings for Co-operation, textile and marketing in the Department of Co-operative Marketing and Textile departments in the Ministry to look after the work independently of Co-operation, Marketing and Textiles. Under the control of Co-operation Commissioner and Registrar, Co-operative Societies. Marketing Directorate, Directorate of Sugar, Directorate of Textiles and Directorate of Textiles, and Directorate of Silk is Co-ordinated by the Co-operation commissioner. Under the Industries Department, the Directorate of Silk is now under the control of commissioner of, Textile, Nagpur. The Co-operation Commissioner has been entrusted with responsibility of the Cooperative movement, organization, supervision, inspection, control etc. as well as the government policies for planning development of Co-operative movement. the functioning is under taken by Commissioner Co-operation and Registrar, Additional Commissioner and Special Registrar (Finance), Additional Registrars, Joint Registrars, deputy Registrars, Assistant Registrars.

At District level, District Deputy Registrar looks after the work and Taluka's Deputy Registrar/Assistant Registrar work at the Taluka level. According to the provisions of the Co-operative Societies Act, 1960, the responsibility of the audit of Co-operation organizations is with the Commissioner Co-operation. To carry out the responsibility of audit (1) Additional Registrar (Audit), (2) Joint Registrar and (3) Other staff members related to the audit assist him. Co-operative Commissioner and Registrar, Co-operative Societies is effectively monitoring the Co-operative movement by the supervision, review, appellate workings and seminars etc. of the subordinate offices, apex organizations and inspections.

Similarly, the concerned officials at the divisional, district and taluka level over see the functioning of the organizations which are concerned with them.

Information regarding the financial requirements of the Co-operative Department and the office operating under it is provided in table No. 1.

(दोन) वित्तीय आवश्यकता :

(ii) Financial Requirements :

तक्ता एक TABLE I

कार्यक्रम नं. १ Programme No. 1

(रुपये हजारात) (Rs. in thousands)

तपशील	प्रत्यक्ष खर्च, २०२०-२०२१ Actuals for 2020-2021			अर्थसंकल्प, २०२१-२०२२ Budget Estimates 2021-2022			सुधारित अंदाज, २०२१-२०२२ Revised Estimates 2021-2022			अर्थसंकल्प, २०२२-२०२३ Budget Estimates 2022-2023			
	अनिवार्य Committed	कार्यक्रमांतर्गत Scheme	एकूण Total	अनिवार्य Committed	कार्यक्रमांतर्गत Scheme	एकूण Total	अनिवार्य Committed	कार्यक्रमांतर्गत Scheme	एकूण Total	अनिवार्य Committed	कार्यक्रमांतर्गत Scheme	एकूण Total	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	
(अ) कार्याचे वर्गीकरण													II—DETAILS
००१ संचालन व प्रशासन -- ...	..	..	..	3418643	..	3418643	..	..	..	..	..	..	001 Direction and Administration
एकूण (अ) ...	..	..	..	3418643	..	3418643	..	..	..	..	..	..	Total (A)
००१ (०१) (०१) सहकार आयुक्त व निबंधक, सहकारी संस्था (२४२५ ००११) दत्तमत (२४२५ ००२२) भारित													(01)(01) Commissioner for Co-operation and Registrar of Co-operative Societies (24250011) Voted (24250022) Charge
०१ वेतन	165430	..	165430	212061	..	212061	175225	..	175225	231146	..	231146	01 Salaries
०३ अतिकालीक भत्ता	92	..	92	245	..	245	196	..	196	257	..	257	03 Overtime Allowance
०६ दूरध्वनी, वीज व पाणी शुल्क	143	..	143	406	..	406	365	..	365	406	..	406	06 Tele., Elec. & Water Supply
११ प्रवास खर्च	77	..	77	650	..	650	488	..	488	500	..	500	11 Travel Expenses
१३ कार्यालयीन खर्च	937	..	937	1600	..	1600	1440	..	1440	1680	..	1680	13 Office Expenses
२४ पेट्रोल, तेल व वंगण	..	..	..	..	..	..		..	..	..	..	..	24 Petrol, Oil and Lubricant
१४ भाडे, पट्टी व कर	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	14 R., R. and Taxes
१६ प्रकाशने	44	..	44	50	..	50	37	..	37	50	..	50	16 Publication
२६ जाहिरात, विक्री व प्रसिध्दी खर्च	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	26 Advertising Sales & Publicity Expenses
२० अतिथ्य व करमणूक खर्च	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	20 Hospitality and Entertainment Expenses
२८ व्यावसायिक व विशेष सेवा.	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	28 Profesisional and Special Services
५० भारित .. इतर खर्च	63	..	63	160	..	160	120	..	120	160	..	160	50 Charged .. Other Charges
५० दत्तमत .. इतर खर्च	..	..	..	2500	..	2500	1875	..	1875	2500	..	2500	50 Voted . . Other Charges
६४ हानी निर्लेखित करणे... ...	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	64 Write off of Losses
५१ मोटार वाहने	..	..	..	1	..	1	1	..	1	1	..	1	51 Motor Vehicles
१७ संगणक खर्च	42	..	42	233	..	233	175	..	175	245	..	245	17 Computer Expenses
भारित एकूण ...	63	..	63	160	..	160	120	..	120	160	..	160	Charged .. Total
दत्तमत	166765	..	166765	217746	..	217746	179802	..	179802	236785	..	236785	Voted

तक्ता एक -चालू TABLE I *Contd*

(रुपये हजारात) (Rs. in thousands)

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	
००१ (०१) (०२) साखर आयुक्त-**(२४२५००३१)**													001 (01)(02) Commissioner for Sugar-(24250031)
०१ वेतन ...	30936	..	30936	44563	..	44563	35089	..	35089	48574	..	48574	01 Salaries
०३ अतिकालीक भत्ता ...	41	..	41	111	..	111	89	..	89	100	..	100	03 Overtime Allowance
०६ दूरध्वनी, वीज व पाणी शुल्क ...	198	..	198	405	..	405	365	..	365	380	..	380	06 Tele., Elec. & Water Supply
११ प्रवास खर्च ...	50	..	50	213	..	213	160	..	160	150	..	150	11 Travel Expenses
१३ कार्यालयीन खर्च ...	243	..	243	488	..	488	439	..	439	512	..	512	13 Office Expenses
२४ पेट्रोल, तेल व वंगण ...	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	24 Petrol, Oil and Lubricant
२८ व्यावसायिक सेवा ...	..	..	..	1	..	1	1	..	1	1	..	1	28 Professional Services
१४ भाडे, पट्टी व कर ...	310	..	310	619	..	619	557	..	557	619	..	619	14 Rents, Rates and Taxes
१७ संगणक खर्च ...	..	..	..	112	..	112	84	..	84	118	..	118	17 Computer Expenses
१६ प्रकाशने ...	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	16 Publications
२६ जाहिरात, विक्री व प्रसिध्दी खर्च ...	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	26 Advertising Sales and Publicity Expenses
२० अतिथ्य व करमणूक खर्च ...	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	20 Hospitality and Entertainment Expenses
५० इतर खर्च ...	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	52 Other Charges
५१ मोटार वाहने ...	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	51 Motor Vehicle
भारित ...	..	..	..	0	..	0	..	..	..	..	..	..	Charged
दत्तमत एकूण ...	31778	..	31778	46512	..	46512	36784	..	36784	50454	..	50454	Voted .. Total
००१ (०१) (०३) पणन संचालक-**(२४२५००४९)** दत्तमत (२४२५०९९८) भारित ...													001 (01)(03) Director of Marketing-- (24250019) Voted (24250098) Charged
०१ वेतन ...	35204	..	35204	50304	..	50304	47789	..	47789	53765	..	53765	01 Salaries
०३ अतिकालीक भत्ता ...	18	..	18	37	..	37	30	..	30	30	..	30	03 Overtime Allowance
०६ दूरध्वनी, वीज व पाणी शुल्क ...	66	..	66	185	..	185	113	..	113	90	..	90	06 Tele., Elec. & water Supply
११ प्रवास खर्च ...	14	..	14	99	..	99	55	..	55	99	..	99	11 Travel Expenses
१३ कार्यालयीन खर्च ...	208	..	208	390	..	390	351	..	351	410	..	410	13 Office Expenses
१४ भाडे, पट्टी व कर ...	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	14 Rents, Rates & Taxes
२४ पेट्रोल, तेल व वंगण ...	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	24 Petrol, Oil and Lubricant
१७ संगणक खर्च ...	..	..	..	1	..	1	1	..	1	1	..	1	17 Computer Expenses
५० भारित . . इतर खर्च ...	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	50 Charged .. Other Charges
५१ मोटार वहाने ...	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	51 Motor Vehicles
भारित ...	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	Charged
दत्तमत एकूण	35510	..	35510	51016	..	51016	48339	..	48339	54395	..	54395	Voted .. Total

तक्ता एक -चालू TABLE I *Contd.*

(रुपये हजारात) (Rs. in thousands)

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	
००१ (०१) (०४) हातमाग, यंत्रमाग व सहकारी वस्त्रनिर्माण यांचे संचालनालय-(२४२५ ००५८)													001 (01)(04) Directorate of Handlooms, Power-looms and Co-operative Textiles (24250058)
०१ वेतन ...	79999	..	79999	105312	..	105312	86380	..	86380	108791	..	108791	01 Salaries
०३ अतिकालीक भत्ता	17	..	17	42	..	42	34	..	34	44	..	44	03 Overtime Allowance
०६ दूरध्वनी, वीज व पाणी शुल्क	259	..	259	545	..	545	491	..	491	545	..	545	06 Tele., Elec. & Water Supply
१० □ ंत्राटी सेवा	..	..	..	1	..	1	..	..	..	..	..	..	10 Contratual Services
११ प्रवास खर्च	188	..	188	1252	..	1252	492	..	492	1315	..	1315	11 Travel Expenses
१३ कार्यालयीन खर्च	1343	..	1343	2106	..	2106	1564	..	1564	2211	..	2211	13 Office Expenses
२४ पेट्रोल, तेल व वंगण	..	..	..	..	..	..	..	..	..	1	..	1	24 Petrol, Oil and Lubricants
१४ भाडे, पट्टी व कर	593	..	593	1250	..	1250	3825	..	3825	1596	..	1596	14 Rents, Rates and Taxes
१६ प्रकाशने	..	..	..	..	..	..	..	..	..	1	..	1	16 Publications
१७ संगणक...	..	..	..	1	..	1	1	..	1	1	..	1	17 Computer Exp
२८ व्यावसायीक सेवा	..	..	..	1		1	1	..	1	1	..	1	28 Prof.services
५१ मोटार वाहने	1	..	1	1	..	1	1	..	1	1	..	1	51 Motor Vehicles
३४ शिष्यवृत्या व विद्यावेतने ...	..	..	..	204	..	204	173	..	173	214	..	214	34 Scholarships & Stipends
एकूण ... भारित ...	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	... Charged
दत्तमत ...	82400	..	82400	110716	..	110716	92964	..	92964	114723	..	114723	... Voted .. Total
००१ (०१) (०५) विभागीय व जिल्हा प्रशासन-(२४२५ ००६७) (२४२५ ११६१) भारित													001 (01)(05) Sectional & District Administration (2425 0067)
०१ वेतन	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	01 Salaries (2425 1161)
०१ वेतन ..	1802954	..	1802954	2212409	..	2212409	2101789	..	2101789	2304589	..	2304589	01 Salaries
०३ अतिकालीक भत्ता	221	..	221	547	..	547	438	..	438	574	..	574	03 Overtime Allowance
०६ दूरध्वनी, वीज व	5703	..	5703	11430	..	11430	10287	..	10287	11430	..	11430	06 Tele., Elec. & Water Supply
१० □ ंत्राटी सेवा	..	..	..	11	..	11	10	..	10	11	..	11	10 Contractual Services
११ प्रवास खर्च	3376	..	3376	17414	..	17414	9681	..	9681	16735	..	16735	11 Travel Expenses
१३ कार्यालयीन खर्च	7301	..	7301	14631	..	14631	13168	..	13168	15363	..	15363	13 Office Expenses
२१ पुरवठा व सामग्री	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	21 Supply Material
२४ पेट्रोल, तेल व वंगण	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	24 Petrol, Oil and Lubricants
१४ भाडे, पट्टी व कर	16543	..	16543	195553	..	195553	175998	..	175998	149967	..	149967	14 Rents, Rates and Taxes
२८ व्यावसायिक व विशेष सेवा ...	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	28 Professional and Special Services
५० इतर खर्च	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	50 Other Charges
३१ सहाय्यक अनुदान	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	31 Grant in aid
५१ मोटार वाहने	20	..	20	200	..	200	150	..	150	200	..	200	51 Motor Vehicles
१७ संगणक	..	..	..	157	..	157	118	..	118	165	..	165	17 Computor Expenses
एकूण ... भारित ...	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	... Charged Total
दत्तमत ..	1836118	..	1836118	2452352	..	2452352	2311639	..	2311639	2499034	..	2499034	... Voted .. Total

तक्ता एक -चालू TABLE I *Contd*

(रुपये हजारात) (Rs. in thousands)

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	
००१ (०१) (०७) वसुलीच्या कामाकरिता कर्मचारीवर्ग -- (२४२५००८५)													001 (01)(07) Staff for recovery work— (24250085)
०१ वेतन	2000	..	2000	2180	..	2180	2180	..	2180	2265	..	2265	01 Salaries
०३ अतिकालीक भत्ता	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	03 Overtime Allowance
०६ दूरध्वनी, वीज व पाणी शुल्क	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	06 Tele., Elec. & water Supply
११ प्रवास खर्च	6	..	6	30	..	30	23	..	23	32	..	32	11 Travel Expenses
१३ कार्यालयीन खर्च	13	..	13	26	..	26	16	..	16	27	..	27	13 Office Expenses
१४ भाडे, पट्टी व कर	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	14 Rents, Rates and Taxes
एकूण	2019	..	2019	2236	..	2236	2219	..	2219	2324	..	2324	... Total
००१ (०१) (०८) साखर आयुक्तालयाच्या कर्मचारीवर्गात वाढ (२४२५१०५४)													001 (01) (08) Strengthening of Commissionrate of Sugar(24251054)
०१ वेतन	69699	..	69699	87082	..	87082	82728	..	82728	94919	..	94919	01 Salaries
०३ अतिकालीक भत्ता	..	..	..	30	..	30	24	..	24	30	..	30	03 Overtime Allowance
०६ दूरध्वनी, वीज व पाणी शुल्क	98	..	98	300	..	300	270	..	270	178	..	178	06 Tele., Elec. & Water Supply
११ प्रवास खर्च	157	..	157	520	..	520	390	..	390	300	..	300	11 Travel Expenses
१३ कार्यालयीन खर्च	1632	..	1632	866	..	866	4994749	..	4994749	470	..	470	13 Office Expenses
२४ पेट्रोल, तेल व वंगण	..	..	..	1	..	1	1	..	1	1	..	1	24 Petrol, Oil and Lubricants
१४ भाडे, पट्टी व कर	213	..	213	425	..	425	383	..	383	425	..	425	14 Rents, Rates and Taxes
२८ व्यावसायिक सेवा	..	..	..	1	..	1	1	..	1	1	..	1	28 Professional & Special Services
१७ संगणक खर्च	..	..	..	112	..	112	84	..	84	70	..	70	17 Computer Expenses
५१ मोटार वहाने	..	..	..	1	..	1	1	..	1	1	..	1	51 Motor Vehicle
एकूण	71799	..	..	89338	..	89338	5078631	..	5078631	96395	..	96395	... Total
००१ (०१) (०९) महाराष्ट्र राज्य सहकारी अपील न्यायालय (२४२५०१०२)													001 (01)(09) Maharashtra State Co-operative Appellate Courts— (24250102)
०१ वेतन	37673	..	37673	45718	..	45718	45718	..	45718	49833	..	49833	01 Salaries
०३ अतिकालीक भत्ता	..	..	..	1	..	1	1	..	1	1	..	1	03 Overtime Allowance
०६ दूरध्वनी, वीज व पाणी शुल्क	257	..	257	600	..	600	540	..	540	600	..	600	06 Tele., Elec. & Water Supply
११ प्रवास खर्च	..	..	..	396	..	396	297	..	297	416	..	416	11 Travel Expenses
१३ कार्यालयीन खर्च	898	..	898	1866	..	1866	1679	..	1679	1959	..	1959	13 Office Expenses
१७ संगणक	9	..	9	77	..	77	58	..	58	81	..	81	17 Computer Expenses
२४ पेट्रोल, तेल व वंगण	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	24 Petrol,Oil & Lubricant
१४ भाडे, पट्टी व कर	21282	..	21282	37417	..	37417	37417	..	37417	37417	..	37417	14 Rents, Rates &Taxes
५१ मोटार वहाने	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	51 Motor Vehicle
एकूण	60119	..	60119	86075	..	86075	85710	..	85710	90307	..	90307	... Total

तक्ता एक -समाप्त TABLE I—*Concld.*

(रुपये हजारात) (Rs. in thousands)

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	
००१ (०१) (१०) सहकारी न्यायालयांसाठी कर्मचारी वर्ग -- (२४२५००११)													001(01)(10) Staff for Co-operation Courts- (24250011)
०१ वेतन	99964	..	99964	115179	..	115179	115179	..	115179	125545	..	125545	01 Salaries
०३ अतिकालीक भत्ता	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	03 Overtime Allowance
०६ दूरध्वनी, वीज व पाणी शुल्क	762	..	762	2000	..	2000	1800	..	1800	2000	..	2000	06 Tele., Elec. & water Supply
११ प्रवास खर्च	154	..	154	1384	..	1384	1038	..	1038	1453	..	1453	11 Travel Expenses
१३ कार्यालयीन खर्च	876	..	876	1954	..	1954	1759	..	1759	2052	..	2052	13 Office Expenses
१७ संगणक	..	..	..	541	..	541	406	..	406	568	..	568	17 Computor Expenses
२४ पेट्रोल, तेल व वंगण	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	24 Petrol, Oil & Lubri.
१४ भाडे, पट्टी व कर	1527	..	1527	4570	..	4570	4113	..	4113	4570	..	4570	14 Rents, Rates & Taxes
एकूण	103283	..	103283	125628	..	125628	124295	..	124295	136188	..	136188 ...	Total
(०१) (१३) रेशीम संचालनालय (२४२५१३४१)													(01) (13) Directorate of Sericulture (2425 1341)
दत्तमत (२४२५१३९५) भारीत													
०१ वेतन भारीत	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	01 Salaries charged
०१ वेतन	155350	..	155350	204901	..	204901	179105	..	179105	222450	..	222450	01 Salaries
०३ अतिकालीक भत्ता	79	..	79	250	..	250	200	..	200	250	..	250	03 Overtime Allowance
०६ दूरध्वनी, वीज व पाणी शुल्क	870	..	870	1740	..	1740	1465	..	1465	1740	..	1740	06 Tele., Elec. & Water Supply
१० कंत्राटी सेवा	5328	..	5328	1	..	1	1	..	1	1	..	1	10 Contractual Services
११ प्रवास खर्च	1000	..	1000	3500	..	3500	2625	..	2625	3500	..	3500	11 Travel Expenses
१३ कार्यालयीन खर्च	2603	..	2603	5062	..	5062	4556	..	4556	5315	..	5315	13 Office Expenses
२४ पेट्रोल, तेल व वंगण	..	..	..	..	..	..	..	..	..	1	..	1	24 Petrol, Oil & Lubri.
१७ संगणक	..	..	..	179	..	179	134	..	134	188	..	188	17 Computor Expenses
२१ पुरवठा व सामुग्री	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	21 Supplies and materials
१४ भाडे, पट्टी व कर	1651	..	1651	3301	..	3301	2971	..	2971	3301	..	3301	14 Rents, Rates & Taxes
२५ जाहिरात व प्रसिद्धी	..	..	..	1	..	1	1	..	1	1	..	1	25 Advertising& Publicity
२८ व्यावसायिक सेवा	..	..	..	1	..	1	1	..	1	1	..	1	28 Professional & Special Services
३० इतर कंत्राटी सेवा	..	..	..	1	..	1	1	..	1	1	..	1	30 Other Contractual Services
३४ शिष्यवृत्त्या व विद्यावेतने ...	..	..	..	1	..	1	1	..	1	1	..	1	34 Scholarship & Stipends
५० इतर खर्च	5678	..	5678	17926	..	17926	10000	..	10000	15000	..	15000	50 Other Expenses
दत्तमत एकूण	172559	..	172559	236864	..	236864	201061	..	201061	251750	..	251750 ...	Total Voted
भारीत	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	.. ..	Charged
००१ संचालन व प्रशासन												..	001 Directorate & Admn.
दत्तमत	2562350	..	2562350	3418277	..	3418277	8161269	..	8161269	3532137	..	3532137 ...	Voted
भारीत	63	..	63	160	..	160	120	..	120	160	..	160 ...	Charged
निव्वळ एकूण	2562413	..	2562413	3418437	..	3418437	8161389	..	8161389	3532297	..	3532297 ...	Net Total

२. लेखापरीक्षण

प्रस्तावना --

मा.सहकार आयुक्त व निबंधक, सहकारी संस्था, महाराष्ट्र राज्य, पुणे यांचे कार्यालयात अपर निबंधक, सहकारी संस्था, (लेखापरीक्षण) महाराष्ट्र राज्य, पुणे हे पद असून त्यांचे अधिपत्याखाली सहनिबंधक सहकारी संस्था (लेखापरिक्षण) महाराष्ट्र राज्य पुणे हे एक पद तसेच विशेष लेखापरिक्षक वर्ग-१ या दर्जाची दोन कार्यासन अधिकाऱ्यांची पदे कार्यरत आहेत. सदर अधिकारी मा.सहकार आयुक्त यांना राज्यातील सहकारी संस्थांच्या लेखापरिक्षण व अनुषंगीक कामकाजाचे नियमन व नियंत्रण करण्यासाठी सहाय्य करतात. राज्यामध्ये मुंबई, पुणे, नाशिक, कोल्हापूर, औरंगाबाद, अमरावती व नागपूर या सात ठिकाणी विभागीय सहनिबंधक (लेखापरीक्षण) हे विभाग स्तरावर कामकाज करतात तसेच जिल्हा स्तरावर जिल्हा विशेष लेखापरिक्षक वर्ग-१ सहकारी संस्था हे कामकाज करतात. त्यांच्या मदतीस अन्य विशेष लेखापरिक्षक वर्ग-१ व २ तसेच क्षेत्रीय स्तरावर त्यांचे अधिनस्त कर्मचारी वर्ग पुरविण्यात आलेला आहे. याशिवाय काही शिखर संस्थांच्या लेखापरिक्षणासाठी योजनानिहाय सहनिबंधकांची पदे कार्यरत आहेत. (उदा. पणन महासंघ,भुविकास बँक, गृहनिर्माण इ.)

महाराष्ट्र सहकारी संस्था अधिनियम १९६० चे कलम ८१ आणि महाराष्ट्र सहकारी संस्था नियम १९६१ मध्ये लेखापरिक्षणाची संकल्पना विषद केलेली आहे. कलम ८१ अन्वये सर्व सहकारी संस्थांनी त्यांची वैधानिक लेखापरीक्षण वार्षिक सर्वसाधारण सभेपूर्वी पूर्ण करण्याची जबाबदारी संस्थेवर सोपविलेली आहे. त्यासाठी प्रत्येक दोन वर्षानंतर लेखापरिक्षकांची नामतालिका या कार्यालयाच्या स्तरावरुन तयार करुन शासन मान्यतेने प्रसिध्द केली जाते. या नामतालिकेत सनदी लेखापाल,सनदी लेखापालाची भागीदारी फर्म, परिव्यय लेखापाल, परिव्यय लेखापरिक्षकांची भागीदारी फर्म, प्रमाणित लेखापरीक्षक व सहकार खात्यातील लेखापरीक्षकांचा समावेश असून नियम ६९ मध्ये नमुद केलेल्या लेखापरिक्षकांच्या व संस्थांच्या वर्गवारीनुसार पात्र लेखापरिक्षकांची संबंधीत संस्थेने वार्षिक सर्वसाधारण सभेत नियुक्ती करुन संस्थेचे लेखापरिक्षण पुर्ण करुन घ्यावयाचे आहे. संस्थेने अधिनियमातील कलम ७५(२)(अ) प्रमाणे लेखापरिक्षकाची नेमणुक करुन कलम ७९(१ब) नुसार त्याचप्रमाणे विवरणपत्र निबंधकास सादर न केल्यास, अधिनियमातील कलम ८१(१) अधिन परंतुकान्वये निबंधक नामतालिकेवरील पात्र लेखापरिक्षकाकरवी संबंधीत संस्थेचे लेखापरिक्षण करुन घेईल अशी तरतुद आहे. संबंधीत लेखापरिक्षकाने अधिनियमातील तरतुदीनुसार संस्थेचे लेखापरिक्षण आर्थिक वर्ष संपल्यापासून चार महिन्याचे आत पुर्ण करुन लेखापरिक्षण अहवाल लेखापरिक्षण पुर्ण केल्याच्या दिनांकापासून एक महिन्याच्या आत व कोणत्याही परिस्थितीत वार्षिक सर्वसाधारण सभेच्या नोटीस निर्गमनाचे दिनांकापुर्वी निबंधकास व संस्थेस सादर करावयाचा आहे.

९७ व्या घटनादुरुस्ती मुळे अधिनियमात झालेल्या सुधारणेस अनुसरुन लेखापरिक्षण विभागातील अधिकारी /कर्मचारी यांचेकडून खालील कामे पार पाडली जातात.

१. महाराष्ट्र सहकारी संस्था अधिनियमातील कलम ८१(१)(अ) अन्वये संस्था ठरावाद्वारे उपलब्ध होणारे सहकारी संस्थाचे लेखापरीक्षण कामकाज व निबंधक कार्यालयाकडील परंतुकाखालील आदेशाने उपलब्ध होणारे सहकारी संस्थाचे लेखापरीक्षण कामकाज करणे.

२. महाराष्ट्र सहकारी संस्था अधिनियम १९६० चे कायदा कलम ८१(३)(ब) नुसार सहकारी संस्थाचे फिरते पथकाद्वारे तपासणी कामकाज व कायदा कलम ८१(३)(क) अन्वयेचे सहकारी संस्थाचे चाचणी लेखापरीक्षण कामकाज तसेच कायदा कलम ८१ (६) अन्वये सहकारी संस्थांचे फेरलेखापरिक्षण कामकाज करणे.

३. महाराष्ट्र सहकारी संस्था अधिनियमातील कलम १०८ अन्वये अवसायनातील सहकारी संस्थांचे लेखापरिक्षण कामकाज करणे.

४. महाराष्ट्र सहकारी संस्था अधिनियमातील कलम ८१(१)(ग) अन्वये राज्यातील सर्व संस्थांचे लेखापरिक्षण विहीत कालमर्यादेत पुर्ण करण्याचे अनुषंगाने लेखापरिक्षण न झालेल्या / अपुर्ण असलेल्या संस्थांचा वेळोवेळी, जिल्हा, विभाग व राज्यस्तरावर आढावा घेऊन राज्यातील सर्व संस्थांचे लेखापरिक्षण पुर्ण होण्याच्या अनुषंगाने नियमन व नियंत्रणाचे कामकाज करणे.

५. महाराष्ट्र सहकारी संस्था अधिनियम १९६० चे कलम ८३ व ८८ अन्वयेचे सहकारी संस्थाचे प्राधीकृत चौकशी अधिकारी म्हणून कामकाज करणे.

६. महाराष्ट्र सहकारी संस्था अधिनियम १९६० चे कलम १०३ अन्वये अवसायक म्हणून कामकाज करणे.

७. अडचणीतील सहकारी संस्थांचे पालक अधिकारी म्हणून कामकाज करणे.

८. सावकारी कर्जमाफी अनुषंगाने निबंधकाच्या आदेशाने पात्र कर्जदार व सावकार निवडणेसाठी सावकारांची दप्तर तपासणी करणे. पात्र कर्जदार व सावकार यांच्या याद्या अंतिम करणे.

९. महाराष्ट्र सहकारी संस्था अधिनियम १९६० चे कलम ८४(४) अन्वये सहकारी संस्थाचे निरीक्षण व तपासणी कामकाज करणे.

१०. महाराष्ट्र सहकारी संस्था अधिनियम १९६० चे कलम ८२ नुसार निबंधक व त्यांनी प्राधिकृत केलेल्या व्यक्तीस लेखापरीक्षण दोष दुरुस्ती अहवालाची छाननी करावयाची आहे. त्यानुसार लेखापरीक्षण विभागामार्फत सदर दोष दुरुस्ती अहवाल छाननीचे कामकाज केले जाते.

११. महाराष्ट्र कृषि उत्पन खरेदी व विक्री (विकास व विनियम) अधिनियम १९६३ चे नियम ११६अन्वये कृषी उत्पन समित्यांचे लेखापरीक्षण करणे.

१२. महाराष्ट्र सहकारी संस्था अधिनियम १९६० चे कलम ७३(क)(ब) अन्वये वेळोवळी उपलब्ध होणारे सहकारी संस्थाचे निवडणूक संदर्भातील कामकाज करणे.

१३. महाराष्ट्र सहकारी संस्था अधिनियम १९६० चे कलम ७९(४) अन्वये सहकारी संस्थाच्या विवरण पत्रांचे व आर्थिक पत्रकाचे छाननी कामकाज करणे.

१४. महाराष्ट्र सहकारी संस्था अधिनियम १९६० चे कलम ७७ अन्वये सहकारी संस्थांवर प्रशासक म्हणून कामकाज करणे.

१५. राज्य शासन/केंद्र शासन अर्थसहाय्य प्रस्ताव छाननी कामकाज करणे.

१६. शासनाने वेळोवळी कर्जमाफी योजना व इतर अर्थ सहाय्याच्या योजना जाहीर केल्यास अशा योजनासाठीचे लाभार्थी निश्चीती व अंमलबजावणीस पुरक तपासणी कामकाज करणे.

१७. सहकारी संस्थांचे लेखापरिक्षण अहवालांची छाननी करुन छाननी अहवाल पुढील कार्यवाहीस्तव निबंधकास सादर करणे.

१८. प्रत्येक दोन वर्षानंतर लेखापरिक्षकांची नामतालिका तयार करुन ती शासनास मान्यतेस्तव सादर करणे.

१९. महाराष्ट्र सहकारी संस्था अधिनियम १९६० चे कलम ८१(५ब) व नियम ६९(१)(ग) नुसार कसुरदार लेखापरिक्षकांविरुध्द कारवाई करुन अशा लेखापरिक्षकांची नावे नामतालिकेतून कमी करणे.

Audit

INTRODUCTION :

In the office of Hon'ble Commissioner for Cooperation and Registrar Cooperative Societies, Maharashtra State Pune. The post of Additional Registrar (Audit) Co-operative Societies, Maharashtra State, Pune is functional and under his control there is a post of Joint Registrar Cooperative Societies Audit and two posts of Desk Officer of the rank of Special Auditor Class1. These officer assist Hon'ble Commissioner for Cooperation in the regulation and control of Audit relevant activities, of the Cooperative Societies in the State. In the State, in seven division namely Mumbai, Nasik, Pune, Kolhapur, Aurangabad, Amravati and Nagpur the Divisional Joint Registrar (Audit) are working at the Divisional level, and District Special Auditor Cooperative Societies, Class1 are working at District Level,and to assist them,other special Auditors Class 1/2 and staff is provide at field level under their administrative control. Apart from this, for audit of some apex societies, scheme wise post of Joint Registrar (Audit) are functioning eg.Marketing Federation,Land Development Bank, Housing Finance, State Level Account Committee, Sugar etc.).

The concept of Audit is elaborated in section 81 of Maharashtra Co-operative Societies Act, 1960. and rule 1961. The responsibility of completing audit before the annual general meeting is in entrusted on Cooperative Societies as per the provision of sec.81 for that a panel of auditors is prepared at the level of this office and is publlished with prior approval of the Government after every two year. This panel of auditors consists of individual Chartered Accountants, Partnership firms of Chartered Accountants,individual cost Accountants partnership firms of cost Accountants, Certified Auditors and Government Auditors working in the Cooperation Department, concerned societies should make an appointment of eligible auditors from the panel of auditors, in their annual general meeting according to the classification of auditors and societies, provided in rule 69 and get their audit done at least once on every financial year. It is provided that, if the society fails to appoint an auditor as per the provisions of section 75 (2A) and submit the relvant mandatory returns, as provided in section 79(1B),the Registrar will cause to audit accounts of such societies, by appointing an eligible auditor from the panel of auditors as per the proviso under section 81(1). As per the provisions of the act concerned auditor should complete an audit of a society with in the period of four months from closure of its financial year and submit the audit report within the period of one month from the date of completion of audit and under any circumstances before the issuance of notice of annual general meeting, to concerned society and to the Registrar.

In accordance with the revision in the Act due to the 97th Constitutional Amendment below mentioned work are being done by officers / employees of Audit wing.

1) To conduct the audit work made available as per the provisions of sec 81 (1a) of the Maharashtra Cooperative Societies Act 1960 by way of resolution of societies and according the proviso orders issued by the Registrar.

2) To conduct the work of verification of the books of accounts of co-operative societies under section 81(3b) through the Flying Squad, conduct Test audit of the Cooperative societies u/s 81(3c) and doing Reaudit of the societies under section 81(6) of the Maharashtra Cooperative Societies Act 1960.

3) Conducting the audit of cooperative societies under liquidation in accordance with the provision of section 108 of Maharashtra Cooperative Societies Act 1960.

4) Taking periodic reviews of audit work at district, Divisional and State level in order to assess the number of unaudited / audit incomplete societies and completion of audit of all the societies in the State. within the prescribed time limit with a view to regulate and control audit work and ancillary activities within the ambit provisions of section 81(1)(g) of the Maharashtra Cooperative Societies Act 1960.

5) Working as authorized officers for conducting enquiries under section 83 and 88 of the Maharashtra Co-operative Societies Act, 1960.

6) Working as a liquidator under Section 103 of the Maharashtra Co-operative Societies Act, 1960.

7) Working as a guardian officer for distressed Cooperative Societies.

8) Conducting inspection of the records kept by money lenders as per the orders of the Registrar for ascertaining eligible borrowers and money lenders and finalizing the list of eligible borrowers and money lenders, pertaining to loan waiver from private money lenders.

9) To do the work of Inspection of the Cooperative Societies as per the provisions Section 84(4) of the Maharashtra Co-operative Societies Act, 1960.

10) To do the work of verification and scrutiny of the audit compliance report on behalf of the Registrar as further provisions of section 82 of the Maharashtra Co-operative Societies Act, 1960.

11) Conduct the audit of Agricultural Produce of Market Committees as per the provisions of the Rule 116 of the Maharashtra Agricultural produce Marketing (Development and Regulation) Act, 1963.

12) Performing the work related to the elections of Cooperative Societies as and when order by the Registrar Under Section 73(c)(b) of Maharashtra Co-operative Societies Act, 1960.

13) Doing the work of scrutiny of the mandatory returns of Co-operative society and doing scrutiny of the financial statements U/s 79(4) of Maharashtra Co-operative society Act 1960.

14) To work as an Administrator under section 77 of Maharashtra Co-operative Societies Act, 1960.

15) Doing the work of Scrutiny of the proposals regarding Financial Aid schemes / packages of the State Government / Central Government.

16) Ascertaining the beneficiaries of the financial aid schemes declared by the Government and carrying out an ancillary verification work supportive for the implementation of such schemes.

17) Doing the work of Scrunity of the audit reports. of Cooperative societies and submitting the scrunity reports to the Registrar for further action.

18) Preparing panel of auditors and submitting it for approval to the Government, biennially.

19) Taking action against delinquent auditors for removing their names from the panel of auditors as per the provisions of sec. 81(5B) of the Act and rule (69)(1g) of the MCS Rules.

(दोन) वित्तीय आवश्यकता-- **तक्ता दोन TABLE II**

(ii) Financial requiremeants— **कार्यक्रम नं. २ Programme No. 2** (रुपये हजारात) (Rupees in thousands)

तपशील	प्रत्यक्ष खर्च, २०२०-२०२१ Actuals for 2020-2021			अर्थसंकल्प, २०२१-२०२२ Budget Estimates, 2021-2022			Particulars
	अनिवार्य Committed	कार्यक्रमांतर्गत Scheme	एकूण Total	अनिवार्य Committed	कार्यक्रमांतर्गत Scheme	एकूण Total	
1	2	3	4	5	6	7	
अ) कार्याचे वर्गीकरण--							*A. Activity Classification—*
(अ) लेखा कर्मचारी . .	..	..	..	..	..	..	.. (a) Audit Staff
एकूण--(अ) . .	..	..	..	..	..	..	.. Total—A 24250227
(ब) उद्दिष्टवार वर्गीकरण--							*B. Objectwise Classification—*
०१ वेतन . .	1515387	..	1515387	1936385	..	1936385	.. 01 Salaries
०३ अतिकालिक भत्ता . .	11	..	11	79	..	79	.. 03 Overtime Allowance
०६ दूरध्वनी वीज व पाणी शुल्क	1467	..	1467	2947	..	2947	.. 06 Tele., Ele. Water Charges
११ प्रवास खर्च . .	15404	..	15404	44261	..	44261	.. 11 Travel Expenses
१३ कार्यालयीन खर्च . .	2145	..	2145	4298	..	4298	.. 13 Office Expenses
१४ भाडे पट्टी व कर . .	16941	..	16941	114626	..	114626	.. 14 Other Expdt.
१७ संगणक . .	35	..	35	239	..	239	.. 17 Computer
२४ पेट्रोल तेल व वंगण . .	..	..	..	..	..	..	.. 24 Petrol, Oil, Lubricant
२६ जाहिरात व प्रसिध्दी . .	..	..	..	..	..	..	.. 26 Advertising & Publicity
५० इतर खर्च . .	..	..	..	..	..	..	.. 50 Rent, Rates & Taxes
५१ मोटार वाहने . .	..	..	..	1	..	1	.. 51 Motor Vehicles
एकूण--(ब) स्थूल . .	1551390	..	1551390	2102836	..	2102836	Total—B Gross
वजा . .	..	..	..	..	..	..	.. *Deduct*
एकूण--(ब) निव्वळ . .	1551390	..	1551390	2102836	..	2102836	.. Total—B Net
(क) वित्तव्यवस्थेची साधने--							*C. Source of Finance—*
प्रधान शीर्ष मागणी क्रमांक							Msjor Head Demand No.
२४२५ व्ही २ . .	1551390	..	1551390	2102836	..	2102836	.. 2425 V-2
२८५१ व्ही २ . .	9185	..	9185	10574	..	10574	.. 2851 V-2
एकूण--(क) स्थूल . .	1560575	..	1560575	2113410	..	2113410	.. Total—C Gross
वजा . .	..	..	..	..	..	..	.. *Deduct*
एकूण--(क) निव्वळ . .	1560575	..	1560575	2113410	..	2113410	.. Total—(C) Net

तपशील	सुधारित अंदाज २०२१-२०२२ Revised Estimates, 2021-2022			अर्थसंकल्प, २०२२-२०२३ Budget Estimates, 2022-2023			Particulars
	अनिवार्य Committed	कार्यक्रमांतर्गत Scheme	एकूण Total	अनिवार्य Committed	कार्यक्रमांतर्गत Scheme	एकूण Total	
	8	9	10	11	12	13	
अ) कार्याचे वर्गीकरण--							*A. Activity Classification—*
(अ) लेखा कर्मचारी . .	..	..	..	..	..	..	.. (a) Audit Staff
एकूण--(अ) . .	..	..	..	..	..	..	.. Total—A
(ब) उद्दिष्टवार वर्गीकरण--							*B. Objectwise Classification—*
०१ वेतन . .	1839566	..	1839566	1999537	..	1999537	.. 01 Salaries
०३ अतिकालिक भत्ता . .	63	..	63	83	..	83	.. 03 Overtime Allowance
०६ दूरध्वनी वीज व पाणी शुल्क..	2652	..	2652	2947	..	2947	.. 06 Tele., Ele. Water Charges
११ प्रवास खर्च . .	22221	..	22221	46474	..	46474	.. 11 Travel Expenses
१३ कार्यालयीन खर्च . .	3868	..	3868	4513	..	4513	.. 13 Office Expenses
१४ भाडे पट्टी व कर . .	103163	..	103163	61644	..	61644	.. 14 Rent & Taxes
१७ संगणक . .	179	..	179	251	..	251	.. 17 Computer
२४ पेट्रोल, तेल, वंगन . .	..	..	..	..	..	..	.. 24 Petrol, Oil, Lubricant
२६ जाहिरात व प्रसिध्दी . .	..	..	..	..	..	..	.. 26 Advertising & Publicity
५० इतर खर्च . .	..	..	..	..	..	..	.. 50 Other Expdt.
५१ मोटार वाहने . .	1	..	1	1	..	1	.. 51 Motor Vehicles
एकूण--(ब) स्थूल . .	1971713	..	1971713	2115450	..	2115450	.. Total—A Gross
वजा . .	..	..	..	..	..	..	.. *Deduct*
एकूण--(ब) निव्वळ . .	1971713	..	1971713	2115450	..	2115450	.. Total—(B) Net
(क) वित्तव्यवस्थेची साधने--							*C. Source of Finance—*
प्रधान शीर्ष मागणी क्रमांक							Major Head Demand No.
२४२५ व्ही २ . .	1971713	..	1971713	2115450	..	2115450	.. 2425 V-2
२८५१ व्ही २ . .	10013	..	10013	11519	..	11519	.. 2851 V-2
एकूण--(क) स्थूल . .	1981726	..	1981726	2126969	..	2126969	.. Total—C Gross
वजा . .	..	..	..	..	..	..	.. *Deduct*
एकूण--(क) निव्वळ . .	1981726	..	1981726	2126969	..	2126969	.. Total—(C) Net

तक्ता क्रमांक ३

TABLE III

शासन निर्णय राजस-१००८/प्र.क्र.५३८/५-स दिनांक ०५-०५-२०११ नुसार योजनानिहाय मंजूर पदे

अ.क्र.	तपशील	अपर निबंधक	सह-निबंधक	विलेप वर्ग-१	विलेप वर्ग-२	लेप श्रेणी-१	लघुटंक लेखक	लेप श्रेणी-२	उपलेप	लिपीक	शिपाई	वाहन चालक	एकूण
१	महाराष्ट्र राज्य पणन महासंघ मर्या., मुंबई	..	१	०	४	०	०	५	५	१०	१	०	२६
२	महाराष्ट्र राज्य कापूस उत्पादक पणन महामंडळ	..	१	५	९	५	१	२६	५	२५	०	०	७७
३	महाराष्ट्र राज्य कृषी व ग्रामीण विकास बँक	..	१	०	११	१	१	१०	१३	११	२	०	५०
४	महाराष्ट्र राज्य सहकारी बँक मर्या., मुंबई	..	०	१	१	४	०	१	३	७	०	०	१७
५	महाराष्ट्र राज्य सह. गृहनिर्माण वित्त संस्था	..	१	०	०	१	०	१	१	२	०	०	६
६	जिल्हा मध्यवर्ती सहकारी बँक	..	०	२१	६	१४	०	१५५	६८	१९६	०	०	४६०
७	सहकारी सूतगिरणी	..	०	४	०	०	०	६	४	६	३	०	२३
८	सहकारी साखर कारखाने	..	१	३५	०	७०	२	७२	१५	५७	३६	०	२८८
९	पणन (खरेदी विक्री) संस्था	..	०	४	२१	१६	०	२२	४९	७७	२४	०	२१३
१०	जंगल कामगार संस्था	..	०	०	०	५	०	९	०	१५	५	०	३४
११	मुळा प्रवरा सह. संस्था	..	०	०	१	०	०	०	१	१	०	०	३
१२	महाराष्ट्र राज्य सह. जनजाती विकास महामंडळ आणि आदि.वि.सह.संस्था	..	०	१	०	५	०	३	४	९	३	०	२५
१३	शेतकरी सहकारी संस्था	..	०	१	०	१	०	३	२	६	१	०	१४
१४	राज्यस्तरीय लेखा समिती	..	१	०	०	२	१	२	१	२	२	२	१३
१५	नियमित पदे	१	९	४७	६२	७१	२	४०८	५७०	४६६	२९५	७	१९३८
१६	फिरते पथक	..	०	५	०	३	१	०	४	३	१	०	१७
१७	बलुतेदार संस्था	..	०	०	०	११	०	०	०	०	०	०	११
१८	नागरी बँक	..	०	१	८	०	०	१२	१८	१५	५	०	५९
१९	कृषि प्रक्रिया संस्था	..	०	०	४	३	०	२	४	१२	६	०	३१
२०	विणकर सह.संस्था	..	०	०	५	२	०	०	१२	११	५	०	३५
२१	ग्राहक सहकारी संस्था	..	०	२	९	०	०	१३	१५	१९	९	०	६७
२२	बृहन्मुंबई सह.गृहनिर्माण संस्था	..	०	०	७	०	०	७	७	९	०	०	३०
२३	म.ज.फुले वि.का.सेवा व इतर	..	०	०	१	०	०	०	१	१	०	०	३
२४	पदुम सहकारी संस्था	१	०	१३	३७	८२	३	५४	८५	९४	३८	१	४०८
	एकूण	**२**	**१५**	**१४०**	**१८६**	**२९६**	**११**	**८११**	**८८७**	**१०५४**	**४३६**	**१०**	**३८४८**

तक्ता क्र. ४

TABLE No. IV

(रु. हजारात) (Rs. in Thousand)

तपशील	प्रत्यक्ष जमा		अर्थसंकल्प	Particulars
	2018-2019	2019-2020	2020-2021	
1	2	3	4	
लेखापरीक्षा फी	922.22	656.61	927.03	Audit Fees
सेवा व सेवा फी	..	..	..	Service & service Fee
इतर जमा	..	..	..	Other Receipts
एकूण	922.22	656.61	927.03	Total
वजा परतावे	..	..	..	..
निव्वळ बेरीज	922.22	656.61	927.03	Net Total

३. सहकारी पतसंस्था

प्रस्तावना--

१) डॉ.पंजाबराव देशमुख व्याज सवलत योजना (सर्वसाधारण) :- (२४२५१००९)

१. राज्यातील शेतकऱ्यांना पीक कर्जावरील व्याज दरामध्ये वसुलीशी निगडीत प्रोत्साहनात्मक सवलत देण्याचा निर्णय शासनाने दिनांक २४/११/१९८८ च्या शासन निर्णयान्वये घेतला आहे. त्यानुसार दिनांक ०२/११/१९९१ च्या शासन निर्णयानुसार सदरची योजना दिनांक ०१/४/१९९० पासून पीक कर्ज घेतलेल्या शेतकऱ्यांना लागू करण्यात आली आहे.

२. या योजने अंतर्गत सहकारी कृषी पतसंस्थेकडून तसेच बँकांकडून पीक कर्ज घेणाऱ्या व त्याची प्रतिवर्षी ३० जून पर्यंत संपुर्ण परतफेड करणाऱ्या शेतकऱ्यांना व्याज सवलत देण्यात येत आहे. थकीत कर्जास तसेच मध्यम मुदत व दीर्घ मुदत कर्जास सदरची योजना लागू नाही.

३. सदरची योजना सुरुवातीस सहकारी कृषी पतसंस्थांमार्फत घेतलेल्या पीक कर्जास लागू होती. दिनांक २८/६/२०१० च्या शासन निर्णयान्वये राष्ट्रीयीकृत बँका, प्रादेशिक ग्रामिण बँका व खाजगी क्षेत्रातील बँकांकडून घेतलेल्या अल्प मुदत पीक कर्जासही सदर योजना लागू करण्यात आली.

४. या योजनेअंतर्गत शेतकऱ्यांना सहकारी कृषी पतसंस्थांमार्फत व बँकांमार्फत मिळणाऱ्या पीक कर्जावरील व्याज दराशी निगडीत व्याज सवलत देण्यात येत आहे. सदर योजनेअंतर्गत व्याज अनुदानाच्या रकमेमध्ये व अनुज्ञेय पीक कर्ज रकमेमध्ये शासनाने वेळावेळी सुधारणा केलेली आहे. सुरुवातीस सदरची सवलत वार्षिक ४टक्के दराने देण्यात येत होती. दिनांक ०३/१२/२०१२ च्या शासन निर्णयानुसार रु.१ लाखापर्यंतच्या पीक कर्जावर वार्षिक ३ टक्के व त्यापुढील ३ लाखापर्यंतच्या पीक कर्जावर वार्षिक १ टक्के दराने व्याज सवलत लागू करण्यात आली. शासन निर्णय दिनांक ११.०६.२०२१ अन्वये रु.३ लाखापर्यंतच्या अल्पमुदती पीक कर्जासाठी वार्षिक ३ टक्के दराने व्याज सवलत सन २०२१-२२ पासूनच्या पीक कर्जास लागू करण्याचा निर्णय घेतला आहे. सन २०२१ पासून वित्तीय संस्थांकडून रु.३ लाखापर्यंत अल्प मुदतीचे पीक कर्ज घेणाऱ्या व या कर्जाची प्रतिवर्षी दिनांक ३० जून पर्यंत संपुर्ण परतफेड करणाऱ्या शेतकऱ्यांना वार्षिक ३ टक्के दराने व्याज सवलत अनुज्ञेय राहील.

५. सदर योजने अंतर्गत सहकारी कृषी पतसंस्थांनी व संबंधीत व्यापारी बँक शाखांनी पीक कर्जाच्या वसुली वेळेस या योजनेतील व्याज सवलतीचा लाभ शेतकऱ्यांना द्यावयाचा आहे व दिलेल्या व्याज सवलतीच्या लाभाच्या रकमेची मागणी विहीत नमुन्यात संबंधीत तालुका सहाय्यक / उपनिबंधक सहकारी संस्था यांच्याकडे करावयाची आहे.

६. सदर योजनेअंतर्गत मागील ०३ वर्षातील अर्थसंकल्पीय तरतुद व खर्च खालीलप्रमाणे आहे.

वर्ष	तरतुद (कोटी)	खर्च (कोटी)
२०१८-१९	१५०.८०	१२०.६४
२०१९-२०	८८.१६	५२.९०
२०२०-२१	१०७.००	१६.०५

सदर योजनेसाठी सन २०२२-२३ करिता रुपये ९११००.०० लाख ची मागणी प्रस्तावित करण्यात येत आहे.

२) राज्यातील अल्पमुदत सहकारी पतसंरचनेतंर्गत (STCCS) जिल्हा मध्यवर्ती सहकारी बँकांचे सक्षमीकरणासाठी अर्थसहाय्य :- (२४२५२५२४)

१.सदर योजना शासन निर्णय क्र. सीसीआर-१४०६/प्र.क्र.२४७/२-स दि. १७.०५.२००६ अन्वये अंमलात आली. सदर योजनेचा उद्देश राज्यातील शेतकऱ्यांना वार्षिक ६% दराने अल्पमुदती पीक कर्ज पुरवठा होण्यासाठी जिल्हा मध्यवर्ती सहकारी बँकाना व्याज परतावा देणे हा आहे. योजनेचे स्वरुप खालीलप्रमाणे आहे.

२. शेतकऱ्यांना अल्प व्याजदराने उत्पादन तथापि पीक कर्ज उपलब्ध होण्यासाठी बँकानी ७% व्याजदराने कर्जपुरवठा केल्यास केंद्र शासनाकडून १% व्याजदराने व्याज परतावा देण्यात येतो. याच धर्तीवर बँकानी ६% व्याजदराने पुरवठा केल्यास राज्य शासनाकडून १% दराने बँकाना व्याज परतावा देण्यात येत आहे.

३. राज्य शासनामार्फत व्यापारी बँकांना पीक कर्ज वाटपावर एक टक्का दराने व्याज परतावा देण्यात येत असून शासनाने दिनांक ०५.०९.२०१४ च्या शासन निणयान्वये सुधारणा करुन व्याज परताव्याचा दर जिल्हा मध्यवर्ती सहकारी बँकांसाठी २.५ टक्के केला आहे.

४. जिल्हा मध्यवर्ती बँकांनी नाबार्डकडून घेतलेल्या अल्प मुदती फेर कर्जावर व्याज परतावा अनुज्ञेय नाही.

५. या योजने अंतर्गत बँकांनी शेतकऱ्यांना दिलेल्या रु. ३ लाखापर्यंतचा पीक कर्जाचा समावेश होत असून व्याज परतावा रक्कमेचा हिशोब कर्ज दिल्याचा तारेखेपासून प्रत्यक्ष कर्ज परतफेड होणाऱ्या तारखेपर्यंत किंवा सदर कर्ज परतफेडीची मुदत संपेल त्या तारखेपर्यंत (खरीप हंगामसाठी ३१ मार्च व रब्बी हंगामासाठी ३० जून) यापैकी जी तारीख आधीची असेल ती विचारात घेऊन करण्यात येतो.

६.सदर योजनेची अंमलबजावणी खालीलप्रमाणे करण्यात येते.

(१) जिल्हा मध्यवर्ती सहकारी बँका सभासद विविध कार्यकारी संस्थांना ४% दराने पीक कर्ज उपलब्ध करुन देण्यात येत असून सबंधीत विविध कार्यकारी सहकारी संस्था, २% गाळा आकारुन शेतकरी सभासदांना ६% व्याज दराने पीक कर्ज उपलब्ध करुन देतात. त्याचप्रमाणे जिल्हा बँकांनी तथा राष्ट्रीयकृत व ग्रामीण बँकानी शेतकऱ्यांना थेट कर्जपुरवठा केल्यास अशा कर्जाचा व्याजदर ६% आवश्यक आहे.

(२) जिल्हा बँकांचे अनुदान मागणीचे प्रस्ताव बँकांनी वैधानिक लेखापरिक्षक यांचेमार्फत तपासून / प्रमाणित करुन सहकार आयुक्त कार्यालयाकडे मंजूरीस्तव सादर केले जातात.

(३) सहकार आयुक्त कार्यालयाच्या स्तरावर बँकाकडून तथा क्षेत्रिय अधिकाऱ्यांकडून प्राप्त झालेले प्रस्ताव मंजूर करुन अनुदान रक्कमेचे वितरण सबंधित बँकेस करण्यात येते.

७.सदर योजनेअंतर्गत अर्थसंकल्पीय तरतुद व खर्च खालीलप्रमाणे-

वर्षे	तरतुद (रु.कोटी)	खर्च (रु.कोटी)
२०१८-१९	४०.००	४०.००
२०१९-२०	१५०.००	४६.८०
२०२०-२१	१७५.००	०.००

सदर योजनेसाठी सन २०२२-२३ करिता रु. ४६०००.०० लाखाची मागणी प्रस्तावित करण्यात येत आहे.

३. जिल्हा मध्यवर्ती, सहकारी बँकांना भागभांडवली अंशदान :- (४४२५०७६८)

१. भारतीय रिझर्व्ह बँकेने नियुक्त केलेल्या राकेश मोहन समितीच्या शिफारशीनुसार भारतीय रिझर्व्ह बँकेने जिल्हा मध्यवर्ती सहकारी बँकांना भांडवल पर्याप्तता (CRAR) विहित प्रमाणात साध्य करण्याच्या व त्यामध्ये सातत्य राखण्याच्या सूचना दिल्या आहेत. त्यानुसार बँकांना दि. ३१.०३.२०१२ पर्यंत ४%, दि. ३१.०३.२०१५ पर्यत ७% व ३१.०३.२०१७ पर्यंत ९% भांडवल पर्याप्तता साध्य करणे आवश्यक करण्यात आले.

२. भारतीय रिझर्व्ह बँकेने विहित केलेली ४% भांडवल पर्याप्तता साध्य करता यावी म्हणून राज्य शासनाने सन २०१२-१३ मध्ये खालीलप्रमाणे जिल्हा मध्यवर्ती सहकारी बँकांना अर्थसहाय्य दिले आहे.

(रुपये कोटीत)

अ.क्र	बँक	शा.नि. दिनांक	रक्कम
१.	धुळे-नंदुरबार	२९.०३.२०१३	५०.८९
२.	जालना	२९.०३.२०१३	२०.२०

३. नागपूर, वर्धा व बुलढाणा या तीन जिल्हा मध्यवर्ती सहकारी बँकांना रिझर्व्ह बँकने विहित केलेल्या निकषाप्रमणे ७% भांडवल पर्याप्तता प्राप्त करण्यासाठी राज्य शासन व केंद्रशासनाकडून अर्थसहाय्य देण्यात आलेले आहे. या अर्थसहाय्याचा तपशील खालीलप्रमाणे.

(रु. कोटी)

अ.क्र.	शा. नि. दिनांक	एकुण मंजूर अर्थसहाय्य	नागपूर	वर्धा	बुलढाणा
१	२	३	४	५	६
१.	२७.०३.२०१५	२१२.००	६५.८७	७७.५९	६८.५४
२.	३१.०३.२०१५	३७.९७ (नाबार्ड हिस्सा)	१३.१७	११.०८	१३.७२
३.	२७.१०.२०१५	६५.९८	२४.८१	०.००	०.००
४.	११.०२.२०१६	७९.११	०.००	५०.३७३०	६९.९०७०
	एकूण राज्य शासन	३९५.०६	१०३.८५	१३९.०४३	१५२.१६७
	केंद्र शासन	१२९.७१	५२.७०	२२.१७	५४.८४
	एकूण अर्थसहाय्य	५२४.७७	१५६.५५	१६१.२१	२०७.००७

सदर योजनेसाठी सन २०२२-२३ करिता रु. ०.०१ लाखाची मागणी प्रस्तावित करण्यात येत आहे.

४.अल्प मुदतीच्या कर्जाच्या मध्यम मुदतीच्या कर्जात रुपांतर करण्यासाठी सहकारी पतसंस्थाना कर्जे:-(६४२५००३७)

नाबार्ड अधिनियम १९८१ मधील कलम ५२ मधील तरतुदीनुसार सदरची योजना १९७८-७९ पासून कार्यन्वीत झाली. टंचाईग्रस्त शेतकऱ्यांकडील पीक कर्जाची वसुली न करता अशा कर्जाचे मध्य मुदती कर्जामध्ये रुपांतरण करुन शेतकऱ्यांना नव्याने पीक कर्जास घेण्यास पात्र करणे हा योजनेचा हेतु आहे.

योजनेचे स्वरुप खालीलप्रमाणे आहे.

(१) विविध कार्यकारी सहकारी संस्था स्तरावर प्रत्यक्ष रुपांतर केलेल्या कर्ज रक्कमेच्या ६०% रक्कम नाबार्डकडून शासन हमीवर १५% शासनाकडून १५% रक्कम सबंधीत जिल्हा बँकाकडून व १० टक्के रक्कम राज्य सहकारी बँकेकडून पतस्थिरता निधी म्हणून संबंधीत जिल्हा मध्यवर्ती सहकारी बँकेस देण्यात येते.

(२) शासन हिस्स्याची १५ टक्के रक्कम राज्य सहकारी बँकेच्या प्रस्तावा-नुसार राज्य सहकारी बँकेस मध्यम मुदत कर्ज म्हणून दिली जाते. सदर कर्जाची परतफेड नाबार्डकडील पुर्नवित्त कर्जावरील व्याजदरानुसार पाच वर्षात करावयाची असते.

(३) रिझर्व्ह बँकेकडील व शासनाच्या सूचनेनुसार पीककर्ज रकमेसह मध्य मुदत कर्जाच्या वसूलीस पात्र हप्ताचे रुपांतरण करणे आवश्यक आहे व यावरील व्याजाची वसुली एक वर्षासाठी पुढे ढकलावयाची आहे.

(४) रिझर्व्ह बँकेकडील दि. २१.०८.२०१५ रोजीच्या सूचनेप्रमाणे ३३% ते ५०% पर्यंत पीक नुकसान असल्यास रुपांतरण कालावधी दोन वर्ष व असे प्रमाण ५०% पेक्षा अधिक असल्यास रुपांतरणाचा कालावधी पाच वर्ष ठेवण्याच्या सूचना आहेत.

सदर योजनेसाठी सन २०२२-२३ करिता रु. ०.०१ लाखाची मागणी प्रस्तावित करण्यात येत आहे.

५. शेतकऱ्यांना अल्पमुदती पीक कर्ज पुरवठा करण्यासाठी १% व्याज दराने अर्थसहाय्य (२४२५ १५०१)

राज्य शासनाने राज्यातील शेतकऱ्यांना ६% व्याज दराने अल्प मुदत पीककर्ज पुरवठा होण्यासाठी शासकीय अर्थसहाय्याचा निर्णय दि. १७/५/२००६ अन्वये घेतलेला आहे. या निर्णयानुसार, केंद्र शासनाचे धोरणानुसार बँका ज्या ठिकाणी शेतकऱ्यांना ७% व्याज दराने कर्जपुरवठा करणार आहेत, त्या ठिकाणी बँकांनी ७% ऐवजी शेतकऱ्यांना ६% व्याज दराने कर्जपुरवठा करावा, असे राज्य शासनाने धोरण आहे.

या प्रयोजनासाठी १% व्याज फरकाच्या रकमेचा आर्थिक भार राज्य शासन सहन करीत आहे. या निर्णयाचा फायदा सन २००६-०७ पासून खरीप व रब्बी हंगामामध्ये राज्यातील जिल्हा मध्यवर्ती सहकारी बँका, विविध कार्यकारी सेवा सहकारी संस्था, राष्ट्रीयकृत बँका आणि प्रादेशिक ग्रामीण बँका व सन २०१३-१४ पासून खाजगी बँका यांच्याकडून शेतकऱ्यांना रुपये ३ लाखापर्यंत अल्पमुदत पीक कर्ज वाटप करणाऱ्या बँकांना देण्यात येत आहे.

सदर योजनेअंतर्गत मागील वर्षांमधील अर्थसंकल्पीय तरतुद व खर्चाचा तपशिल खालीलप्रमाणे आहे :-

वर्ष	अर्थसंकल्पीय तरतुद	अर्थसंकल्पीय खर्च
२०१८-१९	५०.०० कोटी	४०.०० कोटी
२०१९-२०	८०.०० कोटी	४८.०० कोटी
२०२०-२१	१००.०० कोटी	५०.०० कोटी

सदर योजनेसाठी सन २०२२-२३ करिता रुपये २२३००.०० लाखाची मागणी प्रस्तावित करण्यात येत आहे.

६. छत्रपती शिवाजी महाराज शेतकरी सन्मान योजना २०१७:-- (२४३५००८२)

छत्रपती शिवाजी महाराज शेतकरी सन्मान योजना २०१७ ही कर्जमाफीची योजना शासनाने दिनांक २८.०६.२०१७ च्या शासन निणर्यान्वये जाहीर केलेली आहे. या योजनेतंर्गत राज्यातील थकबाकीदार शेतकरी ज्यांनी दिनांक ०१.०४.२००१ नंतर पीक कर्ज व मध्यम मुदत कर्ज घेतले व असे कर्ज दिनांक ३०.०६.२०१६ रोजी थकित झाले आहे, अशा शेतकऱ्यांचे मुद्दल व व्याजासह रु. १.५० लाख या मर्यादेत कर्ज काही निकषाच्या अधिन राहून माफ करण्यात येत आहे. तसेच रु. १.५० लाखापेक्षा जास्त कर्ज थकबाकी असलेल्या शेतकऱ्यांसाठी एकवेळ समझोता योजना (OTS) घटकांतर्गत रु. १.५० लाख एवढया रक्कमेचा लाभ देण्यात येत आहे. तथापि यासाठी अशा शेतकऱ्यांनी त्यांच्या हिश्याची संपूर्ण परतफेड

दि. ३१.१०.२०१९ पर्यंत बँकेत जमा केल्यानंतर शासनामार्फत रु. १.५० लाख अदा करण्यात येत आहेत.सदर योजनेमध्ये दिनांक ०१.४.२००१ ते दि. ३१.३.२०१६ पर्यंत उचल केलेले पीक कर्ज ज्याचे दिनांक दि. ३०-६-२०१६ पूर्वी किंवा नंतर फेर पुनर्गठन केलेल्या रक्कमेची थकबाकी व उर्वरीत हप्ते मिळून रु. १.५० लाख पर्यंत रकमेचा शेतकऱ्यांना लाभ देण्यात येत आहे. या योजनेमध्ये सन २०१५-१६ व सन २०१६-१७ या वर्षातील घेतलेल्या पीक कर्जाची दिनांक ३१.७.२००७ पर्यंत परतफेड केल्यास अशा शेतकऱ्यांना सन २०१५-१६ मधील घेतलेल्या पीक कर्जाच्या परतफेडीच्या रकमेवर २५ टक्के अथवा रु.२५,०००/- लाभ देण्यात येत आहे.

सदर कर्जमाफी योजनेचा राष्ट्रीयकृत बँका, खाजगी बँका, ग्रामीण बँका व जिल्हा मध्यवर्ती सहकारी बँकानी / विविध कार्यकारी सेवा सहकारी संस्थांनी शेतकऱ्यांना दिलेल्या कर्जास लागू आहे.

सदर योजनेअंतर्गत राज्यातील शेतकऱ्यांना खालीलप्रमाणे अर्थसहाय्याचा लाभ देण्यात आला आहे.

अ.क्र.	बाब	लाभार्थी संख्या लाखात	रक्कम रु. कोटी
१.	कर्जमाफी	२४.८८	१३७०५
२.	एकवेळ समझोता	४.२७	२६.३०
३.	प्रोत्साहनपर लाभ	१४.८९	२४२७
	एकूण	४४.०४	१८७६२

सदर योजनेसाठी अर्थसंकल्पीय तरतुद व खर्च खालीलप्रमाणे आहे.

वर्ष	अर्थसंकल्पीय तरतुद	अर्थसंकल्पीय खर्च
२०१८-१९	६०२९.१० कोटी	३५३४.७१ कोटी
२०१९-२०	२९०५.६२ कोटी	१४९०.५२ कोटी
२०२०-२१	४८.५४ कोटी	४८.५४ कोटी

सदर योजनेसाठी सन २०२२-२३ करिता रुपये ५९७८६७.१७ लाखाची मागणी प्रस्तावित करण्यात येत आहे.

७. महात्मा ज्योतिराव फुले शेतकरी कर्जमुक्ती योजना २०१९- (२४३५०१४२)

सन २०१५-१६ ते २०१८-१९ या सलग चार वर्षात राज्यातील विविध भागात नैसर्गिक आपत्तीमुळे मोठे नूकसान झाले. या नैसर्गिक आपत्तीच्या पार्श्वभूमीवर शेतकऱ्यांचे नुकसान झाल्यामुळे शेतकऱ्यांना पीक कर्जाची मुदतीत परतफेड करता आली नाही. शेतकऱ्यांना कर्जाच्या दुष्टचक्रातून बाहेर काढून चिंतामुक्त करण्याच्या हेतूने महाराष्ट्र शासनाने "महात्मा जोतिराव फुले शेतकरी कर्जमुक्ती योजना २०१९" जाहीर केली आहे. त्याअनुषंगाने शासन निर्णय दिनांक २७-१२-२०१९ रोजी निर्गमित करण्यात आला आहे.

या योजनेअंतर्गत राष्ट्रीयकृत बँका, खाजगी बँका, ग्रामीण बँका, जिल्हा मध्यवर्ती सहकारी बँक व विविध कार्यकारी सेवा सहकारी संस्था मार्फत शेतकऱ्यांनी दिनांक १.४.२०१५ ते दिनांक ३१.३.२०१९ या कालावधीत घेतलेली अल्पमुदत पीक कर्जे तसेच अल्पमुदत पीक कर्जाचे पुर्नगठन / फेरपुनर्गठन केलेली कर्जे, या कर्जाचे दिनांक ३०.९.२०१९ पर्यंत थकित असलेल्या व परतफेड न झालेल्या रकमेची मुद्दल व व्याजासह रक्कम रु.२ लाखापर्यंत असलेली कर्जे विचारात घेण्यात येत आहेत. या योजनेत कर्जमाफीचा निधी शेतकऱ्यांच्या कर्जखाऱ्यावर वर्ग करण्यात येत आहे.

सदर योजनेअंतर्गत खालीलप्रमाणे अर्थसंकल्पीय तरतुद उपलब्ध / खर्च झालेली आहे.

वर्ष	अर्थसंकल्पीय तरतुद	अर्थसंकल्पीय खर्च
२०१९-२०	१२००० कोटी	१२००० कोटी
२०२०-२१	८०८० कोटी	८०८० कोटी

सदर योजनेसाठी सन २०२२-२३ करिता रुपये ६६२०१.०० लाखाची मागणी प्रस्तावित करण्यात येत आहे.

८. नैसर्गिक आपत्तीमुळे बाधीत शेतकऱ्यांना कर्जमाफी (२४३५ ०१३३)

राज्यात जुलै, २०१९ ते ऑगस्ट, २०१९ या कालावधीमध्ये अतिवृष्टी व पुरामुळे बाधित झाले, अशा बाधीत झालेल्या आपदग्रस्तांना मदतीचा निर्णय घेण्याबाबत मा. मुख्यमंत्री महोदयांच्या अध्यक्षतेखाली मंत्रिमंडळ उपसमितीची बैठक दिनांक १९-८-२०१९ रोजी संपन्न झाली. सदर बैठकीमध्ये उपरोक्त कालावधीमध्ये अतिवृष्टीमुळे उद्भवलेल्या पूर परिस्थितीत बाधित झालेल्या जिल्ह्यातील बाधित शेतकऱ्यांचे पीक कर्ज माफ करण्याबाबतचा निर्णय घेण्यात आला आहे. त्यानुषंगाने शासन निर्णय दिनांक २३-८-२०१९ व शासन निर्णय दिनांक २७-८-२०१९ निर्गमित करण्यात आला.

या योजनेअंतर्गत अतिवृष्टी व पुरामुळे उद्भवलेल्या पूर परिस्थितीत बाधित शेतकऱ्यांच्या एक हेक्टर पर्यंतच्या क्षेत्रावरील पीकासाठी घेतलेले कर्ज माफीस पात्र आहे.

सदर योजनेसाठी सन २०२२-२३ करिता रुपये ०.०१ लाखाची मागणी प्रस्तावित करण्यात येत आहे.

९. सावकारी कर्जमाफी (२४२५ २४४४)

विदर्भ व मराठवाड्यातील शेतकऱ्यांनी परवाना धारक सावकारांकडून घेतलेल्या कर्जासमाफी देण्याबाबत शासनाने दि. १०/४/२०१५ रोजी शासन निर्णय निर्गमित केला. सदर शासन निर्णयानुसार विदर्भ व मराठवाड्यातील १९ जिल्ह्यातील जिल्हाधिकारी यांचे अध्यक्षतेखाली गठीत केलेल्या जिल्हास्तरीय समित्यांनी दिलेल्या मंजुरीनुसार दि. ३१/३/२०१८ पर्यंत ४२,६८७ शेतकऱ्यांनी परवानाधारक सावकारांकडून घेतलेले कर्ज व त्यावरील व्याज अशी एकूण रु. ६२८७.२० लाख इतकी रक्कम संबंधित १२७३ सावकारांना वितरित करण्यात आली आहे.

उपरोक्त शासन निर्णयातील मुद्दा क्र. १ (३) नुसार सावकाराने सावकारी परवान्यात नमूद केलेल्या क्षेत्राच्या बाहेर शेतकऱ्यास दिलेले कर्ज या योजनेस अपात्र ठरविण्यात आले होते. त्यानुषंगाने दि. १०/४/२०१५ रोजीच्या शासन निर्णयातील सदर अट दि. १३/९/२०१९ रोजीच्या शासन निर्णयान्वये एक वेळ शिथील करण्यात आलेली आहे.

सदर शासन निर्णयानुसार विदर्भ व मराठवाडयातील १४ जिल्हयातील २८३ सावकारांनी एकूण ३७४९ कर्जदार शेतकऱ्यांना दिलेले कर्ज रु. ९,०३,५९,२२५/- एवढी रक्कम सावकारांना अदा करावयाची असल्याने सदर निधीची आवश्यकता आहे.

सदर योजनेसाठी सन २०२२-२३ करिता रुपये ९०३.६० लाखाची मागणी प्रस्तावित करण्यात येत आहे.

१०. उपसा जलसिंचन सहकारी संस्थांना अर्थसहाय्य :- (२४२५१२६१)

१) सदरची योजना दिनांक १९ नोव्हेंबर, १९९४ च्या शासन निर्णयान्वये दिनांक १ एप्रिल १९९४ पासून अमलात आली आहे. तसेच दि. २४.१२.२०१३ व दि. २८.०२.२०१४ या शासन निर्णयान्वये सदर योजनेमध्ये सुधारणा करण्यात आलेली आहे.

२) या योजने अंतर्गत उपसा जलसिंचन संस्थांच्या योजना उभारणीसाठी बँकांनी मंजूर केलेल्या प्रकल्प खर्चाच्या २५% अथवा रु. १०० लाख यापैकी जी रक्कम कमी असेल ती रक्कम शासनाकडून अनुदान म्हणून संस्थाना देण्यात येते.

३) उपसा जलसिंचन सहकारी संस्थानी त्यांच्या प्रकल्पाचे मूल्यांकन (Project Appraisal) कार्यरत असलेल्या नॅबकॉन्स (Nabard Consultancy Services) अथवा राज्य शासनाच्या अंतर्गत असलेल्या महाराष्ट्र जीवन प्राधिकरण (MGP) अथवा सबंधित जिल्हयाच्या जिल्हा मध्यवर्ती सहकारी बँकेतील तज्ञ अभियंतामार्फत करणे आवश्यक आहे. या ऐवजी उपसा जलसिंचन सहकारी संस्थाच्या प्रकल्प राष्ट्रीय कृषी व ग्रामीण विकास बँकेने मंजूर केलेला असावा तथापि विविध कार्यकारी सेवा सहकारी संस्था, अथवा नागरी/ग्रामीण बिगरशेती सहकारी पतसंस्थाकडून सहकारी उपसा जलसिंचन सहकारी संस्थांनी त्यांच्या सभासदानी कर्ज घेऊन उभारणी केलेल्या सहकारी उपसा जलसिंचन सहकारी संस्थांनी त्यांच्या उपसा जलसिंचन संस्थाचे प्रकल्प मूल्यांकन (Project Appraisal) कार्यरत असलेल्या नॅबकॉन्स (Nabard Consultancy Services) अथवा राज्य शासनाच्या अंतर्गत असलेल्या महाराष्ट्र जीवन प्राधिकरण (MGP) अथवा सबंधित जिल्हयाच्या जिल्हा मध्यवर्ती सहकारी बँकेतील तज्ञ अभियंतामार्फत करणे आवश्यक आहे.

४) जिल्हा मध्यवर्ती, सहकारी बँक, महाराष्ट्र राज्य, कृषी ग्रामीण विकास बँक, व्यापारी बँका तसेच विविध कार्यकारी सेवा, सहकारी संस्था अथवा नागरी/ग्रामीण बिगर शेती, सहकारी संस्थाकडून सहकारी उपसा जलसिंचन, सहकारी संस्थानी अथवा त्यांच्या सभासदानी कर्ज घेऊन उभारणी केलेल्या सहकारी उपसा जलसिंचन योजना अनुदानासाठी पात्र ठरतील.

५) शासनाकडून दिल्या जाणाऱ्या अनुदानाची/अर्थसंकल्पाची रक्कम उपसा जलसिंचन सहकारी संस्थाच्या योजनेस अर्थसहाय्य करणाऱ्या बँकेस अदा केली जाते. व त्यांनतर अनुदानाची रक्कम कर्जदार शेतकऱ्यांच्या नावावर कर्जाच्या प्रमाणात वर्ग केली जाते.

६) या योजने अतंर्गत उपसा जलसिंचन, सहकारी संस्थाचे किमान ७५% क्षेत्र ओलीताखाली आलेले असावे.

७) या योजनेतंर्गत योजनेच्या प्रकल्प खर्चासाठी योजनेस समाविष्ट सभासदानी केलेल्या गुंतवणुकीची रक्कम वजा जाता उर्वरित रक्कम बँकाकडून कर्ज म्हणून घेतलेली असावी.

८) उपसा जलसिंचन संस्थाच्या सभासदानी अल्प व अत्यल्प भूधारक शेतकऱ्यांनी ५% मध्यम भूधारक शेतकऱ्यांनी १०% व मोठया शेतकऱ्यांनी १५% गुंतवणूक केलेली असावी.

९) उपसा जलसिंचन, सहकारी संस्थेच्या भूजलाचा वापर अभिप्रेत असल्यास संस्थेने भूजल सर्वेक्षण यंत्रणेचे प्रमाणपत्र घेतलेले असावेत.

१०) या योजनेतंर्गत उपसा जलसिंचन, सहकारी संस्थेची योजना राबवित असताना काही शेतकऱ्यांना पाणी मिळत नाही. अशी अपवादात्मक परिक्स्थती निर्माण झाल्यास शासन अनुदान देण्यापूर्वी ज्या शेतकऱ्यांच्या जमीनीवर कर्जाचे बोजे चढविण्यात आले आहेत. परंतु ज्यांच्या जमीनी योजनेतंर्गत भिजत नाहीत अश जमीनीवरील कर्जबोजे कमी करण्यात येऊन सदर कर्जाचे बोजे ज्यांना पाण्याचा प्रत्यक्ष लाभ मिळतो अशा लाभधारक शेतकऱ्यांच्या त्यांनी धारण केलेल्या जमीनीच्या क्षेत्राच्या प्रमाणात चढविणे आवश्यक आहे.

११) शासनाकडे अर्थसहाय्य मागणी करण्यापूर्वी संस्थेने अद्यावत लेखापरिक्षण अथवा खात्याच्या क्षेत्रिय अधिकाऱ्यामार्फत तपासणी केली असावी.

१२) सदर योजनेतंर्गत अनुदान मंजुरीचे अधिकार शासनास असुन लाभधारक संस्थेने सहाय्यक/उपनिबंधक, सहकारी संस्था, यांच्यामार्फत अनुदान मागणीचे प्रस्ताव दाखल करण्यात येतात.

सदर योजनेसाठी सन २०२२-२३ करिता रुपये १०००.०० लाखाची मागणी प्रस्तावित करण्यात येत आहे.

3. Co-operative Credit Society

Introduction

1. Dr. Panjabrao Deshmukh Interest Rebate Scheme-(24251009)

1. By the Government Resolution dated 24/11/1988, the Government resolved to provide interest rebate for prompt recovery of crop loans. Accordingly, by the Government Resolution dated 02.11.1991, the Scheme has been made application for the crop loans borrowed from 01.4.1990.

2.Under this scheme, farmers availing crop loans and repaying the same in full before 30th June every year are eligible for the interest rebate. The scheme is not applicable to overdue loans and medium and long term loans.

3.Intially, the scheme was applicable to loans availed from Primary Agricultural Cooperative Societies only. By the Government Resolution dated 28.06.2010 the scheme is made applicable to short term crop loans availed from Nationalized Bank, Regional Rural Banks & Private Banks as well.

4.Government has by resolutions passed from time to time changed the rate of interest rebate and the amount of crop loan eligible under the scheme. Intially the rebate under the scheme was @4% per annum. By the Government Resolution dated 3.12.2012, 3% rebate for the loans up to Rs.one lakh and for the loans above Rs.one lakh and up to Rs.3 lakhs, 1% rebate has been made applicable. This limit of eligible loans is enhanced to Rs.3 Lakhs and rebate @3% is made applicable to crop loans availed from 2021-22 by GR dated 11.6.2021.

5.Under this scheme, agriculture Co-operative credit societies and respective branches of commercial banks are required to provide interest rebate to farmers at the time of recovery of crop loans and the same is to be claimed from in the prescribed format District Deputy Registrar, Cooperative Societies.

6. The budgetary provision and expenditure for the scheme is as under -

Year	Budget Prov. (in Cr.)	Exp. (in Cr.)
2018-19	150.80	120.64
2019-20	88.16	52.90
2020-21	107.00	16.05

Proposed demand of Rs. 91100.00 lakh is made under the scheme for 2022.23.

2. Financial Assistance to Strengthen District Central Cooperative Banks (DCCBs) within Short Term Cooperative Credit Structure (2425 2524)

1. This scheme was initially launched by Government by GR No.CCR-1406/CR 247/2-C, dated 17.5.2006. The objective of the scheme is to provide interest subvention to banks in order to make available short term crop loans to the farmers at the 6%. The salient features of the scheme are as under.

2. The Government of India provides 2% interest subvention to banks for their involvement in ground level credit to farmers at the rate of 7%. On the similar lines, State Government provides additional 1% interest subvention to banks for their involvement in ground level credit to farmers at the rate of 6%.

3. State Government is providing interest subvention at the rate 1% to commercial banks while interest subvention at 2.5% is being provided to District Central Co-operative Banks by G.R dated 5.9.2014.

4. Re-finance availed by DCCBs from NABARD is not eligible for Interest Subvention.

5. The short term crop loans extended by banks to the farmers up to Rs.3 lakh are covered under the scheme. Interest subvention is calculated from the date of drawal of the loan and up to the date fixed by the bank for the repayment if such loan (31st March for kharip crops and 30 June for rabbi crops) or actual date of repayment, whichever is earlier.

6. The scheme is implemented as under -

(1) The DCCBs provide crop loan to primary agricultural credit societies (PACS) at the rate of 4% and there after PACS provide crop loan to farmers at the rate of 6%. Similarly the rate of interest is 6% where DCCBs or commercial banks provide crop loans directly to farmers.

(2) The interest subvention claim proposals of banks are verified and certified by the Statutory Auditor appointed by banks. The banks submit claim proposal in prescribed format along with auditors certificate and submit it to Commissioner office for sanction.

(3) The Commissioner office carries out primary scrutiny of the proposal and accords sanction and transfer funds in the bank account provided by the bank.

7. The budgetary provision and expenditure for the scheme is as under -

Year	Budget Prov. (in Cr.)	Exp. (in Cr.)
2018-19	40.00	40.00
2019-20	150.00	46.80
2020-21	175.00	0.00

Proposed demand of Rs. 46000.00 lakh is made under the scheme for 2022.23.

3. Share Capital Contribution to District Central Cooperative Banks (44250768)

1. On the recommendations of Rakesh Mohan committee, which was appointed by Reserve Bank of India, Reserve Bank of India has instructed all DCCBs to achieve CRAR at prescrtibed level and maintain it on continous basis. Accordingly, banks have to achieve CRAR of 4% up to 31.3.2012, 7% upto 31.3.2017 and 9% up to 31.3.2017.

2. To achieve 4% CRAR prescribed by RBI, State Government has given Share Capital to the following District Central Cooperative Banks.

DCC Banks	Govt.Resolution	Rs (in Cr.)
Dhule-Nandurbar	29.3.2013	50.89
Jalana	29.3.2013	20.20

State Government and Central Government has provided Share capital to Nagpur, Wardha and Buldhana banks to achieve 7% CRAR as per criteria prescribed by Reserve Bank of India.

(Rs.CR.)

S.No GR dt.	Total Assistance	Nagpur	wardha	Buldhana
1 27.3.2015	212.00	65.87	77.59	68.54
2 31.3.2015 (Nabard Share)	37.97	13.17	11.08	13.72
3 27.10.2015	65.98	24.81	0.00	0.00
4. 11.02.2016	79.11	0.00	50.3730	69.9070
5. State Govt Total	395.06	103.85	139.043	152.167
6.Govt of India	129.71	52.70	22.17	54.84
7.Total Asstt (Central +State)	524.77	156.55	161.13	207.07

Proposed demand of Rs. 0.01 lakh is made under the scheme for the year 2022.23.

4. Loans to Credit Co-operative Societies for the Conversion of Short term loan to Medium term loan.(64250037)

1.The scheme has been launched under section 52 of NABARD Act 1981 and this scheme is being implemented from 1978-79. The Aim of Scheme is to make farmers from scarcity affected area eligible for new crop loan by converting short term loans into medium term loans.

2. The features of the scheme are as under -

(1) Out of the total converted / restructured loan, 60% amount is given by NABARD on the government gurantee, 15% by the Government, 15% by the respective DCCB and 10% by the State Cooperative Bank.

(2) The government share of 15% is given as medium term loan to State Cooperative Bank. This loan is to be repaid as per the interest rate on refinance loan of NABARD and within a period 5 years.

(3) As per the instruction issued by RBI and Government, it is necessary to convert short term loan into the medium term loan along with recoverable instalments of medium term loans and to postpone recovery of interest for a period of one year.

4. According to instructions issued on 21.8.2015, by Reserve Bank of India, if the damage to crops is between 33% & 50 % the conversion period is two years and if it is more than 50% the conversion period is five years.

Proposed demand of Rs. 0.01 lakh is made under the scheme for the year 2022.23.

5. Interest Subvention to Commercial Banks to provide Short-term crop loan to farmers at 1% (2425 1501)

1. The State Government has on the lines of Govt.of India policy decided to provide financial assistance to commercial banks for providing short term crop loans at 6% interest rate to the farmers vide GR dated 17.05.2006

2. As per Central government policy Banks provide crop loans at 7% rate of interest and as per State Government policy banks are required to provide Crop Loan at 6% rate of interest and for this purpose, the State Government provides interest subvention @ 1% interest.

3. The budgetary provision and expenditure for this scheme is as under -

Year	Provision (in Cr)	Exp.Rs.in Cr
2018-19	50.00	40.00
2019-20	50.00	48.00
2020-21	100.00	50.00

Proposed demand of Rs. 22300.00 lakh is made under the scheme for 2022.23.

6. Chhatrapati Shivaji Maharaj Shetkari Sanman Yojna 2017 - (24350082)

The Government of Maharashtra has declared and implemented this loan waiver scheme by resolution dated 28/6/2017. Under this scheme, owing to certain conditions, the defaulter farmers who have borrowed short term and medium term loan after 01/4/2001 & which is overdue as on 30/6/2016, such farmers are eligible for loan waiver up to Rs 1.50 lakh including Principal and interest. Similarly, under one time settlement scheme (OTS) Component of the scheme farmers having overdue amount above Rs. 1.50 lakhs are eligible for the Waiver benefits of Rs 1.50 lakhs. Provided farmers deposits first his share of amount over & above Rs.1.50 Lakhs.Further under this scheme, crop loan borrowed in 2015-16 and year 2016-17 and repaid on or before 31/7/2017 are eligible for the benefit of incentive against the repayment amount of loan for the year 2015-16, upto 25% of repaid amount or Rs. 25000 whichver is less. Under this scheme, the short term agriultural loan availed on or after 1-4-2001 to 31-3-2016 and restructed before or after 30-6-2016, the overdue amount and remaining.

The Budgetary provision and expenditure for this scheme is as under -

2019-20 Rs.12000 Cr.

2020-21 Provision Rs.8500 Cr.

Proposed demand of Rs. 0.01 lakh is made under the scheme for the year 2021.22.

instalments up to Rs.1.50 lakh are eligible for loan waiver benefit.

2. This scheme is applicable to loans given by the Nationalized Banks, Private Banks, Rural Banks and District Central Cooperative Banks / PACS.

3.The State Govt.has extended benefit of the scheme to farmers as under -

Particulars	No of Beneficiaries	Amt in Cr
Loan Waivers	24.88 Lakhs	13705
OTS	4.27	26.30
Incentive	14.89	2427
Total	**44.04**	**18762**

4. The budgetary provision and expenditure for this scheme is as under -

Year	Provision (in Cr)	Exp.Rs.in Cr
2017-18	35000	15020.29
2018-19	6029.10	3534.71
2019-20	2905.62	1490.52
2020-21	48.54	48.54

Proposed demand of Rs. 597867.17 lakh is made under the scheme for 2022.23.

7. Mahatma Jotirao Phule Shetkari Karjmukti Yojna 2019 - (24350142)

1. During the period 2015-16 to 2018-19 natural calamities caused huge damages in many regions of the State. Due to this natural calamity, farmers in the State suffered huge losses and could not repay their crop loans . To rescue the farmers from the debt cycle and eliminate their worries, Government of Maharashtra has announced the scheme named Mahatma Jotirao Phule Shetkari Karjmukti Yojna 2019. In this regard, Government has passed resolution on 27.12.2019.

2. This scheme includes the short term crop loans and restructed short term crop loans availed by the farmers from Commercial Banks, Rural Banks, District Central Cooperative Banks and PACS during the period 1.4.2015 to 31.3.2019, which are overdue and unpaid on 30.9.2019 upto Rs.2.00 lakhs including princiapal and interest. The amount of waiver is deposited in the bank loan accounts of the respective farmers.

3. The Budgetary provision and expenditure for this scheme is as under -

Year	Provision (in Cr)	Exp.Rs.in Cr
2019-20	12000	12000
2020-21	8080	8080

Proposed demand of Rs. 66201.00 lakh is made under the scheme for 2022.23.

8. Natural calamaty waiver Scheme : (2435 0133)

During the period of July 2019 and August 2019, heavy rainfall and floods caused huge damage in many regions of the State. For providing assistance to these affected farmers, meeting was held under the Chairmanship of Hon'ble Chief Minister on 19.082019. In this meering it was agreed to provide assistance to the farmers affected during the above mentioned period. In view this the government has passed the Resolution on 23-8-2019 and 27-8-2019.

This scheme is applicable to the farmers who were affected due to heavy rainfall and flood and have taken crop loan upto one hectare of land only.

Proposed demand of Rs. 0.01 lakh is made under the scheme for 2022.23.

9. Money Lender waiver Scheme : (2425 2444)

Government took decision on 10/4/2015 to waive off the loans of the farmers from Vidarbha and Marathwada region who had taken loans from Money Lender registered under the Maharashtra Money Lending (Regulation) Act, 2014. Under this scheme till 31st march, 2018, Rs.6287.20 lakhs was disbursed to 1,373 registered Money Lenders against the loans (including interest) of 42,687 farmers in 19 districts from Vidarbha and Marathwada.

As per the para 1 (3) of the aforementioned GR, the farmers residing outside the area of operation as mentioned in the licence of the Money Lenders were not eligible for the benefit under the earlier scheme. In view of the above, as per the GR dated 10/4/2015, the said eligibility criteria was relaxed for one time in order to provide benefit to such farmers who were deprived the benefits from the earlier scheme.

Proposed demand of Rs. 903.60 lakh is made under the scheme for the year 2022.23.

10. Financial Assistance to Co-operative Lift irrigation societies. (24251261)

1. The said scheme is being implemented from 1/4/1994 by G.R. dated 19/11/1994. The said scheme has been amended by G.R. dated 24/12/2013 & 28/2/2014.

2. Under the scheme the Co-operative Lift Irrigation Societies are sanctioned financial assistance in from of subsidy up to 25% of their project which has to be apprised by the financing bank or Rs. 100 lakhs, whichever is less.

3. The co-operative lift irrigation societies shall prepare their project which has to be apprised by NABARD Consultancy services or Maharashtra Jeevan Pradhikaran or certified engineer of financing DCCBs.

Similarly the Co-operative Lift Irrigation Societies who have financed their scheme from PACS or Urban Credit Societies shall also get their project proposal appraised from the above mentioned agencies.

4. The lift irrigation co-operative societies or their members who have obtained loan from DCCBs, LDB, Commercial Banks, PACS or Urban Credit Societies & installed Lift irrigation schemes shall be eligible for subsidies.

5. The Govt. gives the financial assistance [in form of subsidy] to the Lift Irrigation Co-operative Societies. The same is allotted to the financing bank which credit the subsidy amount in the name of loan farmers in proportion of their loan.

6. Under the scheme 75% of the total area of the lift irrigation co-operative societies shall be under irrigation.

7. Under the scheme, the financing agency shall sanction loan for the lift irrigation project excluding the contribution made by the members of the society.

8. The small and marginal farmers shall contribute 5%, medium farmers shall contribute 10% & large farmers shall contribute 15% of the total project cost.

9. If the lift irrigation co-operative societies uses ground water as a source then the availability of water shall be certified by Ground Water Survey Department.

10. Under this scheme, the charge on the land of the farmers who are deprived of irrigation shall be shifted on the land of the beneficiary farmers in proportion of their land holding.

11. The record of the lift irrigation co-operative societies shall be audited. Similarly, department shall conduct the field inspection before the disbursement of financial assistance [subsidy].

12. Under the scheme the Govt. has the final authority to sanction the subsidy. The societies claiming the assistance shall submit the financial assistance proposal to the Assistant Registrar/Deputy Registrar, co-operative societies.

Proposed demand of Rs. 1000.00 lakh is made under the scheme for 2022.23.

तक्ता पाच

TABLE V

कार्यक्रम नं. ३

Programme No. 3

(दोन) वित्तीय आवश्यकता :

(ii) Financial requirements :

(रुपये हजारात)

(Rs. in thousands)

तपशील	प्रत्यक्ष खर्च, २०२०-२०२१ Actuals for 2020-2021			अर्थसंकल्प, २०२१-२०२२ Budget Estimates 2021-2022			सुधारित अंदाज, २०२१-२०२२ Revised Estimates 2021-2022			अर्थसंकल्प, २०२२-२०२३ Budget Estimates 2022-2023			Particulars
	अनिवार्य Committed	कार्यक्रमांतर्गत Scheme	एकूण Total	अनिवार्य Committed	कार्यक्रमांतर्गत Scheme	एकूण Total	अनिवार्य Committed	कार्यक्रमांतर्गत Scheme	एकूण Total	अनिवार्य Committed	कार्यक्रमांतर्गत Scheme	एकूण Total	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	
(ए) कार्याचे वर्गीकरण --													A. Activity Classification —
(१) प्राथमिक कृषी पतपेढ्या	353	172401548	172401901	1092	4057007	4058099	819	12731795	12732614	1000	5680008	5681008	(1) Primary Agricultural Credit Societies.
(२) जिल्हा मध्यवर्ती सहकारी बँक	..	..	..	..	1	1	..	1	1	..	2	2	(2) District Central Co-operative Banks.
(३) महाराष्ट्र राज्य सह. भू-वि. बँक	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	(3) Maharashtra State Co-operative Land Development Bank
(४) नागरी सहकारी बँका	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	(4) Urban Co-operative Banks.
(५) शेती पत (सहाय्य व हमी) फंड व स्थिरीकरण निधी	..	..	..	..	1	1	..	1	1	..	1	1	(5) Agricultural Credit Relief and Gurantee) Fund and Stabilisation Fund
(६) जिल्हा देखरेख संस्था	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	(6) District Supervision Societies
(७) पतपुरवठा संस्थांना गोदाम बांधणीसाठी भागभांडवल (रासविनी)	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	(7) S.C. contribution to credit Socys. for construction of Godowns (NCDC)
एकूण -- (ए)	353	172401548	172401901	1092	4057009	4058101	819	12731797	12732616	1000	5680011	5681011	.. .. Total—A
(बी) उद्दिष्टवार वर्गीकरण --													B.Objectwise classification—
(एक) प्राथमिक कृषि पतसंस्था --													*(i) Primary Agricultural Credit Societies—*
भागभांडवली अंशदान	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	.. Share capital contribution
कर्ज		..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	.. Loan
अनुदान	353	172401548	172401901	1092	4057009	4058101	819	12731797	12732616	1000	5680011	5681011	.. Subsidy
एकूण -- (एक) स्थूल	353	172401548	172401901	1092	4057009	4058101	819	12731797	12732616	1000	5680011	5681011	.. Total (1) Gross
वजा--भागभांडवली अंशदानाचा परतावा		..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	.. Deduct— Refund of Share Capital contribution
एकूण -- (एक) निव्वळ	353	172401548	172401901	1092	4057009	4058101	819	12731797	12732616	1000	5680011	5681011	Total—*(i)* Net

तक्ता पाच -- चालू TABLE V—*Contd.*

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	
(दोन) जिल्हा मध्यवर्ती सहकारी बँका ...													*(ii)* District Central Co-operative Banks—
भागभांडवली अंशदान ...	..	..	..	..	1	1	..	1	1	..	2	2	Share capital contribution
कर्ज ...	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	Loan
अर्थसहाय्य ...	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	Subsidy
एकूण -- (दोन) स्थूल ...	..	..	..	..	1	1	..	1	1	..	2	2	Total—*(ii)* Gross
वजा--भागभांडवली अंशदानाचा परतावा...	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	*Deduct*— Refund of share capital contribution
एकूण--(दोन) निव्वळ ...	..	..	..	..	1	1	..	1	1	..	2	2	Total—*(ii)* Net
(तीन) महाराष्ट्र राज्य भूविकास बँक-कर्ज													*(iii) Maharashtra State Co-operative Land Development Bank*-Loan
भागभांडवली अंशदान ऋणपत्रासाठी अंशदान ...	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	Share capital contribution Contribution to debentures
अर्थ सहाय्य ...	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	Subsidy
एकूण -- (तीन) स्थूल ...	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	Total—*(iii)* Gross
वजा--मुदत पूर्ण झाल्यानंतर ऋणाच्या कर्ज रोख्यांसाठी दिलेल्या अंशदानाची परतफेड	...	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	*Deduct*— Refund of debenture contribution maturity
एकूण -- (तीन) निव्वळ ...	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	Total—*(iii)* Net
(चार) नागरी सहकारी बँका आणि संस्था													*(iv) Urban Co-operative Banks and Societies*—
भागभांडवली अंशदान ...	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	Share capital contribution
एकूण -- (चार) स्थूल ...	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	Total—*(iv)* Gross
वजा--भागभांडवली अंशदानाचा परतावा...	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	*Deduct*—Refund of share capital contribution
एकूण -- (चार) निव्वळ ...	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	Total—*(iv)* Net

तक्ता पाच--समाप्त TABLE V—*Concld.*

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	
(पाच) शेती पत सहाय्य व हमी निधी व कस्थरीकरण निधी अर्थसहाय्य अनुदान	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	*(V) Agriculture Credit*— Relief and Guarantee Fund & Stabilization Fund
कर्ज	..	..	..	..	1	1	..	1	1	..	1	1	Loan
एकूण -- (पाच) स्थूल	..	..	..	..	1	1	..	1	1	..	1	1	Total—*(V)* Gross
एकूण -- (पाच) निव्वळ	..	..	..	..	1	1	..	1	1	..	1	1	Total—*(V)* Net
(सहा) जिल्हा निरीक्षण संस्था-- अर्थसहाय्य	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	(V*ii)* District Supervision Societies—Subsidy
एकूण -- (सहा) स्थूल	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	Total—*(Vi)* Gross
वजा-भागभांडवली अंशदानाचा परतावा	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	*Deduct*— Refund of Share Capital Contribution
एकूण -- (सहा) निव्वळ	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	Total—*(Vi)* Net
(सात) पतपुरवठा संस्थांना गोदाम बांधणीसाठी भागभांडवल (रासविनि)	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	7. Share Capital Contribution to Credit Societies for construction of Godowns (NCDC)
एकूण -- (सात) स्थूल	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	Total—(7) Gross
एकूण -- (बी) स्थूल	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	Total—(B) Gross
वजा--वसूली	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	*Deduct*— Recoveries
एकूण -- (बी) निव्वळ	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	Total—(B) Net
(सी) वित्त व्यवस्थेची साधने-- प्रधान शीर्ष मागणी क्रमांक													C. Source of Finance— Major Head Demand No.
२४३५ व्ही-२	..	171537784	171537784	..	17005	17005	..	5656793	5656793	..	1996160	1996160	2435 V-2
३४५६ व्ही-२	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	3456 V-2
२४२५ व्ही-२	353	863764	864117	1092	4040002	4040002	819	7075002	7075821	1000	3683901	3684901	2425 V-2
६४२५ व्ही-४	..	..	..	..	1	1	..	1	1	..	1	1	6425 V-4
४४२५ व्ही-३	..	..	..	..	1	1	..	1	1	..	2	2	4425 V-3
एकूण -- (सी) स्थूल	353	172401548	172401901	1092	4057009	4058101	819	12731797	12732616	1000	5680011	5681011	Total—(B) Gross
वजा	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	*Deduct*
एकूण -- (सी) निव्वळ	353	172401548	172401901	1092	4057009	4058101	819	12731797	12732616	1000	5680011	5681011	Total—(C) Net

अ) जिल्हा मध्यवर्ती सहकारी बँका :--

जिल्हा मध्यवर्ती सहकारी बँकांच्या विवरणपत्रावरुन असे दिसून येते की, जिल्हा मध्यवर्ती सहकारी बँकांच्या ३९१३ शाखा आहेत. सन २०१९-२०२० मध्ये एकूण भागभांडवल व स्वनिधी रु.१९१५०.३३ कोटी होते ते सन २०२०-२१ मध्ये रु.१९८६५.८४कोटी झाले आहे. चालु वर्षामध्ये जिल्हा मध्यवर्ती सहकारी बँकाच्या ठेवीची रक्कम रु. ९८६९०.३६ कोटी आहे.

सन २०१९-२० मध्ये वाटप केलेली कर्जाची एकूण येणे बाकी रु.५८२६६.४९ कोटी होती. ती सन २०२०-२१ मध्ये रु. ६३६८७.७४ कोटी झाली आहे. सन २०१९-२० मध्ये रु. १४६८०.१० कोटी व सन २०२०-२१ मध्ये रु.१४६४९.३९ कोटी थकबाकी आहे.

तक्ता

(रुपये कोटी)

	तपशील	३१.३.२०२०	*३१.३.२०२१
१.	बँकांची संख्या	३१	३१
२.	शाखांची संख्या	३४४७	३९१३
३.	लेखापरीक्षण वर्गीकरण--		
	अ	१७	१५
	ब	१०	११
	क	२	१
	ड	२	३
४.	एकूण भागभांडवल व निधी	१९१५०.३३	१९८६५.८४
५.	ठेवी	९१५४०.६१	९८६९०.३६
६.	वर्षात दिलेली कर्जे (अल्पमुदत शेती नवीन - कर्ज वाटप)	१०८९८.४२	१७७.५७
७.	येणे कर्जे	५८२६६.४९	६३६८७.७४
८.	थकीत कर्जे	१४६८०.१०	१४६४९.३९
९.	थकीत कर्जाची येणे कर्जाशी टक्केवारी	२५.१९%	२३%
१०.	नफा (+)	(+)३८९.८४	(+)४८६.१५
	तोटा (--)	(-)२१८९.७२	(-)२०७६.०४

* अलेखापरिक्षीत

(ब) राज्य सहकारी बँक:--

खालील विवरण तक्त्यावरून तुलनात्मक परिस्थिती लक्षात येईल.

तक्ता

महाराष्ट्र राज्य सहकारी बँक लि., (रुपये कोटी)

	तपशील		३१-३-२०२०	३१-३-२०२१
१.	सभासद संख्या	..	१९१९	१९१७
२.	पैकी संस्था	..	१८६४	१८५८
३.	व्यक्ती व इतर	..	५५	५९
४.	एकूण भागभांडवल	..	५७८.३८	६१८.८९
५.	वर्षात दिलेली कर्जे	..	२५४८५.३५	२१२१९.०६
६.	दिलेली कर्जे	..	२०८१७.२४	२३२९४.५४
७.	थकीत कर्जे	..	१५६९.११	१६७३.०३
८.	दिलेली कर्जाशी थकीत कर्जाची टक्केवारी		७.५४%	७.१८%
९.	नफा	..	३२५.००	३६४.४१

A) District Central Co-operative Banks: -

The following statement shows that there are 3913 branches of District Central Co-operative Banks. Total share capital of 2019-20 is Rs.3634.58 Cr. and in 2020-21 is Rs.3813.11 Cr. The total deposit in District Central Co-operative Banks in the current year are Rs.98690.36 cr. The total loan allocated for the year 2019-20 was Rs. 58266.49 Cr. & and for 2020-21 it is Rs.6387.74 Cr. Loans outstanding of District Central Co-operative Banks in the year 2019-20 is Rs.58266.49 cr. and in 2020-21 Rs.63687.74 cr.

TABLE

(Rs. Crore)

Sr.No.	Details	31.3.2020	*31.3.2021
1	Number of Banks	31	31
2	Number of Branches	3447	3913
3	Audit Classification		
	A	17	15
	B	10	11
	C	2	1
	D	2	3
4	Total share Capital	3634.58	3813.11
5	Deposit	91540.61	98690.36
6	Total share Capital (Short Term Farming New Debt. Distribution)	10898.42	17757.34
7	Dues loans	14680.10	14649.39
8	Outstanding loans	58266.49	63687.74
9	Tired of debt given the percentage of the loan	25.19%	23%
10	Profit (+)	389.84	486.15
	Loss(-)	2189.72	2076.04

(B) The Maharashtra State Co-operative Bank :-

* Unaudited.

The comparative situation will be noticed from the following statement table. (Rs.in Crore)

Sr.No.	Details	31.03.2020	31.03.2021
1	Number of Members	1919	1917
2	Out of which soc	1864	1858
3	Out of which Individuals and Others	55	59
4	Total share capital	578.38	618.89
5	Loan advance during the year	25485.35	21219.06
6	Loans outstanding	20817.24	23294.54
7	Loans overdue	1569.11	1673.03
8	Percentage of overdue to Loans outstanding	7.54%	7.18%
9	Profit	325.00	364.41

४. औद्योगिक सहकारी संस्था (४८५१००२३)

(हातमाग व यंत्रमाग यांच्या व्यतिरिक्त)

प्रस्तावना--

आर्थिकदृष्ट्या दुर्बल घटकांच्या औद्योगिक सहकारी संस्थांना आपला आर्थिक पाया मजबूत करावा याकरिता व त्यांच्या अडचणी निवारण्याकरिता महाराष्ट्र शासन अशा संस्थांना वेगवेगळ्या योजनांद्वारे अर्थसहाय्य मंजूर करते अशा योजना खालीलप्रमाणे :

१. औद्योगिक सहकारी संस्थांना १:३ प्रमाणात भाग-भांडवल मंजूर करण्याची योजना शासन निर्णय कृषी व सहकार विभाग क्र. आरसीएफ-११.०९.१९७४ हद, २-सी/१८९७३/११७४ अन्वये दिनांक ११ सप्टेंबर, १९७४ अन्वये दिनांक ११ सप्टेंबर, १९७४ ते दिनांक ३१ मार्च, १९९६ या कालावधीत जिल्हास्तरावरून राबविण्यात येत होती. या वित्तीय वर्षापासून म्हणजेच सन १९९७-९८ परंतु सन ०१.०४.१९९७ पासून ही योजना पुन्हा सुरु करण्यात आलेली आहे. सदर योजना जिल्हास्तरावरुन राबविण्यात येत नसल्याने या योजनाखाली भाग भांडवल मंजूर करण्याकरिता जिल्हा नियोजकास मंडळाकडे आवश्यक ती तरतूद उपलब्ध करुन घेतल्यांनतर भाग भांडवल मंजूर करण्यात येत होते. तथापि जिल्हा नियोजन व विकास मंडळाकडे त्यामुळे बऱ्याच अंत्यत अपुऱ्या तरतूदी उपलब्ध होत असल्यामुळे अशा संस्थाची मागणी मान्य करणे शक्य होत नसून व संस्था अर्थसहाय्यापासून वंचित राहत असत व त्यांचे प्रकल्प विहित मुदतीत पूर्ण होत नसत या सर्व बाबींचा विचार करुन शासनाने ही योजना शासन निर्णय सहकार सहकार व वस्त्रोद्योग विभाग क्र. औद्योसं-१०९४/५९०५/प्र.क्र.३२०/९-स, दिनांक २ जानेवारी २००२ पासून जिल्हा स्तरावरून राज्य स्तरावर घेतली आहे. सदर शासन निर्णयातील तरतुदीनुसार या योजनेंतर्गत खालील आकृतिबंधात दर्शविण्यात आल्यानुसार कमाल रु.५.०० कोटीपर्यंतचे अर्थसहाय्य औद्योगिक सहकारी संस्थांना मंजूर करण्यात येते.

शासन निर्णयानुसार औद्योगिक सहकारी संस्थांना खालील तक्त्यात दर्शविल्यानुसार रु. ५-०० कोटी पर्यंत अर्थसहाय्य देण्यात येते.

अ.क्र.	बाब	प्रमाण	प्रकल्प किंमत (कमालरु.५००.०० लाख)
१)	शासनाच्या हमीशिवाय वित्तीय संस्थांकडून कर्ज	६०%	३००.००
२)	शासकीय भाग-भांडवल	३०%	१५०.००
३)	संस्थेचे स्व-भाग भांडवल	१०%	५०.००
	एकूण	१००%	५००.००

२. औद्योगिक सहकारी संस्थांना अर्थसहाय्य मंजूर करणे याबाबतच्या योजनेचा आढावा दिनांक ५-१०-२००९ रोजी घेताना सदर योजना बंद करण्याची शिफारस करण्यात आली आहे. सदर शिफारशीच्या अनुषंगाने शा.नि.क्र. औद्योसं-१०१०/प्र.क्र १६०/९-स, दिनांक ३० ऑक्टोबर,२०१० रोजीच्या शासन निर्णयान्वये योजना टप्याटप्याने बंद करण्याबाबतचे आदेश निर्गमित केलेले आहेत.

Industrial Co-operative Societies (48510023)

INTRODUCTION :

In order to strengthen economic condition of industrial co-operative societies of economically weaker section. The Government of Maharashtra sanctions financial assistance under different schemes. The Government of Maharashtra sanctions share capital contribution at the ratio of 1:3 to of industrial co-opertive societies.

This scheme was implemented at district level from 11th September 1974 to 31st March 1996 vide G.R. dated 11th September 1974. A Share captial was sanctioned on due to short economic provisions. Several societies could not get financial assistacne from the district planning & development council & they also could not complete their project within certain period. Considering all these facts this schemes was transfered from district level to State level vide G. R. No. Ind-1094/5905/CR-320/9-C dated 2nd January 2002.

Under this Scheme, maximum assistance of Rs. 5 crore is sanctioned to the Industrial Co-operative societies as per following pattern-

Sr. No.	Particulars	% of	Project Cost
1.	Loan from financial institutions without Govt. Gurantee.	60%	300.00
2.	Share Capital by State Govt.	30%	150.00
3.	Societies own Share Capital	10%	50.00
	Total	**100 %**	**500.00**

2. While taking review of Financial assistance to Industrail Co-op Societies on dt. 5.10.2009, it has been recommended that the scheme should be discontinued.

(दोन) वित्तीय आवश्यकता : | **तक्ता सात TABLE VII** | (रुपये हजारात)

(ii) Financial Requirements : | **कार्यक्रम नं. ६** Programme No. 6 | (Rs. in thousands)

तपशील		प्रत्यक्ष, २०२०-२०२१ Actuals, 2020-2021			अर्थसंकल्प, २०२१-२०२२ Budget Estimates 2021-2022			सुधारलेले अंदाज, २०२१-२०२२ Revised Estimates 2021-2022			अर्थसंकल्प, २०२२-२०२३ Budget Estimates 2022-2023			Particulars
		अनिवार्य Committed	कार्यक्रमांतर्गत Scheme	एकूण Total	अनिवार्य Committed	कार्यक्रमांतर्गत Scheme	एकूण Total	अनिवार्य Committed	कार्यक्रमांतर्गत Scheme	एकूण Total	अनिवार्य Committed	कार्यक्रमांतर्गत Scheme	एकूण Total	
1		2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	
(अ) कार्याचे वर्गीकरण														A *Activity Classification*—
औद्योगिक संस्था --	…	..	2250	2250	142	25450	25592	106	19088	19194	155	25450	25605	Industrial Co-operative
एकूण (अ)	…	..	2250	2250	142	25450	25592	106	19088	19194	155	25450	25605	Total—A
(ब) उद्दिष्टवार वर्गीकरण --														B *Objectwise Classification-*
औद्योगिक संस्था														Industrial Co-operatives
वेतन	...	..	..	..	142	..	142	106	..	106	155	..	155	Salaries
प्रवास खर्च	...	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	Travel Expenses
कार्यालयीन खर्च	...	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	Office Expenses
भाडे	...	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	Rent
भागभांडवली अंशदान	...	..	..	..	..	1	1	..	1	1	..	1	1	Share Capital Contribution
कर्ज	...	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	Loan
अर्थसहाय्य	...	..	2250	2250	..	25450	25450	..	19088	19088	..	25450	25450	Subsidy
विलंबित हानी	...	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	Write off
एकूण-(ब)-स्थूल	...	..	2250	2250	142	25451	25593	106	19089	19195	155	25451	25606	—(B) Gross
वजा - भागभांडवली अंशदानाचा परतावा	...	...	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	*Deduct*—Refund of Share capital contribution.
एकूण-(ब)-निव्वळ	...	..	2250	2250	142	25451	25593	106	19089	19195	155	25451	25606	Total—(B) Net
(क) वित्त व्यवस्थेची साधने--	...													C *Sources of Finance*—
प्रधान शीर्ष मागणीक्रमांक														Major Head Demand No.
२८५१ व्ही २	...	..	2250	2250	142	25450	25592	106	19088	19194	155	25450	25605	2851 V 2
४८५१ व्ही ३	...	..	..	..	..	1	1	..	1	1	..	1	1	4851 V 3
६८५१ व्ही ५	...	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	6851 V 5
एकूण-(क)-स्थूल	...	..	2250	2250	142	25451	25593	106	19089	19195	155	25451	25606	Total—C—Gross
वजा	...	...	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	*Deduct*—
एकूण-(क)-निव्वळ	...	..	2250	2250	142	25451	25593	106	19089	19195	155	25451	25606	Total—C—Net

५. शासकीय कर्मचाऱ्यांच्याकरिता सहकारी गृहनिर्माण संस्था

प्रास्ताविक :

राज्य शासकीय कर्मचाऱ्यांना सहकारी घरबांधणी संस्थांना कर्जे या योजनेखाली राज्य शासकीय कर्मचाऱ्यांना स्वत:ची घरे बांधण्यास आर्थिक सहाय्य देण्याकरिता व त्याचबरोबर ग्रामीण व शहरी भागांतून गृहनिर्माणासंबंधी असणाऱ्या अडचणींवर उपाय म्हणून शासनाने दिनांक ०६/१२/१९६७ पासून ही कर्ज योजना सुरु केली आहे. दिनांक १३/०९/१९७१ पासून ही योजना राज्य शासकीय कर्मचाऱ्यांप्रमाणे जिल्हा परिषद कर्मचाऱ्यांना देखील लागू करण्यात आलेली आहे. दिनांक ६ डिसेंबर १९६७ ते दिनांक २४/०१/१९८० पर्यंत ही योजना वित्त विभागामार्फत राबविण्यात येत होती. ही योजना सहकाराच्या माध्यमातून (Co-operative Sector) राबविण्यात येत असल्याने दिनांक २४ जानेवारी, १९८० पासून तत्कालीन कृषी व सहकार विभागाकडे वर्ग करण्यात आली. सध्या सदर योजना सहकार, पणन व वस्त्रोद्योग विभागातील सहकार कक्षामार्फत राबविण्यात येते.

योजनेची वैशिष्ट्ये :--

गटविमा योजनेंतर्गत राज्य शासकीय व जिल्हा परिषद कर्मचाऱ्यांच्या वेतनातून दरमहा जी वर्गणी कपात करण्यात येते तो निधी एकत्रितरित्या वित्त विभागाकडे जमा होतो व त्या निधीतून वित्त विभाग या योजनेकरिता सहकार विभागास अंदाजपत्रकानुसार तरतूद उपलब्ध करते व या निधीचा वापर राज्य शासकीय व जिल्हा परिषद कर्मचाऱ्यांना त्यांच्या मालकी हक्कांची निवासस्थाने बांधण्यासाठी सहकारी घरबांधणी संस्थांमार्फत उपलब्ध करून देण्यात येतो. यासाठी शासनास वेगळा निधी मंजूर करावा लागत नाही. ह्या निधीतील रक्कम कर्मचाऱ्यांना कर्जरुपाने वितरित करण्यात येते त्यावर शासनास व्याजाच्या रुपाने महसूल प्राप्त होतो. कर्जाची वसुली कर्मचाऱ्यांच्या मासिक वेतनातून थेट होत असल्यामूळे कर्ज वसुलीचे प्रमाण जवळ जवळ १००% आहे. कर्जदार सभासद शासन सेवेत असेपर्यंतच मुद्दल व व्याज वसुली होते. याउपरही वसुली शिल्लक असल्यास ती कर्जदार सभासदाच्या निवृत्तीविषयक लाभातून करण्यात येते. म्हणजेच कर्ज वसुलीचे प्रमाण १००% आहे. घर अग्रिमासाठी जे व्याजाचे दर वित्त विभाग निश्चित करते तेच व्याजाचे दर या योजनेस लागू आहेत.

योजनेच्या इतर बाबी :-

अ. महाराष्ट्र सहकारी संस्था अधिनियम १९६० खाली नोंदविण्यात आलेल्या शासकीय व जिल्हा परिषद कर्मचाऱ्यांच्या सहकारी घरबांधणी संस्थांच्या सभासदांना या योजने अंतर्गत मूळ वेतन+अनुज्ञेय महागाई भत्त्याच्या ५० पट किंवा जास्तीत जास्त रु. १५,००,०००/- किंवा घराची किंमत किंवा कर्ज परतफेडीची क्षमता यापैकी कमीत कमी असलेली रक्कम कर्ज म्हणून मंजूर करण्यात येते. या योजने अंतर्गत प्रकल्प खर्च हा एका संस्थेकरिता कमाल रु. ०३.०० कोटीपर्यंत निश्चित करण्यात आलेला आहे. इमारत बांधकामाच्या प्रगतीनुसार मंजूर कर्ज ३ हप्त्यात वितरित करण्यांत येते. पहिला हप्ता ३० टक्के वितरित केल्यानंतर संस्थेने त्याच्या इमारतीचे/ सदनिकेचे बांधकाम जोत्यापर्यंत पूर्ण केल्यावर मंजूर कर्जाचा दुसरा हप्ता ४० टक्के व संस्थेच्या इमारतीचे बांधकाम छतापर्यंत (Slab Level) पूर्ण झाल्यानंतर सक्षम अधिकारी/संस्था नोंदणी अधिकारी यांच्या पाहणी अहवालानुसार मंजूर कर्जाचा तिसरा हप्ता ३०% वितरित करण्यात येतो.

ब. या योजनेंतर्गत संस्थांमध्ये किमान ११ व कमाल ७५ सभासदांचा समावेश करण्यात येतो. संस्थेमध्ये एकूण सभासद संख्येच्या २०% मागासवर्गीय सभासद असणे आवश्यक असून संस्था एकूण सभासद संख्येच्या १०% अशासकीय सभासदांचा समावेश करु शकते. या योजनेंतर्गत सभासदांना एकदाच कर्ज मंजूर करण्यात येत असल्याने सभासदांना दुसऱ्या संस्थेचे सभासदत्व स्वीकारता येत नाही. कर्ज मंजुरीच्या दिनांकास संबधित कर्मचाऱ्याची सेवा कमीत कमी ५ वर्षे पूर्ण झालेली व कमीत कमी ५ वर्षे सेवा शिल्लक असणे आवश्यक आहे. या योजने अंतर्गत कर्जाची वसुली विवरण पत्रात दर्शविण्यात आल्यानुसार अगर घरे पूर्ण झाल्याच्या पुढील महिन्यापासून किंवा कर्ज मंजुरीच्या दिनांकापासून २४ महिने पूर्ण झाल्याच्या पुढील महिन्यापासून या पैकी लवकर असलेल्या महिन्यापासून सुरू होईल. तसेच ज्या कर्मचाऱ्याची सेवा १० वर्षापेक्षा कमी असल्यास त्या कर्मचाऱ्याच्या कर्जाची वसुली कर्ज मंजुरीच्या पुढील महिन्यापासून सुरू करण्यात येते. कर्जाची मुद्दल वसुली कमाल १९२ समान हप्त्यात व व्याजाची वसुली सेवा निवृत्ती पूर्व कमाल ४८ समान हप्त्यात करण्यात येते. या योजनेंतर्गत व्याजाचा दर हा घरबांधणी कर्जाकरिता शासन वेळोवेळी घोषित करेल त्या दराने त्या त्या आर्थिक वर्षाकरिता आकारण्यात येतो.

कर्ज मंजुरीची प्रक्रिया :-

अ. या योजने अंतर्गत संस्थांना कर्जाचे वितरण ३ हप्त्यात करण्यात येते संस्थेस मंजूर कर्जाचा पहिला, दुसरा व तिसरा हप्ता वितरित करण्याकरिता खालील कागदपत्रांच्या आधारे पहिल्या हप्त्याची प्रतिक्षा यादी तयार करण्यात येऊन निधीच्या उपलब्धतेनुसार प्रतिक्षा यादीतील क्रमांकानुसार संस्थांना पहिला, दुसरा व तिसरा हप्ता वितरित करण्यात येते.

पहिला हप्ता :-

अ. संस्था नोंदणी दिनांक
ब. जमिनीचे खरेदी खत दिनांक
क. बोजारहित प्रमाणपत्र दिनांक
ड. बांधकाम परवानगी दिनांक
इ. प्रस्ताव शासनास सादर केल्याचा दिनांक

दुसरा हप्ता :-

अ. पहिल्या हप्त्याचे विनियोग प्रमाणपत्र
ब. वास्तुशास्त्रज्ञाचा बांधकाम प्रगतीचा दाखला
क. राज्यपालांच्या नांवे नोंदणीकृत गहाणखत
ड. प्रस्ताव शासनास सादर केल्याचा दिनांक

तिसरा हप्ता :-

अ. दुसऱ्या हप्त्याचे विनियोग प्रमाणपत्र
ब. वास्तुशास्त्रज्ञाचा बांधकाम प्रगतीचा दाखला
क. सक्षम अधिकारी/नोंदणी अधिकारी यांचा पाहणी अहवाल
ड. प्रस्ताव शासनास सादर केल्याचा दिनांक

ब. उपरोक्त सर्व कागदपत्राच्या आधारे संस्थांना मंजूर कर्जाचे तीनही हप्ते वितरित करण्याकरिता साधारणपणे दोन ते तीन वर्षांचा कालावधी लागतो. दरम्यानच्या कालावधीत संस्थेचे काही सभासद कर्ज मंजुरीस उशीर झाल्यामुळे संस्थेच्या सभासदत्वाचा राजीनामा देतात, सभासदांकडून कर्ज मंजुरीतील फरकाची रक्कम संस्थेकडे वेळेवर भरणा न करणे, एखाद्या सभासदाचे आकस्मिक निधन इ. कारणांमुळे संस्थेतील जागा रिक्त होतात.

पहिला हप्ता कर्ज मंजुरीच्या वेळी संस्थेच्या एकूण सभासद संख्येपैकी पुरेशी सभासद नोंदणी न झाल्याने संस्थेतील जागा रिक्त राहतात. व त्या जागांवर नवीन सभासदांची नोंदणी करून कर्ज मंजूर करुन प्रकल्प पूर्ण करणे संस्थेस आवश्यक असते. त्यामुळे संस्थेस दुसरा हप्ता व तिसरा हप्ता वितरित करताना त्यावेळी नवीन सभासद घेऊन त्यांना कर्ज मंजूर करुन पहिला व दुसरा हप्ता वितरित करण्याचे प्रस्ताव संस्था सादर करतात.

क. पहिल्या हप्त्याच्या कर्ज मंजुरीच्या वेळेस संस्थेचा संपूर्ण दस्तऐवज छाननी करण्यात आलेला असतो व सभासदांची संख्या मंजूर नकाशानुसारच निश्चित करण्यात आलेली असते. त्या सभासद संख्येच्या मर्यादेतच उर्वरित सभासद घेण्यास व त्यांना कर्ज मंजूर करण्यास मान्यता देण्यात येते.

कर्ज मंजुरीचे सक्षम प्राधिकारी :-

अ. शासकीय कर्मचाऱ्यांच्या सहकारी घरबांधणी संस्थांना कर्जे ही योजना सहकारी तत्त्वावर राबविण्यात येते. यात किमान ११ व कमाल ७५ सदस्य असतात. ही सदस्य संख्या उपलब्ध असलेल्या सदनिकांच्या फ्लॅटच्या संख्येत मर्यादित असते. म्हणून सदस्यांची संख्या सदनिकांच्या/फ्लॅटच्या संख्येत मर्यादेत असते. म्हणून सदस्यांची संख्या सदनिकांच्या/फ्लॅटच्या संख्येच्या प्रमाणात मर्यादित ठेवावी लागते. या सदस्यांना कर्ज मंजुरी तसेच नकाशा (Plan) मंजुरीसाठी मा. प्रधान सचिव (सहकार) हे सक्षम प्राधिकृत अधिकारी आहेत.

ब. सहकारी घरबांधणी संस्थांचा कर्जाचा पहिला हप्ता सचिव सहकार यांच्या मान्यतेने मंजूर करण्यात येतो. त्यानंतर दुसरा व तिसरा व उर्वरित पहिला, दुसरा व तिसरा हप्ता मंजूर करण्याचे अधिकार उपसचिव (गृहनिर्माण) यांना शासन आदेश क्र.एचएसजी-२००१/प्र.क्र.०९/१८-स, दि. २७.४.२००१ व दि. २२.५.२००७ अन्वये प्रदान करण्यात आलेले आहेत.

योजनेचे इतर वैशिष्टे :-

अ. घराची किंमत सभासदांना मंजूर होणाऱ्या कर्ज रक्कमेपेक्षा जास्त असल्यास जास्तीची रक्कम संबंधित सभासदांनी संस्थेकडे थेट अदा करणे आवश्यक आहे. संबंधित सभासदांने उर्वरित रक्कम संस्थेकडे अदा केल्याशिवाय त्यास सदनिकेचा ताबा देण्यात येत नाही.

ब. संस्थेस कर्जाचा पहिला हप्ता मुक्त करण्यात आला नंतर लवकरात लवकर किंवा दुसरा हप्ता प्रदानापूर्वी संस्थेने त्याची संपूर्ण जमीन त्यावरील बांधकामासह राज्यपालांच्या नांवे गहाण ठेवल्याचे नोंदणीकृत गहाणखत सादर करणे आवश्यक आहे. संस्थेच्या सर्व सभासदांकडून त्यांच्या कर्जाची मुद्दल व अनुज्ञेय व्याजाची वसुली झाल्याशिवाय संस्थेची जमीन गहाणखत मुक्त करण्यात येत नाही.

क. संस्थेस मंजूर कर्जाचा दुसरा हप्ता मुक्त केल्यानंतर लवकरात लवकर किंवा तिसरा हप्ता वितरित करण्यापूर्वी संस्थेने इमारतीचा विमा शासकीय विमा निधीकडे उतरविणे आवश्यक आहे.

ड. सन २००७ मध्ये कर्ज मंजूर होऊन पहिला हप्ता दिलेल्या जवळपास ३५० संस्थाना निधीअभावी अद्याप संपूर्ण कर्ज वितरित झालेले नाही. दरम्यान बांधकाम खर्चात झालेल्या वाढीमुळे २००७ मधील संस्थाना घरांच्या किंमतीत ४०% पर्यंत वाढ करण्यास परवानगी देण्यात आलेली आहे. तसेच इमारतींचे बांधकाम पूर्ण करणे शक्य व्हावे, याकरिता गृहनिमार्ण संस्थाना/सभासदाना दुबार इतर वित्तीय संस्थाकडून कर्ज घेण्यास परवानगी देण्यात आलेली आहे.

शासकीय कर्मचाऱ्यांकरिता सहकारी गृहनिर्माण संस्थाना वित्तीय आवश्यकतेची माहिती तक्ता क्र. ८ मध्ये दर्शवली आहे.

5. Co-operative Housing Societies for Government employees. Introduction:

For giving financial assistance to the state government employees for construction of their own houses under the scheme of loan to Housing Societies for the State Government employees and similarly as a remedy for the difficulties faced regarding construction of houses in the rural and urban areas, the government has started this scheme from 06/12/1967. From 13/09/1971 the same scheme is made applicable to the District Council employees too as to the State Government employees. From 6th December, 1967 to 24/01/1980 this scheme was implemented by the Finance department. As this scheme is being implemented through the medium of Co-operative Sector, from 24th January, 1980 the same is transferred to the then Agriculture and Co-operation department. At present the said scheme is being implemented through the Co-operation section in the Co-operation, Marketing and Textile Industry department.

Peculiarities of the Scheme :—

The monthly subscriptions being deducted from the salaries of State Government and District Council employees under Group Insurance scheme, that fund was deposited in the Finance department in lumpsum and from that fund the finance department makes provisions for this scheme to the Co-operation department as per budget and this fund is utilized through the Co-operative Housing Societies for construction of houses of their ownership right for the State government and District council employees. For this purpose the government need not sanction separate fund. The amounts in this fund are sanctioned to the employees in the form of loan, on that the government receives revenue in the form of interest. Since the recovery of loan is made directly from the monthly salaries of the employees, the quantum of loan recovery is nearly 100%. The capital and interest are recovered till the time the debtor member is in the Government service. Over and above this if anything is remaining, the same will be recovered from the retirement benefits of the debtor member. Means the quantum of loan recovery is 100%. The rate of interest the Finance department fixes for Housing advance, the same rate will be applicable to this scheme.

Other issues of the Scheme :—

a. The members of the Co-operative Housing Societies of the government and District Councils registered under Maharashtra Co-operative Societies Act, 1960, will be sanctioned amount of 50 multiples of basic salary + admissible dearness allowance or maximum Rs. 15,00,000/- or cost of the house or capacity of loan repayment, out of this whichever is less as loanunder this scheme. Under this scheme Project cost upto minimum 03.00 crore is fixed for one Society. As per progress of the building construction the sanctioned loan will be distributed in 3 installments. After disbursement of First installment 30 percent, after the Society completes construction of building/flats upto plinth level, the second installment of 40% of the sanctioned loan will be disbursed, and after completion of construction of the Society's building upto slab level, as per site inspection report of the Competent Authority/ Society registration Officer, the third installment of 30% of the loan will be disbursed.

b. Under this scheme minimum 11 and maximum 75 members will be included in the Society under this scheme. Since it is necessary that 20% of the total number of members in the society should be from Backward class, the Society can include 10% of the total number of members from non-government members. As loans are sanctioned to the members in lumpsum under this scheme, the members cannot accept membership of other societies. On the date of sanction of the loan it is necessary that the service of the employee should be minimum 5 years complete and minimum 5 years service should remain balance. Under this scheme, the recovery of the loan will be as shown in the Statement or from the next after completion of the house or after completion of 24 months from the date of sanction of loan, out of that from the month whichever is earlier. Also those employees whose service is less than 10 years, the recovery of their loan will start from the next month of loan sanction. The recovery of capital amount of loan should be complete in minimum 192 equal installments and recovery of interest should be completed in 48 equal installments. Under this scheme, the rate of interest will be estimated as per the rate declared by the government for construction of house from time to time for such and such years.

Process of loan sanction :

A. Under this scheme, loan is disbursed to the Societies in 3 installments. For the disbursement of first, second and third installments to the Society, after preparing waiting list of first installment on the basis of the following documents, as per availability of funds, first, second and third installments will be disbursed to the Society as per serial number in the waiting list.

First Installment:-

a. Date of registration of Society
b. Date of Purchase Deed of the land.
c. Date of Burden-less certificate
d. Date of construction permission.
e. Date of submission of the proposal to the government.

Second Installment :—

a. Utilisation certificate of the first installment.
b. Construction Progress certificate of the Architect.
c. Mortgage Deed registered in the name of Governor.
d. Date of submission of the proposal to the government.

Third Installment :—

a. Utilisation certificate of the first installment.
b. Construction Progress certificate of the Architect.
c. Site inspection report of the competent authority/ registration officer.
d. Date of submission of the proposal to the government.

B. For disbursing all the three installments of the sanctioned loan on the basis of all the aforesaid documents, it takes generally two to three years. During the period intervening period, some members resign from the membership of the society due to delay in sanctioning the loan, members do not pay the amount of difference in the sanctioning of loan in time, sudden death of certain members, due to these reasons, places become vacant in the society. At the time of sanction of loan out of the total number of members of the Society, as sufficient number of members do not register, places become vacant. And by registering new members of those vacant places and getting loan sanctioned, it is necessary for the Society to complete the project. Hence while disbursing second and third installments to the Society, at that time by taking new members and sanctioning loans to them, the society submits proposal for disbursement of second and third installments.

C. At the time loan sanction for the first installment, the entire documents of the Society are scrutinized. and the number of members is fixed as per approved plan. On the limit of those number of members, the remaining members will be taken and approval is given to them for sanctioning of loan.

Competent authority of loan sanction :—

a. This scheme of sanctioning of loans to Co-operative Housing Societies of the government employees is implemented on Co-operative principles. Here there will be minimum 11 and maximum 75 members. This number of members will be within the limit of number of flats. Hence it becomes necessary to keep the number of members in the quantum of flats. For sanctioning loans to those members so also for the approval of plan, the Hon'ble Principal Secretary (Co-operation) is the competent Authority.

b. The first installment of the loan to the Housing Society is approved with the approval of the Secretary Co-operation. Thereafter the right to sanction the second and third and the remaining installments is granted to the Deputy Secretary (Housing) *vide* Government order No. HSG-2001/pra.kra.09/18-Sa dated 27/4/2001 and 22/5/2007.

Other peculiarities of the Scheme:-

a. If the cost of house is more than the amount of loan to be sanctioned to the members, it is necessary for the member to pay the excess amount to the Society directly. Without the concerned members paying the remaining amount, possession of the flats should not be given to them.

b. After releasing the first installment of the loan to the Society, immediately or before release of the second installment, it is necessary for the Society to submit mortgage deed mortgaging the entire land together with the structures therein the name of the Governor. Without recovering the capital and admissible interest of their loans from the members of the society, the mortgage deed of the land will not be released.

c. After releasing the second installment of the loan to the Society, immediately or before release of the second installment, it is necessary for the Society to download the insurance of the building in the Government Insurance fund.

d. In the year 2007 when loan was sanctioned and first installment is released, loan could not be disbursed to approximately 350 Societies due to non-availability of funds. In the meanwhile in the year 2007 due to increase in the construction cost, permission was granted to the Societies for 40% increase in the cost of the houses. Also the construction of the building could not be completed. For this permission was granted to the societies / members to take loans from other financial institutions.

For government employees the information regarding the necessity of requirement of finance to the Co-operative Housing Societies is shown in Table No. 8.

(दोन) वित्तीय आवश्यकता :
(ii) Financial Requirements :

तक्ता आठ TABLE **VIII**
कार्यक्रम क्र. ९ Programme No. 9

(रुपये हजारात)
(Rs. in thousands)

तपशील	प्रत्यक्ष, २०२०-२०२१ Actuals, 2020-2021			अर्थसंकल्प, २०२१-२०२२ Budget Estimates 2021-2022			सुधारित अंदाज, २०२१-२०२२ Revised Estimates 2021-2022			अर्थसंकल्प, २०२२-२०२३ Budget Estimates 2022-2023			Particulars
	अनिवार्य Committed	कार्यक्रमांतर्गत Scheme	एकूण Total	अनिवार्य Committed	कार्यक्रमांतर्गत Scheme	एकूण Total	अनिवार्य Committed	कार्यक्रमांतर्गत Scheme	एकूण Total	अनिवार्य Committed	कार्यक्रमांतर्गत Scheme	एकूण Total	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	
(अ) कार्याचे वर्गीकरण--													A *Activity Classification*—
(१) शासकीय कर्मचारी व जिल्हा परिषद कर्मचारी यांच्यासाठी गृह निर्माण ...	...	..	..	..	...	..	...	..	..	...	..	..	(i) Housing to Government Servants & Z.P. Employees.
एकूण 'अ' ...	...	..	..	..	...	..	...	..	..	...	..	..	Total (A)
(ब) उद्दिष्टवार वर्गीकरण --													B *Objectwise Classification*-
(१) शासकीय कर्मचारी व जिल्हा परिषद कर्मचारी यांच्यासाठी सहकारी गृहनिर्माण संस्था व कर्जे ...	...	..	..	..	...	..	...	..	..	...	..	..	(i) Loans to Co-operative Societies of Government Servants and Z. P. Employees Loan
एकूण-(एक)-स्थूल ...	...	..	..	..	...	..	...	..	..	...	..	..	Total—(i) Gross
वजा - परतावा ...	...	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	*Deduct*—Refund
एकूण-(एक)-निव्वळ ...	...	..	..	..	...	..	...	..	..	...	..		Total—(i) Net
(क) वित्त व्यवस्थेची साधने-- ...													C *Sources of Finance*—
प्रधान शीर्ष मागणी क्रमांक ६२१६ व्ही ५ ...	...	..	..	..	...	..	...	..	..	...	..	..	Major Head Demand No. 6216 V 5
एकूण-(क)-स्थूल ...	...	..	..	..	...	..	...	..	..	...	..	..	Total (c) Gross
वजा ...	...	..	..	..	..	..	..	..	..	...	...	..	*Deduct*—
एकूण-(क)-निव्वळ ...	...	..	..	..	...	..	...	..	..	...	..	...	Total (c) Net

६. मजूर सहकारी संस्था

प्रस्तावना--

(१) मजूर सहकारी संस्था

समाजातील दुर्बल घटकांना, बेरोजगार तसेच अल्पभूधारकांना रोजगार पुरविण्यासाठी मजूर सहकारी संस्थांची भूमिका महत्त्वाची ठरली आहे. या संस्थांना चालना दिल्याने त्यांच्या सभासदांना आर्थिक स्थैर्य रोजगाराची निश्चिती व नफ्याचे वाटप या तीन प्रकारे मदत होत असून त्या योगे त्यांची आर्थिक स्थिती सुधारण्यास फार मोठ्या प्रमाणावर हातभार लागला आहे. तथापि या योजनेचा लाभ घेण्याच्या उद्देशाने काही कंत्राटदार व स्वत: मजुरीचे काम न करणाऱ्या व्यक्ती या संस्थांमध्ये शिरल्यामुळे संस्थांमध्ये गैरव्यवहार वाढण्यास सुरूवात झाली. ज्या उद्देशाने मजूर सहकारी संस्था स्थापन झाल्या तो उद्देश असफल होऊ लागला. म्हणून सार्वजनिक बांधकाम खात्याकडील शासन निर्णय दिनांक ३०-३-१९७९ व दिनांक ५-१२-१९८४ नुसार सवलती दिलेल्या होत्या, त्या सार्वजनिक बांधकाम विभागाकडील शासन निर्णय क्रमांक एलएबी-१०८६-सी आर-२९६/का/इमारती-२, दिनांक २२-१०-१९८६ अनुसार सवलती काढून घेण्यात आल्या होत्या. तथापि यामुळे ज्या संस्था खऱ्याखुऱ्या मजुरांच्या होत्या त्याही सवलतीपासून वंचित झाल्या तेव्हा काही जिल्हा मजूर सहकारी संघानी मा. उच्च न्यायालयात या सवलती पुन्हा मिळाव्यात म्हणून अर्ज दाखल केला होता. मा. उच्च न्यायालयाच्या आदेशानुसार शासनाने शासन निर्णय क्र. एलसीएस/१०८६-६२९१-७/३६८/ ९-सी, दिनांक २३ मार्च १९८७ अनुसार ज्या मजूर सहकारी संस्था खालील चार अटींची पूर्तता करतील अशा मजूर सहकारी संस्थांना सार्वजनिक बांधकाम खात्याने पूर्वी दिलेल्या सवलती पुन्हा देण्याबाबत आदेश दिलेले आहेत.

ज्या संस्था (१) मजुरीचे काम न करणाऱ्या सर्व सभासदांना काढून टाकतील. (२) मजूर सभासदांना ओळखपत्रे देतील (३) सभासदांचे बँकेत खाते उघडून त्यांना धनादेशाद्वारे मजुरीची रक्कम अदा करतील (४) सभासदांसाठी अपघाती विमा सुरू करतील अशांना या सवलती लागू करण्यात आल्या.

शासन निर्णय क्र. न्यायप्र-१५१६/प्र.क्र.२४५/९-स दिनांक २१.०१.२०१७ नुसार खालील प्रमाणे सूचना दिलेल्या आहेत.

१. प्रत्येक मजूर सहकारी संस्थांचा सभासद हा फक्त मजूरच असला पाहिजे.

२. प्रत्येक मजूर सहकारी संस्थेने मजुरांची नोंद वही ठेवावी. नोंदवहीमध्ये मजूरांची नावे, त्यांचे आधारकार्ड क्रमांक/मतदान ओळखपत्र क्रुमाक, बँकेचे नाव व खाते क्रमांक या माहितीचा समावेश असावा.

३. मजूर सहकारी संस्थेने सभासदांची कामाबद्दलची मजुरी त्याच्या बँक खात्यात धनादेश/इलेक्ट्रानिक क्लीरन्सव्दारे जमा करावी.

४. संस्थेस सार्वजनिक बांधकाम विभागाच्या शासन निर्णयानुसार वर्गीकरणासाठी पात्रता प्रमाणपत्र देण्याकरिता यापुढे संस्थेच्या अध्यक्षांनी अर्ज करताना त्यांनी मागील वर्गीकरणाचे पात्रता प्रमाणपत्र मिळाल्यापासून अर्ज करण्याच्या दिनांका पर्यत केलेल्या कामाची संख्या, मिळालेली मजुरीची रक्कम व प्रत्येक मजूर सभासदांच्या बँक खात्यात किती रक्कम जमा केली याबाबतचा तपशील सादर करणे आवश्यक राहील. तसेच सादर केलेली माहिती खरी असल्याबाबत प्रपत्र-अ नुसार स्वयंघोषणापत्र सादर करावे या स्वयंघोषणापत्राच्या आधारे संबंधीत सहाय्यक/उपनिबंधक यांनी पात्रता प्रमाणपत्र द्यावे.

५. संस्थेने सादर केलेले स्वयंघोषणापत्र भविष्यात खोटे असल्याचे आढळल्यास, त्या संस्थेस शासकीय कामाचे वाटप करण्यात येणार नाही.

६. उपरोक्त तरतुदीचे पालन होत आहे की नाही याबाबतची खात्री करण्याची जबाबदारी सर्व जिल्हा उपनिबंधक यांची राहील. तसेच विभागीय सहनिबंधक, सहकारी संस्था यांनी याबाबत नियंत्रण ठेवावे.

तसेच सार्वजनिक बांधकाम विभागाकडील शासन निर्णय क्र. सीएटी०७/ ०६/प्र.क्र.९४/इमा-२ दि. १६.११.२००६ अन्वये मजूर सहकारी संस्थांचे वर्गीकरणाचे नूतनीकरण ३ वर्षाच्या ऐवजी ५ वर्षानी करण्यात आले. तसेच शासन निर्णय क्र. सीएटी-२०१७/प्र.क्र.१०३/इमा.२ दि. २३.०७.२०१८ अन्वये काम वाटपाची मर्यादा वाढविण्यात आली आहे. त्यात मजूर सहकारी संस्थांचे कामाचे स्वरुपानुसार अ व ब असे वर्गीकरण केले जाऊन अ वर्ग असणाऱ्या संस्थांना एकावेळी रुपये ३०.०० लाख पर्यंत व ब वर्ग असणाऱ्या संस्थांना रुपये १५.०० लाखापर्यंत कामाचे वाटप करण्याबाबत व एका आर्थिक वर्षामध्ये एकूण रु. १०० लाखापर्यंत कामवाटप करण्याबाबत बदल करण्यात आला आहे.

सार्वजनिक बांधकाम विभाग शासन निर्णय दि.२९.७.२०२१ अन्वये दहा लाखापर्यंतची कामे विना निविदा मजूर सहकारी संस्थांना काम वाटप समितीमार्फत देण्याबाबत सवलती दिलेल्या आहेत.

दि. ३१.०३.२०२१ अखेर राज्यात एकूण १०९९५ मजूर सहकारी संस्था आहेत. सहकार आयुक्त कार्यालयाचे परिपत्रक दिनांक ०३.०९.२०२० अन्वये मजूर सहकारी संस्थांना सध्या कामे कमी मिळत असल्याने त्यांच्या सभासदांची संख्या २५ वरुन १५ करण्यात आली आहे. सहकार आयुक्त कार्यालयाकडील शुध्दीपत्रक दिनांक १४.१०.२०२१ अन्वये नियोजित मजूर सहकारी संस्थेला जिल्हा मजूर सहकारी संघाने ना-हरकत प्रमाणपत्र बंधनकारक करण्याची आवश्यकता नाही. तसेच सहकार आयुक्त कार्यालयाकडील परिपत्रक दिनांक १.१२.२०२१ अन्वये मजूर सहकारी संस्थेत नवीन सभासद करतेवेळी विहीत कार्यपध्दतीचा अवलंब करुन तो मजूर असल्याबाबतचे स्वयंघोषणापत्र, शासकीय / निमशासकीय / सहकारी संस्थेकडे कामावर काम केल्याचे हजेरीपट पुरावा कार्यविवरण (जॉब कार्ड) व मजुर असल्याबाबत नोंदीचा पुरावा इत्यादीत कागदपत्रे ग्राहय धरण्यात यावीत.

मजूर सहकारी संस्थांना गेल्या तीन वर्षात वाटप केलेल्या एकूण कामांची रक्कम खालीलप्रमाणे :

अ. क्र.	वर्ष	रुपये लाखात
१	२०१८-२०१९	६४८४३.५१
२	२०१९-२०२०	४६४६१.७८
३	२०२०-२०२१	३२८४८.४२

6 LABOUR CO-OPERATIVE SOCIETIES

INTRODUCTION :

The labour Co-operative societies (LCS) the role of labour Cooperative socieites has become important to provide employment to the weaker section of the society as well as the unemployed. The operation of these organization has helped its member in theree ways namely financial stability. Job security and distribution of profit which has greatly contributed to the improvement of their financial position. However, in order to take advantage of this scheme, some contrators and non self employed person joined these organizationm which led to an increase in malpractices in the organization. The propose for which the labour where established began to fail. Therefore, concessions were given as per the decision of the Public Works Department dt.30.3.1979 and dt.5.12.1984 from the Public Work Department G.R. The concessions were withdrawn on 22.10.1986. However, due to this, even the organization which belonged to real workers were deprived of the concesions an application was filed in the High Court seeking reinstatement of the concession.As per the order of Hon'ble High Court the government has given concessions to the labour cooperative societies which will fulfill the following four conditions as per government resolution no.LCS/2086-6291-7/368/9-C, dt.23rd March 1987. Repurchase order have been issue organization which will (1) remove all non-wage members. (2) will issue identity cards to wage members. (3) These concessions are applicable to those who open bank accounts of the member and pay them wages by cheque. (4) Initiate accident insurance for the members.

As per Government Resolution No. न्यायप्र-१५१६/प्र.क्र. २४५/९-स, दिनांक २१-१-२०१७ the following instructions are given.

1) The member of every labour cooperative society should be labour only.

2) Every labour Cooperative societies should keep a record of labour. The Registrar should contain the names of the worker. There Adhar Card number / Voting Card number, Bank name and account number.

3) Labour Cooperative societies should deposit the wages of its member in their banks account by cheque / Electronic clearance.

4) To apply for the insurance of eligibility certificates for classification as per the ruling of Public Work Department, the president of the organization should submit the details of the amount of work received from the date of receipt of qualification certificate of previous classification to the date of application and the amount deposited in the bank account of each labour member. will remain necessary. Also it the information submitted is true, the concerned assistance / Deputy Registrar should issue a certificate of eligibility on the basis of the self declaration from to be submitted as per Form -A.

5. If the self declaration submitted by the organization is found to be false in the future, the government work will not alloted to that organization.

6. All District Deputy Registrar will be responsible for ensuring compliance with the above provision. Also the Divisional Joint Registrar Cooperative Societies should control this.

Also Government Resolution No.CAT07/06/PR.No.94/IMA2,from Public Works Department as per dt.16.11.2006. The classification of labour Cooperative Society was renewed in 5 years instead of 3 years also, as per government resolution no.CAT 2017/Pr.No.103/Ema-2, dt.23.7.2018. In this according to the nature of work of labour Cooperative societies, classification is done for A class organization upto Rs.30.00 lakhs and B class organization Rs.15.00 lakhs. At a time changes have been made regarding allotment of work upto Rs.100 lakhs. As per 29.07.2021 concessions have been given to work cooperative societies upto Rs.10 lakhs without tender through work allotment committee. Circular No.Sarvsa/16-SA/Majoor /Nirdesh/2020/93 dt.3.9.2020 the numbers of members has been decreased from 25 to 15 as the Cooperative societies are currently getting less work. The District labour cooperative union does not need to make the no objections certificate binding on the planned labour cooperative society as per the corrigendum No.16 / SA/Labour No./ Directive/454/21, dt.14.10.2021. from the Commissioner for Cooperation and Registrar, State of Maharashtra also circular No.Sarvesa/ 16-SA/Labour No./Directive/527/2021 from the Commissioner of Cooperation and Registrar, State of Maharashtra self declaration of being a labourer by following the prescribed procedure while making new member in Labour Cooperative Society as on 1.12.2021 proof of attendance at government / semi government / cooperative society documents such as job card and proof of employment etc. should be accepted.

2) The amount of total works alloted to labour cooperative societies in the last three years is as under -

Sr.No.	Year	Rs.in lakhs
1.	2018-19	64843.51
2.	2019-20	46461.78
3.	2020-21	32848.42

(दोन) वित्तीय आवश्यकता : **तक्ता नऊ** TABLE **IX** (रुपये हजारात)

(ii) Financial Requirements : **कार्यक्रम क्र. १०** Programme No. 10 (Rs. in thousands)

तपशील	प्रत्यक्ष, २०२०-२०२१ Actuals, 2020-2021			अर्थसंकल्प, २०२१-२०२२ Budget Estimates 2021-2022			सुधारित अंदाज, २०२१-२०२२ Revised Estimates 2021-2022			अर्थसंकल्प, २०२२-२०२३ Budget Estimates 2022-2023			Particulars
	अनिवार्य Committed	कार्यक्रमांतर्गत Scheme	एकूण Total	अनिवार्य Committed	कार्यक्रमांतर्गत Scheme	एकूण Total	अनिवार्य Committed	कार्यक्रमांतर्गत Scheme	एकूण Total	अनिवार्य Committed	कार्यक्रमांतर्गत Scheme	एकूण Total	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	
अ) कार्याचे वर्गीकरण--													A *Activity Classification*—
(एक) गृहनिर्माण संस्था ..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	(i) Housing Societies
(दोन) कामगार कंत्राट संस्था..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	ii) Labour Contract Societies
(तीन) जंगल कामगार संस्था...	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	(iii) Forest Laboure's Societies
(चार) उध्दरण जलसिंचन संस्था	511	5473	5984	1695	50000	51695	1271	25000	26271	1518	20000	21518	(iv) Lift Irrigation Societies
(एक) इतर संस्था ...	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	(v) Other Societies
(एक) शेती संस्था ...	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	(vi) Farming Societies
एकूण--(अ) ...	511	5473	5984	1695	50000	51695	1271	25000	26271	1518	20000	21518	Total—A
(ब) उद्दिष्टवार वर्गीकरण --													B *Objectwise Classification-*
(एक) गृहनिर्माण संस्था--													(i) Housing Societies
वेतन ...	...	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	Salaries
प्रवास खर्च ...	...	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	Travel Expenses
कार्यालयीन खर्च ...	...	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	Office Expenses
भाडे ...	...	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	Rent
भागभांडवली अंशदान ...	...	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	Share Capital Contribution
कर्ज/अर्थसहाय्य ...	...	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	Loan/ Subsidy
एकूण-(एक)-स्थूल ...	...	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	Total—(i) Gross
वजा - भागभांडवली अंशदानाचा परतावा ...	...	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	*Deduct*—Refund of Share capital contribution.
एकूण-(ब)-निव्वळ ...	...	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	Total—(i) Net

तक्ता नऊ--चालू TABLE **IX** —***Contd***

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	
(दोन) कामगार □ ंत्राट संस्था --													(ii) *Labour Contract Societies*—
वेतन	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	Salaries
अतिकालीकभत्ता	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	Overtime Allowance
दूरध्वनी बील व पाणी शुल्क ..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..		Telephone & Water
प्रवास खर्च	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	Travel Expenses
कार्यालयीन खर्च	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	Office Expenses
भाडे	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	Rent
भागभांडवली अंशदान... ...	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	Share Capital Contribution
कर्ज	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	Loan
अर्थसहाय्य	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	Subsidy
एकूण-(दोन)-स्थूल	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	*Deduct*—Refund of Share
अंशदानाचा परतावा	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	capital contribution.
एकूण-(दोन)-निव्वळ	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	Total—(ii) Net
(तीन) जंगल कामगार संस्था --													(iii) *Forest Labourer's Societies*—
भागभांडवली अंशदान... ...	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	Share Capital Contribution
कर्ज	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	Loan
अर्थसहाय्य	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	Subsidy
एकूण-(तीन)-स्थूल	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	Total—(iii) Gross
वजा - भाग भांडवली... ... अंशदानाचा परतावा	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	*Deduct*—Refund of Share capital contribution.
एकूण-(तीन)-निव्वळ	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	Total—(iii) Net

तक्ता नऊ--चालू TABLE **IX** —***Contd***

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	
(चार) उध्दरण जलसिंचन संस्था --													(iv) *Lift Irrigation Societies*—
वेतन	511	..	511	1695	..	1695	1271	..	1271	1518	..	1518	Salaries
अति. भत्ता	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	Overtime Allowance
प्रवास खर्च	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	Travel Expenses
कार्यालयीन खर्च	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	Office Expenses
भाडे	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	Rent
सर्वेक्षणाची कामे	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	Survey works
कर्ज	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	Loan
अर्थसहाय्य	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	Subsidy
एकूण-(चार)-स्थूल	511	..	511	1695	..	1695	1271	..	1271	1518	..	1518	Total—(iv) Gross
एकूण-(चार)-निव्वळ	511	..	511	1695	..	1695	1271	..	1271	1518	..	1518	Total—(iv) Net
(पाच) इतर संस्था-मिक्सड टाईप --													(v) *Other Co-operatives— Mixed Type*
भागभांडवली अंशदान... ...	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	Share Capital Contribution
कर्ज	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	Loan
अर्थसहाय्य	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	Subsidy
एकूण-(पाच)-स्थूल	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	Total—(v) Gross
वजा - भाग भांडवली अंशदानाचा परतावा	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	*Deduct*—Refund of Share capital contribution.
एकूण-(पाच)-निव्वळ	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	Total—(v) Net

तक्ता नऊ--समाप्त TABLE **IX** —***Concld***

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	
(सहा) शेतकी संस्था --													(vi) *Farming Societies*—
भागभांडवली अंशदान... ...	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	....		Share Capital Contribution
कर्ज	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	Loan
अर्थसहाय्य	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	Subsidy
एकूण-(सहा)-स्थूल	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	Total—(vi) Gross
वजा	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	Refunds
एकूण-(सहा)-निव्वळ	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	Total—(vi) Net
एकूण-(ब)-स्थूल	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	Total—B—Gross
वजा - भाग भांडवली... ... अंशदानाचा परतावा	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	....		*Deduct*—Refund of Share capital contribution.
एकूण-(ब)-निव्वळ	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	Total—B—Net
(क) वित्तव्यवस्थेची साधने-- ..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	(C) *Source of Finance*—
प्रधान शीर्ष मागणी क्रमांक													Major Head Demand No.
२२३० व्ही-२ ...	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	2230 V-2
२४२५ व्ही-३ ...	511	5473	5984	1695	50000	51695	1271	25000	26271	1518	20000	21518	2425 V-3
४२५० व्ही-३ ...	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	4250 V-3
६४२५ व्ही-५ ...	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	6425 V-5
६२५० व्ही-	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	6250 V-
एकूण -- (क) स्थूल ...	511	5473	5984	1695	50000	51695	1271	25000	26271	1518	20000	21518	Total—C—Gross

७. शिक्षण, संशोधन व प्रशिक्षण

प्रास्ताविक:

महाराष्ट्र राज्य सहकारी संघाची योजनेंतर्गत कार्यक्रमाच्या (Plan-Sector) **प्रगतीची व कार्यवाहीची माहिती**

अनुदानाचे स्वरूप :

महाराष्ट्र सहकारी संस्था, अधिनियम १९६० चे कलम ६८ मधील तरतुदीनुसार, सहकारी संस्थांकडून मिळणारा शिक्षणनिधी, नुकत्याच ९७ व्या घटनादुरुस्तीमुळे कलम ६८ हे रद्द करण्यात आले ,त्याऐवजी कलम २४ अ या नवीन कलमाचा अंतर्भाव करुन सहकारी संस्थानी आपल्या सभासदांना प्रशिक्षण देणे अनिवार्य केले आहे. त्यासाठी प्रत्येक सहकारी संस्थानी आपल्या सभासदांना प्रशिक्षण देणे अनिवार्य केले आहे. त्यासाठी प्रत्येक सहकारी संस्थांनी दरवर्षी ताळेबंद पत्रकामध्ये शिक्षण प्रशिक्षण निधी निर्माण करावयाचा आहे. सदर निधी राज्य सहकारी संघाला देणेबाबतची अधिसूचना अद्याप निघाली नाही.

धनंजयराव गाडगीळ सहकारी प्रबंध संस्थान, नागपूर :- राष्ट्रीय सहकारी प्रशिक्षण परिषद, नवी दिल्ली यांच्या अधिपत्याखाली कार्यरत असलेल्या धनंजयराव गाडगीळ सहकारी प्रबंध संस्थान, नागपूर या सहकारी प्रशिक्षण महाविद्यालयाची स्थापना दिनांक ०५.०९.१९७२ च्या शासन निर्णयान्वये करण्यात आली आहे. सदर संस्थानास राष्ट्रीय सहकारी प्रशिक्षण परिषद, केंद्र शासन तसेच राज्य शासन यांनी ५०:५० या प्रमाणात संस्थानचा खर्च वहन करण्याचे सूत्र विहित करण्यात आलेले आहे. हे संस्थान ठरवून दिलेल्या उद्दीष्टाप्रमाणे सहकार खाते व सहकारी संस्थेतील विविध कर्मचारी, पदाधिकारी व सभासदांना अल्पकालीन व दीर्घकालीन गरजाधिष्ठित प्रशिक्षण कार्यक्रमाचे आयोजन करुन मनुष्यबळ विकासाचे कार्य करीत आहे. हे संस्थान सहकार प्रशिक्षण बरोबरच सहकारी संस्थांना विविध विषयांवर सल्ला/मार्गदर्शनाचेही कार्य पार पाडीत असते. या संस्थानच्या वार्षिक कार्यक्रम सल्लागार समितीचे अध्यक्ष हे मा. सहकार आयुक्त व निबंधक, सहकारी संस्था म.रा.पुणे असून त्यांच्याच अध्यक्षतेखाली या संस्थानचे वार्षिक प्रशिक्षण कार्यक्रमाचे उद्दिष्ट ठरविण्यात येते. या उद्दिष्टांची आजमीतीपर्यंत हे संस्थान यशस्वीपणे पूर्ती करत आहे. या संस्थानने आर्थिक वर्ष २०२०-२१ मध्ये माहे मार्च २०२० अखेर ४७ प्रशिक्षण पाठयक्रम राबवून २७०० पदाधिकारी/ कर्मचारी /सभासद प्रशिक्षीत करुन महाराष्ट्रातील सहकार चळवळीस आवश्यक असणाऱ्या व्यवसायीक मनुष्यबळ विकास निर्मितीत मोलाचे सहकार्य केले आहे.

वर्ष २०२१-२२ करिता संस्थानास रु.५० लाख इतकी अर्थसंकल्पीय तरतूद मंजूर करण्यात आली आहे. महाराष्ट्र राज्य सहकारी संघ मर्या.पुणे यांचा आर्थिक परिस्थिती विवरणपत्र तक्ता क्र.१० प्रमाणे आहे.

---

7. Education, Research and Training

Fund Structure :

The section 68 of Maharashtra societies Act, 1960 having the provision of getting education fund from Co-operative Societies is cancelled due to 97th amendment and section 24 A is newly included which says that it is mandatory for every Co-operative Society to train their members and for that purpose every Co-operative society must have provision to raise education training fund in their balance sheet. There is no notification till the date regarding provision to provide this fund to Rajya SahkariSangh.

Dhananjayrao Gadgil Institute of Co-operative management, Nagpur working under National Council for Co-operative Training, New Delhi is established on 5-9-1972. This Institute carries its expenses through National Council for Co-operative Training, Central Government and state Government in the ratio of 50:50. This institute provides short term and long term need based training to the Cooperative department official, employees, official-directors and members of Co-operative societies. This institute along with Co-operative training provides guidance and advice over various topics. The Commissioner of Co-operation is the chairman of Annual Programme Advisory Committee of this institute. Under his chairmanship Annual Training Programme of this institute is formulated. In the financial year 2020-2021 this institute has organised 47 training programmes and trained 2700 officers,employees and members added valuable contribution in professional Human Resource Development which is needed for Co-operative movement of Maharashtra.

For the year 2021-2022 there is budgetary provision of Rs. 50 Lakh for this institute, Financial statement of Maharashtra Rajya Sahkari Sangh is enclosed herewith in table No. 10.

तक्ता दहा TABLE X

महाराष्ट्र राज्य सहकारी संघ मर्यादित, पुणे-१ आर्थिक परिस्थिती विवरणपत्र सन २०२०-२०२१

Statement showing the position of the budgetory position in respect of education fund miscellaneous receipts Grant and Expenditure of the Maharashtra Rajya Sahakari Sangh Maryadit, Pune-1 for the year 2020-2021

(रुपये लाखात Rs. in Lakhs)

अ. नं.	तपशील	संघाचे उत्पन Receipts of the Sangh		खर्च Expenditure		शिल्लक Excess	विनियोग Purpose for which amount spent	Item
		अंदाजे Estimated	प्रत्यक्ष Actuals	अंदाजे Estimated	प्रत्यक्ष Actuals			
1	2	3	4	5	6	7	8	9
(१)	शिक्षण निधी …	1859.68	1.02	..	..	..		(1) Education Fund
(२)	इतर किरकोळ उत्पन्न …	1270.38	446.34	1000.62	944.06	..		(2) Miscellaneous receipts
	एकूण …	3130.06	447.34	1000.62	944.06	..	Management 324 .. Progrommes 6395	Total
(३)	शासकीय अनुदान-- …							(3) Government Grant
	योजनांतर्गत …	..	..	..	..	..	Education at Govt. Grant Programmes	Plan
	योजनेतर …	..	..	..	..	..	..	Non-plan

जी. डी. सी. ॲण्ड ए. व सी. एच. एम. परीक्षा

सहकार आयुक्त यांचे अध्यक्षतेखाली १९३६ पासून शासनाने जी. डी. सी. ॲण्ड ए. बोर्डामार्फत वेळोवेळी सुधारणा केलेल्या नियमानुसार व सध्या अस्तित्त्वात असलेला शासन निर्णय क्रमांक सीएसजी-१५८०/२५६०/VII/सीआर-२८७/१२-सी दिनांक १३-१-१९८१ अन्वये राज्यातील ९ केंद्रामध्ये वर्षातून एकदा परीक्षा घेण्यात येत होती. त्यानंतर मे १९९० पासून दरवर्षी एकूण २६ जिल्हा केंद्रातून परीक्षा एकदा घेण्यात येत होती. सन १९९५ पासून सदरहू परीक्षा प्रशासकीय निर्णयानुसार ठरलेले केंद्रावर घेण्यात येत आहे. सध्या एकूण १६ केंद्रांवर परीक्षा घेण्यात येते.

सहकारी चळवळीची व विविध प्रकारच्या सहकारी संस्थांच्या कामकाजाची सर्वंकष माहिती सहकार क्षेत्रातील विविध स्तरावर काम करणाऱ्या व्यक्तींना देण्याचा प्रयत्न करणे हा ही परीक्षा घेण्यामागचा मुख्य उद्देश आहे. सहकारी खात्यातील मुख्य लिपिक, सहकार अधिकारी श्रेणी-२ तसेच लेखा-परीक्षक श्रेणी २ या पदावर निम्न श्रेणीतून बढती मिळण्यासाठी जी.डी.सी.ॲण्ड ए. परीक्षा उत्तीर्ण होणे आवश्यक आहे. सहकारी अधिकारी श्रेणी १ व २, लेखापरीक्षक श्रेणी १ व २ आणि सहकार खात्यातील वर्ग अ व वर्ग ब चे राजपत्रित अधिकारी सरळ सेवेने भरती होतात त्यांना सदर परीक्षा उत्तीर्ण होणे आवश्यक आहे. सहकारी संस्थांमधील जे कर्मचारी पदवीधर नाहीत व ज्यांची किमान ५ वर्षे सलग सेवा झालेली आहे अशांनाही या परीक्षेस बसण्याची परवानगी आहे. सन १९८१ पासून सर्व शाखांचे पदवीधर या परीक्षेस बसण्यास पात्र आहेत.

सन २०१६-२०१७, २०१७-२०१८,२०१८-१९,२०१९-२०२० व २०२०-२१वर्षात परीक्षेस बसलेल्या विद्यार्थ्यांचा तपशील खालील तक्ता क्र. १ मध्ये दर्शविला आहे.

तक्ता क्रमांक--१ TABLE I

आर्थिक वर्ष		परीक्षा सत्र महिना Exam.held in the month	नोंदलेले उमेदवार No. of Candidates Admitted	परीक्षेस बसलेले No. of Candidates Appeared	उत्तीर्ण उमेदवार No. of Candidates passed	मिळालेली फी रक्कम (रु. मध्ये) Fees received (in Rs.)		Financial Year
1		2	3	4	5	6		
२०१६-२०१७	..	May 2016	11041	6857	3667	8788440	..	2016-2017
२०१७-२०१८	..	May 2017	11274	7223	3420	8391507	..	2017-2018
२०१८-२०१९	..	May 2018	11181	6807	3478	10790514	..	2018-2019
२०१९-२०२०	..	May 2019	10214	6607	2191	8093200	..	2019-2020
2020-2021	..	May 2020	10852(कोरोना प्रादुर्भावामुळे दि.२३,२४ व २५.१०.२०२१ रोजी परिक्षा घेण्यात आली.)					2020-2021
2021-22	..	..	..	..	..	..	..	..

४. जी.डी.सी. ॲण्ड ए. परीक्षेसाठी केली गेलेली वर्षनिहाय अंदाजपत्रकीय तरतूद व त्या त्या वर्षी परीक्षेसाठी झालेला खर्च खालील तक्ता क्रमांक-२ मध्ये दर्शविण्यात आलेला आहे.

लेखाशिर्ष
मुख्यलेखाशिर्ष २४२५-सहकार
उपलेखाशिर्ष ००३(०१)(०१) परीक्षा
(२४२५ ०१७४)

तक्ता क्रमांक--२ TABLE II

आर्थिक वर्ष			अंतिम आर्थिक तरतूद (रु)	प्रत्यक्ष खर्च (रु)	शेरा
२०१७-२०१८	..	..	३१५००००	३१५००००	..
२०१८-२०१९	..	..	२३८००००	१२६७१८६	..
२०१९-२०२०	..	..	३५०००००	११२६६३१	
२०२०-२०२१	..	..	३५०००००	१५९००००	प्राप्त तरतुद रु. १७५००००/-
२०२१-२२	..	..	३५०००००	६४३९७४ (ऑक्टो.२०२१ अखेर)	प्राप्त तरतुद रु.२६२४०००/-

मे २०१३ पासून ०६ विषय जी.डी.सी. ॲन्ड अे. च्या अभ्यासक्रमामध्ये अधिक्रमीत आहेत.

१. सहकारी गृहनिर्माण संस्थांचे व्यवस्थापन

२. जमाखर्च

३. लेखापरिक्षण

४. सहकाराचा इतिहास, तत्वे व व्यवस्थापन

५. सहकारी कायदा व इतर कायदे

६. सहकारी बँक, संस्था व इतर वित्तीय संस्था

सन २०१३ पासून सहकारी गृहनिर्माण संस्थांचे व्यवस्थापन (CHM) प्रमाणपत्र परिक्षा घेणेस सुरुवात झाली. गृहनिर्माण संस्थांचे व्यवस्थापन(CHM) प्रमाणपत्रसाठी वरीलपैकी प्रथम तीन विषय असतात. सहकारी गृहनिर्माण संस्थांचे व्यवस्थापन यांचे प्रमाणपत्र असल्यास उमेदवारास जी.डी.सी.अँन्ड अे परिक्षेमध्ये पहिले तीन विषयामध्ये सूट देण्यात येते.

शासकीय कर्मचाऱ्यांना प्रशिक्षण -(३४५१ २९०६)

अधिकारी/कर्मचारी वर्गाचे प्रशिक्षण

प्रशासकीय व सेवांतर्गत प्रशिक्षण

महाराष्ट्र शासनाचे सामान्य प्रशासन विभागाचे दिनांक २३/९/२०११ चे शासन निर्णयानुसार महाराष्ट्र राज्याचे प्रशिक्षण धोरणानुसार सहकार विभागातील वर्ग-१ अधिकाऱ्यांना प्रशासकीय व सेवांतर्गत प्रशिक्षण (पायाभूत उजळणी पदोन्नतीनंतरचे प्रशिक्षण) यशवंतराव चव्हाण विकास प्रशासन प्रबोधनी (यशदा) राजभवन कॉम्प्लेक्स बाणेर रोड, पुणे या ठिकाणी देण्यात येते. तसेच वर्ग-२ चे अधिकारी व वर्ग-३ चे कर्मचारी यांना प्रशासकीय व सेवांतर्गत प्रशिक्षण (पायाभूत, उजळणी, पदोन्नतीनंतरचे प्रशिक्षण) विभागीय संस्थेमध्ये देण्यात येते. तसेच वर्ग-४ च्या कर्मचाऱ्यांना सदर प्रशिक्षण जिल्हा पातळीवरील प्रशिक्षण संस्थेत देण्यात येते.

तांत्रिक प्रशिक्षण (३४५१२९०६)

३४५१-सचिवालयीन आर्थिक सेवा उपलेखाशिर्ष-००३ (००)(०१) शासकीय कर्मचाऱ्यांना प्रशिक्षण (३४५१२९०६) या लेखाशिर्षांतर्गत शासनाकडून प्राप्त होणाऱ्या निधीमधून सहकार विभागातील अधिकारी/कर्मचारी यांचेसाठी विविध प्रशिक्षण संस्थामध्ये तसेच क्षेत्रीय कार्यालयाच्या स्तरावर राज्य प्रशिक्षण धोरणांतर्गत तांत्रिक प्रशिक्षण आयोजित करण्यात येते.

तक्ता क्रमांक--३ TABLE III

आर्थिक वर्ष (रुपये)	अर्थसंकल्पीय तरतूद (रुपये)	उपलब्ध तरतूद	प्रत्यक्ष खर्च
२०१८-२०१९	२०,००,०००	२०,००,०००	१८,७१,१४९
२०१९-२०२०	१५,००,०००	१५,००,०००	७,४४,८६५
२०२०-२०२१	१५,००,०००	..	..
२०२१-२०२२	२०,००,०००	..	..

सदर योजनेसाठी सन २०२२-२३ करिता रुपये २०.०० लाखाची मागणी प्रस्तावित करण्यात येत आहे.

(दोन) वित्तीय आवश्यकता : (ii) Financial Requirements :

तक्ता अकरा TABLE-XI

कार्यक्रम क्र. ११ Programme No. 11

(रुपये हजारात) (Rs. in Thousands)

तपशील	प्रत्यक्ष, २०२०-२०२१ Actuals, 2020-2021			अर्थसंकल्प, २०२१-२०२२ Budget Estimates 2021-2022			सुधारित अंदाज, २०२१-२०२२ Revised Estimates 2021-2022			अर्थसंकल्प, २०२२-२०२३ Budget Estimates 2022-2023			Particulars
	अनिवार्य Committed	कार्यक्रमांतर्गत Scheme	एकूण Total	अनिवार्य Committed	कार्यक्रमांतर्गत Scheme	एकूण Total	अनिवार्य Committed	कार्यक्रमांतर्गत Scheme	एकूण Total	अनिवार्य Committed	कार्यक्रमांतर्गत Scheme	एकूण Total	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	
(अ) कार्याचे वर्गीकरण													*A—Activity Classification—*
(अ) परीक्षा …	1590	..	1590	3500	..	3500	3150	..	3150	3500	..	3500	(a) Examination
(ब) महाराष्ट्र राज्य सहकार ...	..	2500	2500	...	5000	5000	..	2500	2500	..	5000	5000	State Co-operative Union
(क) खात्यातील कर्मचाऱ्यांचे …	..	..	..	32	..	32	..	..	..	32	..	32	Staff.
एकूण--(अ) …	1590	2500	4090	3532	5000	8532	3150	2500	5650	3532	5000	8532	Total—A
(ब) उद्दिष्टवार वर्गीकरण --													B—*Objectwise Classification-*
(एक) परीक्षा													(i) Examination
वेतन	...	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	Salaries
अतिकालिक भत्ता	...	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	Overtime Allowance
प्रवास खर्च	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	Travel Expenses
दूरध्वनी बील व पाणी शुल्क	...	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	Telephone, Electricity & Water Charges
कार्यालयीन खर्च	1590	..	1590	3500	..	3500	3150	..	3150	3500	..	3500	Office Expenses
भाडे	...	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	Rent
जाहिरात	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	Advt.
व्यवसायिक व विशेष सेवा	...	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	Professional & special service
इतर ..	...	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	Others
एकूण--(एक) स्थूल …	1590	..	1590	3500	..	3500	3150	..	3150	3500	..	3500	Total (*i*) Gross
एकूण--(एक) निव्वळ…	1590	..	1590	3500	..	3500	3150	..	3150	3500	..	3500	Total (*i*)—Net
वैकुंठलाल मेहता	...	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	Vaikunthalal Mehta
(दोन) महाराष्ट्र राज्य सहकारी	...	2500	2500	...	5000	5000	...	2500	2500	..	5000	5000	State Co-operative Union
एकूण--(दोन) स्थूल …	...	2500	2500	...	5000	5000	...	2500	2500	..	5000	5000	Total (*ii*) Gross
एकूण--(दोन) निव्वळ …	...	2500	2500	...	5000	5000	...	2500	2500	..	5000	5000	Total (*ii*)—Net

तक्ता अकरा- पूर्ण

TABLE XI—Concld.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	
(तीन) खात्यातील कर्मचाऱ्यांचे प्रशिक्षण													*(iii)Training of Department Staff*
वेतन ...	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	Salaries
अतिकालिक भत्ता	...	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	Overtime Allowance
दूरध्वनी बील व पाणी शुल्क	...	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	Telephone, Electricity & Water Charges
प्रवास खर्च ...	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	Travel expenses
कार्यालयीन खर्च ...	..	..	..	32	..	32	32	..	32	32	..	32	Office expenses
भाडे ...	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	Rent
एकूण--(तीन) कस्थूल ...	..	..	..	32	..	32	32	..	32	32	..	32	Total (iii)—Gross
एकूण--(तीन) निव्वळ	..	..	..	32	..	32	32	..	32	32	..	32	Total (iii)—Net
एकूण--(ब) स्थूल ...	1590	2500	4090	3532	5000	8532	3150	2500	5650	3532	5000	8532	Total—B—Gross
वजा--- ...	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	Deduct
एकूण--(ब) निव्वळ ...	1590	2500	4090	3532	5000	8532	3150	2500	5650	3532	5000	8532	Total—B—Net
क-- वित्तव्यवस्थेची साधने --													*C—Sources of Finance—*
प्रधान शीर्ष मागणी क्रमांक २४२५व्ही-३													Major Head Demand No. 2425 V-3
एकूण--(क) स्थूल ...	1590	2500	4090	3532	5000	8532	3150	2500	5650	3532	5000	8532	Total C—Gross
वजा-- ...	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	Deduct
एकूण--(क) निव्वळ ...	1590	2500	4090	3532	5000	8532	3150	2500	5650	3532	5000	8532	Total—C—Net

G. D. C. & A. EXAMINATION

The G. D. C. & A. Board which has been constituted in 1936 under the Chairmanship of the Commissioner for Co-operation and Registrar C. S. M. S. Pune is working since then as per the approved rules of the Board. The Rules have been changed from time to time and the examination was being conducted annually at 9 centres as per the Rules laid down in Govt. Resolution No. CSG 1580/2560/(VII)/CR-287/12-C dated 13/1/1981 issued by the Agriculture and Co-operation Department. Since May, 1990 the examination was conducted annually at 26 District centres. but From May, 1995 the examination is conducted at those centers as per the administrative decision taken from time to time. At present examination is conducted on 16 centres.

The purpose of this examination is to make an endeavor to develop awareness about the Co-operative movement as a whole amongst workers employed in various sprees of Co-operative field. It is also a qualifying examination for the promotion to Head clerk, Co-operative officer (grade-II) and Auditor (grade-II) from lower cadre. It is a compulsory to pass the examination to those who are directly recruited as Co-operative officer grade-I & II, Auditor, grade I & II and who are directly recruit as a class A & B gazetted officer in the department. The employees of various Co-operative societies who are under graduate and have completed continuous five years service in the institution are allowed to appear for this examination, similarly, those applicants who are graduate of any faculty are also allowed to appear for this examination.

The number of candidates who appeared for this examination during the last four years *i.e.* 2016-2017, 2017-2018, 2018-19 ,2019-20 and 2020-21 are given in the following statement.

Statement -I

Year	Month	Total Applications received	Candidates appeared for the exam.	No. of candidates passed	Examination Fee Rs. credited to (Govt. Treasury)
2016 -2017	May, 2016	11041	6857	3667	8788440
2017 -2018	May, 2017	11274	7223	3420	8391507
2018 -2019	May, 2018	11181	6807	3478	10790514
2019-2020	May, 2019	10214	6607	2191	8093200
2020-2021	May, 2020	10852	Due to Corona pandemic exam conducted on dt.23,24,&25 Oct.2021		
2021-2022	--	--	--	--	--

The information regarding the budget provision and the expenditure incurred for the examination during the last five years

Budget/Accounts Head

Main Head - 2425-Co-operation Sub head - 003-Training 003[01][01] Examination

[24250174] **Statement -II**

Financial Year	Budget provision (Rs)	Actual expenditure (Rs)	Remark
2017-2018	3150000	3150000	--
2018-2019	2380000	1267186	--
2019-2020	3500000	1126631	--
2020-2021	3500000	1590000	Received Rs.1750000/-
2021-2022	3500000	643974(uptp Oct21)	Received Rs.2624000/-

The expenditure incurred on the G. D. C & A Examination paper and supplementary expenditure relating to its in all the years stated above are less than amount received by the Government by way of examination fee.

5.For the G. D.C.& A Examination May 2013 the 6 subjects as per new syllabus will be as under

1.Management of the Co-operative Housing societies

2. Accounts

3.Auditing

4. History Principles & Management in Co-operation.

5. Co-operative law and other laws

6. Co-operative banking and credit societies

Examination for the certificate in Co-operative Housing Manegment (CHM) cunducted from 2013. First three subjects mentioned here above are for CHM Certificate exam. Candidate holding CHM Certificate is exempted for first three subjects to appear for GDC&A exam.

TRAINING TO GOVERNMENT EMPLOYEES (3451 2906)

Training for officers and staff

Administrative Training

As per approved State Training Policy of Government of Maharashtra (dated 23/9/2011). Class I officers in Co-operation Department has been sent to Yashwantrao Chavan Academy of Development Administration (YASHADA) Baner, Pune for Administrative Training (Foundation Training, Refresher Training, Post-Promotional Training)

Class II officers and Class III employees has been sent to Regional level Administration Training Institutes for Administrative Training as well as class IV employees has been sent to the District level Administrative Training Institutes.

Technical Training (34512906)

Grants received from State Government under Head 3451-Secretariat Services 003 (00)(01) 34512906 has been utilizing for imparting Technical Training as per State Training Policy to the officers and staff of Co-operation Department. This training has been given at various Training Institutes and at regional office level.

Table No. 3

Year	Budgeted grants	Grants available	Actual Expenditure
2018-19	20,00,000	20,00,000	18,71,149
2019-20	15,00,000	15,00,000	7,44,865
2020-21	15,00,000	..	..
2021-22	20,00,000	..	..

Proposed demand of Rs. 20.00 lakh is made under the scheme for 2022.23.

८. महाराष्ट्र राज्य सहकारी परिषद, पुणे

महाराष्ट्र सहकारी संस्था अधिनियम १९६० चे कलम १५४-अ (१) तरतुदीनूसार महाराष्ट्र राज्य सहकारी परिषद या नावाने संबोधण्यात येणारी एक परिषद असेल आणि ती अध्यक्ष आणि उपाध्यक्ष यांसह जितके सदस्य राज्य शासन वेळोवेळी निश्चित व नामनिर्देशित करील तितके सदस्य मिळून बनलेली असेल. (२) राज्य शासन परिषदेच्या सचिवाची नेमणुक नेमणूक करील.

राज्य सहकारी परिषदेची पुर्नरचना करण्यात आली असून श्री.शेखर चरेगांवकर यांची अध्यक्ष म्हणून शासन निर्णय क्र.मरास-२०१५ /प्र.क्र.७/२२ स, दिनांक २१/०२/२०१५ नुसार नेमणूक करण्यात आली होती. शासन निर्णय क्रमांक संकिर्ण -२०२०/प्र.क्र.७/२२-स,दिनांक ०२ मार्च २०२० अन्वये महाराष्ट्र सहकारी संस्था अधिनियम १९६० चे कलम १५४-अ (१) मधील तरतुदीनूसार महाराष्ट्र राज्य सहकारी परिषदेवरील अशासकीय सदस्यांच्या अध्यक्ष व सदस्य या पदावर केलेल्या नियुक्त्या रद्द करण्यात आलेल्या आहेत. आता शासन निर्णय क्रमांक संकिर्ण-२०२१/प्र.क्र.५८/२२स,दिनांक ०६ ऑगस्ट २०२१ अन्वये मा.श्री.विद्याधर वामनराव अनास्कर यांची शासनाने अध्यक्ष,महाराष्ट्र राज्य सहकारी परिषद पुणे म्हणून नियुक्ती केली आहे.

राज्य सहकारी परिषदेची कार्ये पुढीलप्रमाणे आहेत :

अ) सहकारी चळवळीशी संबंधीत अशा सर्व बाबींवर राज्य शासनाला सल्ला देणे.

ब) सहकारी चळवळीचा आढावा घेणे, राज्यातील सहकारी संस्थांच्या कार्याचा समन्वय साधण्याचे मार्ग सूचविणे.सहकारी संस्थांना येणाऱ्या अडचणी दुर करणेसाठी मार्ग व उपाय सुचविणे.

क) राज्य शासन परिषदेकडे निर्देशित करील अशा सर्व बाबींवर राज्य शासनाला अहवाल देणे.

ड) राज्यातील सहकारी चळवळीच्या विकासाबाबतच्या योजना व धोरणे यांची शिफारस करणे.

इ) विशेषत: समाजातील मागासवर्गीय व आर्थिकदृष्टया दुर्बल वर्ग यांच्या विकासासाठी असलेल्या सहकारी चळवळीचा विकास करण्यासाठी असलेल्या विद्यमान परियोजनांचे मुल्यांकन करणे व नवीन परियोजना सुचविणे.

ई) सहकारी पध्दतीद्वारे आर्थिक विकास करण्याच्या विशेष परियोजनेची अंमलबजावणी करण्यासाठी राज्य शासनाला सल्ला देणे.

फ) विभागामार्फत किंवा खास स्थापन केलेल्या मंडळमार्फत उपरोक्त कोणत्याही प्रयोजनासाठी अभ्यास करण्याचे काम हाती घेणे.

महाराष्ट्र राज्य सहकारी परिषद, पुणे या कार्यालयाचा कार्यालयीन खर्च भागविण्यासाठी सन २०२१-२२ या आर्थिक वर्षासाठी रु. १०.९२ लाख अर्थसंकल्पीय तरतुद करण्यात आली आहे.

Maharashtra State Co-Operative Council, Pune

Section 154 A-Constitu of State Co-operative Council, Its functions, etc.

1) There shall be a Council to be called the Maharashtra State Cooperative Council Consisting og such number of members, including the Chairman and Vice Chairman, as State Government may determine.

2) The State Government shall appoint a Secretary of the Council. State Government appointed Shri Shekhar Charegaonkar as a Chairman of the Maharashtra State Cooperative Council Pune vide G.R. dated 21/02/2015. Government of Maharashtra as per the provision of Sec.154-A(1) of the Maharashtra Cooperative Societies Act,1960 the appointments made to the post of Chairman and members of non-official members of the Maharashtra State Co-operative Council have been cancelled *vide* G.R. dated 2nd March,2020.Now State Government appointed Shri Vidyadhar Anaskar Chairman of the Maharashtra State Cooperative Council, Pune vide GR dt. 06.08.2021.

The functions of Council constituted under sub-section (1) shall be as follows namely -

(a) To advise the State Government on all matters relating to Cooperative movement.

(b) To review the Cooperative movement and to suggest ways of co-oradinating the activities of co-operative societies in the State.

(c) To suggest ways and means to remove the difficulties experienced by the co-operative societies in the State.

(d) To report the State Government on such matters as may be referred to it by the State Government.

(e) To recommend the plans and policies for the development of cooperative movement in the State.

(f) To evaluate existing schemes and suggest new schemes for Cooperative development especially for the developement of backward classes and economacally weaker sections of the society.

(g) To advise the State Government for the implementation of special scheme of economic development through Cooperative methods and

(h) To undertake studies for any of the purposes aforesaid either through department or specialised bodies.

For the year 2021-22 there is budgetary provision of Rs.10.92 lakh for this State Co-operative Council.

"शुश्रुषा सिटीझन्स को-ऑपरेटीव्ह हॉस्पीटल लि., मुंबई" साठी भाग भांडवल (४४२५२२३२)

शुश्रुषा सिटीझन्स कोट-ऑपरेटीव्ह हॉस्पीटल लि., मुंबई या सहकारी संस्थेला रुग्णसेवा व रुग्णोपचार्थ सुविधा उपलब्ध करून देण्यासाठी रु. २५ कोटी इतके अर्थसहाय्य भागभांडवल स्वरुपात (Redeemable preference shares) टप्याटप्याने उपलब्ध करून देण्यास, तसेच, सदरहू नविन योजनेस व त्यासाठी आवश्यक लेखाशीर्ष उघडण्यास काही निकषांच्या अधीन राहून मा. मंत्रिमंडळाने दिनांक ०९-०९-२०१९ रोजीच्या मंत्रिमंडळ बैठकीत निर्णय घेतला आहे. त्याअनुषंगाने शासन निर्णय संकीर्ण-२०१७/प्र.क्र.२२/२२-स, दिनांक ११-०९-२०१९ अन्वये निर्गमित करण्यात आला आहे.

सदर योजनेसाठी सन २०२२-२३ करिता रुपये ०.०१ लाखाची मागणी प्रस्तावित करण्यात येत आहे.

Share Capital for Shushrusha Citizens Co-Operativa Hospital Ltd. Mumbai (44252232)

Shushrusha Citizens Co-Operativa Hospital Ltd. Mumbai in order to provide Rs. 25 Crore share Capital in the form. In phases, and also for the new scheme and submission of necesary accounting for it. Subject to certain criteria the Hon'ble Cabinate decided in its Cabinate meetings on 5th September, 2015 has taken. Accordingly it has been issued under Government resolution No. संकीर्ण-२०१७/प्र.क्र.२२/२२-स, Dated 11-09-2019

Proposed demand of Rs. 0.01 lakh is made under the scheme for 2022.23.

वृक्ष लागवड आणि संगोपन (सहकार) (२४०६ A ४०७)

सहकार, पणन व वस्त्रोद्योग विभागाच्या दिनांक २७-२-२०१९ व दिनांक २५-६-२०१९ रोजीच्या शासन निर्णयानुसार आहे. "वृक्ष लागवड आणि संगोपन" (सहकार) ही योजना सहकार विभागामार्फत सुरू करण्यास मान्यता प्रदान करून लेखाशिर्ष व निधी वितरणास मंजुरी दिलेली आहे.

सन २०२१-२०२२ या वर्षाकरीता सदर योजनेकरीता रुपये ०.०२ लक्ष इतकी तरतूद प्रस्तावित केलेली आहे.

मागील तीन वर्षाची तरतूद व खर्च बाबत माहिती खालीलप्रमाणे

(रुपये लाखात)

अ.क्र.	वर्ष	तरतूद	खर्च
१.	२०१९-२०	४१४.००	९.००
२.	२०२०-२१	१००.१२	०.००
३.	२०२१-२२	०.०१	०.००

सदर योजनेसाठी सन २०२२-२३ करीता रुपये ०.०२ लक्ष (मजुरी व पुरवठा सामुग्री) ची मागणी प्रस्तावित करण्यात आली आहे.

Tree Planting and Maintenance (Co-operation) (2406 A 407)

As per the Government Resolution dated 27-2-2019 and 25-6-2019 of the Department of Co-operation, Marketing and Textile Industry, approval has been given to start the tree plantation and maintenance (Co-operation) scheme through the Department of Co-operation.

A provision of Rs. 0.02 lakh has been proposed for this scheme for the year 2021-22.

The information about the provision and expenditure for the last three years is as follows

Sr. No.	Year	Provisions	Expenditure
1.	2019-20	414.00	9.00
2.	2020-21	100.12	0.00
3.	2021-22	0.01	0.00

Proposed demand of Rs. 0.02 lakh (Wages & Supplies) is made under the scheme for 2022-23.

ई-गव्हर्नन्स कार्यक्रम (सहकार)

मागणी क्र. व्ही-२, ३४५१ सचिवालयीन आर्थिक सेवा (००) (९०), सचिवालयीन (०२) ई-गव्हर्नन्स कार्यक्रम (०२)(०३) ई गव्हर्नन्स कार्यक्रम (३४५१ २७५५) सहकार, १७-संगणक खर्च या लेखाशिर्षाखाली सन २०२०-२१ या आर्थिक वर्षाकरिता रु. २० लाख इतक्या रकमेची तरतूद करण्यात आली आहे. सन २०२२-२३ करिता रु. ३०.०० लाख ची मागणी प्रस्तावित करण्यात येत आहे.

E-Governance Program (Co-operation)

Demand No. V-2, 3451 Secretarial Financial Services (00) (90) Secretariat (02) E-Governance Progra (02) (03) E-Governance Program (3451 2755) Co-operation. 17-Computer Expenses under the heading of Accounts 2020-21. An amount of Rs. 20 lakhs has been provided for this financial year. Proposed demand of Rs. 30.00 lakh is made under the scheme for the year 2022-23.

संगणकीकरण

मा. अपर मुख्य सचिव (सहकार) यांनी सहकार, पणन व वस्त्रोद्योग विभाग व अंतर्गत क्षेत्रीय कार्यालयातील विविध योजना, उपक्रम इत्यादी बाबींचे एकत्रिकृत संगणकीकरण सन २०२१-२२ या आर्थिक वर्षाकरीता १०० कोटी तरतूद करण्याचे निर्देश दिले आहेत.

उपरोक्त निर्देशास अनुसरून सहकार, पणन व वस्त्रोद्योग विभाग व अंतर्गत क्षेत्रीय कार्यालयातील विविध उपक्रम, योजना, माहिती इत्यादी बाबींचे एकत्रिकृत संगणकीकरण करण्यासाठी सन २०२१-२२ या आर्थिक वर्षाकरीता १०० कोटी एवढी तरतूद करण्याची अर्थसंकल्प शाखेस विनंती करण्यात येत आहे.

Computerisation

The Hon’ble Additional Chief Secretary (Co-operation) has directed to make provision of Rs. 100 Cr. for the financial year 2021-22 for integrated computerisation of various schemes and activities in the Department of Co-operation, Marketing and Textiles and Internal Regional Offices.

In accordance with this directive, the Budget Branch has been requested to provide Rs. 100 Cr. for the financial year 2021-22 for integrated computerisation of various activities, schemes, information etc. in the field offices under the Department of Co-operation, Marketing and Textiles.

सहकार विभागाच्या अधिपत्त्याखालील पुणे शहरातील २३ कार्यालये खाजगी जागेत भाडेपट्टीवर कार्यरत असून त्यांच्या वार्षिक भाड्यापोटी बराच शासकीय निधी खर्ची पडतो आहे. सदरचा नाहक होणारा खर्च कमी करणेकरिता तसेच, सहकार विभागाची पुणे शहरातील सर्व क्षेत्रीय कार्यालये एका ठिकाणी असणेकरिता पुणे येथे "सहकार संकुल" उभारण्याकरीता मौजे येरवडा, स. नं. १९१ अ. पै. पुणे या जागेवर प्रस्तावित इमारतीच्या बांधकाम करण्यासाठी अंदाजे एकूण रुपये १०८.०९ कोटीचे अंदाजपत्रकास प्रशासकीय मान्यता देणे प्रस्तावित आहे. तसेच सदर योजनेच्या अनुषंगाने "सहकार विभागाअंतर्गत विविध इमारती/संकुल/भवन बांधकामे" या योजनेअंतर्गत लेखाशीर्ष घेण्यात येत आहे.

Under the auspices of the Department of Co-operation, 23 offices in the city of Pune are operating on private lease and a large amount of government funds is being spent on their annual rent. In order to reduce the inconvenient cost and also to set up a "Co-operative Complex" in Pune to have all the Regional Offices of the Co-operation Department in one place in Pune city, a total budget of approximately Rs. 108.09 crores Administrative approval is proposed. Also in connection with this scheme" under the schemeVarious buildings/complexes/building constructions under the department of co-operation" new headings are being taken.

परिशिष्ट 'अ' APPENDIX 'A'

१ एप्रिल २०१८ व २०१९ रोजी असल्याप्रमाणे सहकार खात्याचा कर्मचारीवर्गविषयक गोषवारा

Consolidated Personnel Summary of the Co-operative Department as on 1st April 2018 and 1st April 2019

कार्यक्रम क्रमांक	१ एप्रिल २०२१ 1st April 2021			१ एप्रिल २०२२ 1st April 2022			Programme No.
	स्थायी Permanent	अस्थायी Temporary	एकूण Total	स्थायी Permanent	अस्थायी Temporary	एकूण Total	
१ प्रशासन							1. Administration
(अ) राजपत्रित	370	301	670	370	301	670	.. (*a*) Gazetted
(ब) अराजपत्रित	3042	1341	4383	3042	1341	4383	.. (*b*) Non-Gazetted
एकूण ..	3412	1641	5053	3412	1641	5053	.. Total
२ लेखापरीक्षण							2. Audit
(अ) राजपत्रित	70	273	343	70	273	343	.. (a) Gazetted
(ब) अराजपत्रित	1382	2123	3505	1382	2123	3505	.. (b) Non-Gazetted
एकूण ..	1452	2396	3848	1452	2396	3848	.. Total
(अ) राजपत्रित	440	574	1013	440	574	1013	
(ब) अराजपत्रित	4424	3464	7888	4424	3464	7888	
एकूण एकंदर	4864	4038	8902	4864	4038	8902	

टीप:- १. शासन निर्णय क्र. पदनि/२०१४/प्र.क्र.२४५/५-स दि. ०१.०८.२०१६ अन्वये नवनिर्मित पालघर जिल्ह्यांसाठी प्रशासन विभागात वर्ग- १ चे १ पद व वर्ग-२ चे १ पद व वर्ग-३ ची ११ पदे नव्याने निर्माण झालेली आहेत. तसेच लेखापरीक्षण विभागाचे वर्ग- १ मध्ये १ पद नव्याने निर्माण झालेले आहेत.

२. शासन निर्णय क्र. राजस२०१७/प्र.क्र.६६/५-स दि. २५.०४.२०१७ अन्वये गट-ड संवर्गातील २३८ व लेखापरीक्षण विभागातील १४८ पदे अशी एकूण ३८६ पदे निरसीत करण्यात आलेली आहेत.

३. शासन निर्णय क्रमांक ससाका-२०१६/प्र.क्र.२०५/२५ स, दिनांक २४.१.२०१९ अन्वये सहसंचालक या पदाची नव्याने निर्मिती केलेली आहे.

परिशिष्ट ' ब '
APPENDIX ' B '

सहकार खाते, कार्याचे विवरणपत्र
Co-operation Department, Organisation Chart

विवरणपत्र एक
Chart No. 1

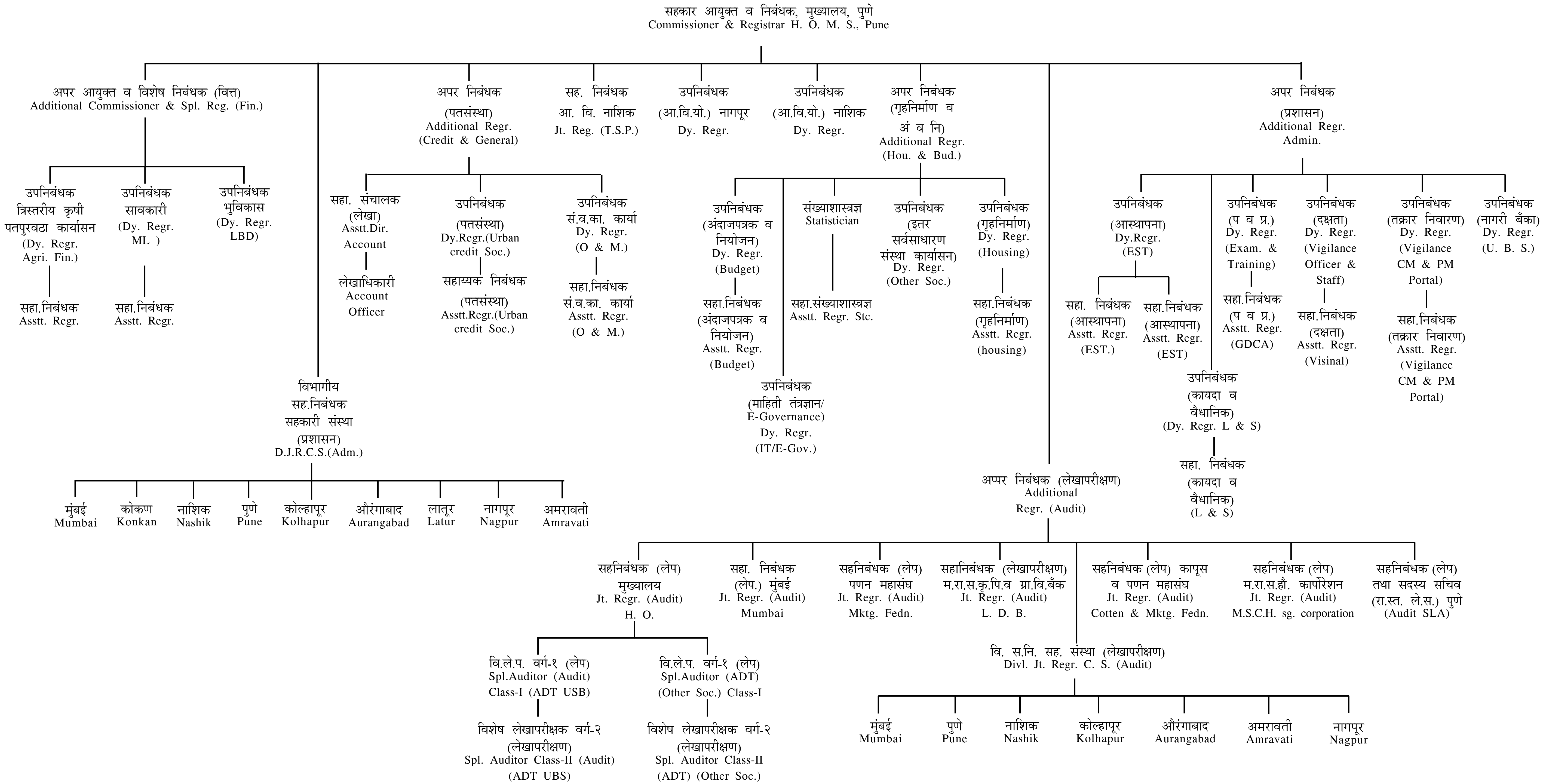

टीप : मा. सहकार आयुक्त यांचे कडील पत्र जा. क्र. सं.व.का./कक्ष.१५सआ/कामकाज वाटप/२०२०, दिनांक ०८.०७.२०२० च्या कार्यालयीन आदेशान्वये कामकाज वाटप.

परिशिष्ट-क

APPENDIX-C

सहकार आयुक्त व निबंधक सह. संस्था म. रा. पुणे व त्यांचे अधिनस्त कार्यालयातील एकूण पदांचा तपशील

प्रशासन विभाग

अनुक्रमांक Sr. No. 1	पदनाम (गट) 2	वेतन संरचना/श्रेणी Scale of Pay 3	पदांची संख्या No. of Posts 4	Designation 2
1	सहकार आयुक्त व निबंधक, सहकारी संस्था	संवर्ग पद	1	Commissioner for Co-operation and Registrar of Co- operatives Societies
2	साखर आयुक्त	संवर्ग पद	1	Commissioner of Sugar
3	आयुक्त वस्त्रोद्योग	संवर्ग पद	1	Commissioner of Handlooms, Powerlooms Textiles
4	पणन संचालक	S-28 : 124800-212400	1	Director of Marketing
5	अपर आयुक्त व विशेष निबंधक	S-28 : 124800-212400	1	Additional Commissioner And Special Registrar of Co-operative societies
6	अपर निबंधक	S-27 : 118500-214100	5	Additional Registrar of Co-operative Societies
7	सहनिबंधक (प्रशा.)	S-23 : 67700-208700	28	Joint Ragistrar of Co-operative Societies
8	उपनिबंधक (प्रशा.)	S-20 : 56100-177500	133	Deputy Ragistrar of Co-operative Societies
9	सहाय्यक संचालक (लेखा)	S-20 : 56100-177500	1	Assistant Director of Accounts
10	संख्याशास्त्रज्ञ	S-20 : 56100-177500	2	Statistician
11	कार्यकारी अभियंता	S-23 : 67700-208700	1	Executive Engineer
12	उप अभियंता	S-15 : 41800-132300	1	Deputy Engineer
13	न्यायाधीश, सहकारी न्यायालय	S-20 : 56100-177500	31	Judge, Co-operative Court
14	अध्यक्ष अपील न्यायालय	Pay in judicary service	1	President Appellate Court
15	सदस्य अपील न्यायालय	Pay in judicary service	5	Member Appellate Court
		एकूण गट अ	213	Total
16	सहाय्यक निबंधक	S-15 : 41800-132300	451	Assistant Ragistrat of Co-operative Societies
17	सहाय्यक संख्याशास्त्रज्ञ	S-15 : 41800-132300	1	Assistant Statistitician
18	सहाय्यक संचालक (कृ) साखर	S-15 : 41800-132300	2	Assistant Directior (Agriculture)
19	लेखाधिकारी गट ब	S-16 : 44900-142400	3	Account Officer
		एकूण गट ब	457	Total

परिशिष्ट-क

APPENDIX-C

1	2		3		4	2
20	लघुलेखक उच्चश्रेणी	..	S-15 : 41800-132300	..	16	Stenographer (Higher Grade)
21	कार्यालय अधिक्षक	..	S-14 : 38600-122800	..	117	Office Superintendent
22	सहकार अधिकारी श्रेणी-१	..	S-14 : 38600-122800	..	358	Co-operative Officer Grade-1
23	लघुलेखक निम्न श्रेणी	..	S-13 : 35400 -112400	..	102	Stenogapher (Lower Grade)
24	लेखपाल वरिष्ठ श्रेणी	..	S-13 : 35400-112400	..	39	Accountant (Higher Grade)
25	मुख्य लिपीक	..	S-13 : 35400-112400	..	499	Head Cleark
26	सहकार अधिकारी श्रेणी-२	..	S-13 : 35400-112400	..	442	Co-operative Officer Grade-2
27	प्रतवारी पर्यवेक्षक	..	S-13 : 35400-112400	..	19	Grading Supervisor
28	प्रतवारी निरीक्षक	..	S-13 : 35400-112400	..	6	Grading Inspector
29	शिरस्तेदार	..	S-13 : 35400-112400	..	19	Bench Clerck
30	विभागीय मूल्यनिरीक्षक	..	S-13 : 35400-112400	..	5	Divisional Price Inspector
31	वरिष्ठ लिपीक	..	S-8 : 25500-81100	..	328	Senior Clerk
32	सहाय्यक सहकार अधिकारी	..	S-8 : 25500-81100	..	521	Assistant Co-operative Officer
33	सांख्यकी निरीक्षक	..	S-8 : 25500-81100	..	8	Statistical Inspector
34	सांख्यकी सहाय्यक	..	S-8 : 25500-81100	..	25	Statistical Assistant
35	लेखापाल कनिष्ठ श्रेणी	..	S-8 : 25500-81100	..	2	Accountant Lower Grade
36	लघुटंकलेखक	..	S-6 : 19900-63200	..	13	Steno Typist
37	वरिष्ठ पर्यवेक्षक/हातमाग वस्त्रनिर्माण निरीक्षक	..	S-8 : 25500-81100	..	14	Textile Inspector
38	कनिष्ठ लिपीक	..	S-6 : 19900-63200	..	922	Junior Clerck
39	हातमाग पर्यवेक्षक	..	S-13 : 35400-112400	..	17	Handlooms Supervisor
40	प्रयोगशाळा सहाय्यक	..	S-6 : 19900-63200	..	8	Laboratory Assistant
41	कनिष्ठ पर्यवेक्षक	..	S-6 : 19900-63200	..	15	Junior Supervisor
42	प्रतवारीकार	..	S-6 : 19900-63200	..	87	Grader
43	यंत्रमाग निदेशक	..	S-10 : 29200-92300	..	8	Powerloom Jobber
44	वाहनचालक	..	S-6 : 19900-63200	..	76	Driver
			एकूण गट क	..	3666	Total
45	प्रयोगशाळा परिचर	..	S-1 : 15000-47600	..	2	Laboratory Attendant
46	दप्तरबंद	..	S-3 : 16600-52400	..	3	Daftarband
47	नाईक	..	S-3 : 16600-52400	..	46	Naik
48	रोनिओ ऑपरेट	..	S-3 : 16600-52400	..	2	Ranio Operator
49	झेरॉक्स ऑपरेटर	..	S-3 : 16600-52400	..	3	Xerox Operator
50	शिपाई	..	S-1 : 15000-47600	..	626	Peon
51	प्रतवारी परिचर	..	S-1 : 15000-47600	..	33	Grading Attendant
52	पहारेकरी	..	S-1 : 15000-47600	..	2	Watchman
			एकूण गट-ड	..	717	Total
			एकूण (गट-अ+गट-ब+गट-क+गट-ड)	..	5053	Total

परिशिष्ट क

पदांचा तपशील (लेखापरीक्षण विभाग)

अनुक्रमांक Sr. No.	पदनाम (गट)		वेतन संरचना/श्रेणी Scale of Pay		पदांची संख्या No. of Posts	Designation
1	2		3		4	2
1	अपर निबंधक	. .	S-27 : 118500-214100	..	2	Additional Registrar (Audit)
2	सहनिबंधक	. .	S-23 : 67700-208700	..	15	Joint Registrar (Audit)
3	विशेष लेखापरीक्षक वर्ग-१	. .	S-20 : 56100-177500	..	140	Special Auditor Class-1
			एकूण वर्ग-१	..	**157**	Total
4	विशेष लेखापरीक्षक वर्ग-२	. .	S-15 : 41800-132300	..	186	Special Auditor Class-2
			एकूण वर्ग-२	..	**186**	Total
5	लेखा परीक्षक श्रेणी-१	. .	S-14 : 38600-122800	..	296	Auditor Grade-1
6	लेखा परीक्षक श्रेणी-२	. .	S-13 : 35400-112400	..	811	Auditor Grade-2
7	लघुलेखक / टंकलेखक	. .	S-14 : 38600-122800	..	11	Steno-typist
8	उपलेखा परीक्षक	. .	S-8 : 25500-81100	..	887	Sub-Auditor
9	लिपीक	. .	S-6 : 19900-63200	..	1054	Junior Clerck
10	वाहन चालक	. .	S-6 : 19900-63200	..	10	Driver
			एकूण वर्ग-३	..	**3069**	Total
11	शिपाई	. .	S-1:15000-47600	..	436	Pune
			एकूण वर्ग-४	..	**436**	Total

परीशिष्ट "ड" APPENDIX-D

सहकार विभागाचा मंत्रालयीन स्तरांवरील पदांचा तपशील

अनुक्रमांक Sr. No.	पदनाम (गट)		वेतन संरचना/श्रेणी Scale of Pay		पदांची संख्या No. of Posts	Designation
			एकूण (गट-अ+गट-ब+गट-क+गट-ड)		**3848**	
1	2		3		4	2
1	प्रधान सचिव	. .	225000	..	1	Additional Chief Secretary
2	प्रधान सचिव	. .	205100	..	1	Principle Secretary
3	सहसचिव / उप सचिव	. .	S-27 : 118500-214100 S-25 : 78800-209200	..	7	Jt. Secretary/Dy. Secretary
4	अवर सचिव	. .	S-23 : 67700-208700	..	8	Under Secretary
5	अवर सचिव (विधी)	. .	S-23 : 67700-208700	..	1	Under Secretary (Law)
6	कक्ष अधिकारी	. .	S-17 : 47600-151100 S-20 : 56100-177500	..	23	Section Officer
7	सहायक लेखा अधिकारी	. .	S-15 : 41800-132300	..	3	Asst. Accounts Officer
8	सहायक कक्ष अधिकारी	. .	S-14 : 38600-122800	..	48	Asst. Section Officer
9	लिपीक-टंकलेखक	. .	S-6 : 19900-63200	..	76	Clerk cum Typist
10	वरीष्ठ स्वीय सहायक	. .	S-16 : 44900-142400	..	1	Selection Gr. Steno
11	उच्चश्रेणी लघुलेखक	. .	S-15 : 41800-132300	..	8	Higher Gr. Steno
12	निम्नश्रेणी लघुलेखक	. .	S-14 : 38600-122800	..	12	Lower Gr. Steno
13	लघुटंकलेखक	. .	S-8 : 25500-81100	..	3	Steno-Typist
14	वाहन चालक	. .	S-6 : 19900-63200	..	3	Driver
15	नाईक	. .	S-6 : 19900-63200	..	5	Naik
16	शिपाई	. .	S-1 : 15000-47600	..	18	Peon
			एकूण	**..**	**218**	

विभाग २--साखर आयुक्तालय महाराष्ट्र राज्य, पुणे

साखर आयुक्त कार्यालयाची पुनर्रचना :

साखर उद्योगाची महाराष्ट्र राज्यात संख्यात्मक व गुणात्मक वाढ करणे,त्यांच्या गुंतवणुकीच्या समस्यांची अभ्यासपूर्वक सोडवणूक करणे, आजारी साखर कारखान्यांचे पुनर्वसन व पूरक उद्योग व्यवसायाची वाढ करणे या सर्व बाबींचे सुयोग्य नियोजनासाठी शासनाने स्वतंत्र साखर संचालनालयाची स्थापना सन १९७१ मध्ये केली.

या संचालनालयाची सन १९९१ मध्ये पुनर्रचना होऊन "साखर आयुक्तालय" स्थापन करण्यात आले.

साखर आयुक्त कार्यालयातील पदांचा तपशील :

मंजूर आकृतीबंधानुसार साखर आयुक्त १ पद, साखर संचालक २ पदे, सहसंचालक (साखर) ४ पदे, कार्यकारी अभियंता वर्ग-अ चे १ पद, सहनिबंधक लेखापरीक्षण १ पद, संख्याशास्त्रज्ञ वर्ग-अ चे १ पद, सहाय्यक संचालक साखर ८ पदे, सहाय्यक संचालक कृषी १ पद, लेखाधिकारी वर्ग-ब चे १ पद, वर्ग-क ची ६७ पदे, वर्ग-ड ची १६ पदे, अशी एकूण १०३ पदे, साखर आयुक्त कार्यालयाच्या आस्थापनेवरील आहेत.

साखर आयुक्त कार्यालयांची रचना :

साखर आयुक्त कार्यालयाच्या अधिनस्त पुणे, कोल्हापूर, सोलापूर, अहमदनगर, औरंगाबाद, नांदेड, नागपूर व अमरावती येथे एकूण ८ प्रादेशिक कार्यालये आहेत. या कार्यालयांचे प्रमुख म्हणून प्रादेशिक सहसंचालक (साखर) हे काम पाहतात. तसेच सदर कार्यालयामध्ये प्रादेशिक उपसंचालक वर्ग अ चे १ पद कार्यरत आहे तसेच या कार्यालयात कृषी विभागाचे कृषी अधिकारी वर्ग-ब चे १ पद कार्यरत आहे. या कार्यलयातील वर्ग-क व वर्ग-ड ची पदे सबंधित विभागीय सहनिबंधक, सहकारी संस्था, या कार्यालयाच्या आस्थापनेवरील असतात. तसेच सहकारी साखर कारखान्याचे लेखापरीक्षणासाठी विशेष लेखापरीक्षक वर्ग-अ ची सद्यस्थितीत मंजूर पदे ३५ आहेत.

साखर कारखान्यांनी ग्रामीण भागात सामाजिक, आर्थिक, शैक्षणिक, आरोग्य इत्यादी क्षेत्रामध्ये खूपच क्रांती घडवून आणली आहे. सद्या राज्यात १७५ सहकारी साखर कारखाने आहेत. देशातील एकूण उत्पादनापैकी ३६ टक्के उत्पादन एकट्या महाराष्ट्रात होते. १९७४-७५ पासून महाराष्ट्र राज्य हे साखर उत्पादन करणाऱ्या राज्यांमध्ये अग्रभागी आहे.

(१) अनुसूचित जाती / नवबौध्द शेतकऱ्यांना सहकारी साखर कारखान्याचे भाग खरेदी करण्यासाठीची अर्थसहाय्य योजना (२४२५०५८६) :-

अनुसूचित जाती /नवबौध्द शेतकऱ्यांना सहकारी साखर कारखान्याचे भाग खरेदी करण्यासाठी अर्थसहाय्याची योजना ही कृषी व सहकार विभागाच्या शासन निर्णय बीसीसी-१०८३/(८४)/३-स, दि. ६/५/१९८३ नुसार सुरू झाली. शा.नि. क्र. ससाका-१०२०००/९७७३/प्र.क्र.२६/३-स, दि.०७/६/२००४ नुसार अर्थसहाय्याची मर्यादा दिनांक १६/१/२००१ च्या पूर्वलक्षी प्रभावाने रु. ५,०००/- अशी प्रती सभासद वाढविण्यास मान्यता दिलेली आहे. योजनेतील अनुदान व बिनव्याजी कर्जाचे प्रमाण (५०:५०) असे राखण्यात आले असून ज्या शेतकऱ्याकडे २.५ एकर बागायती जमीन आहे व विहिरीने सिंचन होणारी ५ एकर जमीन आहे, असे शेतकरी या योजनेखाली आर्थिक सहाय्य मिळण्यासाठी पात्र आहेत.

योजनेच्या बिनव्याजी कर्जाची वसूली ही लाभ दिल्यानंतर ३ वर्षे किंवा साखर कारखान्याचा प्रथम गाळप हंगाम यापैकी जी उशिरा असेल तेव्हा सुरू होवून ती ३:३:४ या प्रमाणात ३ वर्षात करण्याची तरतूद आहे.

शा.नि. क्र. ससाका-१०२०००/९७७३/प्र.क्र.२६०/३-स, दि. ७/६/२००४ अन्वये शासनाने पूर्वलक्षी प्रभावाने रु. ५,०००/- प्रती सभासद मर्यादेत फरक अदा करण्यास पूर्वीच्या अटी शर्ती कायम ठेवून मान्यता दिलेली आहे. सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभाग यांचेकडील विघयो-२०१०/ प्र.क्र. २६/विघयो दिनांक १३ एप्रिल, २०१७ चे शासन निर्णयान्वये जिल्हाधिकारी हे त्या जिल्ह्याचे अनुसूचित जाती उपयोजनेसाठी निधी वाटपसबंधात नियंत्रक अधिकारी राहतील. प्रशासकीय मान्यता देणे व पुर्नविनियोजन करणे याची संपुर्ण जबाबदारी जिल्हाधिकारी यांची राहील. सदरची जबाबदारी जिल्हाधिकारी हे जिल्ह्याचे सहाय्यक आयुक्त, समाजकल्याण यांच्या सहाय्याने पार पाडतात.

गत पाच वर्षात केलेले अर्थसहाय्य खालीलप्रमाणे : -

अ.क्र.	आर्थिक वर्ष	आर्थिक (रु. लाखात)	भौतिक (सभासद)
१	२०१६-१७	२०.६०	४१२
२	२०१७-१८	०	०
३	२०१८-१९	०	०
४	२०१९-२०	०	०
५	२०२०-२१	०	०

(२) वसंतदादा साखर संशोधन संस्था, मांजरी बु. तालुका हवेली, जिल्हा पुणे या संस्थेस संशोधन सहाय्यक अनुदानाबाबत (२४२५१०४५):-

ऊस खरेदी कराच्या वाढीव महसुलातून राज्यातील साखर उद्योगाच्या मूलभूत सुविधांसाठी साखर संशोधन (महाराष्ट्रातील विकास) या निधीची स्थापना शा.नि. क्रमांक ससाका -३१९०/३८९२७/सीआर-३७३/३-स दिनांक १३ डिसेंबर, १९९० अन्वये करण्यात आली आहे.

या निधीतून वसंतदादा साखर संशोधन संस्थेस साखर कारखान्यांच्या यंत्रसामुग्रीचे आधुनिकीकरण, उप उत्पादनाचा वापर, उसाच्या एकरी उत्पादन क्षमतेमध्ये वाढ, साखरेच्या उताऱ्यात सुधारणा व्हावी यासाठी संशोधन करणे, साखर कारखान्याच्या कर्मचारी वर्गास प्रशिक्षण देणे इत्यादी बाबींसाठी अनुदान देण्यात येते.

शासनाने शा.नि.क्रमांक ससाका १००८/प्र.क्र.५८/२५-स, दि. १२/३/२००८ अन्वये साखर संशोधन (महाराष्ट्रातील विकास निधीला अंशदान) हा निधी रद्द करण्यात आला असून या प्रयोजनासाठी लागणारा आवश्यक तो निधी यापुढे अर्थसंकल्पीय तरतुदीतून उपलब्ध करून देण्याचा निर्णय घेतला आहे.

शा.नि. दि. १७ जून, २००९ अन्वये संस्थेस आर्थिक वर्ष २००९-१० पासून दरवर्षी संशोधन सहाय्याची तरतूद किमान रुपये ५.०० कोटी तसेच गाळप ५०० लाख मे. टनापेक्षा जास्त झाल्यास या तरतूदीत त्यावरील गाळपावर प्रतिटन रुपये १/- वाढ करण्याचा शासनाने निर्णय घेतला आहे. तसेच शासन निर्णय दिनांक १८ ऑगस्ट, २००९ अन्वये संस्थेस उपलब्ध करून द्यावयाच्या अनुदानाच्या वापरासाठी नियमावली निश्चित करण्यात आली आहे.

उपरोक्त योजने अंतर्गत या संस्थेस १९९०-९१ ते २०२०-२१ या कालावधीत एकूण रक्कम रु. १३३.३३ कोटी अनुदान शासनाकडून वितरीत करण्यात आलेले आहे.

मागील पाच वर्षात वसंतदादा साखर संशोधन संस्था पुणे या संस्थेला खालीलप्रमाणे अनुदान वितरीत करण्यात आले आहे.

आर्थिक वर्ष	अनुदान (रुपये लाखात)
२०१६-२०१७	७४२.९४
२०१७-२०१८	४५०.००
२०१८-२०१९	५००.००
२०१९-२०२०	९५२.००
२०२०-२०२१	१०४७.९७

सन २०२१-२२ या योजनेसाठी रु. ५.०० कोटी तरतूद करण्यात आली आहे.

३. ऊस खरेदी कराचे बिनव्याजी कर्जात रुपांतर करणे (६४२५०१४४)

राज्यातील नवीन सहकारी साखर कारखाने तसेच ज्या कारखान्यांनी त्यांच्या गाळप क्षमतेमध्ये विस्तारवाढ केली आहे अशा कारखान्यांच्या ऊस खरेदी कराचे बिनव्याजी कर्जात रुपांतर करण्याची योजना शा.नि. क्र. ससाका-१०८९/१०११/सीआर-१३८/८९/३-स, दिनांक २३ जानेवारी, १९९० अन्वये कार्यान्वीत करण्यात आली आहे. त्यानुसार ६६ नवीन व ३३ विस्तारीकरण केलेल्या साखर कारखान्यांचा एकूण रु. १४६.१८ कोटी इतका ऊस खरेदी कर बिनव्याजी कर्जात रुपांतर केले आहे. उक्त योजनेसाठी आर्थिक वर्ष २०२०-२१ करीता रु.१००.०० लाख इतकी अर्थसंकल्पीय तरतुद उपलब्ध असल्याने कोणत्याही कारखान्याच्या ऊस खरेदी कराचे बिनव्याजी कर्जात रुपांतर झाले नाही.

सन २०२१-२२ या वर्षाकरीता रु.४ कोटीची व्हाईट बुकद्वारे तरतुद करण्यात आलेली आहे.

सदर योजनेसाठी २०२२-२३ करिता रु. १९५९.७६ लाखाची मागणी प्रस्तावित करण्यात येत आहे.

(४) रस्ते विकासासह पायाभुत विकासासाठी साखर कारखान्यांना सहाय्यक अनुदान (२४२५१०३६) :- ऊस खरेदी कराच्या वाढीव महसुलातून राज्यातील साखर उद्योगाच्या मुलभूत सुविधांसाठी सहकारी साखर कारखाना (मुलभूत सुविधा व परिरक्षण) निधीची स्थापना शासन निर्णय क्र. ससाका-३१९०/३८९२७/सीआर-३७३/३-स दिनांक. १३ डिसेंबर, १९९० अन्वये करण्यात आली. सदर निधीमधून राज्यातील साखर कारखान्यांच्या परिसरातील रस्त्यांचे बांधकाम, दुरुस्ती व परिरक्षण, साखर कारखान्यांच्या व्यवस्थापनाचे आधुनिकीकरण आणि संगणकीकरण यासाठी कारखान्यांनी संबंधित आर्थिक वर्षात भरणा केलेल्या ऊस खरेदी कराच्या रकमेतून करपात्र टनेज करिता रु. ४/- प्र.मे.टन या दराने अनुदान देण्याची योजना कार्यान्वित आहे.

शा.नि. क्र.ससाका-१००८/प्र.क्र.५८/२५ स दि. १२ मार्च, २००८ अन्वये शासन वित्त विभागाने सादर केलेल्या राखीव निधी रद्द करण्याच्या प्रस्तावास मा.मंत्रीमंडळाने मान्यता दिली असल्यामुळे सहकारी साखर कारखान्यांच्या पायाभूत सोयीचा विकास आणि परिरक्षण निधीला अंशदान हा राखीव निधी रद्द करण्याचा शासनाने निर्णय घेतला असून या प्रयोजनासाठी लागणारा आवश्यक तो निधी यापुढे अर्थसंकल्पीय तरतुदीतून उपलब्ध करुन देण्यात येतो. सदर योजनेअंतर्गत सन १९९०-९१ ते सन २०२०-२१ अखेर रु.८३७८.२३ लाख अनुदान वितरीत करण्यात आले.

मागील पाच वर्षात साखर कारखान्यांना खालीलप्रमाणे अनुदान वितरीत करण्यात आले आहे -

आर्थिक वर्ष	अनुदान (रु. लाखात)	कारखान्यांची संख्या
२०१६-२०१७	१८०.००	२
२०१७-२०१८	--	--
२०१८-२०१९	--	--
२०१९-२०२०	--	--
२०२०-२०२१	--	--

सदर योजनेसाठी सन २०२१-२२ करिता रु. १००.०० लाखाची मागणी प्रस्तावित करण्यात येत आहे.

सदर योजनेसाठी सन २०२२-२३ करिता रु. १००८.०० लाखाची मागणी प्रस्तावित करण्यात येत आहे.

(५) सहकारी साखर कारखान्यांना सहवीज निर्मितीसाठी भागभांडवल अंशदान (४४२५२१७२) : - महाराष्ट्र शासनाने राज्यातील सहकारी साखर कारखान्यांना सहवीज निर्मिती प्रकल्प उभारण्यासाठी आर्थिक मदत करण्याचे धोरण शासनाने दि. २० फेब्रुवारी, २००८ रोजी जाहीर केले आहे. सहकारी साखर कारखान्यांच्या माध्यमातून सहवीज निर्मिती प्रकल्पास प्रोत्साहन देण्याचा निर्णय घेण्यात आला. सहकारी साखर कारखान्यांना १०% भाग भांडवल प्रथम उभे करावे लागणार असून त्यापैकी शासनाकडून जास्तीत जास्त ५% पर्यंत भागभांडवल ग्रीनसेसमधून उपलब्ध करून देण्यात येणार आहे. कारखान्यांनी बँका किंवा वित्तीय संस्थांकडून ६०% रक्कम कर्ज स्वरूपात उभारावयाची आहे. उर्वरीत ३०% रक्कम साखर विकास निधीतील भागभांडवल म्हणून कारखान्यांनी उपलब्ध करून घ्यावयाची आहे. साखर विकास निधीतील रक्कम ही ३०% पेक्षा कमी पडल्यास ग्रीनसेस फंडामधून शासनाचे ५% भागभांडवलसह एकूण १०% कमाल मर्यादेत रक्कम उपलब्ध करून देण्यात येते. सदर योजनेखाली गत पाच वर्षामध्ये पुढीलप्रमाणे निधी वितरित करणेत आला आहे.

(रक्कम रु. लाखात)

अ.क्र.	वर्ष	तरतुद (रु. लाखात)	खर्च (रु. लाखात)
१	२०१७-१८	५७१.००	४५६.८०
२	२०१८-१९	७००.००	०.००
३	२०१९-२०	९००.००	०.००
४	२०२०-२१	५००.००	३७४.९७
५	२०२१-२२	१००.००	०.००

सदर योजनेसाठी सन २०२२-२३ करिता रु. १७२७.१९ लाखाची मागणी प्रस्तावित करण्यात येत आहे.

(६) सहकारी साखर कारखान्यांना भागभांडवली अंशदान (४४२५०३०२) :- केंद्र शासनाने ऑगस्ट १९९८ मध्ये साखर धोरण शिथील केल्यानंतर या नवीन धोरणानुसार राज्यामध्ये नवीन सहकारी साखर कारखान्यांची नोंदणी करण्यासंदर्भात तत्कालीन मंत्री (सहकार) यांच्या अध्यक्षतेखाली साखर उद्योगातील तज्ज्ञ व्यक्तीची एक समिती गठीत करण्यात आली होती. सदर समितीच्या शिफारशीनुसार प्रतिदिन १२५० मे. टन गाळप क्षमतेच्या कारखान्यांची उभारणी करण्याचे धोरण ठरविण्यात आले. नवीन नोंदणी झालेल्या प्रति दिन १२५० मे. टन गाळप क्षमतेच्या यंत्रसामुग्रीची किंमत राज्य सल्लागार समितीने रु. १४२९.०० लाख एवढी निश्चित केली होती. त्या अनुषंगाने दि. ४.८.२००० च्या शासन निर्णयान्वये प्रतिदिन

१२५० मे. टन गाळप क्षमतेच्या सहकारी साखर कारखान्यांची प्रमाणित किंमत २८००.०० लाख निश्चित करण्यात आली होती. तथापि सिंमेट, स्टील व तदुनुषंगीक बाबीच्या दरामध्ये गेल्या १० वर्षात झालेली वाढ विचारात घेऊन दि. ६.८.२०१० रोजी झालेल्या मंत्रीमंडळाच्या बैठकीत १२५० टी. सी. डी. क्षमतेच्या साखर कारखान्यांची प्रमाणित किंमत रु. ४५००.०० लाख एवढी निश्चित करण्यात आली. त्या अनुषंगाने दि. २७ ऑक्टोबर, २०१० रोजी शासन निर्णय निर्गमित करण्यात आला.

उभारणी खालील १२५० टी.सी.डी. क्षमतेच्या ७ सहकारी साखर कारखान्यांना प्रमाणित किंमत रु. २८.०० कोटी विचारात घेऊन देय असलेल्या शासकीय भागभांडवल या पूर्वी वितरित करण्यात आले आहे. सदर कारखान्यांना सुधारित प्रमाणित किंमत रु. ४५००.०० लाख विचारात घेऊन वाढीव शासकीय भांडवल मंजूर करण्याबाबत दि. ३१.०५.२०१४ रोजी शासन निर्णय निर्गमीत करण्यात आला. सन २०१४-१५ या आर्थिक वर्षात या शासन निर्णयानुसार ६०% च्या मर्यादेत पुढील पाच सहकारी साखर कारखान्यांना एकूण रु. १६९९.४० लाख शासकीय भागभांडवल वितरित करण्यात आले आहे.

(१) भाऊसाहेब बिराजदार सहकारी साखर कारखाना मर्या. उस्मानाबाद- रु. ३३९.९१ लाख.
(२) बाणगंगा सहकारी साखर कारखाना मर्या. उस्मानाबाद- रु. ३३९.७६ लाख.
(३) टोकाई सहकारी साखर कारखाना मर्या. हिंगोली- रु. ३३९.९१ लाख
(४) छत्रपती सहकारी साखर कारखाना मर्या. बीड- रु. ३३९.९१ लाख
(५) संत कुर्मादास सह. साखर कारखाना मर्या. सोलापूर- रु. ३३९.९१ लाख

तसेच दि. ३१/३/२०१५ चे शासन निर्णयान्वये पुढील ६ सहकारी साखर कारखान्यांना एकूण रु.६९९.८१ लाख इतकी रक्कम वितरित करण्यात आली आहे.

(१) भाऊसाहेब बिराजदार सहकारी साखर कारखाना मर्या., उस्मानाबाद रु. ११६.६३ लाख.
(२) बाणगंगा सहकारी साखर कारखाना, मर्या. उस्मानाबाद रु. ११६.६३ लाख
(३) टोकाई सहकारी साखर कारखाना, मर्या. हिंगोली रु. ११६.६३ लाख.
(४) छत्रपती सहकारी साखर कारखाना, मर्या. बीड रु. ११६.६३ लाख
(५) संत कुर्मदास सहकारी साखर कारखाना, मर्या. सोलापूर रु. ११६.६३ लाख
(६) शरद सहकारी साखर कारखाना, मर्या. औरगाबाद रु. ११६.६६ लाख.

दि. २३.०३.२०१६ चे शासन निर्णयान्वये पुढील ५ सहकारी साखर कारखान्यांना एकूण रु.५४४.७९ लाख इतकी रक्कम वितरित करण्यात आली आहे.

१) भाऊसाहेब बिराजदार सहकारी साखर कारखाना, मर्या. उस्मानाबाद (रु. १०९.९८ लाख)
२) बाणगंगा सहकारी साखर कारखाना, मर्या, उस्मानाबाद (रु. १०९.९८ लाख)
३) टोकाई सहकारी साखर कारखाना, मर्या, हिगोंली (रु. १०९.९८ लाख)
४) छत्रपती सहकारी साखर कारखाना, मर्या, बीड (रु. १०४.८७ लाख)
५) संत कुर्मादास सहकारी साखर कारखाना, मर्या, सोलापूर (रु. १०९.९८ लाख)

शासनाचे दिनांक ३१.३.२०१८ चे शासन निर्णयान्वये उभारणी खालील शरद सहकारी साखर कारखाना मर्या.पैठण, जिल्हा औरंगाबाद यांना रक्कम रु. १६००.०० लाख मंजुर करण्यात आली व त्याप्रमाणे ती वितरीत करण्यात आली.

सहकारी साखर कारखान्यांना भागभांडवली अंशदान (४४२५०३०२) या लेखाशिर्षाखाली आर्थिक वर्ष २०२१-२२ करीता रु. १०००/- इतकी अर्थसंकल्पीय तरतुद अर्थसंकल्पीत करण्यात आलेली आहे.

सदर योजनेसाठी सन २०२२-२३ करिता रु. ०.०१ लाखाची मागणी प्रस्तावित करण्यात येत आहे.

७) उभारणी खालील प्रतिदिन १२५० मे. टन क्षमतेच्या कारखान्यांना रा. स. वि. निगम कडील उभारणी कर्ज राज्य शासनामार्फत वितरित करणे (६४२५०६०९) :-

दि. १२.०६.२००८ रोजी झालेल्या मंत्रीमंडळाच्या बैठकीतील निर्णयानुसार उभारणी खालील प्रतिदिन १२५० मे. टन गाळप क्षमतेच्या पुढील ७ सहकारी साखर कारखान्यांना कर्ज वितरण करण्यात आले. या सहकारी साखर कारखान्यांच्या आकृतीबंधात बदल न करता शासकीय भाग भांडवलाचे प्रमाण पूर्वीइतकेच रु. २८.०० कोटीच्या मर्यादेत प्रत्येकी रु. १६.८० कोटी प्रमाणे एकूण रु. ११७.६० कोटी कर्ज रुपाने रा.स.वि. निगमकडून घेऊन ते राज्य शासनामार्फत सबंधित सहकारी साखर कारखान्यांना कर्ज म्हणून उपलब्ध करुन देण्यास शासन निर्णय दि. ०५ जुलै २००८ अन्वये मान्यता देण्यात आलेली आहे.

(१) शरद सहकारी साखर कारखाना, मर्या. पैठण जि. औरंगाबाद.
(२) भाऊसाहेब बिराजदार सहकारी साखर कारखाना, मर्या. उस्मानाबाद.
(३) बाणगंगा सहकारी साखर कारखाना, मर्या. उस्मानाबाद.
(४) छत्रपती सहकारी साखर कारखाना, मर्या. बीड.
(५) संत कुर्मदास सहकारी साखर कारखाना, मर्या. सोलापूर.
(६) टोकाई सहकारी साखर कारखाना, मर्या. हिंगोली.
(७) शिवशक्ती सहकारी साखर कारखाना, मर्या. उस्मानाबाद.

दि. ३१.०३.२०१५ अखेर वेगवेगळ्या शासन निर्णयान्वये खालील सहकारी साखर कारखान्यांना कर्ज रक्कम वितरीत करण्यात आली आहे.

१) टोकाई सहकारी साखर कारखाना लि. हिंगोली रु. २६१२.०० लाख
२) छत्रपती सहकारी साखर कारखाना लि. बीड रु. २६२९.०० लाख
३) भाऊसाहेब बिराजदार सहकारी साखर कारखाना लि. जि. उस्मानाबाद रु. २५५४.८० लाख
४) बाणगंगा सहकारी साखर कारखाना लि. उस्मानाबाद रु. २५८०.०० लाख
५) शिवशक्ती सहकारी साखर कारखाना लि. उस्मानाबाद २०२५.०० लाख
६) शरद सहकारी साखर कारखाना लि. पैठण जि. औरंगाबाद २०२५.०० लाख
(७) संत कुर्मदास सहकारी साखर कारखाना, मर्या. सोलापूर २२६६.०० लाख

उभारणी खालील सहकारी साखर कारखान्यांना रा.स.वि.नि.कडून कर्ज घेऊन ते राज्य शासनामार्फत देणेबाबत (६४२५०६०९) या लेखाशिर्षाखाली सन २०२०-२१ करीता रु.१०००/- इतकी अर्थसंकल्पीय तरतुद अर्थसंकल्पीत करण्यात आली आहे.

सदर योजनेसाठी सन २०२२-२३ करिता रु. ०.०१ लाखाची मागणी प्रस्तावित करण्यात येत आहे.

(८) केंद्र शासनाने जाहीर साखर कारखानदारीच्या उपक्रमासाठी २०१४ ची वाढीव अर्थसहाय्य योजना (SEFASU) २०१४ :

केंद्र शासनाने दि. ०३.०१.२०१४ चे अधिसुचने अन्वये साखर कारखान्यांना ऊस बिलाची एफ.आर.पी. प्रमाणे देय बाकी अदा करण्यासाठी आर्थिक सहाय्य योजना. (Scheme for Extending Finanicial Assistance to Sugar Undertakings-SEFASU) २०१४ जाहीर केली आहे.

सदर योजनेप्रमाणे साखर कारखान्यांना मागील तीन गाळप हंगामामध्ये (हंगाम २०१०-११ , २०११-१२ व २०१२-१३ भरणा केलेल्या अबकारी कराच्या (एक्साईज ड्युटी, सेस आणि साखरेवरील सरचार्ज) च्या रक्कमे एवढे बिनव्याजी कर्ज देण्यात येणार असुन या योजनेमधील कर्ज हे गाळप हंगाम २०१३-१४ मध्ये चालू असणाऱ्या कारखान्यांना मागील कालावधीतील आणि चालू हंगामातील एफ.आर.पी. प्रमाणे प्रलंबित असणारे ऊस बील देयक अदा करण्यासाठी उपलब्ध करुन देण्यात येणार आहे. या योजनेचा कर्ज परत फेड कालावधी ५ वर्षाचा असुन त्यामधील पहिली २ वर्ष कर्ज परतफेडीस विलंबावधी आहे. व त्यापुढील तीन वर्षात कर्जपरत फेड करणे आवश्यक आहे. योजनेतंर्गत साखर कारखान्यांना बँकाकडून विहित कालावधीमध्ये मंजूर व वितरित कर्ज व्याज अनुदानासाठी पात्र ठरणार आहे. या योजनेतंर्गत एकूण १३४ साखर कारखान्यांना रु. २१०१.१९ कोटी इतकी रक्कम वित्तीय संस्थामार्फत मंजूर व वितरित करण्यात आली आहे.

(९) केंद्र व राज्य शासन जाहीर सॉफ्ट लोन योजना २०१५ : (२४२५०९८९)

केंद्र शासनाने दि.२३.०६.२०१५ अन्वये सॉफ्ट लोन योजना जाहीर केलेली आहे. सदर अधिसूचनेमध्ये वेळोवेळी केलेल्या बदलाबाबत केंद्र शासनाने दि. १८.०८.२०१५ व दि. ५.१०.२०१५ रोजी सुधारित अधिसूचना निर्गमित केलेल्या आहेत. सदर अधिसूचनेच्या अनुषंगाने साखर कारखान्यांना त्यांचे पात्र कर्ज मर्यादेपर्यंत वित्तीय संस्थामार्फत विहित कालावधीमध्ये मंजूर व वितरीत कर्ज रकमेवरील १०% किंवा बँकेकडून प्रत्यक्ष आकारण्यात येणारा व्याजदर यापैकी जो कमी असेल त्याप्रमाणे प्रथम एक वर्षाचे व्याज अनुदान केंद्र शासनाकडून मिळणार आहे. सदर अधिसूचनेच्या अनुषंगाने व्याज अनुदान वगळून त्यापुढील चार वर्षाचे १०% प्रमाणे व्याज अनुदानाबाबत राज्य शासनाने, शासन निर्णय दि. ३०.०७.२०१५ व शुध्दीपत्रक दि. ०१.०८.२०१५ आणि २८.०९.२०१५ अन्वये निर्णय जाहीर केलेला आहे. वरील निर्णयानुसार सदर योजनेकरीता राज्यातील एकूण १४८ साखर कारखाने पात्र झालेले आहेत.

केंद्र शासन योजनेकरीता पात्र न झालेल्या २२ कारखान्यांसाठी राज्य शासनाने केंद्रीय योजनेच्या अनुषंगाने शासन निर्णय दिनांक ०५.०९.२०१५ अन्वये व वरील दोन्ही योजनांचा लाभ न मिळालेल्या ६ साखर कारखान्यांसाठी शासन निर्णय दिनांक ०९.१२.२०१५ अन्वये सॉफ्ट लोन योजना जाहीर केलेली आहे. तसेच केंद्र व राज्य शासन जाहीर सॉफट लोन योजनांचा लाभ न मिळालेल्या व हंगाम २०१३-१४ मध्ये कच्ची साखर उत्पादीत केलेल्या साखर कारखान्यांचा समावेश सॉफ्ट लोन योजनेअंतर्गत करण्यासाठी शासन निर्णय दिनांक २१.४.२०१६ अन्वये सुधारीत सॉफट लोन योजना जाहीर केलेली आहे. राज्य शासन जाहीर सर्व सॉफ्ट योजनेअंतर्गत साखर कारखान्यांचे कर्जावर १०% प्रमाणे होणारे ५ वर्षाचे व्याज अनुदान वार्षिक स्वरुपात साखर कारखान्यांना राज्य शासन निधीतून देण्यात येणार आहे. केंद्र व राज्य शासन जाहीर सॉफ्ट लोन योजनेअंतर्गत राज्यातील पात्र १७६ साखर कारखान्यांपैकी एकूण १५९ साखर कारखान्यांना बँकांमार्फत रु.१७८४.१९ कोटी इतके कर्ज वितरीत झालेले आहे.या योजनेअंतर्गत राज्य शासन निर्णयानुसार व्याज अनुदान मागणीबाबत अर्थसंकल्पीय अंदाज व्हाईअ बुक द्वारे वर्षनिहाय उपलब्ध तरतुद व आणि सदर तरतुदीतून दिनांक ३१.३.२०२१ अखेर प्रत्यक्ष खर्च रकमेचा तपशिल पुढीलप्रमाणे :-

(रु.लाखात)

वर्ष	अर्थसंकल्पीय अंदाज	सुधारीत अंदाज	प्रत्यक्ष खर्च
२०१६-१७	६७३.८४	६७३.८४	२५७.९५
२०१७-१८	३२००.००	३२००.००	३१७७.८३
२०१८-१९	४५७०.००	३६५६.००	३६५६.००
२०१९-२०	६८६०.००	--	निरंक
२०२०-२१	९०३५.००	४५१७.५०	३०००.००
एकूण	२४३३८.८४	१२०४७.३४	१००९१.७८

या योजनेअंतर्गत वर्ष २०१६-१७, २०१७-१८ व काही प्रमाणात वर्ष २०१८-१९ करीता फक्त सहकारी साखर कारखान्यांना व्याज वितरीत करण्यात आलेले आहे. २४२५०९८९ या लेखाशिर्षाखाली सन २०२१-२२ करीता रक्कम रु.४९३४.८१ लाख व्हाईट बुकद्वारे उपलब्ध करुन देण्यात आली आहे.

सदर योजनेसाठी सन २०२२-२३ करिता रु. १३०००.०० लाखाची मागणी प्रस्तावित करण्यात येत आहे.

(१०) पुणे येथे जागतीक दर्जाचे साखर संग्रहालय (Museum) उभारणी (४४३५००६६)

भारतातील साखर उद्योग हा कृषि आधारीत उद्योगामध्ये दुसऱ्या क्रमांकावर असून जागतिक साखर उत्पादनामध्ये देखील भारत ब्राझीलनंतर सर्वात जास्त उत्पादन घेणारा देश आहे. महाराष्ट्राच्या जडणघडणीमध्ये साखर उद्योगाचे महत्वपुर्ण योगदान झालेले आहे. महाराष्ट्र तसेच देशातील साखर उत्पादन तसेच साखरेशी निगडीत इतर उत्पादने यांचे जागतीक स्तरावर माहिती प्रसारीत होण्याच्या अनुषंगाने दिनांक २२-९-२०२१ च्या मंत्रीमंडळ बैठकीत ठरल्याप्रमाणे पुणे येथे जागतिक दर्जाचे साखर संग्रहालय (Museum) उभारणी करण्यासाठी दिनांक १२.१०.२०२१ रोजी निर्णय घेतला आहे. या प्रकल्पाची अंदाजे किंमत रु. ४०.०० कोटी आहे. आणि पुढील ३ वर्षात निधी उपलब्ध करुन दिला जाईल या नवीन योजनेसाठी नवीन लेखाशिर्ष (CRC) चा प्रस्ताव नियोजन विभाग आणि वित्त विभागाच्या मान्यतेसाठी सादर केला आहे. या नवीन योजनेसाठी २०२२-२३ या आर्थिक वर्षासाठी रु. १५.०० कोटी रुपयांची मागणी केलेली आहे. सदर शासन निर्णयान्वये साखर संग्रहालय (Museum) उभारणी करण्यासाठी एवढया रकमेस प्रशासकीय मान्यता मिळाली आहे.

साखर संग्रहालयामध्ये समाविष्ट बाबी -

१. साखर संग्रहालयाद्वारे जागतीक स्तरावरील तसेच देशांतर्गत व राज्यातील साखरेसंबंधी आवश्यक माहिती उपलब्ध करुन देणे.
२. गुळ / साखर निर्मीतीचे प्रात्याक्षीकांसह अद्ययावत मशिनरी (demo)
३. गुऱ्हाळ / साखर कारखान्यांनी सुक्ष्म प्रतिकृती.
४. साखर उद्योगाबाबत अकांत्मक (Digital) प्रदर्शनी
५. साखर उद्योगामध्ये उत्पादीत होणाऱ्या सर्व वस्तुंचे विक्री केंद्र.

या साखर संग्रहालय उभारणीमुळे साखर उद्योगाची संपुर्ण माहिती लोकांपर्यंत पाहोचेल यामुळे शासन आणि तळागाळातील शेतकरी यांची प्रतीमा उंचावली जाईल. त्यांनी केलेल्या कष्टाची पोहोच पावती जागतीक स्तरावर दाखविणे शक्य होणार आहे. साखर उद्योगाची संपुर्ण जडणघडण एकाच दृष्टीक्षेपात साध्य होईल. साखर आयुक्तालय पुणे येथे जागतीक दर्जाचे साखर संग्रहालय (Museum) तयार झाल्याने महाराष्ट्र शासनाची मान जागतिक स्तरावर उंचावली जाईल.

या साखर संग्रहालय (Museum) पाहणीमुळे जनमानस किंबहुना युवक वर्ग साखर उद्योग व पुरक उत्पादने यांच्याकडे व्यवसायीक दृष्टीकोनातून पाहून नोकरीकडून वळून व्यवसायीक होईल. जेणे करुन महाराष्ट्रातील तसेच देशातील बेरोजगारी दूर होण्यास मदतच होईल. त्यामुळे शासन स्तरावर सर्व जनहिताचा दृष्टीने विचार करुन साखर आयुक्तालय पुणे येथे जागतिक दर्जाचे साखर संग्रहालय (Museum) उभारणीचा अभुतपूर्व निर्णय घेतला आहे.

सदर योजनेसाठी सन २०२२-२३ करिता रु. १५००.०० लाखाची मागणी प्रस्तावित करण्यात येत आहे.

(११) सहकारी साखर कारखान्यांना साखर निर्यातीसाठी आर्थिक सहाय्य : (२४२५१३६८)

राज्यात साखरेचे बंपर उत्पादन आणि साखरेचे उतरलेले दर या समस्येवर उपाय म्हणून महाराष्ट्र शासनाने कच्च्या साखरेच्या निर्यातीसाठी रु. १०००/- प्रति मेट्रिक टन प्रमाणे साखर कारखान्यांना शासनाने सन २००८-०९ मध्ये रु. २४६.७२ कोटी वितरीत केले आहेत.

गाळप हंगाम २०१३-१४ आणि २०१४-१५ च्या गाळप हंगामासाठी साखर उद्योगाला मदत करण्यासाठी ऑक्टोबर २०१४ ते सप्टेंबर २०१५ दमम्यान १४ लाख मेट्रिक टन कच्ची साखर निर्यात करण्यासाठी साखर कारखान्यांना दिनांक २७-२-२०१५ च्या अधिसूचनेद्वारे भारत सरकारने रु. ४०००/- प्रति मेट्रिक टन प्रमाणे प्रोत्साहन अनुदान मंजूर करण्याचा निर्णय घेतला आणि त्यानंतर, राज्यात २०१४-१५ या वर्षात साखरेचे बंपर उत्पादन आणि साखरेचे उतरलेले दर, समस्येचे निराकारण करण्यासाठी राज्य शासनाने २०१४-१५ या वर्षात रु. १०००/- प्रति मेट्रिक टन प्रमाणे ऑक्टोबर २०१४ ते सप्टेंबर, २०१५ दरम्यान कच्च्या साखरेच्या निर्यातीसाठी साखर कारखान्यांना २३-६-२०१५ च्या शासन निर्णयानुसार प्रोत्साहन अनुदान देण्याचा निर्णय घेतला आहे.

हंगाम २०१४-१५ मध्ये ९ सहकारी साखर कारखान्यांनी १५७३३६.४५ मे. टन कच्ची साखर निर्यात केलेली असून रु.१,०००/- प्र.मे.टन प्रमाणे रक्कम रुपये १५,७३,३६,४५०/- चे पात्र प्रस्ताव दाखल असून त्यास साखर आयुक्त कार्यालयाचे स्तरावर मान्यता देण्यात आलेली आहे. तसेच ३ खाजगी साखर कारखान्यांनी हंगाम २०१४-१५ मध्ये २०८३४.१ मे.टन कच्ची साखर निर्यात केलेली असून रु. १,०००/- प्र.मे. टन प्रमाणे रक्कम रुपये २,०८,३४,१००/- चे प्रस्ताव खाजगी साखर कारखान्यांना अनुदान देण्याबाबत मा. उच्च न्यायालय, मुंबई आणि मा. उच्च न्यायालय औरंगाबाद खंडपीठाने दिलेले निर्णय परस्पर विसंगत असल्यामुळे स्थगित ठेवले आहेत. राज्य शासनाने याबाबत मा. सर्वोच्च न्यायालय SLP (C) ३१०७७-३१०७८/२०१८ दाखल केलेली असून सदर प्रकरण न्यायप्रविष्ठ आहे.

(१२) सहकारी साखर कारखान्यांना खेळत्या भांडवलासाठी सिमांत रक्कम म्हणून कर्ज (रा.स.वि.नि.) (योजना)

मागणी क्रमांक व्ही-५, ६४२५- सहकारासाठी कर्ज, (१०८) इतर सहकारी संस्थांना कर्जे, (०३) सहकारी साखर कारखाने, (०३) (११) सहकारी साखर कारखाल्यांना खेळत्या भांडवलासाठी सिमांत रक्कम म्हणून कर्ज (रा.स.वि.नि.) ५५, कर्जे व आगाऊ रक्कम--(६४२५०६५४)

महत्त्वाच्या अटी :--

१. कारखान्याच्या जमीनीच्या ७/१२ वर सदरील कर्जाचा बोजा नोंदविण्यात यावा.

२. कर्जाची परतफेड ५ समान वार्षिक हप्त्यात करावी.

३. रा. स.वि.नि. (NCDC) कडून आकारण्यात येणाऱ्या व्याजदराने कर्जाची वसूली करावी.

गत पाच वर्षात केलेले अर्थसहाय्य खालीलप्रमाणे--

अ.क्र.	आर्थिक वर्ष	आर्थिक खर्च रुपये लाखात	भौतिक सभासद
१.	२०१७-२०१८	३५९०	०१
२.	२०१८-२०१९	..	..
३.	२०१९-२०२०	..	..
४.	२०२०-२०२१	..	..
५.	२०२१-२०२२	..	..

————————

दोन) वित्तीय आवश्यकता :

(ii) Financial Requirements :

तक्ता बारा

TABLE 12

कार्यक्रम क्रमांक ५ Programme No. 5

(रुपये हजारात) (Rs. in Thousands)

तपशील	प्रत्यक्ष, २०२०-२०२१ Actuals, 2020-2021			अर्थसंकल्प, २०२१-२०२२ Budget Estimates 2021-2022			सुधारित अंदाज, २०२१-२०२२ Revised Estimates 2021-2022			अर्थसंकल्प, २०२२-२०२३ Budget Estimates 2022-2023			Particulars
	अनिवार्य Committed	कार्यक्रमांतर्गत Scheme	एकूण Total	अनिवार्य Committed	कार्यक्रमांतर्गत Scheme	एकूण Total	अनिवार्य Committed	कार्यक्रमांतर्गत Scheme	एकूण Total	अनिवार्य Committed	कार्यक्रमांतर्गत Scheme	एकूण Total	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	
अ कार्याचे वर्गीकरण													A *Activity Classification—*
(अ) सहकारी साखर कारखाने...	..	443819	443819	..	603485	603485	..	512615	512615	..	712480	712480	(a) Co-operatives Sugar Factories
एकूण--(अ) ...	..	443819	443819	..	603485	603485	..	512615	512615	..	712480	712480	Total—A
(ब) उद्दिष्टवार वर्गीकरण -- (एक) सहकारी साखर कारखाने													*B Objectwise Classification-* (i) Co-operative Sugar Factories
भागभांडवल अंशदान	..	37497	37497	..	10001	10001	..	7501	7501	..	98001	98001	Share Capital Contribution
कर्ज	..	..	..	..	40002	40002	..	30002	30002	..	50002	50002	Loan
अर्थसहाय्य	..	406322	406322	..	553482	553482	..	475112	475112	..	564477	564477	Grant-in-aid Subsidy
एकूण--(एक) स्थूल ...	..	443819	443819	..	603485	603485	..	512615	512615	..	712480	712480	Total—(*i*) Gross
(क) वित्त व्यवस्थेची साधने ...													C *Sources ofFinance—*
प्रधान शिर्ष मागणी क्रमांक ...													Major Head Demand No.
२४२५ व्ही-२	..	406322	406322	..	553482	553482	..	475112	475112	..	564477	564477	2425 V-2
६४२५ व्ही-५	..	..	..	..	40002	40002	..	30002	30002	..	50002	50002	6425 V-5
४४२५ व्ही-३	..	37497	37497	..	10001	10001	..	7501	7501	..	98001	98001	4425 V-3
एकूण--(क) स्थूल ...	..	443819	443819	..	603485	603485	..	512615	512615	..	712480	712480	Total—C—Gross
वजा ...	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	*Deduct—*
एकूण--(क) निव्वळ ...	..	443819	443819	..	603485	603485	..	512615	512615	..	712480	712480	Total—C—Net

Commissioner of Sugar Maharashtra State Pune

Reconstruction of Sugar Commissionerate :-

In order have to quantitive and qualitative growth of sugar industry and to solve the problems faced by industry with respect to investment, rehabilitation of sick mills and to look after complimentry business and to have proper planning and monitoring of sugar industry Govt. has established independant Directorate of sugar in 1971.

The Directorate of Sugar has been upgraded as "Sugar Commissionerate" in the year 1991.

Details of posts working under Sugar Commissionerate :-

As per sanctioned Staffing pattern of sugar commissionerate, their are total 103 post on the establishment. The posts are Commissioner of sugar - 01 post, Director of Sugar 02 post, Joint Director (Sugar) 04 post, Executive Engineer-01 post, Joint Registrar (Audit) - 01 Post, Statastician-01 post, Asstt Director (Sugar) -08 post, Asst.Director (Agri) -01 post, Account Officer -01 Post, Class C-67 and Class D -16 post.

Structure of Sugar Commissionerate :-

Under Sugar Commissionerate there are 8 regional offices working at Pune, Kolhapur, Solapur, Ahmednagr, Aurangabad, Nanded, Amaravti and Nagpur. Regional Joint Director (RJD) of Sugar is head of regional office. There are Regional Deputy Director of Sugar to assist him apart from this, there is agricultural officer of Class B cadre working in the RJD office from agriculture department. There are Class-C and Class-D employees working in the office of RJD. Similarly 35 Post of Special Auditor, Class-A dealing with audit of the Sugar Factories working under Regional Joint Director (Sugar)

The dominance of sugar industry in the rural area has made revolution in the field of social, economical, educational and health. As on today there are 175 co-operative sugar factories. Maharashtra State contribute 36 % of the total sugar production of the country. The state was leading sugar producer state since 1974-75 amoung the various States of the India.

1) Scheme of Financial Assistance to marginal farmers scheduled cast and Neo Budhas category for purchase of shares of cooperative sugar factories (24250586) :-

Government of Maharashtra had sanctioned the scheme of financial assistance to marginal farmers from scheduled caste & Neo-Buddhas category for becoming share holder member of cooperative sugar factories by Government Resolution No. BCC-1083/ [84]/3-C, Bombay-32 dated 6th May, 1983. Under this scheme 50% financial assistance is given in the form of subsidy and 50% in the form of interest free loan. The farmers who has 2.5 acre irrigated land and 5 acre irrigated land under well is eligible for this scheme. This Govt.has raised the share amount to Rs. 5000/- vide G.R. dated 7.6.2004 with retrospective effect from 16.1.2001. It is recovered in the ratio of 3 : 3 : 4 in three annual installment. The 1st installment falls due after 3 years from the date of the disbursement of financial assistance or from the year when the factory goes into production whichever is later.

By the Government Resolution dated 13 April, 2017, the District Collector is controlling officer in respect of the fund for the Scheduled Caste Sub Plan of that District. The Dist. Collector has responsibility of administrative approval, and Reappropriation and it will be carried out with the help of Assistant Commissioner Social Welfare of that district.

Financial Assistance given in the last 5 years is as following :-

Years	Expenditure (in Lakh)	Beneficiaries
2016-17	20.60	412
2017-18	0	0
2018-19	0	0
2019-20	0	0
2020-21	0	0

2) Financial Assistance for Sugar Research to Vasantdada Sugar Institute, Pune (24251045) :- As per provisions of Govt. resolution dated 13 Dec, 1990 financial grant is given to the Vasantdada Sugar Institute, Pune out of the sugarcane purchase tax collected to the tune of Rs. 1/- M. T. of the cane crushed. A separate fund was created for this purpose. However by Govt. resolution dated 17 June, 2009 the fund has been abolished and now budget provision is made for this purpose. Accordingly, the Institute is to be given a minimum grant of Rs. 500 Lakhs per year and an additional grant of Rs. 1 per M. T. for extra sugarcane crushed beyond 500 lakh metric tonnes by the mills in the state.

The assistance is mainly given for carrying out research in the area of modernization of mill machineries, increase in the production and productivity of sugarcane and increasing recovery of sugar.

Since 1990-91 till 2020-21 an amount of Rs. 133.33 cr. has been disbursed to Vasantdada Sugar Institute, Pune as reasearch grants. The yearwise financial Assistance given to VSI , Pune for last 5 years is as follows :

Finacial Year	Expenditure (Rs. in Lakh)
2016-17	742.94
2017-18	450.00
2018-19	500.00
2019-20	952.00
2020-21	1047.97

Under this scheme budgetary provision of Rs.5 crore has been made available for the financial year 2021-2022

3) Conversion of purchase tax into interest free loan (64250144)

Government vide its resolution dated 23 Jan 1990 has taken the decision of conversion of sugarcane purchase tax into interest free loans for the new co-operative sugar factories and the co-op mills which has taken expansion in their crushing capacity for the first 5 years. Accordingly an amount of Rs.146.18 Crore of (66 new sugar factories and 33 factories for expansion) sugarcane purchase tax has been converted into interest free loan.

Under this scheme budgetary provision of Rs.4 Crore has been made available for the financial year 2020-21

Proposed demand of Rs. 1959.76 lakh is made under the scheme for 2022.23

4) Financial assistance for infrastructure development to sugar factories from additional revenue collected from cane purchase tax (24251036)

Fund named Cooperative sugar factory (Infrastructure facilities Development and maintenance) has been created from the year 1990-91 vide Government Resolution No.SaSaaka-3191 /37935/ CR/3c, dated 13.12.1990. Out of the amount of sugarcane purchase tax paid by the sugar factories an amount of Rs.4/- M.T. of sugarcane crushed is given to the sugar factories for construction and maintainence of roads within the area of the operation of the factory and for computerization also.

As per Govt.Resolution dated 12th March 2008, however the above fund has been abolished and now a budgetary provision is made every year for the purpose of giving road grants to the sugar factories. Since 1990-91 till 2020-21 an amount of Rs.8378.23 lakh has been disbursed to sugar factories. For the financial year 2021-22 a budget provision of Rs.1 Crore has been given. The amount of financial assistance given to the sugar factories for last five years is as follows.

Years	Expenditure (in Lakh)	Nos in Physical
2016-17	180.00	2
2017-18	--	--
2018-19	--	--
2019-20	--	--
2020-21	--	--

Proposed demand of Rs. 1008.00 lakh is made under the scheme for 2022.23

5) Government Share Capital to the Co-generation project of Co-operative Sugar factories (44252172) :- Govt.of Maharashtra announced the policy to give financial assistance to the Co-generation projects of the Cooperative Sugar Factories in the State vide GR dt.20.2.2008 Government decided to help Cooperative sugar factories under this scheme.

Co-operative Sugar Factories will have to raise 10% Share Capital out of which 5% share capital will be given by State Government through Green cess and 60% amount will be made available by other Financial Institutes / Banks. Remaining 30% amount will be made available to Co-operative Sugar Factories through Sugar Development Fund (SDF). If 30% amount from SDF is not available, the short fall amount will be given by State Government up to the 10% equity limit; including 5% share capital from State Government from Green cess.

Funds distributed for last five years as following is as follows.

Years	Expenditure (in Lakh)	Expenditure (in Lakh)
2017-2018	571.00	456.80
2018-2019	700.00	00.00
2019-2020	900.00	00.00
2020-2021	500.00	374.97
2021-2022	100.00	00.00

Proposed demand of Rs. 1727.19 lakh is made under the scheme for 2022.23.

6) Share capital contribution to Co-operative sugar factories (4425 0302)

After declaration of sugar policy by Central Government in August 1998 the committee of experts was formed for registration of new Co-operative Sugar Factories under the chairmanship of Minister (Cooperation). As per policy decided by the said experts committee, Cooperative sugar factories of 1250 TCD Capacity, were to be erected. The Plant & Machinery cost of newly registered 1250 TCD Capacity Sugar Factories was fixed of Rs.1429 Lacs by State Level Consult Committee. The normative cost of 1250 TCD plant was fixed at Rs. 2800 Lacs by Government Resolution dated 4.8.2000. However, due to increase in the rates of Cement, Steel & other necessary material in the last l0 years, government has fixed normative cost of 1250 TCD capacity at Rs. 4500 lakhs in the meeting held on 6.8.2010 and GR is issued on 27.10.2010.

The Government share Capital is given to seven (7) Co-operative Sugar Factories having 1250 TCD Capacity considering normative cost of Rs.2800 lakhs which were under erection. The decision of sanction of increased share capital to be paid to these Sugar Factories by considering revised normative cost of Rs. 4500 lakhs was issued by Government Resolution dated 31.5.2014. According, to this decision during the financial year 2014-15, the Government Share Capital of Rs.1699.40 lakhs was given to following 5 Sugar Factories within 60% Limit.

1. Bahusahab Birajdar SSK Ltd.	Rs. 339.91 Lacs
2. Banganga SSk Ltd.	Rs. 339.76 Lacs
3. Tokai SSK Ltd.	Rs. 339.91 Lacs
4. Chhatrapati SSK Ltd.	Rs. 339.91 Lacs
5. Sant Kurmadas SSK Ltd.	Rs. 339.91 Lacs

As per the Government decision dated 31.3.2015 the Government Share Capital of Rs. 699.81 lakhs was given to the following 6 Cooperative Sugar Factories

1. Bahusahab Birajdar SSK Ltd.	Rs. 116.63 lakh
2. Banganga SSk Ltd.	Rs. 116.63 lakh
3. Tokai SSK Ltd.	Rs. 116.63 lakh
4. Chhatrapati SSK Ltd.	Rs. 116.63 lakh
5. Sant Kurmadas SSK Ltd.	Rs. l 16.63 lakh
6. Sharad SSK Ltd.	Rs. 116.66 lakh
Total	Rs. 699.81 lakh

Again as per the Govt. decision dt.23.3.2016 the Govt.share capital of Rs.544.79 lakhs was given to the following 5 Coop.sugar factories.

1. Bahusahab Birajdar SSK Ltd	109.98 lakh
2. Banganga SSk Ltd.	109.98 lakh
3. Chhatrapati SSK Ltd. Beed	104.87 lakh
4. Sant Kurmadas SSK Ltd.	109.98 lakh
5. Tokai SSK Ltd. Hingoli	109.98 lakh

As per the Government Resolution dt.31.3.2018 an amount of share capital of Rs.16 lakhs has been disbursed to Sharad Coop.sugar factory Ltd Paithan Dist.Aurangabad.

Proposed demand of Rs. 0.01 lakh is made under the scheme for 2022-23.

7) Distribution of Loan taken from NCDC through State Government for 1250 TCD Capacity Sugar Factories under errection. (6425 0609) :-

According to cabinet meeting held on 12th June,2008 decision is taken to give Government Share Capital of Rs. 16.80 crores to 7 Sugar Factories of 1250 TCD capacity each within the previous limits of Rs.28 cr.An amount of Rs.117.60 cr.was taken from NCDC in the form of loan & disbursed to the following Cooperative sugar factories which were under erection without any change in their structure.

1. Sharad SSK Ltd.
2. Bahusahab Birajdar SSK Ltd
3. Banganga SSk Ltd.
4. Chhatrapati SSK Ltd. Beed
5. Sant Kurmadas SSK Ltd.
6. Tokai S.S.K. Ltd. Hingoli.
7. Shivshakti SSK Ltd.

According to various Govt. decision taken upto 31.3.2015 amount disbursed to the Coop sugar factories is as following :

l. Tokai SSK Ltd. Hingoli	Rs. 2612.00
2. Chhatrapati SSK Ltd. Beed	Rs. 2629.00
3. Bahusahab Birajdar SSK Ltd. Osmanabad	Rs. 2554.80
4. Banganga SSk Ltd. Osmanabad	Rs. 2580.00
5. Shivshakti SSK Ltd.Osmanabad	Rs. 2025.00
6. Sharad SSK Ltd. Aurangabad	Rs. 2025.00
7. Sant Kurmadas SSK Ltd. Solapur	Rs. 2266.00

Under the Head of Distribution of loan taken from NCDC through State Govt. for the sugar factories under erection (6425609) Under this scheme budgetary provision of Rs.1 Thousand has been made available for the financial year 2020-21.

Proposed demand of Rs. 0.01 lakh is made under the scheme for 2022.23.

8. Scheme for Extending financial Assistance to Sugar Undertakings (SEFASU) 2014:-

To improve the liquidity position of sugar factories for enabling them to clear cane price arrears of previous, sugar seasons and timely settlement of cane price of sugar season 2013-14 relating to Fair and Remunerative Price (FRP) was fixed by the Central Government, for the sugarcane farmers. Central Government notified the Scheme namely "Scheme for Extending Financial Asistance to Sugar Undertakings, 2014" vide with notification dated 3rd January, 2014. Sugar factories which was functional during sugar season 2013-14 had received the loan equivalent to last three sugar seasons (season 2010-11, 2011-12 and 2012-13) excise duty, cess and surcharge paid by the mill (including national equivalence for exports or availed Cenvat), The loan duration would be 5 years including 2 years of moratorium. Under this scheme, all loans sanctioned and disbursed in prescribed period by lending banks, was covered under interest sub vention facility. Accordingly, 134 factories have availed a loan of Rs. 2101.19 crores from their respective lead banks.

9. Scheme for Extending Soft Loan to Sugar Mills, 2015 :- (24250989)

The Central Government, with a view to facilitate payment of cane dues of the farmers for the sugar season 2014-15 notifies the scheme for extending soft loan to sugar mills vide with notification dated 23 June, 2015 and amendments dated 18.08.2015 and 05.10.2015 in the scheme. Sugar factories received the loan equivalent to the limit prescribed in the scheme. Under this scheme, all loans sanctioned and disbursed inprescribed period by lending banks, was covered under interest sub vention facility. Central Government has giving interest subvention on the loan for the first year at a rate of 10% per annum. As per this scheme State Government announced the interest subvention for next 4 year on the all loans sanctioned under the Central Government scheme with vide resolution dated 30th July, 2015 and succecive amendmant dated 1st August, 2015 and 28 September, 2015. Those sugar factories which are not covered under the Central Government soft loan scheme State Government announced the new soft loan scheme for 22 sugar mills with vide resolution dated 5 September, 2015 and for 6 sugar mills which were not covered under the Central and State government scheme with vide resolution dt.9.12.2015. Also State Government annouced new soft loan scheme for the sugar mills which are not covered under all the soft loan scheme of Central and State Government scheme.State Govt. will give the interest subvention to all its scheme for five year on the loan sanctioned to the mills. Total 176 Sugar mills are covered under the Central and State Govt.Scheme.amoung that 159 sugar mills have sanctioned the loan of a quantum of Rs.1784.19 cores.

Year	Budget Estimates (in Lakh)	Revided Estimates	Act.Exp
2016-17	673.84	673.84	257.95
2017-18	3200.00	3200.00	3177.83
2018-19	4570.00	3656.00	3656.00
2019-20	6860.00	--	--
2020-21	9035.00	4517.50	3000.00
Total	24338.84	12047.34	10091.78

Under this scheme only eligible Cooperative sugar mills got interest subvention for the Year 2016-17, 2017-18 and partly 2018-19. Under the major head 24250989 provision of Rs.4934.81 lakh is made for the year 2021-22. For the year ended 2019-20 Rs.10760 lakh is due as interest subvention to Co-operative sugar mills is to be made for the year 2021-22 .

Proposed demand of Rs. 13000.00 lakh is made under the scheme for 2022.23.

10. To set up a world class sugar museum at Pune

India's sugar industry is the second largest agro based industry and is also the world's second largest producer of sugar after Brazil. The sugar industry has made a significant contribution to the Development of Maharashtra. In connection with the globl dissemination of information on sugar production in Maharashtra and the country as well as other sugar related products and as decided in the Cabinet meeting dated 22-9-2021 Govt.of Maharashtra has issued Government Resolution on date 12-10-2021 to set up a World Class Sugar Museum, at Pune. The approximately cost of the project is Rs. 40 Crore & the fund will be provided in next 3 years. A proposal of new account code (CRC) for this new scheme is submitted for the approval of Planning Department and Finance Department. A demand of Rs. 15.00 Crore is submitted for Financial Year 2022-23 for this new scheme.

Particulars covered in Sugar Museum:-

1. To provide necessary information about sugar at the global level as well as domestic and in the state through the Sugar Museum.

2.Updated machinery (demo) with demonstration of jaggery / sugar production Micro replicas of cattle / sugar factories.

3. Digital Exhibition on Sugar Industry.

4. Sale centers for all produced in the sugar industry.

The Platform of this sugar museum will provide the complete information of the sugar industry to the people and will uplift the image of the government and the farmers at the grassroots level. It will be possible to show the reach of their hard work on a global scale. The whole integration of the sugar industry will be achieved at a single glance. The establishment of a world class Sugar Museum at the Sugar Commissionerate, Pune will enhance the name of the Government of Maharashtra at the Global level.

The observation of the Sugar Museum will help the people especially the youth to look at the sugar industry and supplementary products from a business prespective and turn from jobs to business. Thus it will help to reduce unemployment in Maharashtra, an unprecedented decision has been taken to set up a world class Sugar Museum at the Sugar Commissionerate Pune by Govt.of Maharashtra in public interest.

Proposed demand of Rs. 1500.00 lakh is made under the scheme for 2022.23.

11) Financial assistance to Coperative Sugar Factories for sugar Export. (2425 1368) :-

In order to tackle the issue the bumper production of sugar and the remaining stalk of sugar in the State in the year. Government of Maharashtra decided to sanction Rs. 1000/- per Metric Ton to the sugar factories for export of raw sugar. In this regards Government has released Rs.246.72 crore in year 2008-09.

The Government of India decided to sanction incentive of Rs.4000/- p.m.t. to the sugar factories for export of 14 lac metric ton raw sugar between October 2014 to September 2015 to hclpout the sugar industry for the crushing season 2013-14 and 2014-15 vide notification dated 27-2-2015 and thereafter, in order to tackle the issue the bumper production of sugr and the remainning stalk of sugar in the State in the year 2014-15, State Government has also declared incentive of Rs.1000/- p.m.t. to the sugar factories for export of the raw sugar between October 2014 to September 2015, vide Government Resolution dated 23-6-2015.

Accordingly in the seaxon 2014-15, 9 Co-operative sugar mills have exported 157336.45 M.T. of raw sugar and cligible proposale amounting to Rs. 15,73,36,450/- has been sanctioned and released by the Sugar commissioner. Aslo 3 private sugar mills have exported 20834.1 MT of raw sugar in the season 2014-15 and the proposal of Rs.2,08,34,100/- is stayed with respect

to the contrarary judgments issued by the Hon.. High Court Mumbai and Hon. High Court Aurangabad regarding financial assistance to be given to the private sugar factories. In this regards the State Government has been filed SLP (C) 31077-31078/2018 in the Hon'ble Supreme Court and the dicision is awaited.

12) Loan Assistance as margin money for working capital of Cooperative Sugar Mills (N.C.D.C. sponsored) (Scheme)

Demand No. V-5] 6425-Loans for Cooperatives. (108) Loans to other cooperative Societies, (03) Cooperative Sugar Factories, (03) (11) Loan Assistance as marting money for working capital to cooperative Sugar Mills (N.C.D.C. sponsored) 55, Loans and Advances (Scheme)-- (64250654).

Importance conditions-

1. The charge of loan should be recorded on the 7/12 of sugar factory.

2. The repayment period of loan is of 5 years in equal annual instalment.

3. Recovery should be done as per the interest rate charged by NCDC.

Financila assistance given in lat five years is as under:-

Sr. No.	Years	Expenditure (In Lakh)	Beneficiary
1.	2017-2018	3590	01
2.	2018-2019	..	..
3.	2019-2020	..	..
4.	2020-2021	..	..
5.	2021-2022	..	..

————————

विवरणपत्र दोन

CHART No. II

साखर आयुक्त, महाराष्ट्र राज्य, पुणे

COMMISSIONER FOR SUGAR, MAHARASHTRA STATE PUNE

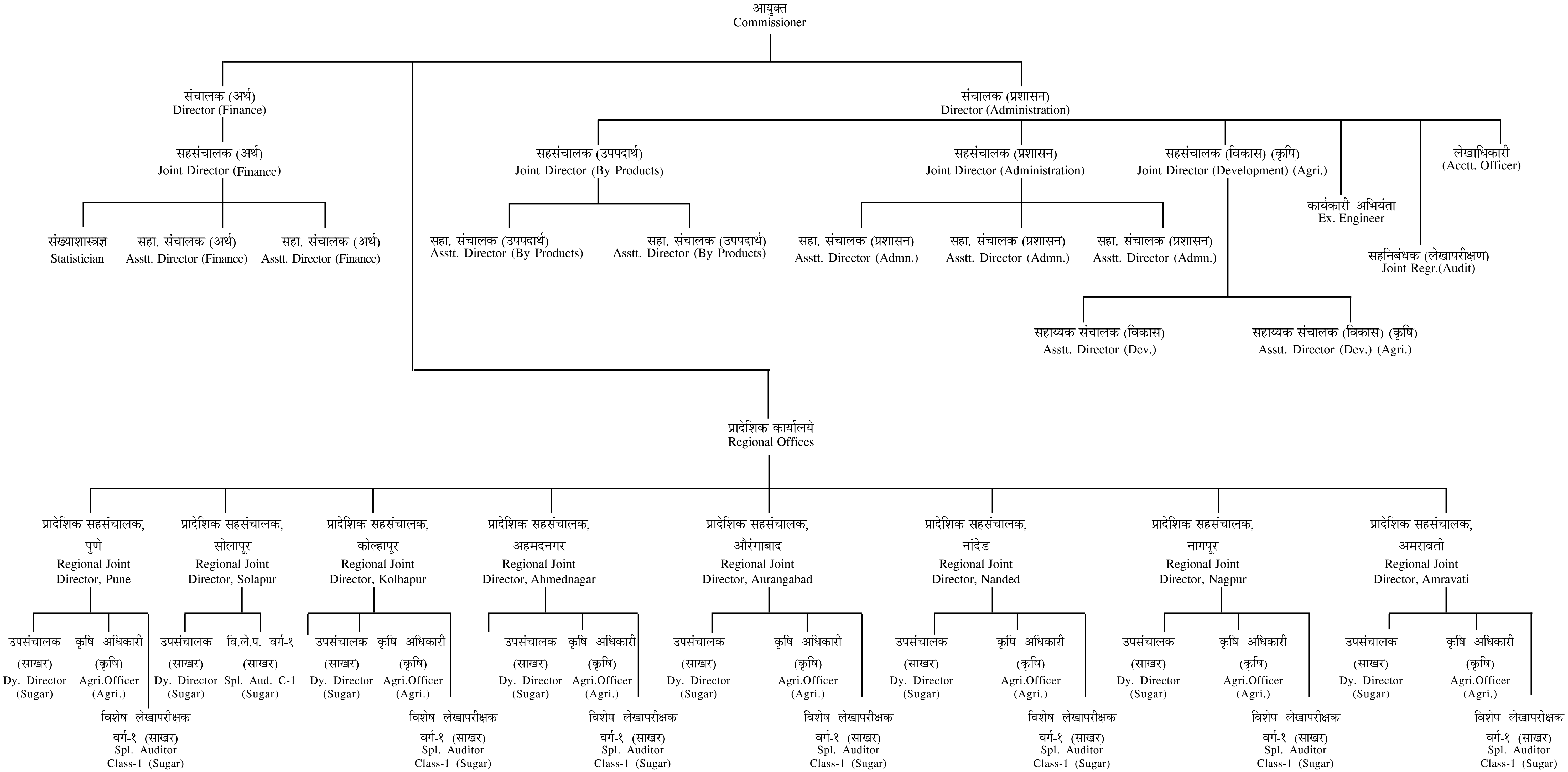

राज्य सहकारी निवडणूक प्राधिकरण,
महाराष्ट्र राज्य, पुणे

State Co-operative Election Authority,
Maharashtra State, Pune

विभाग-३--राज्य सहकारी निवडणूक प्राधिकरण, महाराष्ट्र राज्य, पुणे

प्रस्ताविक :-

भारतीय राज्यघटनेतील ९७ व्या दुरुस्तीनंतर राज्यघटनेतील कलम २४३ झेड के अन्वये व सुधारीत करण्यात आलेल्या महाराष्ट्र सहकारी संस्था, अधिनियम १९६० मधील कलम ७३ (सीबी) अन्वये महाराष्ट्र शासन सहकार, पणन व वस्त्रोद्योग विभाग अधिसुचना क्रं. ४३ दिनांक **३० मार्च २०१३** च्या अधिसूचनेप्रमाणे राज्य सहकारी निवडणूक प्राधिकरण महाराष्ट्र राज्य, पुणे गठीत करण्यात आलेले आहे.

महाराष्ट्र शासन राजपत्र असाधारण भाग चार-ब, दि. १२.०९.२०१४ रोजी प्रसिध्द झालेल्या राजपत्रामध्ये दि. १२.०९.२०१४ रोजीची महाराष्ट्र सहकारी संस्था (समितीची निवडणूक) नियम २०१४ ची शासन अधिसूचना अधिसूचित होऊन त्या दिवसापासून हे निवडणुक नियम अंमलात आले आहेत.

महाराष्ट्र शासन राजपत्र असाधारण भाग चार ब, दिनांक ०६.०८.२०१८ रोजी प्रसिध्द झालेल्या राजपत्रामध्ये महाराष्ट्र सहकारी संस्था (समितीची निवडणुक) नियम २०१४ मध्ये विविध अधिक्रमण करुन महाराष्ट्र सहकारी संस्था (समितीची निवडणुक) (प्रथम सुधारणा) नियम २०१७ लागु झाले.

राज्य सहकारी निवडणुक प्राधिकरणाची रचना व पदांचा तपशील

महाराष्ट्र शासन सहकार, पणन व वस्त्रोद्योग विभागाचा शासन निर्णय क्रमांक: सववि३११३/प्र.क्र७२/आस्था दिनांक ३१.१०.२०१३ अन्वये एकूण ४४ पदांस मान्यता दिलेली असून मंजूर पदसंख्येपैकी सुमारे ५०% अधिकारी व कर्मचारी वर्ग सहकार विभागातील मुख्यालय व वेगवेगळया विभागीय कार्यालयामधून नियमीत प्रतिनियुक्तीने तसेच ५० टक्के अधिकारी व कर्मचारी वर्ग सेवानिवृत्त अधिकारी/कर्मचाऱ्यामधून कंत्राटी तत्वावर घेण्याची तरतूद शासनाने केलेली आहे.

१) आयुक्त :- दिनांक ०१.०८.२०१९ अन्वये आयुक्तांच्या पदस्थापनेचे शासनाकडून आदेश निर्गमित केले आहेत.त्यानूसार आयुक्त हे भारतीय प्रशासकीय सेवेतील सेवानिवृत्त अधिकारी असतील.

२) सचिव :- सहकार विभागातील अपर निबंधक, सहकारी संस्था दर्जाचे अधिकारी- १ पद

३) सह सहकारी निवडणूक आयुक्त:-२ पदे

४) उप सहकारी निवडणूक आयुक्त:-२ पदे

५) विधी अधिकारी/सल्लागार :-१ पदे

६) सहायक सहकारी निवडणूक आयुक्त:- ६ पदे

७) लेखाधिकारी:- १ पद

८) सांख्यिकी अधिकारी:-१ पद

९) उच्च श्रेणी लघुलेखक:- २ पद

१०) सहाय्यक प्रशासकीय अधिकारी:- १२ पदे

११) लिपीक-टंकलेखक:- १२ पदे

१२) शिपाई:- ३ पदे

सहकारी संस्थांचे निवडणूक वर्गीकरण :-

महाराष्ट्र सहकारी संस्था (समितीची निवडणूक) नियम २०१४ व महाराष्ट्र सहकारी संस्था (समितीची निवडणूक) (प्रथम सुधारणा) नियम २०१७ मधील निवडणुक नियम ४ मधील तरतुदीनुसार सर्व सहकारी संस्थांच्या निवडणूकांच्या प्रयोजनार्थ अ, ब, क, ड असे वर्गीकरण करण्यात आलेले आहे. प्राधिकरणामार्फत या वर्गवारीतील ज्या सहकारी संस्थांची समितीची मुदत संपणार आहे, अशा संस्थांच्या निवडणुका विद्यमान संचालक मंडळाचा कार्यकाल संपण्यापुर्वी निवडणुका मुदतीत पार पाडण्यासाठी वेळोवेळी आदेश, परिपत्रके, मार्गदर्शक सूचना वेळेवेळी निर्गमित करण्यात आलेले आहेत.

अ - वर्गातील संस्था :-

१) राज्यस्तरीय किंवा शिखर किंवा संघीय संस्था

२) महाराष्ट्र राज्य सहकारी बँक

३) महाराष्ट्र राज्य सहकारी, कृषी आणि ग्रामीण बहुउद्देशीय विकास बँक

४) महाराष्ट्र राज्य सहकारी, गृहनिर्माण वित्तीय महामंडळ

५) महाराष्ट्र राज्य, आदिवासी विकास महामंडळ

६) महाराष्ट्र राज्य, सहकारी कापूस उत्पादक पणन महासंघ

७) सर्व सहकारी साखर कारखाने

८) सर्व जिल्हा मध्यवर्ती सहकारी बँका

९) सर्व सहकारी सूत गिरण्या

१०) मागील लगतच्या आर्थिक वर्षात सरासरी प्रतीदीनी १ लाख लिटर किंवा त्यापेक्षा जास्त दुध संकलन करणारे सहकारी दुध महासंघ किंवा दुध संघ

ब - वर्गातील संस्था:-

१) नागरी सहकारी बँक

२) पगारदार सहकारी बँक

३) प्राथमिक कृषी सहकारी पतसंस्था आणि आदिवासी कृषी सहकारी पतसंस्था

४) एका जिल्हयापेक्षा जास्त कार्यक्षेत्र असणाऱ्या सहकारी पतसंस्था.

५) १ कोटी पेक्षा जास्त वसुल भाग भांडवल असणाऱ्या कर्मचारी सहकारी पतसंस्था

६) शासन अर्थ सहाय्य असलेल्या सहकारी प्रक्रीया संस्था(साखर कारखाने वगळून)

७) शासन अर्थ सहाय्य असलेल्या सहकारी औद्योगिक संस्था किंवा औद्योगिक वसाहती.

८) जिल्हा/तालुका सहकारी खरेदी विक्री संघ.

९) जिल्हा मध्यवर्ती, सहकारी ग्राहक संस्था.

१०) सहकारी रुग्णालये आणि सहकारी शैक्षणिक संस्था

११) मागील लगतच्या आर्थिक वर्षात दररोज सरासरी एक लाख लि. पेक्षा कमी दुध संकलन असणारे जिल्हा / तालुका सहकारी दुध संघ

१२) इतर तालुका/जिल्हास्तरीय संस्था, ज्या अ वर्गात समाविष्ट नाहीत.

क - वर्गातील संस्था :-

१) एका जिल्ह्यापुरते कार्यक्षेत्र असणाऱ्या सहकारी पतसंस्था.

२) एक कोटीपेक्षा कमी वसुल भागभांडवल असणाऱ्या कर्मचारी पतसंस्था.

३) २५१ पेक्षा जास्त सभासद असलेल्या सहकारी गृहनिर्माण संस्था.

४) प्राथमिक सहकारी ग्राहक भांडार

५) मागील लगतच्या आर्थिक वर्षात १०० लि.पेक्षा जास्त दुध संकलन करणाऱ्या प्राथमिक दुध संस्था.

६) विभागीय आणि जिल्हा सहकारी मंडळे

७) प्राथमिक सहकारी पणन संस्था,

८) कृषी सहकारी संस्था,

९) लगतच्या वर्षी २०० पेक्षा जास्त सभासद असलेल्या उपसा जलसिंचन आणि सहकारी पाणी वापर संस्था.

ड - वर्गातील संस्था :-

१. लगतच्या वर्षी २०० पेक्षा कमी सभासद असलेल्या पाणी वापर/उपसा जलसिंचन सहकारी संस्था.

२. मजुर/वन सहकारी संस्था

३. शासन अर्थसहाय्य नसलेल्या सहकारी औद्योगिक संस्था.

४. शासन अर्थसहाय्य नसलेल्या सहकारी प्रक्रिया संस्था (साखर कारखाने वगळून)

५. प्राथमिक विणकर (हातमाग आणि यंत्रमाग) सहकारी संस्था

६. मागिल आर्थिक वर्षात १०० लिटरपेक्षा कमी दुध संकलन करणाऱ्या प्राथमिक दुध संस्था.

७. प्राथमिक कुक्कुट, मत्स्य, सुकरालय आणि पशुधन सहकारी संस्था.

८. स्वयंव्यवसाय सहकारी संस्था, बेरोजगार तरुणाच्या सहकारी संस्थांची नोंद सर्व सामान्य संस्था या वर्गीकरणात झालेली आहे अशा संस्था

प्राधिकरणाचे भुमिका व धोरण

१. निवडणुका या पारदर्शक, मोकळ्या व भयमुक्त वातावरणात आणि निपक्षपातीपणे घेणे.

२. अचुक, निर्दोष आणि व्यापक प्रसिध्दीसह मतदारयादी तयार करणे.

३. मतदानाची टक्केवारी वाढविण्याचा प्रयत्न करणे.

४. नवीन तंत्रज्ञान व विशेष ज्ञान यांचा वापर करुन निवडणुका घेणे.

५. विद्यमान सहकारी संस्थेच्या संचालक मंडळाची मुदत संपणेपुर्वी निवडणुक प्रक्रिया पुर्ण करणे.

प्राधिकरणाने निवडणुक कार्यक्रम सुत्रबध्द होण्यासाठी केलेली कार्यवाही व कामकाज -

१. मतदार यादी तयार करण्यासाठी मार्गदर्शक सूचना निर्गमित केल्या असून अर्हता दिनांक निश्चित केले आहेत.

२. निवडणुक निधी, परिश्रमिक व भत्ते ठरवून दिलेले आहेत.

३. निवडणुक प्रयोजनार्थ आचारसंहिता ठरविलेली आहे.

४. मतदार ओळख पटविणेबाबत आदेश निर्गमित केलेले आहेत.

५. निवडणुक घेण्यासाठी निवडणुक चिन्हे निर्धारीत करण्यात आले आहेत.

६. निवडणुक खर्चाच्या (उमेदवारांसाठी व निवडणुक यंत्रणेसाठी) मर्यादा निश्चित करण्यात आलेल्या आहेत.

७. क्षेत्रीय स्तरावरील निवडणुकीच्या कामात सुसूत्रता आणणेसाठी जिल्हा निवडणुक अधिकारी व तालुका सहकारी निवडणुक अधिकारी यांचे नियुक्ती केली आहे.

कृषि उत्पन बाजार समिती

१) महाराष्ट्र कृषि उत्पन पणन (विकास व विनियम) अधिनियम १९६३ चे कलम.१४ अ(१) (अ) मधील तरतुदी अन्वये राज्य सहकारी निवडणूक प्राधिकारणास उक्त कायद्याच्या कलम १३ अन्वये गठित करावयाच्या बाजार समित्यांच्या निवडणुकीसाठी तयार करावयाच्या मतदार याद्यांचे अधिक्षण, संचलन व नियंत्रण करण्याचे अधिकार विहीत करण्यात आले आहेत.

२) महाराष्ट्र कृषि उत्पन पणन (विकास व विनियमन) अधिनियम १९६३ चे कलम १४ अ (१) (अ) आणि कलम १३ (१) अन्वये राज्य सहकारी निवडणुक प्राधिकरणास प्राप्त अधिकारानुसार दि.०२.१२.२०१७ चे आदेशान्वये जिल्हाधिकारी यांना त्यांचे जिल्हयातील कार्यक्षेत्रात मुख्यालय असलेल्या सर्व कृषि उत्पन बाजार समित्यांच्या निवडणुकीच्या प्रयोजनार्थ त्या जिल्हयांचे जिल्हा निवडणूक अधिकारी (कृ.उ.बा.स) म्हणून घोषित केलेले आहे.

३) सहकार,पणन व वस्त्रोद्योग विभागाकडील अधिसुचना दिनांक १८.१२.२०१७ अनुसार राज्यातील सर्व बाजार समित्यांच्या निवडणुक प्रक्रिया राबविण्यासाठी महाराष्ट्र कृषि उत्पन बाजार समित्या (समितीची निवडणूक) नियम २०१७ हे नियम दिनांक १६.१२.२०१७ पासून लागू करण्यात आलेले आहेत.

दिनांक ३१.०३.२०२० अखेर निवडणुकीस पात्र व पूर्ण असलेल्या कृषी उत्पन बाजार समित्यांची स्थिती :-

अ.क्र.	वर्ष	एकूण कृउबास	पात्र	पुर्ण	चालू	शिल्लक
१)	२०१९	३०७	६०	१४	०	४६
२)	२०२०	३०७	१२८	०	०	१२८
	एकूण	३०७	१८८	१४	०	१७४

दिनांक ३१.०३.२०२१ अखेर निवडणुकीस पात्र व पूर्ण असलेल्या सहकारी संस्थांची स्थिती:-

वर्ष	पात्र	पूर्ण	चालु	अ./रद्द	शिल्लक
३१.०३.२०१३	१८०८०	१६६६२	६	११८८	२२४
३१.०३.२०१४	२१४३६	२०१०५	१	१२२३	१०७
३१.०३.२०१५	२३४१६	२१४११	६९	११२७	८०९
३१.०३.२०१६	२४८४६	२२३६१	१६८	१११५	१२०२
३१.०३.२०१७	२९४९८	२२५६२	३४१	३१४९	३४४६
३१.०३.२०१८	१६८९६	८८६५	४१८	१८५९	५७५४
३१.०३.२०१९	१२५२६	३६९१	११६१	१३९५	६२७९
३१.०३.२०२०	३१४३४	९२७	१०३९	१३	२९४५५
३१.३.२०२१	१९७५५	४२	०	०	१९७१३
एकूण	**१९७८८७**	**११६६२६**	**३२०३**	**११०६९**	**६६९८९**

State Co-operative Election Authourtiy Maharashtra State, Pune

Introduction:-

The 97th Amendment to the Constitution of Inida, as per Article-243ZK & as per Maharashtra Co-operative Societies Act, 1960, under section 73CB the Government of Maharshtra & Co-operation,Marketing & Textile Department, by its Notification No. 43 dated 30th March, 2013 constituted **" STATE CO-OPERATIVE ELECTION AUTHORITY MAHARASHTRA STATE, PUNE".**

Maharashtra Co-operative Societies (Election to Committee) Rules, 2014 were notified *vide* gazetted Government Notification Part-4-B published on dt. 12.09.2014 and came into force on the said date.

Maharashtra Cooperative Societies (Election to committee) (First amendment) Rules 2017 were published in the Gazette vide notification part 4-B on 06/08/2018 & came in to force accordingly.

Structure of State Co-operative Election Authority:

As per Government Resolution savavi 3113/ pra.kra.72/est. dt. 31.10.2013, total 44 posts were sanctioned in which it is provided that 50% of the sanctioned posts shall be filled in by way of deputation from the department of Co-operation and remaining 50% shall be filled on contarct basis from retired government personnel.

1. Commissioner : The Commissioner, SCEA was appointed by the State Government *vide* order dated 01.08.2019. The Commissioner shall be retired officer from Indian Administrative Service.

2. Secretary (1 Post) : The officer from co-operation department on deputation not below the rank of Additional Registrar Co-operative Societies.

3. Joint Co-operative Election Commissioner :2 Posts

4. Deputy Co-operative Election Commissioner : 2 Posts

5. Legal adviser : 1 Post

6. Assistant Co-operative Election Commissioner : 6 posts

7. Account officer : 1 post

8. Statatiscal officer : 1 post

9. Higher Grade stenographer : 2 posts

10. Assistant Administrative officer : 12 posts

11. Clerk typist : 12 posts

12. Peon : 3 posts.

Co-Operative Societies classification for Election:

As provided under Rule 4 of Maharashtra Co-operative Societies (Election to Committee)Rules, 2014, all Co-opertive societies are Classified as A, B, C and D for the election purose. To conduct the elections of societies whose tenure of the committee has expired, the SCEA has issued various orders, circulars and guidelines.

Co-opertive Societies Classification for Election purpose

A Type Societies:-

1. State level apex or Federal Co-operative societies.
2. State Co-operative Bank.
3. Maharashtra State Co-operative Agricultural and Rural Mulitpurpose Development Bank.
4. Maharashtra State Co-operative Housing Finance Corporation
5. Maharashtra State Tribal Development Corporation
6. Maharashtra State Co-operative Cotton Marketing Corporation.
7. All Sugar Factories
8. All District Central Co-operative Banks
9. All Spining mills.
10. Dairies whos combine milk procurement of 1 lac litrs per day or more per day in the corresponding financial year.

B Type Societies:-

1. All Urban Co-operative Banks.
2. All Servants Co-operative Societies.
3. All PACS.
4. Large sized credit Societies (Area of operation more than a district)
5. Employee's Credit co operative Societies (Recovered Share Capital with more than Rs. 1 Crore)
6. Government Aided Processing Co-operative Societies except Sugar factories.
7. Government Aided Industrial Co-operative Societies or Industrail Estate.
8. District & Taluka Sale Purchase Federation.
9. District Central Consumer Co-operative Societies.
10. All Co-operative Hospitals and Co-operative Educational Instiutions.

11. Milk federation having milk procurement not more than of 1 lac litrs per day or more per day in the corresponding finacial year.

12. Other taluka/district level federal Societies which are not included in the A type category.

C Type Societies:-

1. All Co-operative Credit Societies whose work operation area is for a district.
2. Employee's Co-operative Credit Societies (Paid up Share Capital not more than 1 crore on March 31 of the previous financial year).
3. Co-operative Housing Societies 200 or (more than 200 members).
4. Primary consumer co op repository / Societies.
5. All Primary Co-operative Milk Units/societies, whose daily average milk collection is more than 100 litrs or 100 liters in the corresponding year.
6. All Regional and Distirct Co-operative corporation/ Societies.
7. All Primary Co-opertive Marketing Societies.
8. Other Agricultural co-operative societies.
9. Lift irrigation and water use cooperative Societies with more than 200 members of the corresponding year, as on March 31.

D Type Socities:-

1. Lift irrigation co-operative societies Less than 200 members.
2. Labour, forest Co-operative Societies.
3. All unaided industrial organizations.
4. All unaided co-operative processing Societies, excluding sugar factories.
5. All types of primary weavers (handlooms and power looms) co-operative Societies.
6. All primary dairy societies whose daily average milk collection is less than 100 litrs in the corresponding year.
7. All primary poultry, fisheries and livestock co-opertive societies.
8. Self-employed co-operative societies, unemployed youth co-operatives and those societies which are registered in the general category.

Policy and role of SCEA

1. To conduct the elctions of co-operative socities in transperent manner in free and fearless environment.
2. To prepare the clear and accurate voters lists with wide publicity as per Maharashtra Co-operative Society Act 1960 under section 73CB.
3. To take efforts for increase in the voting percentage.
4. To conduct elections of co-operative societies with introduction of advanced technology and knowledge.
5. To conduct elections of co-operative societies before the expiry of existing managing committee.

Majors taken by SCEA for effective conduction of election programme :

1. SCEA has issued guidelines for preparation of voters list and also declared cut off dates for preparation of list of voters.
2. SCEA has determined the norms for Election fund, remuneration and allowance of election machinery.
3. SCEA has declard the Code of counduct.
4. SCEA has issued orders for identification of voters.
5. SCEA has declared Election symbols for candidates.
6. Norms for election expenditure (for election machinery and candidates) are declared.
7. In order to streamline the field process of elections, SCEA has ordered appointments of District Co-operative Election Officers & Taluka Co-opertive Election Officers.

Agricultural Produce Market Committee

1.As per the Provision of Section 14 A(1) (a) of the Maharashtra Agricultural Produce Marketing (Developent and regulation) Act 1963, the superindence, Direction and control of perparation of the list of voters for and conduct of all Election to Market Committees Constitited under section 13 shall be vested with the State Co-operative Election Authority.

2.In exercise of the powers conferred by sub section (1) and clause (a) of section 14A and sub section (1) and clause (a) of section 13 of the Maharashtra Agricultural Produce Marketing (Development and Regulation) Act 1963, The State Co-operative Election Authority Maharashtra State Pune has Appointed, through order dt.02/12/2017 all Collectors in Maharashtra State as District Election Officer (A.P.M.C) for their respective districts.

3. Far conductively the Elections of all A.P.M.C's in the State of Maharashtra Govt. of Maharashtra of Co-operative, Marketing and Textiles Mumbai has issued notification dated 18/12/2017 and made applicable the election rules of Maharashtra Agricultural Produce Market Committee (Election to committee) Rule 2017 From 16/12/2017.

Status of elections of agricultural Produce Market Committee which were due on 31.03.2020

Sr. NoYear	Total Market committees	Qualified	Complited	Progress	Balance
1. 2019	307	60	14	0	46
2. 2020		128	0	0	128
Total	307	188	14	0	174

Status of election of societies which were completed due on 31.03.2020

Year	Qualified	Completed	Progress	Liq/Can.	Balance
31.03.2013	18080	16662	6	1188	224
31.03.2014	21436	20105	1	1223	107
31.12.2015	23416	21411	69	1127	809
31.12.2016	24846	22361	168	1115	1202
31.12.2017	29498	22562	341	3149	3446
31.03.2018	16896	8865	418	1859	5754
31.03.2019	12526	3691	1661	1395	6279
31.03.2020	31434	927	1039	13	29455
31.03.2021	19755	42	0	0	19713
Total	197887	116626	3203	11069	66989

राज्य सहकारी निवडणूक प्राधिकरण महाराष्ट्र राज्य, पुणे
पुणे मुख्यालय रचना

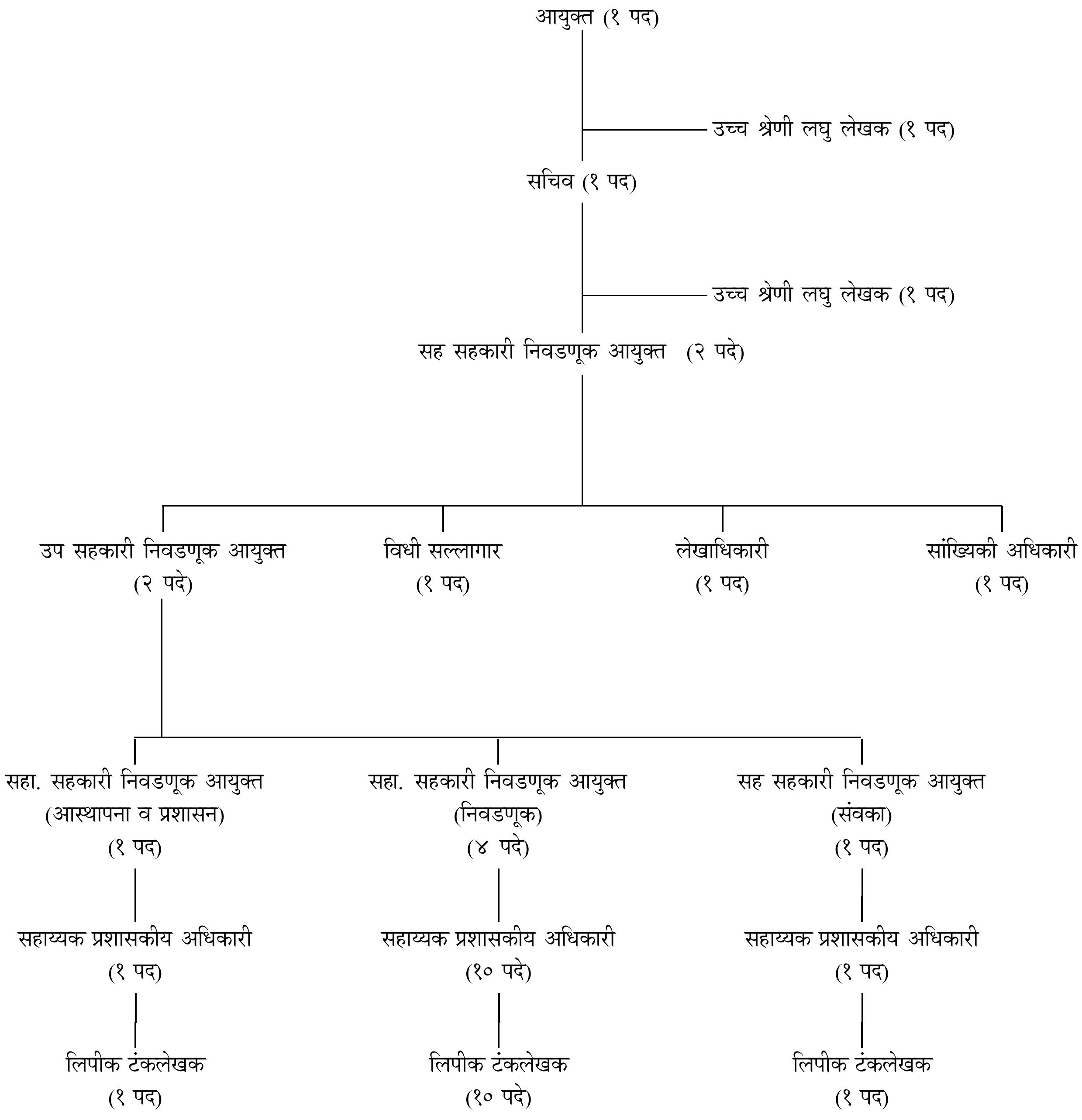

* शिपाई (३ पदे)

(दोन) वित्तीय आवश्यकता :

तक्ता एक TABLE I

(ii) Financial Requirements :

कार्यक्रम क्र. १३ Programme No. 13

(रुपये हजारात) (Rs. in thousands)

तपशील	प्रत्यक्ष खर्च, २०२०-२०२१ Actuals for 2020-2021			अर्थसंकल्प, २०२१-२०२२ Budget Estimates 2021-2022			सुधारित अंदाज, २०२१-२०२२ Revised Estimates 2021-2022			अर्थसंकल्प, २०२२-२०२३ Budget Estimates 2022-2023			
	अनिवार्य Committed	कार्यक्रमांतर्गत Scheme	एकूण Total	अनिवार्य Committed	कार्यक्रमांतर्गत Scheme	एकूण Total	अनिवार्य Committed	कार्यक्रमांतर्गत Scheme	एकूण Total	अनिवार्य Committed	कार्यक्रमांतर्गत Scheme	एकूण Total	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	
(००) (०१) राज्य सहकारी निवडणुक प्राधिकरण (२०७००८८२)													(00)(01) State Coop Election Authority (20700882)
०१ वेतन	13054	..	13054	23147	..	23147	23147	..	23147	23147	..	23147	... 01 Salaries
०३ अतिकालीक भत्ता	..	..	..	11	..	11	9	..	9	12	..	12	... 03 Overtime Allowance
०६ दूरध्वनी, वीज व पाणी शुल्क	211	..	211	300	..	300	270	..	270	300	..	300	... 06 Tele., Elec. & water Supply
११ प्रवास खर्च	32	..	32	380	..	380	285	..	285	380	..	380	... 11 Travel Expenses
१३ कार्यालयीन खर्च	480	..	480	959	..	959	1058	..	1058	1007	..	1007	... 13 Office Expenses
१६ प्रकाशने	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	... 16 Publication
१७ संगणक खर्च	126	..	126	421	..	421	421	..	421	442	..	442	... 17 Computer Expenses
२० इतर प्रशासकीय खर्च	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	... 20 Other Administive Exp.
२४ पेट्रोल, तेल व वंगण	61	..	61	137	..	137	103	..	103	153	..	153	... 24 Petrol, Oil and Lubricant Expenses
२६ जाहीरात व प्रसिद्धी	44	..	44	300	..	300	225	..	225	300	..	300	... 26 Advertising and Publicity
२८ व्यावसायिक सेवा	533	..	533	100	..	100	1576	..	1576	100	..	100	... 28 Profesisional services
५० इतर खर्च	..	..	..	1	..	1	1	..	1	1	..	1	... 50 Other Charges
एकूण ...	18654	..	18654	25757	..	25757	30837	..	30837	28842	..	28842	.. **Total**

पणन विभाग

Marketing Section

विभाग ४--कृषी, पणन संचालनालय, महाराष्ट्र राज्य, पुणे यांच्या निर्णयाखालील विषय

प्रास्ताविक--

कृषी पणन संचालनालयाची स्थापना शासन निर्णय दिनांक ६ नोव्हेंबर, १९७१ अन्वये झाली. कृषी पणन संचालनालय हे पूर्वी सहकार आयुक्त व निबंधक, सहकारी संस्था, महाराष्ट्र राज्य, पुणे यांच्या प्रशासकीय नियंत्रणाखाली काम करीत होते. शासन निर्णय दिनांक १२-१२-१९७९ अन्वये पणन संचालक यांना विभाग प्रमुख म्हणून घोषित करण्यात आले व पणन संचालक यांना आर्थिक व प्रशासकीय अधिकार देण्यात आले. सदर संचालनालयामार्फत पुढील कायद्यांतर्गत कामकाज केले जाते. (१) महाराष्ट्र कृषी उत्पन पणन (विकास व विनियमन) अधिनियम १९६३ व त्याखालील नियम १९६७ ची अंमलबजावणी (२) महाराष्ट्र सहकारी संस्था अधिनियम १९६० व त्‍याखालील नियम १९६१ मधील तरतुदीनुसार सहकारी ग्राहक संस्था, सहकारी खरेदी विक्री संघ, सहकारी प्रक्रिया संस्था इत्यादीचे कामकाज (३) मुंबई वखार अधिनियम १९५९.

पणन संचालनालय महाराष्ट्र राज्य पुणे कार्यालयातील दैनंदिन कामकाजात पणन संचालक यांना मदत करण्यासाठी सहसंचालक, उपसंचालक, सहाय्यक संचालक व कर्मचारी इत्यादीची नियुक्ती केलेली आहे. विभागीय स्तरावर विभागीय सहनिबंधक, सहकारी संस्था, जिल्हा पातळीवरील जिल्हा उपनिबंधक, सहकारी संस्था व तालुका पातळीवरील उपनिबंधक/ सहाय्यक निबंधक, सहकारी संस्था यांना खाते अंतर्गत काही अधिकार देऊन कामकाज केले जाते. पणन संचालनालय महाराष्ट्र राज्य पुणे या कार्यालयातील कर्मचारी वर्ग हा सहकार विभागातील आस्थापनेवरील आहे.

कृषी पणन संचालनालय खालील महत्त्वाचे विषयासंदर्भात काम पाहते :-

१. महाराष्ट्र कृषी उत्पन पणन (विकास व विनियमन) अधिनियम, १९६३ व महाराष्ट्र कृषी उत्पन खरेदी विक्री (विनियमन), नियम १९६७ चे अंमलबजावणी करणे.

२. कृषी उत्पन बाजार समितींच्या आवश्यकतेनुसार स्थापना करणे, उप बाजार आवारांची स्थापना करणे, कायद्या अंतर्गत विहित केलेला शेतमालाच्या नियमा संदर्भातील अधिसूचना जारी करणे.

३. बाजार समितीच्या मुख्य व उप बाजार आवारात सर्व सोयी, सुविधा निर्माण करण्याच्या दृष्टिने मार्गदर्शन व मदत करणे.

४. कृषिविषयक पाहणी व शिफारसीसाठी नियुक्त करण्यात आलेल्या रॉयल कमिशनच्या शिफारशीप्रमाणे या विभागाची कामाची सुरुवात १९३५ साली झाली या योजने अंतर्गत शेतीमाल किंमतीत चढउताराची माहिती घेणे.

५. राज्यातील विपणनविषयक सेवांच्या कामकाजात सुसुत्रता आणण्यासाठी व कृषी मालाची विक्री व्यवस्था मजबूत करण्यासाठी विविध सुधारणांना चालना देणे या उद्देशाने शेतकऱ्यांकडील कृषी उत्पनाची थेट खरेदी करण्यासाठी विविध कंपन्या/संस्था यांना थेट पणनचे परवाने देणे, पणन व्यवस्थेत बदल करण्यासाठी खाजगी निधींची गुंतवणूक होण्याच्या दृष्टीकोनातून खाजगी बाजारांची स्थापना करणे, शेतकऱ्यांकडून थेट ग्राहकांना कृषी मालाची विक्री होण्यासाठी बाजार समितींच्या आवारात शेतकरी बाजाराची स्थापना करणे, एक किंवा अधिक बाजार आवारांमध्ये शेतमालाची थेट खरेदी करता यावी यासाठी एकपरवाना (सिंगल लायसन) देणे, कराराच्या शेतीबाबत सर्व करारांची नोंदणी करणे.

(अ) पणन सर्वेक्षण व संशोधन योजना :-

तत्कालीन रॉयल कमिशन ऑफ ॲग्रीकल्चरच्या शिफारशीप्रमाणे शेतमाल किंमतीत चढउताराची माहिती घेणेची योजना १९३५ पासून कार्यान्वित आहे.

ही कर्मचारी योजना असून सदर योजनेची प्रमुख उद्दिष्टे खालीलप्रमाणे आहेत.

(१) शेती व पशु उपज वस्तुची उत्पादन व विक्री यासंबंधी माहिती गोळा करून संकलन करणे व त्यावरून वस्तुनिहाय, राज्य निहाय सर्व्हेक्षण अहवाल १ ते १८ तक्त्यात तयार करणे.

(२) केंद्र व राज्य सरकार तसेच इतर अधिकारी यांचेकडून वेळोवेळी सूचित होणाऱ्या निरनिराळ्या विषयासंबंधी सर्व्हेक्षण अहवाल तयार करणे व वेळोवेळी लागणारी माहिती पुरविणे.

(३) खरीप रब्बी पिकांचे धोरण ठरविण्याबाबत शेतीमालाची भाव विषयक माहिती तसेच शेतीमालाची आवश्यक ती माहिती बाजार भाव समिती कक्ष कृषी विभाग मंत्रालय, मुंबई यांना पाठविली जाते.

(४) केंद्र शासनाने जाहीर केलेल्या निवडक शेतमालाच्या आधारभूत किंमती सर्व कृषी उत्पन बाजार समित्यांना व सबंधितांना वेळोवेळी कळविल्या जातात.

ब) एकसूत्री बाजार वृत्तसंस्था योजना :-

मध्यवर्ती सरकारने सन १९५४ साली भारतातील अन्न धान्याच्या किमतीविषयक अभ्यास करण्याकरिता "शेतीमाल किंमत चौकशी समिती" नेमली होती. या समितीने केलेल्या शिफारशीनुसार मध्यवर्ती सरकारने शेतीमालाविषयी माहिती मिळविण्याकरिता नियंत्रित बाजारपेठा हे प्रमुख माध्यम असल्यामुळे त्यांचेमार्फत माहिती सरकारला त्वरित उपलब्ध होण्याकरिता सर्व राज्यातून एकसूत्रित बाजार वृत्तसंस्था योजना खालील प्रयोजनासाठी खाली दर्शविल्याप्रमाणे सुरु केली.

(१) आपल्या शेतमालाला चांगला भाव कोठे मिळू शकेल किंवा शेतमालाचे इतर बाजार पेठात काय भाव असतात याविषयी शेतकऱ्यांना परिपूर्ण ज्ञान असावे या दृष्टीने नियंत्रित बाजारपेठातील शेतीमालाचे दैनिक घाऊक बाजार भाव प्रसारित केले जातात.

(२) महाराष्ट्रातील ५६ कृषी उत्पन बाजार समितीचे ३५ निवडक शेतमालाचे घाऊक दैनंदिन बाजारभाव भारत सरकारला सादर केले जातात.

(३) तसेच महाराष्ट्रातील निवडक ५९ कृषी उत्पन बाजार समितीने निवडलेल्या ४४ शेतमालाचे साप्ताहिक घाऊक बाजारभाव भारत सरकारला सादर केले जातात.

(४) तसेच प्राप्त झालेल्या शेतीमालाचे घाऊक बाजार भाव व आवक क्विंटलमध्ये दरमहा कृषी खाते (बाजार भाव कक्ष मंत्रालय, मुंबई) व भारत सरकार यांना सादर केले जातात.

(५) महाराष्ट्र कृषी उत्पन पणन (विकास व विनियमन) अधिनियम १९६३ चे कलम ३९-अ अंतर्गत सन १९८४ साली राज्यातील बाजार समित्यांना

मार्गदर्शन करून त्यांचा विकास घडवून आणण्याच्या दृष्टीने महाराष्ट्र राज्य कृषी पणन मंडळाची स्थापना करण्यात आलेली आहे. कृषी पणन मंडळाच्या माध्यमातून बाजार समित्यांना बाजार समित्यांकडून त्यांचे उत्पनाच्या प्रमाणात अंशदान जमा करण्याचे अधिकार आहेत.

अ.क्र.	बाजार समितीचे उत्पन	अंशदानाचे दर
१	रु. १.७५ लाखापेक्षा कमी	१ %
२	रु. १.७५ लाख ते रु. ३.०० लाख	२ %
३	रु. ३ लाख ते रु. १० लाख	३ %
४	रु. १० लाखापेक्षा जास्त	५ %

मा. मंत्री (पणन) हे कृषी पणन मंडळाचे पदसिध्द अध्यक्ष असून मा. राज्य मंत्री (पणन) हे पदसिध्द उपाध्यक्ष आहेत. पणन मंडळाचे इतर सदस्य खालीलप्रमाणे -

१. सहकार आयुक्त व निबंधक, सहकारी संस्था, महाराष्ट्र राज्य, पुणे.

२. कृषी आयुक्त, महाराष्ट्र राज्य, पुणे.

३. नाबार्ड प्रतिनिधी.

४. भारत सरकारचे कृषि पणन सल्लागार किंवा त्यांचा प्रतिनिधी.

५. राज्य शासनाने महसूल विभागातील प्रत्येकी एक याप्रमाणे बाजार समितींच्या सभापतीमधून नामनिर्देशित करावयाचे ६ सदस्य.

६. अध्यक्ष, महाराष्ट्र राज्य बाजार समिती सहकारी संघ.

७. पणन संचालक, महाराष्ट्र राज्य, पुणे

८. कार्यकारी संचालक, म. रा. कृषि पणन मंडळ-सदस्य सचिव.

राज्यामध्ये एकूण ३०६ बाजार समित्या आहेत. शासनाचे दि. ०३.०२.२००१ व दि. २८.८.२०१४ च्या शासन निर्णयाप्रमाणे उत्पनावर आधारित खालील वर्गात बाजार समितींची वर्गवारी करून आस्थापना खर्चाची मर्यादा ठरवून दिलेली आहे. तसेच क व ड वर्गीय कृषि उत्पन बाजार समितीच्या आस्थापना खर्चाची मर्यादा ठरवून दिलेली आहे. तसेच क व ड वर्गीय कृषि उत्पन बाजार समितीच्या आस्थापना खर्चामध्ये १०% वाढ करण्याबाबत कार्यकारी संचालक, महाराष्ट्र राज्य कृषी पणन मंडळ, पुणे यांना बाजार समित्यांची आर्थिक परिक्स्थती तपासून निर्णय घेण्याचे अधिकार दिले आहेत. सन २०२०-२१ या वर्षातील बाजार समित्यांची वर्गनिहाय संख्या खाली नमूद केली आहे.

अ. क्र.	वर्गवारी	उत्पन मर्यादा	आस्थापना खर्चाची मर्यादा	बाजार समित्यांची संख्या
१)	अ	रु. एक कोटीचे वर	४५%	१७३
२)	ब	रु. ५० लाख ते रु. १ कोटीपर्यंत	५०%	६२
३)	क	रु. २५ लाख ते रु. ५० लाखापर्यंत	५०%	३२
४)	ड	रु. २५ लाखापेक्षा कमी उत्पन	६०%	३९
			एकूण	३०६

बाजार समित्यांच्या विकासाकरिता निधी उपलब्ध करून देण्याबरोबरच महाराष्ट्र राज्य कृषी पणन मंडळ खालील महत्त्वाची कामे करीत आहे.

१) निर्यात सुविधा केंद्रावरुन कृषिमाल निर्यात : -

राज्यातून फळे व भाजीपाला निर्यातीत वाढ होणेकामी आंतरराष्ट्रीय पातळीवरील निकष पुर्तता करणारे ४४ निर्यात सुविधा केंद्राची उभारणी केंद्र व राज्य शासनाच्या सहाय्याने कृषि पणन मंडळामार्फत राज्यामध्ये करणेत आलेली आहे.

एप्रिल ते सप्टेंबर २०२१ दरम्यान पणन मंडळाच्या सुविधा केंद्रावरुन ६७०८ मे. टन शेतमाल नेदरलँण्ड, अमेरीका, रशिया, थायलंड, इराण, मलेशिया, सिंगापूर, कॅनडा, जर्मनी, नेपाळ, जपान, यु.के., आखाती देश दुबई, श्रीलंका व युरोपीयन देश या देशांना निर्यात झालेला आहे. सदर केंद्रावरुन निर्यात होणाऱ्या कृषिमालामध्ये आंबा,द्राक्ष, कांदा, पशुखाद्य, लिंबू, भेंडी, टोमॅटो, केळी, डाळींब, संत्रा, मिरची व इतर फळे व भाजीपाला यांचा समावेश आहे.

सदर सुविधा केंद्रावरुन देशांतर्गत विक्रीसाठीही मालाची हाताळणी केली जाते. एप्रिल ते सप्टेंबर २०२१ या महिन्यात देशांतर्गत विक्रीसाठी ६२३९ मे. टन शेतमाल मुंबई, गोवा, कोलकता, पुणे, नाशिक, दिल्ली, बंगलुरु, हैद्राबाद इ. शहरांमध्ये विक्रीसाठी पाठविण्यात आलेला आहे. त्यामध्ये कांदा, द्राक्ष, केळी, डाळींब, गुलाब फुले, आंबा, चिकू, चना,फणस,मका,धान,हळद,कोंथिंबीर, सिताफळ इ. शेतमालाचा समावेश आहे.

सदर केंद्राचे संचालनामुळे कुशल व अकुशल रोजगार निर्मिती होऊन सुविधा केंद्रावर २७४ कुशल व ८४६ अकुशल असे एकूण ११२० जणांना प्रत्यक्ष रोजगार मिळालेला आहे. तसेच अप्रत्यक्ष रोजगारही मोठया प्रमाणात स्थानिक ठिकाणी निर्माण झाला आहे.

२. राज्याचे कृषि निर्यात धोरण :-

केंद्र शासनाच्या कृषि निर्यात धोरणामध्ये नमुद केलेनुसार राज्याचे स्वतंत्र कृषी निर्यात धोरण तयार करणेसाठी शासनामार्फत मा.आयुक्त, कृषी यांच्या अध्यक्षतेखाली समिती गठीत करण्यात आली होती. सदर समितीने राज्याचे कृषि निर्यात धोरणाचा मसुदा तयार केला असून राज्य शासनास सादर करण्यात आला आहे.

महाराष्ट्र राज्याच्या कृषि निर्यात धोरणाची उद्दिष्टे :-

१) महाराष्ट्र राज्य हे कृषि निर्यातीचे प्रमुख केंद्र तयार करणे.

२) कृषी निर्यातीमध्ये उद्योजकता विकास.

३) नवनवीन उच्चमुल्य व मुल्यवृध्दीत कृषिमालाची नवनवीन देशांमध्ये निर्यातवृध्दी करणे.

४) स्वदेशी, सेंद्रीय, पारंपारिक कृषी व अन्न पदार्थांची निर्यातवृध्दी.

५) कृषि निर्यातमधील विविध घटकांची क्षमतावृध्दी.

६) निर्यातवृध्दीकरीता पायाभूत सुविधा उभारणे व उपलब्ध सुविधांचा वापर वाढविणे.

७) बाजार विकास, सॅनिटरी व फायटोसॅनिटरी बाबी तसेच क्लस्टर अंमलबजावणीकरीता संस्थात्मक यंत्रणा तयार करणे.

राज्याच्या कृषी निर्यात धोरणांतर्गत पायाभूत सुविधा व वाहतुकीकरीता सहकार्य, निर्यातवृध्दीसाठी सर्वसमावेशक प्रयत्न, क्लस्टर विकास कार्यक्रम, आंतरराष्ट्रीय बाजारपेठेच्या मागणीनुसार पदार्थ विकास (मुल्यवृध्दी) सेंद्रीय कृषिमाल व आधारीत मुल्यवर्धीत पदार्थ व भौगोलिक मानांकन प्राप्त कृषिमालाची निर्यात, सर्व घटकांची क्षमता बांधणी, बाजार विकास, निर्यातीमध्ये खाजगी गुंतवणूकधारकांचा सहभाग, व्यवसायाचे सुलभीकरण व माहिती तंत्रज्ञानाचा वापर, नाशवंत कृषिमालाकरीता समुद्र प्रोटोकॉल विकसीत करणे, राष्ट्रीय/अंतरराष्ट्रीय तज्ञांची नियुक्ती, पिकांच्या निर्यातक्षम प्रजातींची आयात, ट्रेसेबिलीटी, संशोधन व विकास, किडमुक्त क्षेत्र घोषीत करणे इ. कामकाज प्रस्तावित करण्यात आलेले आहे.

राज्याचे कृषि निर्यात धोरणांची अंमलबजावणी करणेकरीता २१ क्लस्टर्स व क्लस्टरनिहाय क्लस्टर फॅसिलिटेशन सेल अंतिम करणेत आलेला आहे. यामध्ये केळी,डाळींब, हापुस आंबा, केसर आंबा, संत्रा, द्राक्षे, कांदा, काजू, फुले, बेदाणा, भाजीपाला, बिगर बासमती तांदूळ, डाळी, तृणधान्ये, तेलबीया, गुळ, मसाले (लाल तिखट, हळद) दुग्धजन्य पदार्थ, मत्स्यजन्य पदार्थ, प्राणिजन्य पदार्थ व मोसंबी या क्लस्टर्स चा समावेश आहे. क्लस्टर पातळीवरील क्लस्टर फॅसिलिटेशन सेल निर्यात वाढविण्यासाठी आवश्यक असलेल्या कामकाजाची गरज समजून घेऊन अंमलबजावणी करेल. क्लस्टरनिहाय बैठका, प्रशिक्षणे व बायर सेलर मीटचे आयोजन करण्यात येत आहे.

३. निर्यात वृध्दीकरीता योजना :-

निर्यात विभागामार्फत राज्यातील विविध कृषिमालाच्या निर्यातवृध्दीकरीता योजना राबविण्यात येतात. सदर योजनांमध्ये दोन नव्याने योजना राबविण्यात येत आहे.

अ) महाराष्ट्रातील भौगोलिक मानांकन प्राप्त उत्पादनांकरीता खालील ०४ अर्थसहाय्य योजना राबविण्यात येत आहे.

(१) भौगोलिक चिन्हांकन/मानांकन प्राप्त कृषि उत्पादनांचे प्रचार व प्रसिध्दीसाठी प्रशिक्षण कार्यक्रमाचे आयोजनासाठी अनुदान योजना.

(२) भौगोलिक चिन्हांकन/मानांकन नोंदणीसाठी शेतकऱ्यांना प्रोत्साहन देण्याकरीता नोंदणी शुल्कासाठी अनुदान योजना.

(३) भौगोलिक चिन्हांकन/मानांकन नोंदणी प्राप्त उत्पादनांचे मुल्यसाखळी विकसीत करण्यासाठी प्रोत्साहन अनुदान योजना.

(४) कृषि पणन मंडळाच्या फळे व कृषिमाल महोत्सव उपक्रमामधील भौगोलिक चिन्हांकन/मानांकन उत्पादनांच्या स्टॉलकरीता अर्थसहाय्य योजना.

ब) कृषि मालाच्या निर्यातीकरीता नव्याने खुल्या झालेल्या देशांकरीता समुद्रमार्गे वाहतुकीसाठी प्रती कंटेनर रु. ५०,०००/- करण्यात येते.

४. हॉर्टिकल्चर एक्सपोर्ट ट्रेनिंग कोर्स :-

मुख्यत: राज्यातील शेतकरी त्यांचे गट, सहकारी संस्था व शेतकरी उत्पादक कंपन्यांना उत्पादीत कृषिमाल निर्यात करता आला पाहिजे हे उद्दिष्ट समोर ठेऊन कृषि पणन मंडळामार्फत प्रती महिना हॉर्टीकल्चर एक्सपोर्ट ट्रेनिंग कोर्स चालविण्यात येत आहे. या हॉर्टीकल्चर एक्सपोर्ट ट्रेनिंग कोर्सच्या ५१ वी बॅचेस आयोजित करण्यात आल्या. सदर कोर्समार्फत १२०० प्रशिक्षणार्थींना प्रशिक्षीत करण्यात आले आहे. यामधून सुमारे २२५ प्रशिक्षणार्थिंनी कृषिमाल निर्यातीमध्ये कामकाज सुरु केले आहे.

शेतमाल तारण कर्ज योजना :

शेतकऱ्याना असलेल्या आर्थिक गरजेपोटी तसेच स्थानिक पातळीवरील शेतमाल साठवणूकीच्या पुरेश्या सुविधा नसल्यामुळे शेतीमालाचे काढणी हंगामात मोठ्या प्रमाणात शेतीमाल बाजारपेठेत विक्रीसाठी येतो. साहजीकच शेतीमालाचे बाजारभाव खाली येतात. सदर शेतीमाल साठवणूक करुन काही कालावधीनंतर बाजारपेठेत विक्रीसाठी आणल्यास त्या शेतीमालास जादा बाजारभाव मिळू शकतो. तेव्हा शेतकऱ्यांना त्यांच्या शेतीमालासाठी योग्य भाव मिळावा या दृष्टीकोणातून कृषी पणन मंडळ सन १९९०-९१ पासून शेतीमाल तारण कर्ज ही योजना राबवित आहे. या योजनेमध्ये तूर, मूग, उडिद, सोयाबीन, सुर्यफूल, चना, भात (धान), करडई, ज्वारी, बाजरी, मका, गहू, वाघ्या घेवडा (राजमा), काजू बी, बेदाणा, सुपारी व हळद या शेतीमालाचा समावेश करण्यात आलेला असून या योजनेअंतर्गत शेतकऱ्याला बाजारसमितीच्या गोदामात तारणात ठेवलेल्या शेतमालाच्या एकूण किंमतीच्या ७५ टक्के पर्यंत रक्कम ६ महिने (१८० दिवस) कालावधीसाठी ६ टक्के व्याज दराने तारण कर्ज देण्यात येते. या योजनेअंतर्गत राज्य अथवा केंद्रीय वखार महामंडळाच्या गोदाम पावतीवरही शेतकऱ्यांना तारण कर्ज उपलब्ध करुन देण्यात येते. सदर योजना बाजार समित्यांमार्फत राबविली जात असून सहा महिन्यांचे आत तारण कर्जाची परतफेड करणाऱ्या बाजार समित्यांना १ किंवा ३ टक्के प्रोत्साहनपर व्याज सवलत अनुदान देण्यात येते. विहीत मुदतीत तारण कर्जाची परतफेड न केल्यास बाजारसमिती व्याज सवलतीस पात्र होत नाही. तारण कर्जासाठी १८० दिवसाचे पुढील सहा महिन्यासाठी ८ टक्के व त्या नंतर १२ टक्के व्याज दराने व्याजाची आकारणी करण्यात येते. शेतमालाच्या प्रकारानुसार तारण कर्जाची मुदत व व्याजदर

अ.क्र.	शेतमाल प्रकार	कर्जवाटपाची मर्यादा	मुदत	व्याजदर
१)	सोयाबीन, तूर, मूग, उडिद, चना, भात (धान), करडई, सूर्यफुल, हळद, ज्वारी, बाजरी, मका व गहू	एकुण किंमतीच्या ७५ टक्के रक्कम	६ महिने	६%
२)	वाघ्या घेवडा (राजमा)	७५ टक्के अथवा प्रति क्विंटल रु. ३०००/- यापैकी कमी असणारी रक्कम	६ महिने	६%
३)	काजू बी व सुपारी	७५ टक्के अथवा प्रति १०० प्रति किलो यापैकी कमी असणारी रक्कम	६ महिन	६%
४)	बेदाणा	कमाल ७५टक्के किंवा जास्तीत जास्त रु. ७५०० /- प्रति क्विंटल यातील कमी असणारी रक्कम	६ महिने	६%

शेतमाल तारण कर्ज योजनेची प्रमुख वैशिष्टे, अटी व शर्ती खालीलप्रमाणे :-

- शेतमाल तारण कर्ज योजनेअंतर्गत फक्त उत्पादक शेतकऱ्यांचाच शेतीमाल स्विकारला जातो. व्यापाऱ्यांचा शेतीमाल या योजनेअंतर्गत स्विकारला जात नाही.
- प्रत्यक्षात तारण ठेवलेल्या शेतमालाची किंमत ही त्या दिवसाचे बाजारभाव किंवा शासनाने जाहीर केलेली खरेदी किंमत यापैकी जी कमी असेल ती ठरविण्यात येते.
- तारण कर्जाची मुदत ६ महिने (१८० दिवस) असून तारण कर्जाचा वार्षिक व्याज दर ६ टक्के आहे.
- तारण कर्जाची १८० दिवस मुदतीत परतफेड केल्यास बाजार समितीस पणन मंडळाकडून १ टक्का किंवा ३ टक्के व्याज प्रोत्साहनपर अनुदान देण्यात येते. मुदतीत कर्ज परतफेड न केल्यास व्याज सवलत नाही.
- स्वनिधीतून तारण कर्जाचे वाटप करणाऱ्या बाजार समितीस तिने वाटप केलेल्या कर्ज रकमेवर १ टक्का किंवा ३ टक्के प्रोत्साहनपर व्याज अनुदान.
- ६ महिने (१८० दिवस) मुदतीनंतर सहा महिन्यापर्यंत ८ टक्के व्याज दर व त्याचे पुढील सहा महिन्याकरीता १२ टक्के व्याज आकारणी केली जाते.
- तारण ठेवलेल्या शेतमालाची साठवणूक, देखरेख व सुरक्षा बाजार समिती विनामुल्य करते.
- तारणातील शेतमालाचा विमा उतरविण्याची जबाबदारी संबंधित बाजार समितीची राहते.
- राज्य अथवा केंद्रिय वखार महामंडळाच्या गोदाम पावतीवरही बाजार समित्यांकडून तारण कर्ज उपलब्ध करुन देण्यात येते.

आंतरराज्य शेतमाल व्यापार : रस्ते वाहतुक अनुदान योजना :-

फळे आणि भाजीपाला उत्पादनात महाराष्ट्र अग्रेसर आहे. महाराष्ट्रातून शेतमालाच्या आंतरराज्यीय व्यापारास चालना देण्यासाठी महाराष्ट्र राज्य कृषि पणन मंडळामार्फत आंतरराज्य शेतमाल व्यापार रस्ते वाहतूक अनुदान योजना दिनांक ०९.१०.२०१८ रोजी सुरु करण्यात आलेली आहे या योजने अंतर्गत दिनांक ३१ मार्च २०२३ पर्यंत देशांतर्गत रस्ते वाहतूक भाडयामध्ये अनुदान (Transport Subsidy) देण्यात येणार आहे.

या योजने अंतर्गत प्रत्यक्ष वाहतूक केलेल्या अंतरानुसार खालीलप्रमाणे अनुदान देय असेल.

अ.क्र.	अंतर	देय अनुदान
१.	किमान ३५० ते ७५० कि.मी. पर्यंत	वाहतूक खर्चाच्या ५० टक्के अथवा कमालमर्यादा रु. २०,०००/- यापैकी जी रक्कम कमी असेल ती रक्कम.
२.	किमान ७५१ ते १००० कि.मी. पर्यंत	वाहतूक खर्चाच्या ५० टक्के अथवा कमालमर्यादा रु. ३०,०००/- यापैकी जी रक्कम कमी असेल ती रक्कम.
३.	१००१ ते १५०० पर्यंत कि मी.	वाहतूक खर्चाच्या ५० टक्के अथवा कमालमर्यादा रु. ४०,०००/- यापैकी जी रक्कम कमी असेल ती रक्कम.
४.	१५०१ ते २००० कि. मी. पर्यंत	वाहतूक खर्चाच्या ५० टक्के अथवा कमालमर्यादा रु. ५०,०००/- यापैकी जी रक्कम कमी असेल ती रक्कम.
५.	२००१ किंमी किंवा त्यापेक्षा जास्त अंतरासाठी	वाहतूक खर्चाच्या ५० टक्के अथवा कमालमर्यादा रु. ६०,०००/- यापैकी जी रक्कम कमी असेल ती रक्कम.
६.	सिक्कीम, आसाम, अरूणाचल-प्रदेश, नागालँड, मणिपूर,मेघालय मिझोराम व त्रिपुरा या राज्यासाठी	वाहतूक खर्चाच्या ५० टक्के अथवा कमालमर्यादा रु. ७५,०००/- यापैकी जी रक्कम कमी असेल रक्कम.

सदर योजनेच्या अटी व शर्ती कृषि पणन मंडळाच्या www.msamb.com या संकेतस्थळावर उपलब्ध आहेत. योजनेंतर्गत कामकाज सुरु करणेपुर्वी पणन मंडळाची पुर्वमान्यता घेणे आवश्यक असून प्रस्ताव महाराष्ट्र राज्य कृषि पणन मंडळाच्या संबंधीत विभागीय कार्यालयाकडे सादर करणे आवश्यक आहे.

महाराष्ट्र राज्य वखार महामंडळ

महाराष्ट्र राज्य वखार महामंडळाची स्थापना महाराष्ट्र राज्य वेअरहौसिंग कायदा १९६२ च्या अंतर्गत झालेली आहे. महाराष्ट्र राज्य वखार महामंडळाकडून राज्यात ठिकठिकाणी गोदामे बांधून शास्त्रोक्त पध्दतीने शेतमालाची, रास्त धान्य दुकानासाठी लागणाऱ्या धान्याची व रासायनिक खतांची साठवणूक केली जाते. महामंडळाचे अधिकृत भागभांडवल रु. १५०० लाख आहे. महाराष्ट्र राज्य वखार महामंडळाची प्रगती व कार्य खालील तपशीलाप्रमाणे आहे. वखार महामंडळाच्या गोदामात शेतकरी तसेच व्यापाऱ्यांचा माल साठविला जातो.

राज्य वखार महामंडळाची प्रगती व कार्य

(दिनांक ३१-३-२०२१ अखेर)

(रु. लाखात)

अ. क्र.	तपशील		२०२०-२१
१)	अधिकृत भागभांडवल	..	१५००.००
२)	राज्य शासनाचे भागभांडवल	..	४३५.५६
३)	केंद्रीय वखार महामंडळाचे भागभांडवल	..	४३५.५६
४)	साठवण क्षमता (मे.ट.)	..	२२.३२
५)	क्षमता वापर (मे.टन)	..	१८.३३
	एकूण (मे.ट.)--तपशील खालीलप्रमाणे		
	शासन (ला.मे.ट.) कृषी	..	३.१२
	कृषी सहकारी संस्था (ला.मे. ट.) खते	..	१.६५
	शेतकरी (ला.मे.ट.)	..	०.३७
	व्यापाऱ्यांची (मे.ट.) इतर	..	५.४९
	खाजगी व्यक्ती (ला.मे.ट.)	..	१.६५
	शासन अंगिकृत (ला.मे.ट.)	..	६.०५
६)	निव्वळ नफा (रु.)	..	११०७३.५२
७)	लाभांश (रुपये)	..	३८०.००

सहकारी गोदामे--

सहकारी क्षेत्रात गोदामे बांधण्यासाठी खालील ३ प्रकल्प राबविण्यात आले.

(१) ग्रामीण गोदामांचे राष्ट्रीय जाळे--

सदर योजना १९८०-८१ पासून राबविण्यात आली होती. त्या योजनेखाली बांधकाम किमतीच्या ५०% रक्कम राज्य व केंद्र शासन यांचेकडून समप्रमाणात अनुदान स्वरुपात प्राप्त झाली. उर्वरित ५०% रक्कम संस्थांनी अर्थ पुरवठा करणाऱ्या संस्थेकडून कर्ज म्हणून उभे करावयाचे होते. सदरहू योजनेखाली ३०-६-९६ पर्यंत बांधलेल्या गोदामांचा तपशील खालीलप्रमाणे.

अ.क्र.	तपशील	गोदामाची संख्या	साठवणूक क्षमता (मे. टन लाख)
१)	प्राथमिक शेती सहकारी संस्था	--	--
२)	कृषी उत्पन बाजार समिती	--	--
३)	शिखर पणन संस्था	--	--
४)	महाराष्ट्र राज्य वखार महामंडळ	८०२	१२.४५
	एकूण	८०२	१२.४५

उपरोक्त योजना दि. १-१-१९९२ पासून केंद्र शासनाने राज्य शासनास हस्तांतरित केली. त्यानंतर सदरहू योजनेखाली अर्थसहाय्य देण्यात आलेले नाही.

(२) राष्ट्रीय सहकारी विकास निगम योजना क्र.२ :

गोदाम बांधण्यासाठी ही योजना १९८१-८२ साली सुरू झाली व १९८७-८८ या वर्षात संपुष्टात आली. सदरची योजना महाराष्ट्र राज्य भूविकास बँकेमार्फत राबविण्यात आली होती. सदरहू योजनेंतर्गत लाभार्थी संस्थांना खालीलप्रमाणे अर्थ सहाय्य प्राप्त झाले

१. रासविमकडून राज्य शासनास मिळालेल्या कर्जातून संस्थांना दिलेले भागभांडवल	२५%
२. राज्य शासनाचे भागभांडवल	२०%
३. संस्थांनी स्वत: उभा करण्याचा निधी	५%
४. राज्य भूविकास बँकेमार्फत कर्ज	५०%

या योजनेंतर्गत पूर्ण झालेल्या १३५० गोदामांचा तपशील खालीलप्रमाणे :

अ. क्र.	तपशील	गोदामांची संख्या	साठवणूक क्षमता मे. टन (लाखात)	गोदामे कोणाच्या ताब्यात आहेत
१)	विविध कार्यकारी सेवा सहकारी संस्था	९३५	१.३९	
२)	पणन सहकारी संस्था	३७२	४.७३	
३)	शिखर पणन संस्था	४३	१.१९	
	एकूण	१,३५०	७.३१	

केंद्र शासनाने १० व्या पंचवार्षिक योजनेमध्ये ग्रामीण गोदाम योजनेचा समावेश केला असून ही योजना सन २००८ पर्यंत अंमलात राहील.

सहकारी कृषी पणन संस्था :

राज्यामध्ये महाराष्ट्र राज्य सहकारी पणन महासंघ, मुंबई ही शिखर पणन संस्था काम करीत आहेत. ३१-३-२०१८ अखेर राज्य पणन महासंघाची माहिती खालीलप्रमाणे :- (रुपये लाखात)

बाब		दि. ३१ मार्च २०१९
१. सभासद भागभांडवल	-	९२
२. एकूण भागभांडवल	-	१३२७
पैकी शासकीय भागभांडवल	-	१२३५
उलाढाल	-	३३३३३९
अ. शेतमाल	-	३२५७०४
ब. शेतीस उपयोगी माल	-	७५९१
क. ग्राहक वस्तु	-	३३
नफा	-	४५५

पणन संस्थांचा आर्थिक पाया भक्कम करून त्यांची कार्यक्षमता वाढविणे आवश्यक असल्याने व शेतकऱ्यांच्या शेती उत्पादन मालास चांगली किंमत मिळावी, ग्रामीण भागात जीवनोपयोगी वस्तुंचा पुरवठा करणे, शेती उत्पादनाची आवश्यक ती बी-बियाणे उपलब्ध करून देणे व सहकार संस्थांच्या कर्जाची

शेतमाल विक्रीतून वसुली जास्तीतजास्त करणे हे उद्देश सफल होण्यासाठी सहकारी संस्थांना राष्ट्रीय सहकारी विकास योजनांतर्गत भागभांडवल दिले जाते. अपेक्षित व्यवसाय वाढ रु. २० लाख होणार असल्यास अशा चांगल्या संस्थांना रु. ५ लाख भागभांडवल देण्याचे आहे. अपेक्षित वाढ रु. २० लाखापेक्षा जास्त होणार असल्यास त्या पटीमध्ये भागभांडवली अंशदान देण्यात येते. आर्थिकदृष्ट्या कमकुवत पण व्यवसाय वाढीसाठी वाव आहे अशा पणन संस्थांना रु. २ लाख ते रु. ५ लाखापर्यंत कार्यक्षमतेनुसार भागभांडवली अंशदान देण्यात येते. सदर योजना प्राथमिक, जिल्हा व राज्य सहकारी पणन सहकारी संस्थांकरिता १९८७-८८ या वर्षापासून कार्यान्वित आहे. या योजनेंतर्गत जे आर्थिक सहाय्य मिळते ते मिळाल्याच्या ५ वर्षापासून १४ समान हप्त्यामध्ये परत करावयाचे आहे. संस्था तोट्यात असली तरी १२% लाभांश दिला पाहिजे अशी एक अट शासनाने विहित केली आहे. परंतु त्या आदेशावर स्थगिती येवून तोट्यात असणाऱ्या संस्थांची लाभांश वसुली करणेबाबतची अट शिथिल करणेबाबत बैठक झाली आहे.

पणन संस्थांना जिल्हास्तरीय योजनांतर्गत भागभांडवल देण्याच्या योजना चालू असून या योजनेंतर्गत ज्या केंद्रावर शेतमाल आवक रु. १ कोटी आहे तेथील संस्थांना रु. १ लाख भागभांडवल व रु. २ कोटीचे वर आवक असेल अशा केंद्राच्या ठिकाणी असलेल्या पणन संस्थांना जास्तीत जास्त रु. ३ लाख भागभांडवल दिले जाते. शासकीय भागभांडवल देण्यासाठी विभागनिहाय अ, ब, क अशी वर्गवारी करण्यात आली आहे. त्याप्रमाणे (अ) वर्गात सहकारी क्षेत्रात पुढारलेला भाग येतो तेथे १:१ या प्रमाणात, (ब) वर्गात सहकारी क्षेत्रातील अप्रगत आहे असा भाग येतो तेथे १:२ या प्रमाणात भागभांडवल दिले जाते, व (क) वर्गामध्ये सहकारी क्षेत्रात मागासलेल्या भागाचा सहभाग होतो तेथे १:१० या प्रमाणात भागभांडवल देण्याची योजना आहे. सदर योजनेंतर्गत अर्थसहाय्य मंजुरीचे अधिकार विभागीय सहनिबंधक, सहकारी संस्था यांना आहेत. यासाठी जिल्हा नियोजन व विकास मंडळामार्फत तरतूद उपलब्ध करुन दिली जाते.

विदर्भ पणन महासंघ मर्यादित नागपूर :-

विदर्भातील पुढील ११ जिल्ह्यातील नागपूर, भंडारा, वर्धा, अमरावती, अकोला, बुलढाणा, यवतमाळ, गडचिरोली, गोंदिया आणि वाशिम या ११ जिल्ह्यातील पणन प्रक्रिया व इतर पणनशी निगडित संस्थांवर देखरेख, मार्गदर्शन व विकास, समन्वय इ. करिता विदर्भ को-ऑप मा[illegible]टिंग सोसायटी लि. नागपूर ही संस्था कार्यरत आहे.

विदर्भ को-ऑप. मार्केटिंग सोसायटी लि., नागपूर या संस्थेची दिनांक ३१-३-२०२१ अखेरची आर्थिक परिस्थिती खालीलप्रमाणे दर्शविलेली आहे :

अ. क्र. तपशील	(रुपये लाखात)
१. भागभांडवल	५५.२२
२. पैकी शासनाचे	..
३. उलाढाल एकूण विक्री	१३७६४४.९६
अ) शेतीमाल	८१४८१.३०
ब) शेती उपयोगी माल	५६००४.१४
क) ग्राहकमाल	१५९.५२
४. वर्षाचा नफा/तोटा	१३७५.८४
५. एकूण संचित तोट्याची रक्कम	०.००

(३) राष्ट्रीय सहकारी विकास निगम गोदाम बांधकामाची योजना क्रमांक ३ :- राष्ट्रीय सहकारी विकास निगमाची ही योजना क्र. २ प्रमाणेच होती. ही जागतीक सहाय्याची योजना १९८७-८८ साली सुरु होऊन जून १९९२ च्या पुढे जागतिक बँकेकडून मुदतवाढ न मिळाल्याने १९९२-९३ मध्ये संपुष्टात आली. या योजनेअंतर्गत खालील तपशिलाप्रमाणे एकूण ६१८ गोदामे बांधून पुर्ण झालेली आहेत.

अ. क्र.	तपशील	गोदामांची संख्या	साठवणूकक्षमता मे. टन लाखात
१)	विविध कार्यकारी सेवा सहकारी संस्था	३०९	०.५३
२)	पणन सहकारी संस्था	१७९	०.६८
३)	साखर कारखाने	५२	३.२
४)	शिखर पणन संस्था	४७	०.९
५)	कापूस पणन महासंघ	३१	०.७३
	एकूण	६१८	६.०४

वरील तीनही अर्थसहाय्याच्या योजनेतून एकूण २८०६ गोदामे बांधून पूर्ण झाली असून त्यांची साठवणूक क्षमता २९.३० लाख मे. टन आहे.

दि. ३१-३-२०१६ अखेर केंद्र शासन पुरस्कृत ग्रामीण योजने अंतर्गत खालीलप्रमाणे सद्य:स्थिती आहे.

अ. क्र.	विषय	संख्या
१)	गोदाम उभारणीचे उद्दिष्ट	५०००
२)	गोदाम उभारणीचे तयार झालेले प्रस्ताव	४८२५
३)	बँकांकडे सादर केलेले कर्ज प्रस्ताव	४८२५
४)	बँकांनी मंजूर केलेले कर्ज प्रस्ताव	१३७०
५)	बँकांकडे प्रलंबित कर्ज प्रस्ताव	३४५५
६)	नाबार्ड अनुदान मंजूर केलेले प्रस्ताव	८०१

महाराष्ट्र राज्य सहकारी पणन महासंघास रासायनिक खते खरेदी करणे व त्यांचा पुरवठा करणे यासाठी येणाऱ्या अनुषंगीक खर्चासाठी अर्थसहाय्य (२४२५२३७३) संरक्षीत खत साठा योजना (२४२५२३७३)

(अ) योजनेचे नाव :- महाराष्ट्र राज्य सहकारी पणन महासंघास रासायनिक खते खरेदी करणे व त्यांचा पुरवठा करणे यासाठी येणाऱ्या अनुषंगीक खर्चासाठी अर्थसहाय्य (योजनेतर)

(ब) संबंधीत अधिसूचना, शासन निर्णय इ.(१) कृषि व पदुम विभाग,शासन निर्णय क्रमांक राखते ३७०८/प्र.क्र.१९९/१७-अे,दिनांक १२ डिसेंबर २००८

(क) योजनेचा उद्देश व योजनेची मुद्देसूद माहिती :-राज्यामध्ये खरीप व रब्बी हंगामामध्ये विविध खतांची जी मागणी असते त्याप्रमाणे हंगामामध्ये आवश्यक ती खते उपलब्ध न झाल्याने ऐन हंगामामध्ये शेतकऱ्यांना खताची उपलब्धता न होता खताचा तुटवडा निर्माण होतो. त्यामुळे खताच्या तुटवडयातील तुट भरुन काढण्यासाठी केंद्र / राज्य शासनाच्या निर्देशानुसार विविध खत कंपन्यांकडून डी.ए.पी.,एम.ओ.पी,संयुक्त खते व युरीया यांची उत्पादीत केलेली खते तसेच काही प्रमाणात खत उत्पादक कंपन्यांनी जी खते आयात केलेली असतात.

सदर योजनेसाठी सन २०२२-२३ करिता रु. ०.०३ लाख ची मागणी प्रस्तावित करण्यात येत आहे.

महाराष्ट्र राज्य सहकारी पणन महासंघामार्फत शेतमालाची खरेदी करण्यासाठी लागलेल्या अनुषंगिक खर्चाची रक्कम अदा करण्यासाठी अर्थसहाय्य (२४२५ २५४२) :

योजनेचे नाव :– महाराष्ट्र राज्य सहकारी पणन महासंघामार्फत शेतमालाची खरेदी करण्यासाठी लागलेल्या अनुषंगिक खर्चाची रक्कम अदा करण्याकरिता अर्थसहाय्य **(२४२५ २५४२)** (अनिवार्य)

योजनेचा उद्देश आणि योजनेची माहिती :–राज्यात अनुकूल हवामान व समानधानकारक मान्सून झाल्यामुळे शेतमालाची आवक वाढून शेतमालाच्या किंमती कमी होतात. त्यामुळे शेतकऱ्यांना त्यांच्या शेतमालाला योग्य भाव मिळत नाही. शेतकऱ्यांच्या मालाला योग्य भाव देण्यासाठी केंद्र शासनाने जाहीर केलेल्या आधारभूत किमतीने नाफेड च्या वतीने पणन महासंघ, मुंबई व विदर्भ पणन महासंघ, नागपूर यांच्याकडून कडधान्ये व तेलबिया खरेदी केली जाते. तद्नंतरही बाजारामध्ये शेतमालाची आवक जास्त असल्यास बाजार हस्तक्षेप योजना राबवून राज्य शासन ठराविक प्रामाणात शेतमालाची खरेदी करतो. सन २०१६-२०१७ मध्ये तूरीसाठी प्रथमच बाजार हस्तक्षेप योजना राबवून राज्य शासनाने २५.२५ लाख क्विंटल तूरीची खरेदी केली आहे. यासाठी झालेल्या खर्चासाठी सन २०१७-२०१८ या आर्थिक वर्षात रुपये १५२८ कोटी आकस्मिकता निधीमधून उपलब्ध करून देण्यात आले आहे. सन २०१९-२०२० या आर्थिक वर्षासाठी सदर योजनेसाठी रुपये १००० इतकी अर्थसंकल्पय तरतूद करण्यात आली आहे.

सदर योजनेसाठी सन २०२२-२३ करीता रु. ०.०१ लाख ची मागणी प्रास्तावित करण्यात येत आहे.

सहकारी खरेदी-विक्री संघ :- महाराष्ट्र राज्यातील खरेदी विक्री संघाची द्विस्तरीय कार्यपध्दती आहे. दिनांक ३१-३-२०१८ अखेर जिल्हा स्तरावर १० खरेदी-विक्री संघ व तालुका स्तरावर ३३७ असे एकूण ३४७ खरेदी-विक्री संघ कार्यरत आहेत. या संघाचे कामकाज व्यवस्थित चालावे म्हणून त्यांचेवर देखरेख ठेवण्यासाठी मुंबई येथे महाराष्ट्र स्टेट को-ऑप. मार्केटिंग फेडरेशनची स्थापना करण्यात आली आहे.

राज्यातील खरेदी-विक्री सहकारी संघाची सद्य:स्थिती

दि. ३१.०३.२०२१ अखेर

अ.क्र.	विभाग	नफ्यात	तोट्यात	एकूण
१.	पुणे	१२	१४	२६
२.	कोल्हापूर	२९	१५	४४
३.	कोकण	२५	११	३६
४.	नाशिक	३९	१९	५८
५.	औरंगाबाद	११	२१	३२
६.	लातूर	१६	२८	४४
७.	अमरावती	३६	२०	५६
८.	नागपूर	१५	३६	५१
	एकूण	१८३	१६४	३४७

महाराष्ट्र राज्य सहकारी कापूस उत्पादक पणन महासंघ मर्या., मुंबई संस्था १९८४ पासून कार्यान्वित

कापूस खरेदी योजना ठळक माहिती (३१-०३-२०२१ अखेरची)

कापूस प्रापण योजनेच्या कार्यान्वयनासाठी सिमांतिक रक्कम (६४२५ ००६४)

दरवर्षी केंद्र शासनामार्फत जाहीर झालेल्या किमान आधार किमतीवर (MSP) राज्यात कापसाची खरेदी करण्यासाठी केंद्र शासनाच्या भारतीय कपास निगम (CCI) या मुख्य अभिकर्ता संस्थेचे उप अभिकर्ता म्हणून महाराष्ट्र राज्य सहकारी कापूस उत्पादक पणन महासंघाची नियुक्ती केली जाते. राज्यात किमान आधार किमतीवर (MSP) खरेदी केलेल्या कापसाचे चुकारे शेतकऱ्यांना वेळेत अदा करण्यासाठी महाराष्ट्र राज्य सहकारी कापूस उत्पादक पणन महासंघास विविध वित्तीय संस्थाकडून कर्ज घेण्यासाठी राज्य शासनाद्वारे दुरावा निधीची (Margin Money) अर्थसंकल्पीय तरतूद "कापूस प्रापण योजनेच्या कार्यान्वयनासाठी सिमांतिक रक्कम ६४२५००६४" या लेखाशिर्षाखाली केली जाते.

कापूस खरेदी योजना ठळक माहिती (दिनांक ३१.३.२०२१ अखेर) (रुपये लाखात)

१)	सभासद संख्या	अ) शासन	०१
		ब) इतर	३३२
		क) नाममात्र	--
२)	भागभांडवल	अ) सभासद	२१,२२,३८४
		ब) शासन	२,५८,५८,८००
		क) एनसीडीसी	...

कापूस हंगाम २०२०-२०२१ मधील माहिती (रुपये लाखात)

१.	सुरू केलेले कापूस संकलन केंद्र	६४
२.	एकूण कापूस खरेदी (लाख क्वि..)	३५.२३
३.	कापूस खरेदी किंमत (रु.कोटी)	२११७४५.००
४.	बांधलेल्या कापूस गाठी (लाखात)	७.४४
५.	शासकीय कर्ज (रु.)	--
६.	शासन undertaking (इतर कर्जे) (रु.कोटी)	२१०० कोटी हमी दरावरील कापूस खरेदीकरीता (शासन हमीवर)
७.	सहकारी बँक ठेवी	

सदर योजनेसाठी सन २०२२-२३ करिता रु. २००००-०० लाख ची मागणी प्रस्तावित करण्यात येत आहे.

ग्रामीण/नागरी सहकारी ग्राहक संस्थांना अर्थसहाय्य, भागभांडवल व कर्ज

ग्रामीण सहकारी ग्राहक संस्थांना अर्थसहाय्य, भागभांडवल व कर्ज (३४५६०११२, ५४७५०१३२ व ७४७५०१२५)

नागरी सहकारी ग्राहक संस्थांना अर्थसहाय्य, भागभांडवल व कर्ज (३४५६ ०१२१, ५४७५ ०१४१ व ७४७५ ०१३४)

केंद्र पुरस्कृत योजनेखाली केंद्र शासनाकडून ग्राहक सहकारी संस्थांना नागरी भागात ग्राहक संस्थांमार्फत 'डिपार्टमेंटल स्टोर्स उघडणे, ग्राहक संस्थांच्या शाखा उघडणे, तसेच राष्ट्रीय सहकारी विकास निगम योजनेअंतर्गत ग्रामीण भागात जीवनोपयोगी वस्तुंचे वितरण करणे ' यासाठी भागभांडवल, कर्ज व अनुदान या स्वरूपात अर्थसहाय्य मिळत होते. सदर योजना केंद्र शासनाने दिनांक ०१ एप्रिल, १९९२ पासून बंद करून राज्य शासनाकडे हस्तांतरित केली. ग्राहकांना जीवनोपयोगी वस्तू रास्त भावात मिळण्यासाठी त्याचप्रमाणे उत्पादकांना त्यांनी उत्पादित केलेल्या ग्राहकोपयोगी उत्पादनांना योग्य भाव मिळण्यासाठी व ग्राहक संस्थामुळे बेरोजगारांना रोजगार उपलब्ध होणे इ. सर्व महत्त्वाच्या बाबींचा विचार करून योजना राज्यस्तरावर राबविण्याचा शासनाने सन १९९४-९५ मध्ये निर्णय घेतला. त्याप्रमाणे नागरी क्षेत्रातील मध्यवर्ती / प्राथमिक ग्राहक सहकारी संस्थांच्या अर्थसहाय्याबाबतचे आदेश दिनांक ३०.५.१९९४ च्या शासन निर्णयानुसार निर्गमित करण्यात आले. याच धर्तीवर ग्रामीण भागातील ग्राहक सहकारी संस्थांच्या अर्थसहाय्याबाबतचे आदेश दिनांक १४.०३.१९९५ अन्वये निर्गमित झाले. सदर योजना आता पूर्णपणे राज्य शासनाच्या निधीतून राबविण्यात येत आहे.

२. सदर योजना ही सन १९९४, १९९५ पासून सन २००६-०७ पर्यंत शासन स्तरावरून राबविली जात होती, तथापि, शासन निर्णय दिनांक २३ डिसेंबर, २००७ अन्वये सदर योजना पणन संचालनालयाच्या स्तरावरून राबविण्यात येत आहे. सदर योजनेच्या अर्थसहाय्याचे सूत्र खालीलप्रमाणे आहे :-

अ) डिपार्टमेंटल स्टोअर्स (रुपये लाखात)

ढाचा/पॅटर्न	भागभांडवल	फर्निचर व फिक्चर कर्ज	फर्निचर व फिक्चर अनुदान	व्यवस्थापकीय अनुदान
१) ८ लाख व त्यावरील लोकसंख्या असलेली मेट्रोपोलिटन कक्षेतील भांडारे, उलाढाल १७५ लाख विक्रीची जागा १०,००० चौ. फुट	१२.००	३.००	१.००	१.०० (तीन वर्षात विभागून)
२) ३ ते ८ लाख लोकसंख्या असलेल्या शहरातील भांडारे उलाढाल ८० लाख विक्रीची जागा ४००० चौ. फूट	६.००	१.५०	०.५०	०.५० (तीन वर्षात विभागून)
३) १ ते ३ लाख लोकसंख्या असलेली शहरे उलाढाल ४० लाख जागा २००० चौ. फूट	३.००	०.९०	०.३०	०.३० (तीन वर्षात विभागून)

किरकोळ विक्री केंद्रे (रुपये लाखात)

अ.क्र.	आकारमान	भागभांडवल	फर्निचर व फिक्चर कर्ज	फर्निचर व फिक्चर अनुदान	व्यवस्थापकीय अनुदान
१)	मोठा	०.९०	०.२५	०.१०	१.०० (तीन वर्षात विभागून)
२)	लहान	०.४५	०.०५	०.०५	०.५० (तीन वर्षात विभागून)

सन २०२२-२३ या आर्थिक वर्षात सदर योजनेच्या खालील लेखाशिर्षातर्गत केलेली अर्थसंकल्पीय तरतूद पुढीलप्रमाणे आहे :-

(रुपये लाखात)

अ.क्र.	योजना	लेखाशिर्ष	अर्थसंकल्पीय तरतूद
१)	ग्रामीण सहकारी संस्थांना अर्थसहाय्य	३४५६ ०११२	०.०१
२)	नागरी सहकारी संस्थांना अर्थसहाय्य	३४५६ ०१२१	०.०१
३)	ग्रामीण सहकारी संस्थांना भागभांडवली अंशदान	५४७५ ०१३२	०.०१
४)	नागरी सहकारी संस्थांना भागभांडवली अंशदान	५४७५ ०१४१	०.०१
५)	ग्रामीण सहकारी संस्थांना कर्ज	७४७५ ०१२५	०.०१
६)	नागरी सहकारी संस्थांना कर्ज	७४७५ ०१३४	०.०१

सदर योजनेसाठी सन २०२२-२३ करिता अनुक्रमे रु. ०.०१ लाख व ०.०१ लाख ची मागणी प्रस्तावित करण्यात येत आहे.

फळे व भाजीपाला सहकारी संस्था

महाराष्ट्र राज्यात अंदाजे ९०,०११ हेक्टर क्षेत्र फलोत्पनाखाली असून त्यात आंबा, द्राक्षे, केळी, डाळींब व चिक्कू इ. फळांचे उत्पादन केले जाते. राज्य शासनाच्या धोरणानुसार महाराष्ट्र राज्यातील फळे व भाजीपाला यांचे उत्पादन मोठ्या प्रमाणात करुन उत्पादित मालाची प्रतवारी/आवेष्टन/ प्रिकुलिंग/ वाहतूक साठवणूक याद्वारे परदेशात निर्यात करून परकीय चलन मिळवणे तसेच उत्पादक शेतकरी व ग्राहक यांना योग्य तो भाव मिळावा या हेतूने फळे व भाजीपाला सहकारी संस्थांची नोंदणी झालेली आहे.

फळे व भाजीपाला सहकारी संस्थांची कामे

फळे व भाजीपाला सहकारी संस्था या सभासदांच्या उत्पादित मालाला योग्य भाव मिळविण्यासाठी खालील कामे करतात.

१. फळे, भाजीपाला व नाशवंत मालाची प्रतवारी, साठवणूक, पॅकींग व विक्री व्यवस्था.

२. खते व्यवसाय.

३. बी-बियाणे, औषधे इ. शेतीविषयक वस्तुंची विक्री.

४. उत्पादित मालाचे मार्केटिंग चांगल्या पध्दतीने करून शेतकऱ्यांना योग्य मोबदला मिळवून देण्याबरोबरच अशा संस्थांची बी-बियाणे, औत, रोपे लावण्याचा व्यवसाय करणे इ. कामे या संस्था करतात. नोंदणी झाल्यापासून ३ वर्षांपर्यंत या संस्था प्रक्रिया विभाग करू शकत नाहीत. तथापि, जैविक खताचा व्यवसाय मात्र या संस्थांना करता येईल.

संस्थांना उत्पादित कार्यक्रमासाठी लागणाऱ्या अशा तसेच मार्केटिंग कामासाठी लागणाऱ्या अद्यावत सेवा पुरविण्याचे काम या संस्था उदा. टिश्यु कल्चर, पिकुलिंग इ. सेवा या संस्था करतात.

उत्पादित कृषी मालाची साठवणूक परदेशी निर्यात या बाबींच्या अनुषंगाने काही ठराविक कृषी पिकांचा जसे आंबा, द्राक्षे, डाळींब, केळी, संत्रा इ. या पिकांना योग्य तो मोबदला देण्यासाठी महाराष्ट्र सहकारी संस्था अधिनियम १९६० चे कलम २०(१) अन्वये भागीदारी संस्थांची स्थापना झाली. त्यात महामँगो, महाग्रेप्स, महाबनाना, महाअनार, महाऑरेंज संस्थांचा समावेश आहे. या सर्व संस्था त्यांच्या संबंधित कृषी पिकांचा उत्पादनाला व निर्यातीला चालना देण्यासाठी प्रयत्नशील असतात.

फळे व भाजीपाला सहकारी संस्थांना आर्थिक सहाय्य :

फळे व भाजीपाला संस्थांना उद्योग धंद्याच्या वाढीसाठी व भांडवली पाया बळकट करण्यासाठी निवडक पणन संस्थांना भाग भांडवल स्वरुपात आर्थिकसहाय्य उपलब्ध करुन दिले जाते. सदरहू आर्थिक सहाय्य मंजुरीच्या वेळी संस्थेजवळ उपलब्ध असलेला पैसा, उद्योग विकासाचा आराखडा इ. गोष्टी विचारात घेतल्या जातात.

१) राष्ट्रीय सहकारी विकास निगम पुरस्कृत निवडक व कमकुवत पणन सहकारी संस्थांना भाग भांडवल अंशदान योजना :-

ही योजना दि. १९ मे, १९६४ पासून सुरु झाली. या योजने अंतर्गत निवडक पणन संस्थांना आर्थिक उलाढाल रु. २०.०० लाख असेल तर भाग भांडवल अंशदान व्यवसाय वाढीसाठी रु. ५०.०० लाख मंजूर करण्यात येते. वार्षिक उलाढाल रु. २०.०० लाखापेक्षा जास्त असल्यास त्यापटीमध्ये भाग भांडवली अंशदान मंजूर करण्यात येते. तसेच आर्थिकदृष्ट्या कमकुवत परंतु व्यवसाय वाढीसाठी वाव आहे अशा संस्थांना रु. २.०० लाख ते रु. ५.०० लाखापर्यंत भाग भांडवल अंशदान मंजूर करण्यात येते.

२) राष्ट्रीय सहकारी विकास निगम पुरस्कृत योजने अंतर्गत फळे व भाजीपाला सहकारी संस्थांना प्रिकुलिंग व कोल्डस्टोरेज बांधण्यासाठी आर्थिक सहाय्य :-

ही योजना दि.५-९-१९९१ पासून सुरु असून फळे व भाजीपाला चांगल्या अवस्थेत राहण्यासाठी व विक्री ठिकाणी पोहचेपर्यंत ती सुस्थितीत राहण्यासाठी प्रिकुलिंग कोल्डस्टोरेज बांधण्यासाठी आर्थिकसहाय्य मंजूर केले जाते.

या योजने अंतर्गत राष्ट्रीय सहकारी विकास निगमाकडून राज्य शासनास प्रकल्प किंमतीच्या ९० टक्के कर्ज दिले जाते. ते कर्ज राज्य शासनाकडून संस्थेस खालीलप्रमाणे वितरित करण्यात येते.

अ) कर्ज - ४० टक्के

ब) भाग भांडवल - ५० टक्के

क) संस्थेचा स्वभाग - १० टक्के

३) राष्ट्रीय सहकारी विकास निगम व राष्ट्रीय बागवानी बोर्ड योजने अंतर्गत फळे व भाजीपाला सहकारी संस्थांना अर्थसहाय्य (कर्ज व अनुदान) :-

ही योजना दि. १६.०३.१९९१ पासून सुरु झालेली असून उत्पादक शेतकऱ्यांच्या शेतमालाला योग्य भाव मिळावा व ग्राहकांना कमीत कमी किंमतीत फळे व भाजीपाला उपलब्ध व्हावा हा या योजनेचा हेतू होता. या योजने अंतर्गत फळे व भाजीपाला सहकारी संस्थांना एका युनिटसाठी रु. ८.०० लाख आर्थिकसहाय्य प्राप्त होते. त्यापैकी ५० टक्के रक्कम म्हणजे रु. ४.०० लाख राष्ट्रीय सहकारी विकास निगमाकडून कर्ज स्वरुपात व ५० टक्के रक्कम रु. ४.०० लाख हे राष्ट्रीय बागवानी बोर्ड यांच्याकडून अनुदान स्वरुपात मान्य केले जाते.

एका संस्थेत जास्तीत जास्त चार युनिटसाठी रु. १५.०० लाख कर्ज रु. १५.०० लाख अनुदान मान्य केले जाते. सदरची रक्कम ही खालील बाबींसाठी दिली जाते.

अ.क्र.	बाब	रक्कम (रु. लाखात)
१	ग्रेडिंग पॅकींग शेड	१.०० लाख
२.	किरकोळ विक्री केंद्रे (१०)	२.०० लाख
३.	पाच मे.टन क्षमतेचे वाहन (१)	२.०० लाख
४.	१० मे.टन वॉकिंग कुलर	२.०० लाख
५.	प्लास्टिक केट्स	१.०० लाख
	एकूण	८.०० लाख

या सर्व योजनेंतर्गत अर्थसहाय्य बाबतचे विहित अर्ज जिल्हा उपनिबंधक, सह. संस्था यांचेकडून उपलब्ध करुन त्यांचेमार्फत विभागीय सहनिबंधक, सह. संस्था, पणन संचालक यांचेकडून मंजुरीसाठी शासनस्तरावर सादर करून शासनाकडून राष्ट्रीय विकास निगमची मंजुरी आल्यानंतरच संस्थेला अर्थसहाय्य मंजूर करण्यात येते.

कृषी प्रक्रिया सहकारी संस्था

१) योजनेचे नांव : कृषी प्रक्रिया सहकारी संस्थांना कर्ज व भागभांडवल (४४२५०७५९, ४४२५०२९४, ६४२५०३१३)

राज्यातील कृषी प्रक्रिया सहकारी संस्था आणि मका व ज्वारीपासून जैविक साखर (बायोशुगर) को-ऑप. इंडस्ट्रिज उद्योग तसेच स्थापित कृषी प्रक्रिया सहकारी संस्थाना वाढीव प्रकल्प किंमतीचे आणि खेळते भांडवलाचे प्रस्ताव राष्ट्रीय सहकारी विकास निगम योजने अंतर्गत अथवा इतर वित्तीय संस्थांकडून १:९ या प्रमाणात शासन हमीवर अर्थसहाय्य मंजूर करणेबाबत.

आर्थिक सहाय्याचे स्वरुप : सर्व कृषी प्रक्रिया सहकारी संस्थाना त्यांच्या उत्पादनांना देशांतर्गत व देशाबाहेर योग्य बाजारपेठ मिळण्याच्या दृष्टीने कृषी उत्पादनाच्या प्रक्रिया उभारणीसाठी अर्थसहाय्य.

लाभार्थी : फळे प्रक्रिया, भाजीपाला प्रक्रिया, मका प्रक्रिया, काजू प्रक्रिया भात गिरण्या इतर सर्व प्रकारच्या कृषी प्रक्रिया करणाऱ्या सहकारी संस्था.

अर्ज कोणाकडे करावयाचा : तालुका उपनिबंधक/सहाय्यक निबंधक.

मंजुरीचे अधिकार : राज्य शासन.

उद्देश : सहकारी क्षेत्रातील कृषी प्रक्रिया संस्था सध्या प्राथमिक अवस्थेत आहेत. महाराष्ट्रामध्ये फळफळावळ, भाजीपाला, फुले व सर्व कृषी उत्पन तसेच वनफळे यांना योग्य मोबदला मिळण्यासाठी अशा उत्पादनांना देशांतर्गत व देशाबाहेर योग्य बाजारपेठ मिळण्याच्या दृष्टीने कृषी उत्पादनाच्या प्रक्रिया प्रकल्प उभारणीस मोठ्या प्रमाणावर वाव आहे. शेतीतील मालाच्या तोडणी नंतरच्या हाताळणीचे तंत्रज्ञान अप्रगत असल्याने उत्पादन चांगले होऊनही त्यापैकी बराच माल खराब होतो. हे टाळण्यासाठी कृषी प्रक्रिया उद्योगाची उभारणी होणे काळाची गरज आहे. महाराष्ट्र शासनाने कोल्हे समितीद्वारा यावर सांगोपांग अभ्यास केलेला आहे व कृषी प्रक्रिया उद्योग हा सहकारी माध्यमातून राबविण्याच्या दृष्टीने चालना देण्याचे सुचविले आहे.

विविध प्रकारच्या कृषी मालावर व फळांवर प्रक्रिया करणाऱ्या सहकारी संस्था स्थापन करण्यास प्रोत्साहन देण्याचे शासनाचे धोरण असून त्यादृष्टीने शासन अशा संस्थांना भाग भांडवल व कर्ज पुरवठा करते. त्याच बरोबर या संस्थांना प्रकल्प उभारणीसाठी राष्ट्रीय सहकारी विकास निगमसारख्या वित्तीय संस्थेमार्फत सुध्दा अर्थसहाय्य मिळू शकते. अशाप्रकारचे अर्थसहाय्य मिळवून देण्यासाठी संबंधित संस्थांच्या प्रकल्प अहवालाची आर्थिक व तांत्रिकदृष्टीने कृषी पणन मंडळ, महाराष्ट्र राज्य, पुणे यांचेकडून छाननी केली जाते. प्रस्तावित प्रकल्प आर्थिकदृष्ट्या व तांत्रिकदृष्ट्या सक्षम होणार आहे किंवा कसे तसेच प्रकल्पामुळे रोजगारात किती वृध्दी होणार आहे याबाबीवर विचार करुन निर्णय घेतला जातो.

फळ प्रक्रिया संस्थांमध्ये महाराष्ट्रात मुख्यत: पुढील प्रक्रिया संस्था कार्यरत आहेत.

१. संत्रा प्रक्रिया २. आंबा प्रक्रिया ३. काजू प्रक्रिया ४. लिंबू प्रक्रिया ५. कांदा प्रक्रिया ६. मिरची प्रक्रिया ७. तंबाखु प्रक्रिया ८. बेदाणे प्रक्रिया ९. द्राक्ष प्रक्रिया १०. टोमॅटो प्रक्रिया ११. केळी प्रक्रिया.याशिवाय इतर प्रक्रिया संस्था पुढील प्रकारच्या आहेत.

१. स्टार्च उत्पादक संस्था २. पार्टीकल बोर्ड ३. डाळ प्रक्रिया ४. मद्यार्क प्रक्रिया ५. पशु खाद्य ६. बिजोत्पादक ७. गहू ,ज्वारी, तांदूळ प्रक्रिया.

एकंदरीत कृषी प्रक्रिया संस्था आर्थिकदृष्ट्या सक्षम झाल्याचे दिसून येत नाही.

पुरेशा मालाची उपलब्धता योग्य तांत्रिक क्षमता, अचूक आर्थिक नियोजन, आर्थिक शिस्त आणि आधुनिक बाजार विक्री तंत्र वापरल्यास कृषी प्रक्रिया संस्था यशस्वी होतील. व शेतकऱ्यांच्या शेत मालाला योग्य भाव देण्याचे मूळ धोरण यशस्वी होईल.

संस्था नोंदणी पूर्व मान्यतेचे अधिकार

प्रकल्प किंमत (रु. लाखात)	निबंधक
१०	जिल्हा उपनिबंधक, सहकारी संस्था
२५	विभागीय सहनिबंधक, सहकारी संस्था
२५ ते १००	पणन संचालक
१०० पेक्षा जास्त	सहकार आयुक्त

संस्थांच्या प्रकल्पाची आर्थिक व तांत्रिकदृष्ट्या सक्षम असल्याचे खात्री महाराष्ट्र राज्य कृषी पणन मंडळ, पुणे यांचेकडून करून घेण्यात येते.

शासनाने प्रक्रिया संस्थांसाठी कार्यान्वीत केलेल्या आर्थिक मदत देण्याच्या योजना खालीलप्रमाणे आहेत.

अ) शा.नि.सहकार,पणन व वस्त्रोद्योग विभाग प्रक्रिया-११२००४/ प्र.क्र.१६२(अ)/९ स, दिनांक १२.१०.२००७ अन्वये राज्यातील शेतकऱ्यांनी उत्पादित केलेल्या कृषि मालाला योग्य भाव मिळावा तसेच राज्यात वेगवेगळे आकृतीबंध न ठेवता राज्यातील सर्व कृषी प्रक्रिया सहकारी संस्थांना शासकीय भाग भांडवल व वित्तिय पुरवठ्याकरिता शासन हमीवर पुढीलप्रमाणे आकृतीबंध लागू करण्यात आलेला आहे.

	प्रकल्प किमतीच्या
१. राज्य शासनाच्या हमीवर रा.स.वि.नि. किंवा इतर वित्तीय संस्थांकडून कर्ज.	६०%
२. राज्य शासन भागभांडवल	३६%
३. संस्थेचे स्व भागभांडवल	४%
एकूण	**१०० %**

वरील आकृतीबंधानुसार कृषी प्रक्रिया संस्थांना १:९ या प्रमाणात कर्ज व शासकीय भागभांडवलासाठी शासन हमी देण्यांत येईल. त्याचप्रमाणे रवा, आटा, मैदा व डाळी तयार करणाऱ्या प्रकल्पांना देखील हा निर्णय लागू राहील.

सदर योजनेसाठी सन २०२२-२३ करिता अनुक्रमे रु. २००.०० लाख व रु. १२०० लाख, २४०० लाख रु. ची मागणी प्रस्तावित करण्यात येत आहे.

ब) जैविक साखर को-ऑप. इंडस्ट्रीज उद्योगाबाबत

राज्यातील मका, ज्वारी, बाजरी व तत्सम पिष्टमय पदार्थांपासून जैविक साखर (बायोशुगर) निर्मिती करणाऱ्या सहकारी संस्थांच्या प्रकल्पास राष्ट्रीय सहकारी विकास निगम योजने अंतर्गत अथवा इतर वित्तीय संस्थेंकडून मिळणाऱ्या कर्जासाठी खालील आकृतीबंधाप्रमाणे शासन हमी आणि शासनाकडून १:९ या प्रमाणात भागभांडवल मंजूर करण्यात येईल. मात्र प्रत्येकी प्रकल्पाची किंमत रु. २५ कोटी पर्यंतच मर्यादित राहील. या प्रकल्पात वीज निर्मितीचा सहप्रकल्प (Co-Project) समाविष्ट राहील. राज्यात प्रायोगीक तत्त्वावर सहा प्रकल्पासाठी प्रथमत: मान्यता देण्यात येईल.

अ.क्र.	योजनेचे नाव	प्रकल्प किमतीच्या	रक्कम (रु. कोटी)
१	राज्य शासनाच्या हमीवर रा.स.वि.नि किंवा इतर वित्तीय संस्थांकडून कर्ज	६०%	१५.००
२.	राज्य शासन भागभांडवल	३६%	९.००
३.	संस्थेचे भागभांडवल	४%	१.००
	एकूण	१००%	२५.००

(रु. लाखात)

अ.क्र.	योजनेचे नाव	लेखाशीर्ष	सन २०-२१ ची अर्थसंकल्पीत तरतूद	सन २०-२१ची एकूण तरतुद	सन २१-२२ चा प्रत्यक्ष खर्च
१	२	३	४	५	६
१.	कृषि प्रक्रिया सह.संस्थांना भागभांडवल (कोल्हे समिती)	४४२५०७५९	२००.००	८.१०	२००.००
२.	कृषि प्रक्रिया रासविनि योजनेअंतर्गत भागभांडवल	४४२५०२९४	६००.००	१७३.९६	६००.००
३.	कृषि प्रक्रिया रासविनि योजनेअंतर्गत कर्ज	६४२५०३१३	१५००.००	२१८.३६	१५००.००

शासनाच्या आर्थिक गुंतवणूक असलेल्या कृषी प्रक्रिया सहकारी संस्थांच्या प्रकल्पासाठी लागणाऱ्या यंत्रसामुग्री खरेदी करण्यासाठी रु. ५०० लाखापेक्षा कमी असेल अशा प्रकल्पांना यंत्रसामुग्री खरेदीबाबत मंजुरी देण्यासाठी सहकार आयुक्त व निंबधक यांचे अध्यक्षतेखाली समिती गठीत केलेली आहे.

शासनाच्या आर्थिक गुंतवणूक असलेल्या कृषी प्रक्रिया सहकारी संस्थांच्या प्रकल्पासाठी लागणाऱ्या बांधकामाचे कंत्राट निश्चित करण्यासाठी तसेच बांधकामावर सनियंत्रण ठेवण्यासाठी शासनाने सहकार आयुक्त व निबंधक यांचे अध्यक्षतेखाली समिती गठीत केलेली आहे. सदर योजनेसाठी सन २०२१-२२ करिता अनुक्रमे रु. २०० लाख, ६०० लाख, १५०० लाख मागणी प्रस्तावित केली आहे.

ई-गव्हर्नन्स

ई-गव्हर्नन्स कार्यक्रम (३४५१३०७२) (पणन) मागणी क्रमांक व्ही-२ (०२) ई-गव्हर्नन्स कार्यक्रम (०२)(०५) ई गव्हर्नन्स कार्यक्रम (३४५१३०७२) (पणन) (कार्यक्रम) १७, संगणक खर्च या लेखाशिर्षाखाली सन २०२२-२३ या आर्थिक वर्षाकरिता रुपये १,०००/- इतक्या रकमेची तरतूद करण्यात आली आहे.

Directorate of Agricultural Marketing
Maharashtra State, Pune

INTRODUCTION :

Government of Maharashtra has established an independent Directorate of Agricultural Marketing under the Department of Co-operation in November 1971. Upto December 1979, the Directorate of Agricultural Marketing was under the administrative control of the Commissioner for Co-operation & Registrar of Co-operative Societies, Maharashtra State, Pune. From 12.12.1979 the Director of Agricultural Marketing has been declared as the head of the department and delegated with the administrative and financial powers. The Director is the head of the Agricultural Marketing Directorate. In day to day working he is assisted by Joint Directors, Deputy Directors, Assistant Directors and other necessary ministerial staff. The work at district and taluka level is looked after by the District Deputy Registrars and Deputy Registrar/Asstt. Registrars, Co-operative Societies at the district and taluka level on behalf of the Director. All the employees are transferable under the main Co-operation Department. The Directorate of Agricultural Marketing looks after the following subjects.

1. To administer the Maharashtra Agricultural Produce Marketing (Regulation) Act, 1963 and the Maharashtra Agricultural Produce Marketing (Regulation) Rules, 1967.

2. As per the requirement and demand of the Agricultural Produce Market Committee to establish principal market and sub-markets so also to issue notification to regulate the various agricultural commodities.

3. To guide Agricultural Produce Market Committee to provide various facilities for the marketing in the principal market as well as in the sub-market yards.

4. The agricultural information system has been introduced on recommendation of the Royal Commission on Agriculture in the year 1935. Under that information centre the information of prices of selected regulated commodities in the market is collected.

5. To make various reforms in the field of agricultural marketing as it's benificial for improving the standards of marketing services and facilities.

To give direct Marketing Licence to various companies, to encorourage private sector investment in the field of agriculture marketing that leads to private markets development, to establish farmers market in the area of agricultural produce market committee so as to help farmers for directly selling their agricultural produce to consumers, To provide singly licence for working as a trader in one or more APMCs.

(A) Agricultural Marketing Survey and Research Scheme :

On recommendation of the Royal Commission on Agriculture in the year 1935, the scheme has been introduced. This is the mainly staffing scheme. The main object of the scheme are as under :-

(i) To collect the information of arrival and sale of regulated agricultural commodities of agriculture and animal husbandry in the prescribed forms No. 1 to 18 and to consolidate information and

(ii) To conduct survey and submit information to Government of India and State Government as per directions.

(iii) To Provide information to agricultural price section of Department of Agriculture in State Government for deciding the policy on support price of kharif / rabi crops.

(iv) To Support Price of selected agricultural commodities declared by Central Government is sent to all agruiculture produce market committee and other concern.

(B) Co-ordinated Market News Service :

Government of India in the year 1954 appointed a Committee to study the prices of the agricultural commodities. On recommendation of the said committee Government of India has taken a decision to collect the information of the prices of agricultural commodities under the scheme from the regulated Agricultural Produce Market Committees.

(i) The main object of the scheme is to brodcast the prices of various regulated agricultural commodities from different markets on to assist the agriculturists to enable them to take decision regarding where and when to sell his produce so as to fetch remunerative prices to his produce.

(ii) In Maharashtra the prices collection of 35 Agricultural commodities from the 56 Agricultural Produce Market Committees is consolidated and submitted to Government of India.

(iii) In addition to the above, the market prices of selected 44 Agricultural commodities in 59 Agricultural Produce Market Committees are collected weekly and submitted to Government of India.

(iv) The collected information of rates and arrival of various agricultural commodities from different markets is given to both Central and State Government authorities.

(v) The Maharashtra state agriculture marketing board is in corporate under section 39-A of the year 1984 Maharashtra Agricultural Produce Marketing (Development and regulation) Act 1963 to guide the various market committees in Maharashtra for their development. Loans are available to the market committees for various are made available to the marketing board the board has the powers to collect annual contribution from the market committees in proportion to their incomes. As per government policies the contribution to be collected from the market committees is as under -

Sr. No.	Income of the APMC	Contribution Rate (On Income)
1.	Less than Rs. 1.75 lakhs	1%
2.	More than Rs. 1.75 lakhs to to Rs. 3.00 lakhs	2%
3.	Rs. 3 lakhs to Rs. 10 lakhs	3%
4.	More than Rs. 10 lakhs	5%

The Hon'ble Minister for Marketing is the ex-officio Chairman of the State Agricultural Marketing Board while Hon'ble the Minister of State for Marketing the ex-officio Vice-Chairman of the Marketing Board. The others member of the Marketing Board are as under.

1. Commissioner for Co-operation & Registrar of Co-operative Societies, Maharashtra State, Pune.

2. Commissioner Agricultural, Maharashtra State, Pune.

3. Representative of NABARD.

4. Agricultural Marketing Advisor to the Government of India or his representative.

5. Six members one each from the revenue divisions to be nominated from the Chairmen of the Market Committees in respect of revenue division.

6. Chariman, Maharashtra State Market Committees Co-operative Federation Ltd. Pune.

7. Director of Agriculture Marketing Maharashtra State, Pune.

8. Managing Director, MSAMB-Member Secretary.

There are in all 306 APMCs in Maharashtra. The Govt. of Maharashtra by G. R. dated 3-2-2001 and 28-8-2014 has laid down the classification of the limit of the Establishment expenditure to be incurred by the various APMCs and has authorized the Managing Director of Maharashtra State Agricultural Marketing Board to extend this limit for APMCs in C & D Categories up to 10% after verification of financial status of the APMC's under each categories is mentioned below. As per Market Year 2020-21.

Sr. No.	Catagory	Limit of the Income	Limit of the Administrative Expenditure	No. of APMCs
1)	A.	More than Rs. 1 crore	45%	173
2)	B.	Rs. 50 lakhs to Rs. 1 crore	50%	62
3)	C.	Rs. 25 lakhs to Rs. 50 lakhs	50%	32
4)	D	Less than Rs. 25 lakhs	60%	39
	Total			306

The Maharashtra State Agricultural Marketing Board also performs following below mentioned important functions along with disbursing funds to the APMCs for development.

1. Export of agricultural commodities from MSAMBs Export Facility Centers :-

In order to increase the export of fruits and vegetables from the Maharashtra state, 44 Export Facility Centers have been set up in the State through Maharashtra State Agricultural Marketing Board with the assistance of the Central and State Governments.

Between April and September 2021, around 6708 MT of agricultural commodities were export from these centers to Netherlands, USA, Russia, Thailand, Iran, Malaysia, Singapore,Canada, Germany,Nepal, Japan, UK, Gulf countries, Dubai Sri Lanka and European countries. The agricultural products exported from these centers include Mango, grapes, Onion, Fodder, Lemons, roses, Bananas, Pomegranates, oranges, Chilies and other fruits and vegetables.

Agricultural products are also processed for domestic sale from these facillities. During the months of April to September 2021. around 6239 MT of agricultural commodities were primary processed and sent to Mumbai, Goa, Kolkata, Pune, Nashik, Delhi, Bangalore, Hyderabad, etc. These include onions, grapes, bananas, pomegranates, roses, Custardapple, mangoes, Maize, Jackfruit, chickpeas, oranges, baby corn etc. Due to the operation of these centers, skilled and unskilled employment at the facility center out of which 274 are skilled and 846 are unskilled employment has also been created in large numbers locally.

1. Agri. Export Policy (AEP) of Maharashtra State :

As mentioned in the Agricultural Export Policy of the Central Government, Maharashtra state was to develop its States Agri. Export Policy. For the same, the committee was constituted under the Chairmanship of the the Commissioner, Agriculture. The committee has drafted the states agricultural export pollicy and submitted it to the State Government.

the Commissioner Agriculture. The Committee has drafted the states agricultural export policy and submitted it to the state government.

Objectives :

The objectives of the state AEP are -

1. To make Maharashtra as an Agri. Export Hub.
2. Entrepreneurship development in Agri. Export.
3. To diversify export basket, destinations.
4. To promote novel, indigenous, organic, ethnic, traditional and non-traditional agro products exports from Maharashtra.
5. Creation of efficient export oriented infrastructure and utilization of existing infrastructure.
6. To provide an institutional mechanism to undertake export- oriented activities.
7. Skill development of the concerned stakeholders in the agri. export.

The activities enlilsted under AEP are as below :

Implementation of Good Agricultural Practices, Strengthening of FPOs/Co-operatives, Integrated Pest and Diease management, Up-gradition of package of practices, Fruit Care, capacity Building of growers, exporters and staff of line department and other stakeholders on Post-harvest Management and Export , creation of export facility centers / collection centers/ pack house, Residue testing labs, exit level Infrastructure Buyer seller meets, Fairs / In-store Promotion / Branding, Participation in international Exhibitions, Developing Sea Protocols and trial consignments, Hiring of International Consultants for Post-harvest Management, Importing export oriented germplasm / planting material, its trials and propagation, implementation of effective traceability systems, declaration of pest free area for certain products and certain pests etc.

Cluster Development Program : After examining the export potential of the crops being in Maharashtra, recognizing their core competence and to develop a system of export promotion relating to different products in different regions was done and following 21 commodity specific clusters are identified.

Banana, pomegrnate, Alphonso Mango, Kesar Mango, Orange, Grapes, Onion, Cashew, Floriculture, Raisin, Vegetables, Non Basmati Rice, Pulses, Cereals, Oilseeds, Jaggery,Spicies (Red Chili,Turmeric) Dairy Products (Milk, Paneer, Skimmed Milk Powder, Casein etc) Fisheries, Animal products and sweet Lemon.

Cluster Facilitation Cell at cluster level will identify and implement the activities required to boost the expost. The trainings buyers sellers meets are being conducted at cluster level.

3.Implementation of schemes for boost of the export :

1. The Export Department implements schemes for export growth of various agricultural commodities in the State. Following are the schemes are being implemented.

A) The following 4 subsidy schemes are being implemented for Geographically indicated agro products in Maharashtra.

(i) Scheme for organizing training program for promotion and publicity of agricultural GI products.

(ii) Subsidy scheme for registration fee to encourage farmers for registration as an authorized user for GI products.

(iii) Scheme for developing value chain of GI products.

(iv) Scheme for stalls of GI products in Fruit and Agricultural Commodities festival activities of MSAMB.

B) Subsidy scheme of Rs.50,000/- per container for sea transport to newly opened countries for export of agricultural commodities.

4. Horticulture Export Training Course (HETC)

The Horticulture Export Training Courses is being conducted every month by Maharashtra State Agriculture Marketing Board with the objective of enabling farmers, their groups, co-operatives and agro-producing companies to export their produce. The 51 batches of this Horticulture Export Taining Course were organized. 1200 trainees have been trained through this course. Out of this, about 225 trainees have started working in agricultural exports.

AGRICULTURAL PLEDGE LOAN SCHEME

In harvesting season there is huge arrival of particular commodity in the market in very short period, which causes substantial fall in market prices of the commodity. Farmers do not have capacity to hold their stock so they have to sell their produce at a very meager rate in the market. Under the pledge loan scheme the farmer keeps his produce in the APMC godown and gets 75% of the value as loan. As the prices of the commodity rise in the market the farmer sells his produce in the market and repays his loan and thus fetches higher price for his produce reasonable levels.

STRUCTURE AND IMPLEMENTATION OF THE SCHEME

Since 1990, the MSAMB has been implementing this scheme of pledge loan for the benefit of farmers of the State. The scheme of pledge loan is available for **Moong, Tur,Udid, Soyabean,Paddy, Sunflower, Safflower (Kardai) and Gram (Chana), Jawar, Bajra, Maize, Wheat, Ghevda (Rajma), Turmeric, Regime (Bedana), Cashew nuts and Betal nuts(Supari) in ths this scheme.**

Under this scheme, a farmer can store his produce in Godowns of APMC and can immediately get 75% cost of his produce at an interest rate of 6%. Farmer can avail the pledge loan facility by storing the produce in the godowns of state Warehousing Corporation or Centre Corporation. The APMCs maintain this pledged stock free of cost. The farmers can sell their produce when the prices are higher.

Under the scheme, the frmer gets agricultural pledge loan up to 75% of the value of produce prevelling in the market, an interest rate of 6%. The farmer is allowed to avail this facility upto a period of 180 days. Rebate of 3% on interest is given as promotional incentive to those APMCs who repay within 180 days. If APMC fails to repay within 180 days then APMC can not avail the incentive rebate of 3%. After 180 days interest rate will be 8% for next 6 months, after that interest rate will be 12% next 6 months.

Commodity wise loan Limit & Rate of Interest of Loan.

Sr. No.	Commodity	Limit of loan	Period	Rate of Int
1.	Soyabean,Tur,Mug Udid,Paddy,Safflower Sunflower,Turmeric and Gram,Jawar,Bajra Maize & Wheat	75% of Total cost	180 days	6%
2.	Ghevda (Rajma)	_"_	_"_	_"_
3.	Cashew nuts	_"_	_"_	_"_
4.	Raisin (Bedana)	_"_	_"_	_"_

Key features, terms and conditions of Agriculture Produce Pledge Loan Scheme

- under this scheme, only the producer farmers are eligible for the pledge loan.

- The cost of Produce is determined by the market price of the day of the MSP announced by the government, whichever is less.

- Period of pledge loan is 6 months (180 days) and interest rate of 6%

- Market Committee which makes repayment of loan within the prescribed period of 6 months (180 days) are applicable for 1% or 3% interest subsides on loan amount from MSAMB.

- Market Committees are also eligible for 1% or 3% incentive subsidies on the loan amount which distributes the pledge loan from the self fund.

- Calculation of rate of interest on laon amount is -up to 180 days 6%, 180 days to 365 days 8%, and after 365 days 12%.

- The market committee takes responsibility of storage, monitoring and security of the mortgaged goods free of cost and the responsibility of the concerned market committee to insure mortgage of the goods.

- Mortgage loan is also provided by the market committees on receipt of warehouse receipts of State or Central Warehousing Corporation.

Inter state Agricultural Trade - Road Transport Subsidy Scheme -

Maharashtra is the leading producer of fruits and vegetables. Today domestic trade has also became important like exports due demand and better price realization. So to promote MSAMB started Transport Subsidy Scheme on 09.10.2018. Subsidy will be provide under this scheme up to 31st March 2023. The details of the subsidy are as follows -

Sr. Distance	Subsidy payable
1. Min.350 to 750 Km.	50% of the transporation cost or the Max limit of Rs.20000/- whichever is less
2. 751 to 1000 Km.	50% of the transporation cost or the Max limit of Rs.30000/- whichever is less
3. 1001 to 1500 Km.	50% of the transporation cost or the Max limit of Rs.40000/- whichever is less
4.1501 to 2000 Km.	50% of the transporation cost or the Max limit of Rs.50000/- whichever is less
5.2001 kms and above	50% of the transporation cost or the Max limit of Rs.60000/- whichever is less
6.For the state of Sikkim, Assam,Arunachal Pradesh, nagaland,Manipur,Mizoram Tripura and Meghalaya.	50% of the transporation cost or the Max limit of Rs.75000/- whichever is less

The terms and conditions of this scheme are available on the MSAMBs website website www.msamb.com of the MSAMB. However pre-approval is mandatory and proposal needs to be submitted to the respective divisonal offices of MSAMB.

Maharashtra State Warehousing Corporation :

The Warehousing Corporation has been established under the Maharashtra State Warehousing Act. The State Warehousing Corporation has constructed godowns at various places so as to enable needy person to store agricultural produce and consumer produce such as grains on scientific methods. In addition to the agricultural produce the agricultural inputs such as fertilisers and seeds are also stored in the godowns. The agricultural produce of agriculturists as well as the traders is stored in the warehouses. The autorised share capital of the Corporation is Rs.1500 lakhs.

The Progress and work done by the Corporation is as under (2020-21)

Sr. No.	Particulars	2019-2020 (Rs.in lakhs)
1.	Authorised Share Capital	1500.00
2.	State Government's Share Capital	435.56
3.	Central Warehousing Corporation's Share Capital	453.56
4.	Average capacity (LakhM.T.)	22.32
5.	Average Utilization (Lakh M.T) Total (M.Tons) - As per details	18.33
	Government (M.Tons)	3.12
	Co-operative Societies (M.Tons)	1.65
	Farmers (M.Tons)	0.37
	Traders (M.Tons)	5.49
	Private persons (M.Tons)	1.65
	Public Undertaking (M.Tons)	6.05
6.	Net profits (Rs)	11073.52
7.	Dividend	380.00

Co-operative Storage :

The below mentioned 3 projects were implemented to construct godowns under the Co-operative Sector.

National Grid of Rural Godown :

The said scheme is implemented since 1980-81. Under the scheme subsidy to the extent of 50% was given on matching basis by the State Government and Central Government equally. Remaining 50% quantum of cost of the project was raised by way of a loan from financial institutions. The said scheme is transferred to State Government from 1.1.92. Afterward the assistance is discontinued under the scheme. The details of the godowns constructed under this scheme upto 30-6-96.

Sr. No.	Particulars	No. of godowns	Storage capacity (M. tons in lakhs)
1	Primary agricultural Co-operative societies	-	-
2	Agricultural Produce Market Committees	-	-
3	Apex Marketing Society	-	-
4	Maharashtra State Warehousing Corporation	802	12.45
		802	12.45

II. National Co-operative Development Corporation (Scheme No. 2) :

The said scheme is implemented during the period from 1981-82 to 1987-88. The said scheme is implemented by the Maharashtra State Co-operative Land Development Bank. Under this scheme the beneficiary societies were given financial assistance as under :

1.	Share Capital given by State Government from the Loan received from NCDC to State Government	-	25%
2.	Share capital from State Government	-	20%
3.	Owned capital to be raised by societies	-	5%
4.	Remaining 50% loan by Land Development Bank	-	50%

Under this scheme 1350 godowns were constructed as detailed below :

Sr. No.	Particulars	No. of godowns	Storage capacity (M. tons in lakhs)
1	Primary agricultural Co-operative societies	935	1.39
2	Marketing Co-operative Societies	372	4.73
3	Apex Marketing Society	43	1.19
	Total	1350	7.31

The Central Government has included Rural Godown Scheme in the 10th Five Year Plan and the Scheme shall remain in vogue upto March 2008.

Agricultural Co-operative Marketing Societies :

There is one Apex bodies of marketing functioning in the State of Maharashtra viz. Maharashtra State Co-operative Marketing Federation Ltd., Mumbai. The financial position of Maharashtra State Co-operative Marketing Federation as on 31.3.2021 is as under :

Sr.No	Particulars		(Figures in Lakhs)
1.	Share capital of members	-	92.00
2.	Total share capital of which Government	-	1327.00
	Share capital	-	1235.00
3.	Turnover	-	333329.00
	(i) Agricultural produce	-	325704.00
	(ii) Agricultural Requisites	-	7591.00
	(iii) Consumer goods	-	33.00
	(iv) Profit	-	455.00

NCDC provides financial assistance in the form of share capital to various marketing societies for strengthening their capital and increasing work efficiency besides assisting the farmers in getting remunerative price for their produce, distributing the consumer articles in rural areas, undertaking the business of sale of seeds, fertiliseres etc.

If the anticipated increase in turnover is increased by 20 lakhs, the society is eligible to receive Rs.5 lakhs, If the anticipated increase in turnover is more than Rs.20 lakhs, the proportionate amount of share capital is contributed by NCDC through the State Government. The marketing societies which are financially weak but having potential of increase of business, they are assisted according to the efficiency, to the extent of Rs. 2 to 5 lakhs per society. This scheme is implemented since 1987-88 and all the primary, district and state marketing societies are eligible to receive assistance. The assistance which is received is repayable in 14 equal installments starting from the 5th year. Government has stipulated condition for the societies receiving share capital to pay 12% dividend even though the society in loss. But now there is stay on that order there has been meeting held to release the condition to recover the divendent from the Kharedi Vikri Sangh which are in loss.

The schematic pattern is as under : In addition to the above scheme of NCDC the societies at Taluka and District level are eligible to receive assistance under the State Scheme implemented at District level through District Planning & Development Council.

When the supply of agricultural produce at any given sale centre is Rs.1 crore or less, the societies associated with such centre are eligible to receive maximum of Rs. 1 lakh share capital. If the supply of agricultural produce is Rs. 2 crores or more, societies associeted with suchcentres are eligible to receive share capital maximum to the extent of Rs. 3 lakhs per unit. For the purpose of granting share capital regions are classifed into A, B and C classes.

The (A) I class comprises of regions that have stronge Co-operative movement and the Share Capital contribution by State Government is limited to 1:1. The (B) I class comprises of regions that have a fairly considerable Co-operative movement and the Share Capital contribution region of (C) I class comprises of the backward and under developed region of Maharashtra and the Government contribution in the ratio of 1:10. The powers to sanction this assistance are with the Divisional Joint Registrar, Co-operative Societies.

To supervise guide, develop and co-ordinate the business of all marketing, processing and other co-operatives engaged in any marketing activity of eleven Districts of Vidarbha i.e. Nagpur, Bhandara, Wardha, Chandrapur, Amaravati, Akola, Buldhana, Yavatmal, Gadchiroli, Gondia& Washim. The Vidarbha Co-operative Marketing Society Ltd. Nagpur function.

The information regarding the Vidarbha Co-operative Marketing Society Ltd., Nagpur is as under (31-3-2021)

Sr. No.	Particulars	Rs. in lakhs
1.	Share capital	55.22
2.	Out of which Govt. share capital	..
3.	Total turnover	137644.96
	a) Agricultural goods	81481.30
	b) Agricultural Input	56004.14
	c) Consumer goods	159.52
4.	Amount of profit	1357.84
5.	Accumuated loss	..

III. National Co-operative Development Corporation : (Scheme No. 3)

The said scheme is similar to the NCDC Scheme No. 2. However, this scheme is assisted by the World Bank. The said scheme is implemented since 1987-88 to June 1992. The scheme is discontinued from 1992-93 as the World Bank did not give extension. Under this scheme the co-operative sugar factories were also assisted but they were required to raise their own capital to the extent of 25%. Under this scheme 618 godowns have been constructed as detailed below.

Sr. No.	Particulars	No. of godowns	Storage capacity (M. tons in lakhs)
1.	Primary Agricultural Co-operative Societies	309	0.53
2.	Marketing Co-operative Societies	179	0.68
3.	Sugar factories	52	3.20
4.	Apex Marketing Society	47	0.90
5.	Cotton Marketing Federation	31	0.73
	Total	618	6.04

Thus in all 2806 godowns having storage capacity of 17.54 lakh M. Tons. are constructed. The position of proposals under centrally sponsored Rural Godowns Schemes as on 31-3-2017 is as under.

Sr. No.	Particulars	No.
1	Target of constructing Godowns	5,000
2	Proposals Received for Godown Constructions	4,825
3	Proposals filed with financing agencies	4,825
4	Proposals approved by financing agencies	1,370
5	Proposals pending with financing agencies	3,455
6	Proposals for which subsidy sanctioned by NABARD	801

Protected Manure Stock Scheme (2425 2373)

A) Name of the Scheme :- Financial Assistance for the incidental expences to incurred for purchase and distribution of fertilizer to the Maharashtra State Cooperative Marketing Federation (Non Plan)

B) Concerned Notification Government Resolution etc. i) Agricultural and Animal Husbandry, Dairy Development, Fishery Department, Government Resolution No.RAKHTE-3708/Pra.Kra199/17A, dt.12th December, 2008.

ii) Cooperation Marketing and Textile Department, Government Resolution No.SAPARA-1010/Pra.Kra.96/ 24 S, Dt.18th March, 2011.

C) Objects of the Scheme and point wise information - There is a demand of various manures in Kharif and Rabbi seasons of the State and if accordingly necessary manures are not available in the season, a shortage of the manure arise. Therefore to meet the shortage in the manure, manure from various fertilizer companies like D.A.P., M.O.P, composit manures and manures produced by the Uriya are purchased according to the direction of the Central / State Government. The protected Manure stock scheme was in operation from the Kharip season 2009.

In the State for providing necessary fertilizer to the farmers from this stock. District wise fertilizer planning is received from the Agriculture Commission rate, Pune for stocking the various manures necessary in the various districts in the State. Accordingly by purchasing various types of manures from manure productive companies like M/s Indian Potash Ltd. IFKO, CRIBHKO,ZUARI, RCF and kept it as a protective stock in the concerned district.

The State Government has appointed Maharashtra Agricultural Industrial Development Corporation, Maharashtra State Cooperative Marketing Federation Ltd. Mumbai and Vidarbh Co-operative Marketing Federation, Nagpur as a main agent for protective hoarding of the necessary fertilizer according to the deemand of the farmers.

The agricultural Department has taken decision that the Cooperation Marketing and Textile Department will made available Government Gurantee necessary for the Maharashtra State Co-operative Marketing Federation Ltd., Mumbai and Vidarbh Cooperative Marketing Federation Nagpur for this scheme. Incidental expenses to be incurred for this scheme shall include the primary transport, secondary transport, hamali, godown rent, insurance, gurantee fee, interest of bank etc.

Proposed Demand of Rs. 0.03 lakh is made under the scheme for the year 2022-23.

Financial Assistance for making payment of incidental expences incurred for purchasing farm products through the Maharashtra State Cooperative Marketing Federation (2425 2542)

Name of the Scheme :- Financial Assistance for making payment of incidental expences incurred for purchasing farm products through the Maharashtra State Cooperative Marketing Federation (2425 2542) (Mandarory)

Object of the scheme and information of the scheme: Farm products are increased in large scale due to favourable wheather and satisfactory monsoon in the state. Consequently arrivals of farm products increases in the market and prices of the farm products become less. Therefore farmers did not get right price to their farm products. For giving proper price to the products of the farmers, pulses and oilseeds are purchased from the Marketing Federation, Mumbai and Vidarbh Marketing Federation, Nagpur through the NAFED atthe base price declared by the Central Government.

Even then if arrival of the farm products are more in the market, the State Government purchased farm products in fixed proporation by implementing market interference scheme. In the year 2016-17, the State Government by implementing the market interference scheme first time for tur pulse has purchased 25.25 lack quintal turdal. For the expenses incurred on it,rupees 1528 cr.were make available from the contingency fund. A budgetary provision of Rs.1000 has been made for the said scheme for the financial year 2019-20.

Taluka kharedi vikri Sangh-(Co-operative sale and purchase union)

In Maharashtra two tier system of Co-operative sale and purchase union existing at the end of March 2017. 11 Co-operative sale and purchase union are working on district level and 337 are working on Taluka level.

Maharashtra state Co-operative Marketing Federation established at Mumbai to help control and guide to the Co-operative sale and purchase union.

Sale and purchase of Co-operative sale and purchase union at the end of 31.3.2021

Sr. No.	Division	In Profit	In Loss	Total
1.	Pune	12	14	26
2.	Kolhapur	29	15	44
3.	Kokan	25	11	36
4.	Nashik	39	19	58
5.	Aurangabad	11	21	32
6.	Latur	16	28	44
7.	Amravati	36	20	56
8.	Nagpur	15	36	51
	Total	183	164	347

The Main function of District Cooperative sale and purchase union and Taluka Cooperative sale and purchase union are under -

1. Sale of seed and fertilizers and insecticides and pesticides.

2. Sale of Rockel and food grains and sugar on behalf Government.

3.Petrol Pump.

4.Working as Adatadar etc.

The member of sale Cooperative Mahasangh are Cooperative sale and purchase union and Primary Agricultural Cooperative Societies. The State of Maharashtra by its resolution dt.20.12.2016 decided to develop economic situation of the Marketing Cooperative societies such as are Cooperative sale and purchase union, primary agricultural cooperative societies etc.

1. To give membership to 100% farmers of Vividh karykari co-operative societies.

2. To give membership to all Vividh karykari co-operative societies of Taluka Cooperative sale and purchase union.

3. To give membership of Cooperative sale and purchase union and agricultural processing cooperative societies of State cooperative marketing federation.

4. Operate programmes of State Cooperative Marketing Federation through Cooperative sale and purchase union.

5. Operate programmes of Cooperative sale and purchase union through Vividh Karykari Cooperative societies.

6. To recover defaulted amount from other societies.

7. To use fulfill capacity of godowns by other ways.

8. To increase working capital of the societies.

9. To purchase food grains and pulses from farmers in minimum support scheme through Cooperative sale and purchase union and Vividh Karykari Cooperative Societies.

10.Sale of production of Bhagirath fertilizers of Panan Mahasangh through these societies.

11. To increase sale of chemical and biological fertilizers, insecticides, seeds, agricultural implements through these societies.

12.To increase active participation in supply of healthy foods to primary school and Ashram schools in the State.

13.To sale agricultural food grains and pulses after cleaning and grading, Packing, labeling and branding through these societies.

14.To sale products of self help group through these societies.

The general functions of cooperative sale and purchase union are to work as commission agents (Adat) to sale seeds, agricultural implements, pipes, oil engines etc. useful things in rural area to work as sub-agent in purchasing of food grains and pulses in minimum support scheme etc.

The Majority of Cooperative sale and prchase unions are in loss there is necessity to improve their financial status and make them strong financially. Contribution of Rs.5 lakh has been given to the agricultural marketing societies whose turn over in Rs.20 lakhs / year.

Directions to make action plan to make these societies strong financially are given to the Divisional Joint Registrar, Cooperative Societies and district deputy registrar, Cooperative Societies. This work is now under progress.

Maharashtra State Co-operative Cotton Producer Marketing Mahasangh Ltd., Mumbai,

Maharashtra State Co-operative Cotton Producer Marketing Mahasangh Institute of Mumbai established in 1984 "Marginal money for cotton procurement scheme - 64250064"

Maharashtra State Co-operative Cotton Producer and Marketing Mahasangh his appointed as Deputy agent of main agent of Indian cotton Corporation of Central Government of purchasing cotton in the state every year. For making timely payment to the farmers against purchase of cotton based on minimum support price in the state as well as budgetary provision under accounts head as Margin Money for execution of cotton procurement scheme - 64250064 to Maharashtra State Coperative Cotton Producer and Marketing Mahasangh for taking loan from various financial institutions through Maharashtra State in the form of (Margin Money)

upto 31.03.2021

Sr. No.	Particulars	Details upto 31.3.2021	
1.	Total membership	a) Govt.	01
		b) Others	332
		c) Nominal	--
2.	Share Capital	a) Member	2122385
		b) Govt.	25858800
		c) NCDC	--

Cotton Season 2020-21 information :

Sr. No.	Particulars	Details (in lacs)
1.	Cotton Collection Centre	64
2.	Total purchase of Cotton (in lakh Qtls.)	37.23
3.	Cotton procurement cost (in Cr.)	2117.45
4.	Cotton Belis (in Lakh)	7.44
5.	Government loan	--
6.	Government undertaking	Rs. 2100 Cr.
7.	Co-op. Bank deposits	--

Proposed Demand of Rs. 20000.00 lakh is made under the scheme for the year 2022-23.

State Consumer Co-operative Society

SUBSIDY SHARE CAPITAL AND LOAN TO THE RURAL / URBAN COOPERATIVE CONSUMERS SOCIETIES

SUBSIDY, SHARE CAPITAL AND LOAN TO THE RURAL COOPERATIVE CONSUMER SOCIETIES

(34560112, 54750132 & 74750125)

SUBSIDY,SHARE CAPITAL AND LOAN TO THE URBAN CO-OPERATIVE CONSUMERS SOCIETIES

(34560121, 54750141 & 74750134)

Consumer Coperative Societies in urban area were getting financial assistant in the form of Share Capital, Loan and grant for opening Departmental Stores, opening branches of Consumers Societies from the Central Government under the Central Government Sponsor schemes and similarly for the distribution of essential commodities in rural areas under the National Cooperative Development Corporation Scheme. Central Government has closed the said scheme from dt.01.04.1992 and transfer it to the State Government. The Government had took decision in the year 1994-95 to implement the said scheme on the State level by considering the important matters like getting essential commodities to the consumers in fair price and similarly getting right price to the producer for their consumer products and to get available the employment to the unemployed due to Consumer Societies. Accordingly the orders regarding financial assistant to the Central / Primary Consumer Co-operative Societies in urban area were issued under the Govt.Resolution dt.30.5.1994. On the same line the orders regarding financial assistant to the Consumer Cooperative Societies in Rural areas were issued on dt.14.03.1995. The said scheme is now totally implemented from the fund of the State Government.

The said scheme was impemented on the Government level from the year 1994-95 to the year 2006-07. however the said scheme is now implemented on the level of Marketing Directorate under the Govt.Resolution dt.23.12.2007.The formula of financial assistance of the said scheme is as follows -

(Rs.in lakhs)

Sr. No.	Name	Population	Share Capital	Furniture Fixtures		Managerial Subsidy	Land Required	Expected annual Turnover
				Loan	Subsidy			
(A)	Departmental stores	1) 8 lakhs & more	12 lakhs	3.0	1.00	Divided into 3 years	10000 sq. ft.	175.00 lakhs
		2) 3 to 8 lakhs & more	6.00 lakhs	1.5 ..	.. 5	Divided into 3 years	40000 sq. ft.	8.00 lakhs
		3) 1 to 3 lakhs & more	3.00 lakhs	0.9	0.3	Divided into 3 years	20000 sq. ft.	4000 lakhs
(B)	1) Retail Outlets Large sized selling centres	--	0.90	0.25	0.10	Divided into 3 years	10000 sq. ft.	12.00 lakhs
	2) Small sized seeling centres	--	0.45	-- 5	-- 5	Divided into 3 years	400 sq. ft.	5.00 lakhs

This scheme was implementated as per Government Resolution dated 14th March, 1995

Sr. No	Name	Population	Share Capital Loan	Furniture Fixtures Subsidy	Managerial Subsidy	Land Required	Expected annual Turnover
							--
(A) Opening the Departmental Stores -- in rural area		0.90	0.25	1.00	Divided into 3 years	800 to 1000 sq. ft.	10 to 12 lakhs

Budget for this scheme is as 2022-23 as per under Rs. lakhs

Sr. No.	Scheme	Head Estimated	Budget
1	Subsidy to Rural Consumer Co-operative Societies	34560112	0.01
2	Subsidy to Urban Consumer Co-operative Societies	34560121	0.01
3	Share Capital Contribution to Rural Consumer Co-operative Societies	54750132	0.01
4	Share Capital Contribution to Urban Consumer Co-operative Societies	54750141	0.01
5	Loan to Rural to Rural Consumer Co-operative Societies	74750125	0.01
6	Loan to Urban to Urban Consumer Co-operative Societies	74750134	0.01

Proposed Demand of Rs. 0.01, Rs. 0.01 & Rs. 0.01 lakh is made under the scheme for the year 2022-23.

Fruit & Vegetable Co-operative Societies

Out of the total land, about 90011 hectors of land in Maharashtra State are under horticultural crops such as Mango, Grapes, Bananas, pomegranates, chikoos etc.

These Socities are registered with the objective of producing fruits and vegetables on a large scale following which the agricultural produce undergoes many stages such as storing. Grading, Pre-cooling, transportation through vehicles, so that it is fit for export to foreign countries, also so that the farmer gets a fair price for his produce and the customer also gets the fruits and vegetables at a reasonable price.

Aims objectives of fruit and vegatable societies :-

1) Grading, Stocking, Packing and sale of fruit and vegetable and other perishable produce.

2) Supplying fertilizers.

3) Sale of seeds, pesticides, and other farming related items.

4) Proper marketing of agricultural produce so as to give a fair price to the farmers, besides other agricultural related activities.

The Fruit and vegetable societies cannot carry out any business relating to fertilizers for a period of three years from date of Registration. However they can indulge in sale of organic fertilizers.

These societies can also provide services like tissue culture, pre-cooling and similar services, With the intention of export of certain agricultural produce such as Mangoes, Grapes, Bananas, Oranges etc., under section 20 (1) of Maharashtra Co-operative Societies Act 1960. some partnership firms such as Maha Mango, Maha Grapes, Maha Banana, Maha Orange were registered. All these societies are working towards getting more and more foreign exchange through export of their produces.

Financial Assistance to Fruit and Vegetable Societies :-

Financial Assistance is provided to select marketing societies in the from of share capital for expansion of business and strengthening their capital. While granting sanction to such societies, the business plan capital with society etc. are taken into consideration.

1) Share capital subsidy to select and weak marketing societies under National Co-operative Development Corporation sponsored schemes.

This scheme was started from 19th May, 1964. Under this scheme select marketing societies whose working capital is up to Rs. 20.00 lakhs, are provided with a subsidy of share capital of Rs. 5.00 lakhs.

If the working capital of a marketing society is more than Rs. 20.00 lakhs then the society gets a subsidy in share capital in multiples of excess amount.

Besides the above, financially weak societies but those who have scope for business expantion are provided with a subsidy of Rs. 2.00 lakh to Rs. 5.00 lakh in share capital.

2) **Financial Assistance to fruit and vegetable societies for setting up pre-cooling and cold storage units under National Co-operative Development Corporation sponsored schemes.**

This scheme was started on 5th September 1991. It was started with the intention to set up pre-cooling and cold storage units under National Cooperative Development Corporation sponcered schemes.

This scheme was started on 5th September 1991. It was started with the intention to set up pre-cooling and cold storage facilities so that the fruits and vegetables remain in good condition untill they reach the markets.

Under this scheme, National Co-operative Development Corporation provides 90 % of the project cost to the State Government as loan. This loan is disbursed to the societies in the following funding pattern

A) Loan - 40%

B) Share Capital - 50%

C) Society own Share -10%

3) Financial Assistance to fruit and vegetable societies under National Co-operative Development Corporation and NHB sponsored schemes :-

This scheme was started on 16th March, 1991. The aim was to enable the farmers to get a fair price for his produce and also that the customer should get fruits and vegetables at a reasonable price.

Under this scheme, for one unit fruit and vegetable societies get a financial assistance of Rs. 8.00 lakhs of

this 50 % amount ie Rs. 4.00 lakhs is given as loan by National Co-operative Development Corporation and 50% amount ie Rs. 4.00 lakhs is given as subsidy by National Horticulture Board.

A society can get a maximum of Rs.15.00 lakhs loan and a subsidy of Rs. 15.00 lakh for four units.

Rs. in Lakh

No.	Items	Amount
1.	Grading, Packing shed	1 lakhs
2.	Retail shops (10)	2 lakhs
3.	5 M.ton capacity vehicle (1)	2 lakhs
4.	10 m. ton walking cooler	2 lakhs
5.	Plastic cates	1 lakhs
	Total	8 lakhs

For benefitting from all the above schemes application for financial assistance has to be made in the specified format to District Deputy Registrar, Co-operative society and directed to the State Government through Divisional Joint Registrar and Director of Marketing. After the State Government makes its approval, the application is sent to National Co-operative Development Corporation for its final approval and then only the society is provided the financial assistance.

Agricultural Processing Cooperative Societies
Name of the scheme : Loan and Share Capital to the Agricultural Processing Coperative Societies. (44250759, 44250294, 64250313)

In respect of to Sanction financial assistance on the Government Gurantee 1:9 under the scheme of National Cooperative Development Corporation or from other financial instute to the proposal of increasing project cost and share capital of the Agricultural Processing Cooperative Societies and Bio Sugar from Corn and Jowar Cooperative industries and also of the established Agricultural Processing Cooperative Socities.

2) Nature of Financial Assistance : Financial Assistance for raising processing units of Agricultural Products in view of to get proper market in the country and outside the country the products of all Agricultural Processing Cooperative Societies.

3) Beneficiaries : Fruit Processing, Vegetable processing, Corn Processing, Cashewnut Processing, Ricemill, and other all types of agricultural processing Co-operative societies.

4) To whom application to be made : Taluka Deputy or Assistant Registrar Co-operative Societies.

5) Sanctioning Authority : State Government.

6) Objects : Agricultural Processing Societies in Co-operative field are at present in the primary stage. There is wide scope in the raising the processing projects of Agricultural products in view of to get proper market in the country & outside the country to get appropriate consideration to fruit, vegetables,flowers and all agricultural products and also forest fruits. Since the technology of handling the farm products after its picking undeveloped most of the farm product get perished even after getting good production. To avoid this, it is the need of the time to raise the farm processing industry. The Government of Maharashtra has done elaborate study on this through the Kolhe Committee and suggested to give impetus to this in view of to run farm processing industry through the Cooperation.

It is the policy of the Government to give encouragement for establishing co-operative societies doing processing of the different types of farm products and fruits and in view of that the Government providing share capital and loan to such societies. Likewise this societies also get financial assistant from the financial institution like National Cooperative Develepent Coroperation for erecting the project.Scrutiny of the project report of the concerned societies in view of the financially and technically for affording such type of financial assistance is made by the Agricultural Marketing Board,Maharashtra State Pune.

Following type of fruit processing societies are in working condition in Maharashtra State.

1. Orange Processing 2. Mango Processing
3. Cashewnut Processing 4. Lemon Processing
5. Onion Processing 6. Chillie Processing
7. Tobacco Processing 8. Grapes Processing
9. Tomato Processing. 10. Banana procersing

Beside this other types of Processing Societies are as follows.

1. Starch Produces Society 2. Partical Board

3. Cereal Processing 4. Alcohol processing 5.Anmial food Processing 6. Seed Procssing 7. Wheat Jawar Rice, Processing

Altogether it seem that the Agricultural Processing Societies are not financially competent

Agricultural Processing Societies shall be successful if there is availability of sufficient stock, proper technical capacity, accurate financial discipline and utilization of modern marketing sale technology and original policy to give fair price to the farm products of the farmers will be successful.

Project Cost	**Registrar**	**(Rs.** Lacs)
10	District Deputy Registrar	Co-operative Societies
20	Division Joint Registrar	Co-operative Societies
20 to 100	Director of Marketing	
More than 100	Commissioner for Cooperation	

The surety that whether the projects of the societies are economically and technically competent is made by the Maharashtra State Agricultural Marketing Board, Pune.

Proposed demand of respectively of Rs. ...., lakh is made under the scheme for 2022.23.

Schemes of giving assistanace implemented by the Government for the Processing Societies are as follows.

A) To get proper price to the farm product produced by the farmers in the State and similarly by not keeping differnet pattern in the state, the Government share capital and financial distribution to all Agricultural Processing Cooperative Societies in the State.

1. Loan from State Cooperative Financial Institution	60% of Project cost
2. Share Capital of the State Govt.	36% of Project cost
3. Own share Capital of the Soc.	4% of Project cost
	Total 100%

The Govt gurantee shall be given for the loan in the ratio of 1:9 and Government Capital to the Agricultural Processing Cooperative Societies according to above pattern. Similarly this decision shall also be applicable to the project preparing meal, flour,pulses etc.

Sr. No.	Account Head	Budget Estimate 2020-21	Actual Exp 2020-21	Budget Estimate 2021-22
1.	44250759	200.00	8.10	200.00
2.	44250294	600.00	173.93	600.00
3.	64240313	1500.00	218.36	1500.00

Economic Assistance proposals of Agriculture Processing Co-operative Societies have been recommended and submitted to State Cooperative Development Cooperation by Planning and Finance Department.

Under the chairmanship of Cooperative Commissioner and Registrar the committee has been constituted for given sanction to purchase of machinery required for projects of which requirement is less than Rs.500 Lacs to the projects organized by agriculture processing Cooperative societies under the scheme of Government Economic investment.

Government as constituted committee under the charimanship of Cooperative Commissioner and Registrar for controlling the construction and the projects of agriculture processing co-operative societies which are organized under the scheme of Government economic investment.

Proposed demand of Rs. 200.00 lakh, Rs. 1200.00 lakh and Rs. 2500 lakh respectively is made under the scheme for 2022-23.

(B) Biosugar Co-operative Industries :

Financial assistance will be given to project of biosugar producing(from Starch, Sorghum, Bajara & allied produce) Co-operative societies under NCDC Scheme or loan from other financial institutions with government guarantee as per following pattern & Govt. Share capital in the ratio 1:9 but the limit for project cost is upto Rs. 25.00 crore. The project will include power generation co-project on experimental basis, 6 projects will be approved in the state.

E-GOVERNANCE PROGRAMME (34513072) (MARKETING)

E Governance Scheme is to Provide new Computer and tools. It expences also for the mainten Compueter. The Budget Estimate has been to thi s Scheme for the year 2022-23 Rs.1000/- under Demand V-2 (02) (05) Programme (34513072) (Marketing)

किमान आधारभूत किंमत योजनेंतर्गत हमी भावाने कडधान्य व तेलबिया खरेदी

केंद्र शासनाकडून दरवर्षी खरीप व रब्बी हंगामासाठी किमान आधारभूत किंमती जाहीर केल्या जातात. हंगाम २०२१-२२ व रब्बी २०२२-२३ साठीच्या किमान आधारभूत किंमती पुढीलप्रमाणे आहेत :--

खरीप हंगाम २०२१-२२ (रुपये प्रति क्विंटल)

अ.क्र.	पीक	किमान आधारभूत किंमत
१	धान (साधारण)	१९४०
	(अे ग्रेड)	१९६०
२	ज्वारी (हायब्रीड)	२७३८
	(मालदांडी)	२७५८
३	बाजरी	२२५०
४	रागी	३३७७
५	मका	१८७०
६	तूर	६३००
७	मूग	७२७५
८	उडीद	६३००
९	भुईमूग	५५५०
१०	सूर्यफूल	६०१५
११	सोयाबीन	३९५०
१२	तीळ	७३०७
१३	निगारासीड	६९३०
१४	कापूस (मध्यम धागा)	५७२६
	कापूस (लांब धागा)	६०२५

रब्बी हंगाम २०२२-२३ (रुपये प्रति क्विंटल)

अ.क्र.	पीक	किमान आधारभूत किंमत
१	गहू	२०१५
२	बार्ली	१६३५
३	हरभरा	५२३०
४	मसूर	५५००
५	करडई	५४४१
६	मोहरी (Rapeseed)	५०५०

१) स्टेट नोडल एजन्सीची नियुक्ती

राज्यात हंगाम २०१३-१४ पासून किमान आधारभूत किंमत योजनेंतर्गत मार्च २०१४ च्या मार्गदर्शक सूचनांनुसार हमीभावाने कडधान्य व तेलबिया प्रामुख्याने मूग, उडीद, सोयाबीन, तूर व हरभरा (चना) ची खरेदी करण्यांत येते. ऑक्टोबर २०१८ मध्ये केंद्र शासनाने योजनेच्या सुधारित मार्गदर्शक सूचना निर्गमित केलेल्या आहेत. राज्यातील हमी भावाने कडधान्य व तेलबिया खरेदीसाठी खालीलप्रमाणे राज्यस्तरीय नोडल संस्था कार्यरत आहेत:-

I. महाराष्ट्र राज्य सहकारी पणन महासंघ, मुंबई.

II. दि विदर्भ सहकारी पणन महासंघ, नागपूर.

III. महाएफपीसी, पुणे शेतकरी उत्पादक कंपन्यांचे बळकटीकरण व्हावे.

IV. पृथाशक्ती फार्मर प्रोड्युसर कंपनी लि. अहमदनगर.

V. वॅपको लि. नागपूर.

२) हमी भावाने खरेदीसाठी अनुषंगिक खर्चाची निश्चिती

दिनांक २४ ऑगस्ट, २०२० च्या शासन आदेशान्वये खरीप हंगाम २०२० व रब्बी २०२१ करिता किमान आधारभूत दराने नाफेड व भारतीय अन्न महामंडळ यांच्यावतीने हमीभावाने खरेदी करण्यासाठी रुपये ४०/- प्रति क्विंटल प्रमाणे अनुषंगिक खर्चाचे दर निश्चित करण्यात आले होते. तसेच दिनांक २३ सप्टेंबर, २०२१ च्या शासन आदेशान्वये खरीप हंगाम २०२१ व रब्बी हंगाम २०२२ साठी रुपये ४४/- प्रति क्विंटल दर लागू राहतील, असा निर्णय घेण्यात आला आहे.

अनुषंगिक खर्चाचे दर पुढील बाबींसाठी निश्चित करण्यातडआले आहेत:-

(Rs. Per Quintal)

No.	Particulars	2020-21	2021-22
1	Marking on bag & cost of Sutli	4	4.50
2	Labour charges for shifting from weightment scale & stitching	7	7.50
3	Loading to truck from APMC (including warai)	13	13
4	unloading & Stacking at MSWC/CWC	14	14.50
5	Internal transportion	2	2.50
6	Thappi	2	2
	Total	40	44

३) हमी भावाने खरेदीसाठी वाहतूक दराची निश्चिती

हंगाम २०१६-१७ पासून सार्वजनिक वितरण व्यवस्थेंतर्गत प्रति किलोमीटर प्रमाणे उपलब्ध दर किंवा नजिकच्या वर्षातील किलोमीटरनिहाय दर व ज्याठिकाणी दोन्ही दर उपलब्ध नसतील त्या ठिकाणी नजिकच्या जिल्ह्यातील दर तसेच नाफेडने मंजूर केलेले वाहतूक दर आणि भारतीय रिजर्व बँकेकडून प्राप्त ग्राहक किंमत निर्देशांकमधील वाहतूक व दळणवळण या शिर्षाखालील सन २०१६ ते २०१९ मधील प्रत्येक वर्षाचा सरासरी निर्देशांक घेऊन त्यानुसार जिल्हानिहाय हंगाम २०१९-२० साठीचे एकूण २२ जिल्ह्यांतील किमान आधारभूत किंमत योजनेंतर्गत हमीभावाने खरेदी केल्या जाणाऱ्या कडधान्ये व तेलबियांची वाहतूक खरेदी केंद्रावरून वखार महामंडळाच्या गोदामापर्यंत करण्यासाठी येणाऱ्या प्रति किलोमीटर वाहतुकीचे दर प्रथमच शासन निर्णय, दिनांक १९ मार्च, २०२१ अन्वये निश्चित करण्यात आले आहेत.

तसेच शासन निर्णय, दिनांक २७ सप्टेंबर, २०२१ अन्वये हंगाम २०२०-२१ व हंगाम २०२१-२२ साठी वाहतुकीचे दर निश्चित करण्यात आले आहेत.

४) हंगाम २०२०-२१ मध्ये झालेली खरेदी पुढीलप्रमाणे आहे:--

अ.क्र.	बाब	मूग	उडीद	सोयाबीन	तूर	हरभरा
१	आधारभूत किंमत	रुपये ७१९६	रुपये ६०००	रुपये ३८८०	रुपये ६०००	रुपये ५१००
२	खरेदीचे उद्दीष्ट	३.४९५० लाख क्विंटल	३.२१७५ लाख क्विंटल	१२८.९७२५ लाख क्विंटल	२.८९ लाख क्विंटल	६.१७ लाख क्विंटल
३	खरेदी कालावधी	दिनांक १-१०-२०२० ते १६-१२-२०२०	दिनांक १-१०-२०२० ते २६-१२-२०२०	दिनांक १५-१०-२०२० ते १२-१-२०२१	दिनांक २०-१-२०२१ ते १९-४-२०२१	दिनांक २५-२-२०२१ ते १५-७-२०२०
४	नोंदणी केलेले शेतकरी	७५७३	१६२३	२९६९२	१७१२८५	२३८९२४
५	एकूण खरेदी	५५९७.३६ क्विंटल	१३७१.६० क्विंटल	३६.८७ क्विंटल	१२४५४.५८ क्विंटल	९१५७५८.०६ क्विंटल
६	लाभार्थी शेतकरी	९७२	१७३	३	११५४	५५९९५
७	एकूण किंमत	४.०२ कोटी	८२.२९ लाख	१.४३ लाख	७.४६ कोटी	४६७.०५ कोटी
८	शेतकऱ्यांना वितरित निधी	४.०२ कोटी	८२.२९ लाख	१.४३ लाख	७.४६ कोटी	४६७.०५ कोटी

आशियाई विकास बँक अर्थसहाय्यित महाराष्ट्र ॲग्रीबिझनेस नेटवर्क प्रकल्प

(४४३५००४८) राज्य हिस्सा

(४४३५००५७) बाह्य हिस्सा

आशियाई विकास बँक अर्थसहाय्यित महाराष्ट्र ॲग्रीबिझनेस नेटवर्क प्रकल्प ६ वर्षाचा असून सदर प्रकल्प US $ १४२.९ दशलक्ष (सुमारे रु. १००० कोटी) इतक्या रकमेचा आहे. यात शेतकरी उत्पादक कंपन्या/ गट/समूह, फेडरेशन्स वगैरे अशा माध्यमातून संघटीत झालेल्या शेतकऱ्यांच्या प्रकल्पाच्या मूल्य संलग्न साखळ्यांच्या विकासासाठी अर्थ सहाय्य करण्यात येणार आहे.

सदर योजनेसाठी सन २०२२-२३ करिता रु. २३५०७.०० लाख व १००७४.०० ची मागणी प्रस्तावित करण्यात येत आहे.

Asian Development Bank Aided Maharashtra Agribusiness Network Project

(44350048) State Government Share

(44350057) Other Share

The Asian Development Bank Aided Maharashtra Agribusiness Network poroject will be implemented and is worth a total of US $ 142.9 million (approximately Rs. 1000 crore) for a period financial assitance for the development of value-linked chains of farmers projects organized through farmer production companies / groups / groups, federations etc.

Proposed demand of Rs. 23507.00 lakh and Rs. 10074.00 lakh is made under the scheme for 2022.23.

पणन संचालनालय, महाराष्ट्र राज्य, पुणे-१

DIRECTORATE OF MARKETING MAHARASHTRA STATE, PUNE-1

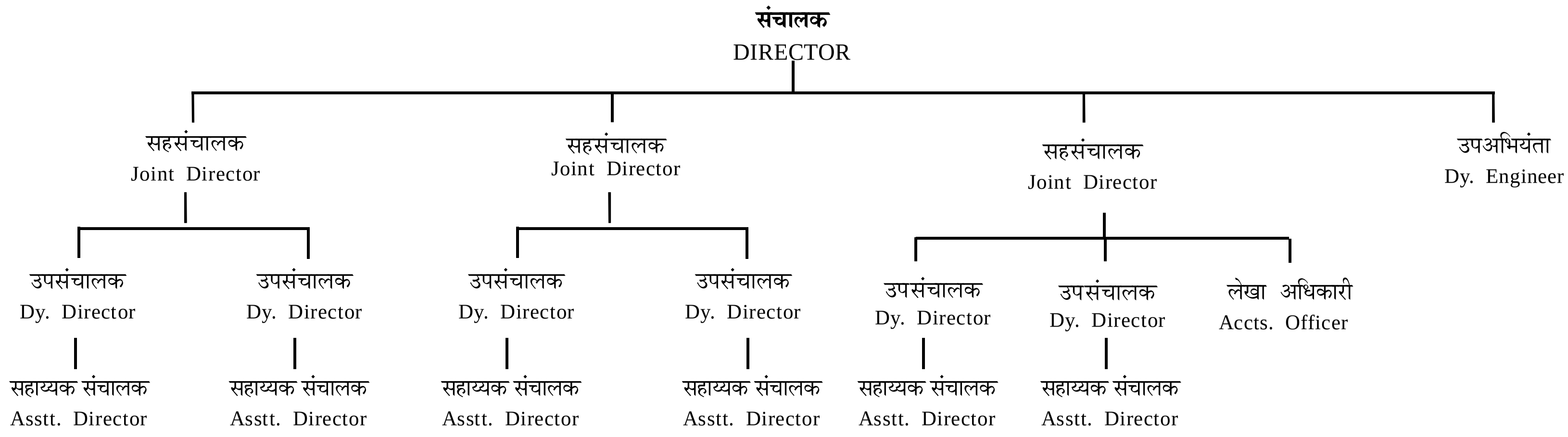

वस्त्रोद्योग आयुक्तालय

Textile Commissionerate

विभाग ५--वस्त्रोद्योग आयुक्तालय,

महाराष्ट्र शासन, नागपूर यांच्या नियंत्रणाखालील विषय

प्रास्ताविक :-

राज्यातील हातमाग उद्योगाच्या विकासाच्या दृष्टीने व आर्थिकदृष्ट्या मागासलेल्या विणकरांना दारिद्र्य रेषेचेवर आणण्याच्या दृष्टीने तिडके समितीची स्थापना केली होती, समितीच्या शिफारशीनुसार दि. २ ऑक्टोबर, १९७१ ला स्वतंत्र हातमाग यंत्रमाग व वस्त्रोद्योग आयुक्तालयाची स्थापना करण्यात आली.

तसेच महाराष्ट्र राज्य हातमाग महामंडळ व महाराष्ट्र राज्य यंत्रमाग महामंडळाची निर्मिती १९७१-७२ मध्ये झाली. हातमाग कापडाच्या विक्रीची व्यवस्था राज्यात व राज्याबाहेर तसेच परदेशात करण्यासाठी महाराष्ट्र राज्य हातमाग सहकारी महासंघाची स्थापना सन १९७७ मध्ये करण्यात आली. संदर्भ दि. ३१ मार्च २०२१ अखेर राज्यात हातमागाच्या ६४४ व यंत्रमागाच्या १६८२ संस्थांची नोंदणी झालेली आहे. सन २०२१-२२ करिता हातमागाच्या विकासासाठी योजनातंर्गत योजनेसाठी एकूण रु. १३६६.६० लक्ष नियतव्यय मंजुर असुन यंत्रमाग, सुतगिरण्या क्षेत्रसाठी अनुक्रमे रु.६११३.३५ लक्ष व रु.९०९५.७५ लक्ष नियतव्यय मंजुर आहे.

मागील तीन वर्षाचा खर्च खालील प्रमाणे आहे.

अ.क्र.	वर्ष	हातमाग	यंत्रमाग	सूतगिरण्या
१	२०१८-१९	१२३.६०	१६२२.०४	२२८५.३९
२	२०१९-२०	९०.००	८९३.६३	४२५०.३३
३	२०२०-२१	९४७.८४	१६८१.००	२४८७.०७

आयुक्त व प्रशासन :

वस्त्रोद्योग आयुक्तालयाचे प्रमुख म्हणून आयुक्त (भा.प्र.से.) कामकाज पाहतात व आयुक्तांच्या अंतर्गत सहआयुक्त (प्रशासन), सहआयुक्त (तांत्रिक), उपसंचालक (नियोजन व सांख्यिकी),सहाय्यक संचालक (लेखा),वस्त्रनिर्माण तज्ञ, कार्यकारी अभियंता उपआयुक्त (सूतगिरणी), सहाय्यक आयुक्त, संशोधन सहाय्यक आणि इतर कर्मचारी वर्ग देण्यात आला आहे. विभागीय पातळीवर आयुक्तांचे मदतनीस प्रादेशिक उपआयुक्तांच्या नेमणुका करण्यात आलेल्या आहेत. त्यांची कार्यालये नागपूर, मुंबई, औरंगाबाद, सोलापूर येथे आहेत.

मंजूर पदांची संख्या खालीलप्रमाणे आहे :

अ.क्र. तपशील	पदसंख्या
१. राजपत्रित अधिकारी (गट-अ व ब)	२३
२. अराजपत्रित (गट क)	१५२
३. अराजपत्रित (गट ड)	१५
एकूण	१९०

आयुक्तालयामार्फत राबविण्यात येणाऱ्या विविध योजना :

या आयुक्तालयामार्फत हातमाग यंत्रमाग व सहकारी सुतगिरणी अंतर्गत खालील योजना राबविल्या जातात.

अ. हातमाग : हातमाग उद्योगाच्या विकासाकरीता सुट व इतर अर्थसहाय्य (२८५१ ०११९)

१. जाहिराती व प्रसिध्दी योजना :

हातमाग उद्योगाला व उत्पादनाला विस्तृत प्रमाणात प्रसिध्दी मिळून विक्रीमध्ये वाढ व्हावी जेणेकरुन हातमाग विणकारांना सातत्याने रोजगार उपलब्ध व्हावा, या उद्देशाने हातमाग कापड प्रदर्शनाच्या आयोजनाकरीता तसेच इतर राज्यात आयोजित होणाऱ्या प्रदर्शनात भाग घेण्याकरीता जाहिराती व प्रसिध्दी योजनेतंर्गत राज्य शासनाकडून अर्थसहाय्य देण्यात येते.

सदर योजनेसाठी सन २०२२-२३ करिता रु. २५०.०० लाखची मागणी प्रस्तावित करण्यात येत आहे.

२. हातमाग विणकरासाठी बक्षिसे :-

राज्यातील हातमाग विणकरांना प्रोत्साहन देण्याकरीता तसेच विणकरांनी उत्पादित केलेले उत्कृष्ट वाणाला वाव मिळावा या उद्देशाने सर्व गटातील हातमाग विणकाराकरीता विभागीय हातमाग कापड स्पर्धा आयोजित करुन बक्षिसे देण्यात येतात. विभागीय स्पर्धेतील बक्षिस पात्र नमुन्यासाठी राज्यस्तरीय हातमाग कापड स्पर्धा आयोजित करुन विणकरांना बक्षिसे देण्यात येते.

सदर योजनेसाठी सन २०२२-२३ करिता रु. ४.५० लाखची मागणी प्रस्तावित करण्यात येत आहे.

३. महाराष्ट्र राज्य हातमाग महामंडळास भागभांडवल अंशदान :

महाराष्ट्र राज्य हातमाग महामंडळाची पतमर्यादा वाढवून खेळते भांडवल उभारणे व उत्पादन कार्यक्रम राबविणे शक्य व्हावे म्हणून हातमाग महामंडळाचे प्रस्ताव विचारात घेऊन भागभांडवल अंशदान मंजुर करण्यात येते. मंजुरीचे अधिकार शासनास आहेत.

सदर योजनेसाठी सन २०२२-२३ करिता रु. ३३१.०० लाख ची मागणी प्रस्तावित करण्यात येत आहे.

ब. यंत्रमाग :-

१. महाराष्ट्र राज्य यंत्रमाग महामंडळास भागभांडवल अंशदान : (४८५१००९७)

महामंडळाची पतमर्यादा वाढवून खेळते भागभांडवल उभारणे व उत्पादन कार्यक्रम राबविणे शक्य व्हावे म्हणून यंत्रमाग महामंडळाचे कार्यक्रम व प्रस्ताव विचारात घेऊन त्या आधारे आर्थिक मदतीचे प्रमाण ठरविण्यात येते. मंजुरीचे अधिकार शासनास आहेत. यंत्रमाग महामंडळाच्या स्थापनेपासून मंजूर रुपये २०.०० कोटी इतक्या मंजूर भाग भांडवलापैकी रु. १६.६७ कोटी इतके भाग भांडवल आतापर्यंत उपलब्ध करुन दिलेले आहे.

सदर योजनेसाठी सन २०२२-२३ करिता रु. १००.०० लाख ची मागणी प्रस्तावित करण्यात येत आहे.

२. यंत्रमाग संस्थांचे विकासासाठी राष्ट्रीय सहकारी विकास निगमची योजना :- (शासकीय भागभांडवल ४८५१ ०५४२, रासविनि कर्ज ६८५१०३५९)

प्राथमिक यंत्रमाग सहकारी संस्थाच्या विकासाकरिता राष्ट्रीय सहकारी विकास निगम पुरस्कृत योजना राबविण्यात येत आहे.

या योजनेचा तपशिल :-- मागावर घेण्याआधीचे अथवा नंतरचे प्रक्रिया/ तयार कपडे/विणाई केंद्राची स्थापना निगमाकडून राज्य शासनाकडून कर्ज ९० टक्के, राज्य शासनाकडून सहकारी संस्थेस कर्ज ५० टक्के, कर्ज ४० टक्के भाग भांडवल, १० टक्के सभासद वर्गणी या योजनेअंतर्गत मागील तीन वर्षात खालीलप्रमाणे खर्च झालेला आहे.

(रु. लाखात)

वर्ष	तरतूद		खर्च	
	भा.भा.	कर्ज	भा.भा.	कर्ज
२०१८-१९	१२००.००	१२००.००	५२६.३९	६५०.२४
२०१९-२०	१०००.००	१२००.००	२८३.००	५३०.६२
२०२०-२१	१२५०.००	६२५.००	६७६.००	६२५.००

सदर योजनेसाठी अनुक्रमे सन २०२२-२३ करिता अनुक्रमे रु. २७१२.०८, ५७७३.८२ लाख ची मागणी प्रस्तावित करण्यात येत आहे.

३. साध्या यंत्रमागाला आधुनिकीकरण करण्यासाठी योजना राबविण्यांबाबत. (२८५१ ६४५८)

केंद्र पुरस्कृत Pilot Scheme of In-Situ upgradation of Plan Powerloom For S. S. I. Sector ज्या योजनेस केंद्र शासनाने केलेले बदल विचारात घेऊन राज्य शासनामार्फत सदर योजना सुधारित स्वरुपात दि. ६-६-२०१८ च्या शासन निर्णयान्वये सुरु करण्यात आलेली आहे. सदर

योजने अंतर्गत प्रत्येक यंत्रमागधारकास कमाल ८ यंत्रमागाकरिता खालील प्रमाणे अर्थसहाय्य अनुज्ञेय राहील.

अ.क्र.	आधुनिकीकरणाचे प्रकार	प्रती यंत्रमाग अनुदानाचा दर		
		सर्वसाधारण प्रवर्ग (३५ टक्के)	अनुसुचित जाती (२०टक्के)	अनुसुचित जमाती (८ टक्के)
१.	साध्या यंत्रमागाचे सेमी ऑटोमेटीक शटललूम करणे	रु. १४०००/-	रु.८०००/-	रु. ३२००/-
२.	सेमी ऑटोमेटीक शटललूमचे शटललेस रॅमीअर लुमकरणे	रु.१७५००/-	रु.१००००/-	रु. ४०००/-
३.	साध्या यंत्रमागाचे शटललेस रॅपीअर लुम करणे	रु. ३१५००/-	रु. १८०००/-	रु. ७२००/-

सदर योजनेसाठी सन २०२२-२३ करिता रु. ०.०१ लाख ची मागणी प्रस्तावित करण्यात येत आहे.

४) साध्या यंत्रमाग धारकांनी घेतलेल्या कर्जाचे ५ टक्के व्याज राज्य शासनाचे ५ वर्षाकरीता अदा करणेबाबत (२८५१ ६६०९)

राज्यातील साध्या यंत्रमाग धारकांनी त्यांनी घेतलेल्या कर्जावरील व्याजात ५ टक्के सवलत अनुदान देण्याची योजना राज्य शासनाने शासन निर्णय क्र.संकिर्ण-२०१६/प्र.क्र.१६१/टेक्स-२, दिनांक ५.१२.२०१७ अन्वये अंमलात आणली आहे.

सदर योजने अंतर्गत ५ टक्के व्याजदर सवलत देण्याची कार्यपध्दती खालीलप्रमाणे आहे.

अ) राज्यातील यंत्रमाग धारकांपैकी साध्या यंत्रमाग धारकांनी शासन निर्णयापूर्वी बँका किंवा वित्तीय संस्थाकडून यंत्रमागाकरीता घेतलेल्या कर्जाच्या ५% व्याजदर सवलत निर्णयानंतर ५ वर्षे अथवा संबंधित यंत्रमागधारकांचे कर्जाची परतफेड होईपर्यत यापैकी जे आधी घडेल तोपर्यंत राहिल. बांधकाम किंवा जमीनीकरीता घेतलेल्या कर्जाच्या रक्कमेवर ५% व्याजदर सवलत देण्यात येणार नाही.

साधारणपणे साधे यंत्रमागाकरिता सुमारे रु. १४०००० ते १५०००० पर्यंत खर्च येतो व बँकेच्या धोरणानुसार येणाऱ्या खर्चाच्या ७५% रक्कम ही कर्ज म्हणून उलब्ध करुन दिली जाते. त्याप्रमाणे साध्या यंत्रमागाधारकांकडे असलेल्या एकूण लूमसाठी प्रति लूम कमाल रु. १५००००/- च्या ७५% प्रमाणे कर्ज हे प्रमाण विचारात घेऊन त्या मर्यादेत कर्जावरील ५% व्याज सवलत अनुज्ञेय राहील.

ब) पाच वर्षाकरीता ५% व्याजदर सवलत लागू असलेल्या यंत्रमाग धारकांनी सबंधित बँका किंवा वित्तीय संस्था यांचे विहीत कर्जाचे हप्ते विहीत वेळेत भरणे आवश्यक आहे. जे यंत्रमाग धारक विहीत हप्ते विहीत वेळेत भरणार नाहीत तो पर्यंत त्यांना व्याज दर सवलत मिळणार नाही. नियमीत हप्ते भरणाऱ्या धारकांनाच ५% व्याजदर सवलत देण्यात येईल.

क) सदर योजनेस पाच वर्षानंतर कोणतीही मुदतवाढ देण्यात येणार नाही.

सदर योजनेसाठी सन २०२२-२३ करिता रु. ५०.०० लाखाची मागणी प्रस्तावित करण्यात येत आहे.

५ वस्त्रोद्योग संकूल उभारणे (२८५१ ५२६४)

जागतिक दर्जाच्या पायाभुत सुविधा वस्त्रोद्योग धंदयाकरीता उपलब्ध करुन देण्याच्या उद्देशाने केंद्र शासनाचे सन २००५-०६ या वर्षापासून एस.आय.टी.पी. योजनेतंर्गत टेक्सटाईल पार्क उभारणीची योजना अंमलात आणलेली आहे. सदर योजना सार्वजनिक व खाजगी तत्वावर आधारित आहे. तसचे प्रकल्पाची अंमलबजावणी व्यावसायिक एजन्सीव्दारे करण्यात येते.

सदर योजनेअंतर्गत केंद्रशासन प्रकल्प किंमतीच्या ४० टक्के अथवा जास्तीत जास्त रु. ४०.०० कोटी पर्यंतचे ग्रॅन्ट/इक्विटी स्वरुपात अर्थसहाय्य मंजुर करण्याची तरतुद आहे. तथापि केंद्र शासन / राज्य शासन/औद्योगिक विकास महामंडळ यांचा एकत्रित वाटा ४९ टक्के पेक्षा अधिक नसावा अशी अट आहे.

राज्य शासनाव्दारे प्रकल्प किंमतीच्या ९ टक्के किंवा रु. ९.०० कोटी यापैकी जी रक्कम कमी असेल ती रक्कम भांडवली अनुदान म्हणुन देण्यात येते.

प्रकल्पाची उर्वरित रक्कम संस्थेने स्वभांडवल/कर्ज स्वरुपात स्वबळावर उभारणी करावयाची आहे.

केंद्र शासनाकडुन मंजुर करण्यात आलेले १४ टेक्सटाईल पार्कमध्ये विदर्भ-१, मराठवाडा-२, उत्तर महाराष्ट्र-३ व उर्वरित महाराष्ट्र-८ टेक्सटाईल्स पार्क चा समावेश आहे.

सदर योजने अंतर्गत मागील ३ वर्षात झालेला खर्च खालील प्रमाणे आहे.

(रुपये लाखात)

वर्ष	तरतूद	खर्च
२०१८-१९	४००.००	१३५.००
२०१९-२०	२५०.००	०००.००
२०२०-२१	३५०.००	३५०.००

सदर योजनेसाठी सन २०२२-२३ करिता रु. ७००.०० लाख ची मागणी प्रस्तावित करण्यात येत आहे.

६. एकात्मिक प्रक्रिया विकास योजना (२८५१ ६४७६):

केंद्र पुरस्कृत एकात्मिक प्रक्रिया विकास योजनेतंर्गत राज्यात मंजूर होणाऱ्या संकुलांना प्रकल्प किंमतीच्या २५ टक्के किंवा रु. ३७.५० कोटी यापैकी जी कमी रक्कम असेल तेवढे अनुदान देण्यास राज्य शासनाने शासन निर्णय क्र. टेक्सपा-२०१४/प्र.क्र.६१/टेक्स-४/ दिनांक १०.१२.२०१५ अन्वये मान्यता दिलेली आहे. सदर योजनेअंतर्गत केंद्र शासनाने मंजूर केलेली प्रकल्प किंमत ही केंद्र, राज्य, लाभधारक व वित्तीय संस्था यांच्याकडून ५०:२५:१५:१० या प्रमाणात भागविण्याबाबत शासन निर्णयात नमूद आहे.

सदर योजनेअंतर्गत मागील ३ वर्षात खालीलप्रमाणे खर्च झालेला आहे.

(रुपये लाखात)

वर्ष	तरतूद	खर्च
२०१८-१९	०.०१	०.००
२०१९-२०	०.०१	०.००
२०२०-२१	०.०१	०.००

सदर योजनेसाठी सन २०२२-२३ करिता रु. ०.०१ लाख ची मागणी प्रस्तावित करण्यात येत आहे.

क) वस्त्रोद्योग धोरण

(१) वस्त्रोद्योग धोरण २०११-२०१७ अंतर्गत विदर्भ मराठवाडा व उत्तर महाराष्ट्रातील नवीन वस्त्रोद्योग प्रकल्पांना १० टक्के भांडवली अनुदान (२८५१ ५९९९)

राज्यातील वस्त्रोद्योग धोरण २०११-२०१७ अंतर्गत विदर्भ मराठवाडा व उत्तर महाराष्ट्रातील केंद्र पुरस्कृत टफ योजनेअंतर्गत मान्यता प्राप्त वस्त्रोद्योग प्रकल्पांना भांडवली गुंतवणुकीच्या १०% अनुदान देण्याच्या योजनेस शासनाने

त्यांचे कडील शासन निर्णय क्रमांक धोरण-२०१२/प्र.क्र२/टेक्स२, दिनांक ०१/३/२०१२ अन्वये मान्यता दिलेली आहे. अर्थसहाय्य शासनस्तरावर मंजूर करण्यात येते.

सदर योजनेअंतर्गत मागील ३ वर्षात खालीलप्रमाणे खर्च झालेला आहे.

(रुपये लाखात)

वर्ष	तरतूद	खर्च
२०१८-१९	३२००.००	२५६०.००
२०१९-२०	२२००.००	२२००.००
२०२०-२१	७५०.००	७५०.००

सदर योजनेसाठी सन २०२२-२३ करिता रु. ४००.०० लाख ची मागणी प्रस्तावित करण्यात येत आहे.

(२). वस्त्रोद्योग धोरण २०११-२०१७ अंतर्गत केंद्र पुरसकृत टफ योजनेशी निगडीत दीर्घ मुदती कर्जावर व्याज सवलत योजना (२८५१ ५९८१)

राज्यातील वस्त्रोद्योग धोरण २०११-२०१७ अंतर्गत केंद्र पुरस्कृत टफ योजनेशी निगडीत दिर्घ मुदती कर्जावरील महाराष्ट्र राज्यात उभारण्यात आलेल्या प्रकल्पांना सवलत देण्याची नविन योजना सुरु करण्यास शासनाने मान्यता दिलेली आहे. (शासन निर्णय क्रमांक धोरण-२०१२/प्र.क्र१/टेक्स-२ दिनांक १/३/२०१२) दिनांक ३१.०३.२०११ किंवा त्यापुर्वी बँकेने मंजुर केलेले वस्त्रोद्योग घटकांचे प्रकल्प प्रस्ताव या योजनेसाठी पात्र ठरणार नाही. सदर योजनेअंतर्गत व्याज सवलत खाजगी व सहकारी तत्वावरील प्रकल्पांना अनुज्ञेय राहील. अर्थसहाय्य शासनस्तरावर मंजूर करण्यात येते.

सदर योजनेअंतर्गत मागील ३ वर्षात खालीलप्रमाणे खर्च झालेला आहे.

(रुपये लाखात)

वर्ष	तरतूद	खर्च
२०१८-१९	२६४३५.००	२२८३५.००
२०१९-२०	२००००.००	५३९७.५१
२०२०-२१	६०००.००	६०००.००

सदर योजनेसाठी सन २०२२-२३ करिता रु. ३००००.०० लाख ची मागणी प्रस्तावित करण्यात येत आहे.

(३) वस्त्रोद्योग धोरणांतर्गत २०११ ते २०१७ अंतर्गत अनुसूचित जाती/ अनुसूचित जमाती व अल्प सांख्यीकी समाजाचे अस्तित्वातील यंत्रमाग घटकाचे आधुनिकीकरणासाठी १०% भांडवली अनुदान देण्याची योजना

राज्यातील वस्त्रोद्योग धोरण २०११ ते २०१७ अंतर्गत अनुसुचित जाती/ जमाती व अल्प संख्याकाच्या अस्तित्त्वातील यंत्रमाग घटकांच्या आधुनुकीकरणासाठी पात्र दीर्घ मुदती कर्जाचे १०% भांडवली अनुदान देण्याची नविन योजना शासन निर्णय क्रमांक धोरण २०१२/प्र.क्र.१०/टेक्स-२ दि १५.०३.२०१२ अन्वये कार्यान्वीत केलेली आहे. यात अनुसूचित जाती/ जमाती तथा अल्पसंख्यांकाचे खाजगी व सहकारी तत्त्वावरील प्रकल्पांना अर्थसहाय्य दिले जाईल.प्रकल्पाची ८०% सभासद अनुसूचित जाती/जमाती तथा अल्पसंख्यांक असणे आवश्यक आहे.

सदर योजनेअंतर्गत मागील तीन वर्षात खालीलप्रमाणे खर्च झालेला आहे

अ) अनुसुचित जातीचे यंत्रमाग घटक (२८५१ ६०६४)

(रुपये लाखात)

वर्ष	तरतूद	खर्च
२०१८-१९	०.०१	०.००
२०१९-२०	०.०१	०.००
२०२०-२१	०.००	०.००

ब) अनुसुचित जमातीचे यंत्रमाग घटक (२८५१ ६११७)

(रुपये लाखात)

वर्ष	तरतूद	खर्च
२०१८-१९	०.००	०.००
२०१९-२०	०.००	०.००
२०२०-२१	०.००	०.००

क) अल्पसंख्याक समाजाचे यंत्रमाग घटक (२८५१ ६०४६)

(रुपये लाखात)

वर्ष	तरतूद	खर्च
२०१८-१९	०.०१	०.००
२०१९-२०	०.०१	०.००
२०२०-२१	०.००	०.००

सदर योजनेसाठी सन २०२२-२३ करिता रु. ०.०१ लाखाची मागणी प्रस्तावित करण्यात येत आहे.

(४) अनुसूचित जाती/जमाती व अल्पसंख्यांक समाजाच्या यंत्रमाग घटकांचे आधुनिकीकरणाचे प्रकल्प प्रस्ताव तयार करण्यासाठी अर्थसहाय्य.

राज्यातील वस्त्रोद्योग धोरण २०११ ते २०१७ अंतर्गत अनुसुचित जाती/ जमाती व अल्पसंख्याकाचे यंत्रमाग घटकांच्या आधुनिकीकरणासाठी दिर्घ मुदती कर्जाचे व्यावसायीक संस्था/डेप्टी यांचे कडुन शासनाने ठरविलेल्या अटी व शर्तीत अधिन राहुन प्रकल्प प्रस्ताव तयार करणे, ते प्रस्ताव बँकेकडे सादर करणे आणि बँकेकडुन कर्ज मंजुर करुन घेणे यासाठी व्यवसायीक संस्थाचे /व्यक्तींचे पॅनेल तयार करुन व्यावसायीक संस्थाना अनुज्ञेय सक्सेस फी ची रक्कम शासनामार्फत देण्याची योजना शासनाने कार्यान्वित केलेली आहे.

सदर योजनेअंतर्गत मागील ३ वर्षात पुढील प्रमाणे खर्च झालेला आहे.

अ) अनुसूचित जातीचे यंत्रमाग घटक (२८५१ ६०५५)

(रुपये लाखात)

वर्ष	तरतूद	खर्च
२०१८-१९	०.०१	..
२०१९-२०	०.०१	..
२०२०-२१	०.००	..

ब) अनुसूचित जमातीचे यंत्रमाग घटक (२८५१ ६१०८)

(रुपये लाखात)

वर्ष	तरतूद	खर्च
२०१८-१९	०.००	..
२०१९-२०	०.००	..
२०२०-२१	०.००	..

क) अल्पसंख्याक समाजाचे यंत्रमाग घटक (२८५१ ६०३७)

(रुपये लाखात)

वर्ष	तरतूद	खर्च
२०१८-१९	०.००	..
२०१९-२०	०.०१	..
२०२०-२१	०.००	..

(५) वस्त्रोद्योगाच्या वेगवेगळ्या घटकांच्या / योजनांचा अभ्यास करणे, पाहणी करणे (२८५२ ०५०५) :

राज्यात वस्त्रोद्योगाच्या विकासासाठी उपलब्ध असलेले वेगवेगळे घटक विचारात घेवून राज्यात वस्त्रोद्योग विकासासाठी उपलब्ध असलेली क्षमता व साध्य (Achievements) या अनुषंगाने शासनास अहवाल सादर करण्यासाठी एजन्सी नेमणे, राज्यातील वस्त्रोद्योगातील क्षमतेचा पुर्णपणे व त्वरीत लाभ घेण्यासाठी असलेल्या विविध योजनेत सुधारणा / बदल सुचविणे त्याकरिता उपायायोजना सुचविणे. राज्यात सध्या उपलब्ध असलेले घटक व भविष्यात उदभवणारे घटक तसेच राज्यात उपलब्ध असलेला कच्चा माल, कामगार, पाणी, जमीन, शासन धोरण या विषयी अभ्यास करणे व त्या अनुषंगाने सदर एजन्सीने शासनास शिफारशी करणे अशी सदर एजन्सीचे कामे राहतील.

सदर योजनेअंतर्गत मागील ३ वर्षात खालील प्रमाणे खर्च झालेला आहे.

(रुपये लाखात)

वर्ष	तरतूद	खर्च
२०१८-१९	१००.००	०.००
२०१९-२०	५०.००	०.००
२०२०-२१	०.००	०.००

सदर योजनेसाठी सन २०२२-२३ करिता रु. १००.०० लाख ची मागणी प्रस्तावित करण्यात येत आहे.

(६) कौशल्य विकास कार्यक्रम (२८५१ ६००१) :

राज्य शासनाने शासन निर्णय क्र. धोरण २०११/प्र.क्र ३३५/टेक्स-२, दिनांक ०२.०१.२०१२ अन्वये राज्याचे नवीन वस्त्रोद्योग धोरण जाहिर केलेले आहे. सदर वस्त्रोद्योग धोरणाअंतर्गत वस्त्रोद्योग क्षेत्रात उच्च तंत्रज्ञानाचा वापर करण्यासाठी कुशल कामगारांची आवश्यकता आहे. त्यासाठी उच्च व तंत्रशिक्षण विभागाच्या सहाय्याने कौशल्य विकास कार्यक्रम राबविण्याचे शासनाने ठरविलेले आहे. या योजनेतंर्गत शासनाने सन २०१८-१९ पासून खालीलप्रमाणे तरतूद केलेली आहे.

(रुपये लाखात)

वर्ष	तरतुद	खर्च
२०१८-१९	१००.००	०.००
२०१९-२०	५०.००	०.००
२०२०-२१	००.००	०.००

७. प्रदर्शन,चर्चासत्रे,जाहीरात व इतर अनुषंगीक बाबींकरीता अर्थसहाय्य (२८५२ ०४९९)

दि.९-६-२०२० रोजीच्या मा. मंत्रीमंडळ बैठकीत घेतलेल्या निर्णयानुसार, सदर लेखाशीर्षांतर्गत असलेल्या योजनेची अंमलबजावणी सन २०२०-२१ पासून बंद करण्यात आली असून सन २०२०-२१ च्या अर्थसंकल्पिय तरतुदीतून केवळ पूर्वीच्या प्रलंबित देयकांचे प्रदान करण्यात येणार आहे.

तसेच या लेखाशीर्षातील मागील ३ वर्षांच्या खर्चामधील सन २०१९-२० मधील खर्च रु. ८३.४८ लाख इतका दर्शविण्यात यावा व टीप मध्ये सन २०१८-१९ व सन २०१९-२० मधील तरतूद व खर्च या आयुक्तालयाचे स्तरावर उपलब्ध दस्तऐवजावरून घेण्यात आलेले आहे असे नमूद करावे.

सदर योजनेसाठी सन २०२२-२३ करिता रु. २००.०० लाखाची मागणी प्रस्तावित करण्यात येत आहे.

८. स्वअर्थसहाय्यातील वस्त्रोद्योग प्रकल्पांना भांडवली योजना (२८५१ ६५५६)

राज्यातील वस्त्रोद्योग धोरण २०११-२०१७ अंतर्गत स्वनिधीतून उभारलेल्या वस्त्रोद्योग घटकांना केंद्र पुरस्कृत TUFS योजनेअंतर्गत पात्र रकमेवर भांडवली अनुदान देण्याची योजना शासन निर्णय क्रमांक धोरण २०१५/प्र.क्र.१५१/ टेक्स ५, दिनांक ०२.१२.२०१५ अन्वये मान्यता दिलेली आहे. सदर अर्थसहाय्य शासन स्तरावर मंजुर करण्यात येते.

सदर याजनेअंतर्गत मागिल ३ वर्षात खालीलप्रमाणे खर्च झालेला आहे.

(रु.लाखात)

वर्ष	तरतूद	खर्च
२०१८-१९	४००.००	१००.००
२०१९-२०	२००.००	४०.५९
२०२०-२१	०००.००	००.००

सदर योजनेसाठी सन २०२२-२३ करिता रु. ४०००.०० लाख ची मागणी प्रस्तावित करण्यात येत आहे.

९. व्याज अनुदानाऐवजी भांडवली अनुदान योजना (२८५१ ६५६५)

राज्यातील वस्त्रोद्योग धोरण २०११-२०१७ अंतर्गत घटकांना केंद्र पुरस्कृत TUFS योजनेअंतर्गत दिर्घ मुदती कर्जावरील पात्र कर्जाच्या पात्र रक्कमेवर व्याज अनुदानाऐवजी भांडवली अनुदान देण्याची योजना शासन निर्णय क्रमांक धोरण २०१५ / प्र. क्र. ३६४/टेक्स ५ दि. १८-०४-२०१६ अन्वये मान्यता दिलेली आहे. सदर अर्थसहाय्य शासनस्तरावर मंजूर करण्यात येते.

सदर योजनेअंतर्गत मागील ३ वर्षात खालीलप्रमाणे खर्च झालेला आहे.

(रु. लाखात)

वर्ष	तरतुद	खर्च
२०१८-१९	४००.००	४०४.००
२०१९-२०	२००.००	३८२.६०
२०२०-२१	०००.००	१२२३.१५

सदर योजनेसाठी सन २०२२-२३ करिता रु. ३५०००.०० लाख ची मागणी प्रस्तावित करण्यात येत आहे.

ड) सुतगिरणी

(१) सहकारी सूतगिरण्यांना कर्जे - (६४२५ ०२१५)(६४२५ ०५६५)

अ) सहकारी सूतगिरण्यांना पुनर्वसनासाठी व निकडीप्रमाणे इतर कारणासाठी शासन कर्ज मंजूर करते.

आ) पुनर्वसनाचा प्रकल्प अहवाल मंजूर केल्यावर शासन अंशत: किंवा पूर्णत: कर्ज मंजूर करते.

सदर योजनेसाठी अनुक्रमे सन २०२२-२३ करिता रु. २००५.२५ लाख व रु. २७७३.०० लाख ची मागणी प्रस्तावित करण्यात येत आहे.

(२) महाराष्ट्र राज्य सहकारी वस्त्रोद्योग महासंघास व्यवस्थापकीय अनुदान (२४२५ ०५९५)

शासनाने विहित केल्यानुसार महासंघात सुयोग्य कर्मचारी नेमण्यासाठी त्यांच्या वेतनावरील खर्च व संघाच्या व्यवस्थापकीय खर्च भागविण्यासाठी शासनाकडून दरवर्षी रु. ५०.०० लाख इतके अनुदान महासंघास वितरीत करण्यात येते.

(३) सहकारी सुतगिरण्यांना शासकीय भागभांडवल- (४४२५ ०३३८) (४४२५ ०३४७)

यामधील ४४२५ ०७०३ हे लेखाशीर्ष सन २०२०-२१ पासून सामाजिक न्याय विभागाकडे वर्ग करण्यात आले असून यापुढे सामाजिक न्याय विभागाच्या ४४२५ २२२३ या लेखाशीर्षातून मागास प्रवर्गातील सूतगिरण्यांसाठी निधी वितरीत करण्यात येणार आहे. त्यामुळे ४४२५ ०७०३ हे लेखाशिर्ष वगळण्यात यावे.

तसेच यामध्ये सदर योजनेसाठी सन २०२२-२३ करिता अनुक्रमे रु. ३४९४१.७६ लाख व रु. १२२२.०० लाख ची मागणी प्रस्तावित करण्यात येत आहे असू नमूद करावे.

(४) सहकारी सुतगिरण्यांचे शेअर्स खरेदीसाठी अनुसूचित जाती व नवबौद्धांना अर्थसहाय्य- (२४२५ ०६०१)

अनुसूचित जाती/नवबौद्धांना सहकारी सुतगिरण्यांचे शेअर्स खरेदी करण्यासाठी शासनाकडून अर्थसहाय्य देण्यात येते. रु.२०००/- च्या प्रत्येक शेअरसाठी रु. १८००/- (९०% इतके अर्थसहाय्य देण्यात येते.)

(५) सहकारी सुतगिरण्यांनी वित्तीय संस्थांकडून घेतलेल्या कर्जावरील कमाल १२% व्याजाचे प्रदान- (२०४९ २५५१)

सहकारी सूतगिरण्यांनी वित्तीय संस्थांकडून घेतलेल्या कर्जावरील ५ वर्षाचे कमाल १२% पर्यंतचे व्याज संबंधित वित्तीय संस्थांना शासनातर्फे देण्यात येते.

(६) राष्ट्रीय सहकारी विकास महामंडळाकडून मिळालेल्या कर्जाच्या परतफेडीच्या वार्षिक हप्त्याचे प्रदान (वस्त्रोद्योग)- (६००३ ०४६७)

राष्ट्रीय सहकारी विकास महामंडळाकडून मिळालेल्या कर्जाच्या परतफेडीच्या वार्षिक हप्त्याचे प्रदान करण्यासाठी सन २०२०-२१ पासून वस्त्रोद्योग विभागासाठी "मागणी क्रमांक व्ही ४. ६००३ (००) १०८-राष्ट्रीय विकास महामंडळाकडून मिळालेली कर्जे (००)(०३) राष्ट्रीय सहकारी विकास महामंडळाकडून मिळालेली कर्जे (वस्त्रोद्योग) (अनिवार्य) भारित (६००३ ०४६७)" हे स्वतंत्र लेखाशीर्ष उघडण्यात आले आहे.

(७) राष्ट्रीय सहकारी विकास महामंडळाकडून मिळालेल्या कर्जावरील व्याजाच्या वार्षिक हप्त्याचे प्रदान (२०४९ २७२९)

राष्ट्रीय सहकारी विकास महामंडळाकडून मिळालेल्या कर्जावरील व्याजाच्या वार्षिक हप्त्याचे प्रदान करण्यासाठी सन २०२०-२१ पासून वस्त्रोद्योग विभागासाठी "मागणी क्रमांक व्ही १. २०४९ (०१) देशांतर्गत ऋणांवरील व्याज (२००) देशांतर्गत इतर ऋणांवरील व्याज (०२) कर्जावरील व्याज, भारीत (०२) (०८) राष्ट्रीय सहकारी विकास महामंडळाकडून मिळणाऱ्या कर्जावरील व्याज (वस्त्रोद्योग) (अनिवार्य) (२०४९ २७२९)" हे स्वतंत्र लेखाशीर्ष उघडण्यात आले आहे.

वृक्ष लागवड आणि संगोपन (वस्त्रोद्योग) (२४०६ A ४१६)

महसूल व वन विभागाच्या दिनांक १० ऑक्टोबर, २०१६ च्या शासन निर्णयानुसार "वृक्ष लागवड आणि संगोपन" (वस्त्रोद्योग) ही योजना वस्त्रोद्योग विभागामार्फत सुरू करण्यास मान्यता प्रदान केलेली आहे.

सन २०२१-२२ या वर्षाकरीता सदर योजनेकरीता रु. ०.०२ लक्ष इतकी तरतुद केलेली आहे.

मागील तीन वर्षाची तरतुद व खर्च बाबत माहिती खालीलप्रमाणे -

(रु. लाखात)

वर्ष	तरतुद	खर्च
२०१९-२०	१००.००	..
२०२०-२१	०००.००	..
२०२१-२२	०.०२	..

सदर योजनेसाठी सन २०२२-२३ करिता रु. ०.०२ लाखाची मागणी प्रस्तावित करण्यात येत आहे.

ई-गव्हर्नन्स कार्यक्रम (३४५१ २९७१) (वस्त्रोद्योग) :

ई-गव्हर्नन्स अंतर्गत मागणी क्रमांक-व्ही-२(०२) ई-गव्हर्नन्स कार्यक्रम (०२) (०४) ई-गव्हर्नन्स कार्यक्रम (३४५१ २९७१) (वस्त्रोद्योग) (कार्यक्रम) १७ संगणक खर्च या लेखाशीर्षाखाली सन २०२०-२१ साठी रु. ५० लाख इतक्या रकमेची अर्थसंकल्पीय तरतूद आहे. सदरच्या ई-गव्हर्नन्स कार्यक्रमांतर्गत वस्त्रोद्योग धोरणाच्या www.mahatextile.maharashtra.gov.in या वेबसाईटवर ऑनलाईन प्रणालीच्या देखभालीकरीता Maha IT (MAHARASHTRA INFORMATION TECHNOLOGY CORPORATION LIMITED) यांच्याकडून तांत्रिक मनुष्यबळाची नियुक्ती करण्याकरीता सदर तरतुद खर्च करण्यात येते.

मागील ३ वर्षात तरतुद व खर्च बाबत माहिती खालीलप्रमाणे -

वर्ष	तरतुद	खर्च
२०१९-२०	१७६.०६	..
२०२०-२१	५०.००	१८.७८
२०२१-२२	२५०.००	..

सदर योजनेसाठी सन २०२२-२३ करिता रु. १०३.१७ लाखाची मागणी प्रस्तावित करण्यात येत आहे.

सहकारी सूत गिरण्या (कार्यक्रम क्र. ८)
CO-OPERATIVE SPINNING MILLS (Programme No. 8)

(एक) प्रास्ताविक :
(i) Introductory :

सहकारी क्षेत्रात शेती उद्योगाची सुरूवात झाल्यापासून त्याचा एक भाग म्हणून सहकारी सूतगिरण्या फक्त उत्पादकांच मदतीसाठी नसून त्या हातमाग व यंत्रमागावरील विणकरांसाठी आहेत. शासन या सहकारी (उत्पादक व ग्राहक अशा दोन्ही प्रकारच्या) स्थापन करण्यात आलेल्या आहेत. सदरहू सूत गिरण्या या सूत गिरण्यांना भागभांडवल व कर्जरुपाने मदत करते.

(दोन) वित्तीय आवश्यकता :
(ii) Financial Requirements :

तक्ता एक
TABLE I

(रुपये हजारात)
(Rs. in thousands)

तपशील		प्रत्यक्ष, २०२०-२०२१ Actuals, 2020-2021			अर्थसंकल्प, २०२१-२०२२ Budget Estimates 2021-2022			सुधारीत अंदाज, २०२१-२०२२ Revised Estimates 2021-2022			अर्थसंकल्प, २०२२-२०२३ Budget Estimates 2022-2023			Particulars
		अनिवार्य Committed	कार्यक्रमांतर्गत Scheme	एकूण Total	अनिवार्य Committed	कार्यक्रमांतर्गत Scheme	एकूण Total	अनिवार्य Committed	कार्यक्रमांतर्गत Scheme	एकूण Total	अनिवार्य Committed	कार्यक्रमांतर्गत Scheme	एकूण Total	
1		2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	
(अ) कार्याचे वर्गीकरण--														A *Activity Classification*—
(एक) सूत गिरण्या	…	5000	243708	248708	5000	910002	915002	3750	680002	683752	5000	1017003	1022003	(i) Spinning mills
एकूण 'अ'	…	5000	243708	248708	5000	910002	915002	3750	680002	683752	5000	1017003	1022003	Total (A)
(ब) उद्दिष्टवार वर्गीकरण --														B *Objectwise Classification*-
(एक) सूत गिरण्या													..	(i) Spinning mills
अनुदान	…	5000	..	5000	5000	1	5001	3750	1	3751	5000	1	5001	Subsidy
भागभांडवली अंशदान	…	..	243708	243708	..	500000	500000	..	375000	375000	..	800001	800001	Share Capital Contribution
कर्ज	…	..	..	..	..	400000	400000	..	300000	300000	..	200001	200001	.. Loan
एकूण-(एक)-स्थूल	...	5000	243708	248708	5000	900001	905001	3750	6750001	678751	5000	1000003	1005003	Total—(i) Gross
वजा - भागभांडवली अंशदान परतावा	...	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	*Deduct*—Refund of Share Capital Contribution.
एकूण-(ब)-निव्वळ	...	5000	243708	248708	5000	900001	905001	3750	6750001	678751	5000	1000003	1005003	Total—(B) Net
(क) वित्त व्यवस्थेची साधने-- प्रधान शीर्ष मागणी क्रमांक	...													C *Sources of Finance*— Major Head Demand No.
२४२५ व्ही २	...	5000	..	5000	1	5001	5001	3750	1	3751	5000	1	5001	V 2
४४२५ व्ही ३	...	..	243708	243708	..	500000	500000	..	375000	375000	..	800001	800001	4425 V 3
६४२५ व्ही ५	...	..	..	..	..	400000	400000	..	300000	300000	..	200001	200001	6425 V 5
४८५१ व्ही ३	...	..	..	..	..	10001	10001	..	5001	5001	..	17000	17000	4851 V 3
एकूण-(क)-स्थूल	...	5000	243708	248708	5000	910002	915002	3750	680002	683752	5000	1017003	1022003	Total (c) Gross
वजा-परतावा	...	..	..	..	..	..	..	..	..	..	...	...	..	*Deduct*—
एकूण-(क)-निव्वळ	...	5000	243708	248708	5000	910002	915002	3750	680002	683752	5000	1017003	1022003	Total (c) Net

तक्ता क्र. १३

सन २०११ ते २०२१ रोजी असलेल्या प्राथमिक यंत्रमाग सहकारी संस्थेची आकडेवारी

(रु. लाखात)

तपशील	२०११ 2011	२०१२ 2012	२०१३ 2013	२०१४ 2014	२०१५ 2015	२०१६ 2016	२०१७ 2017	२०१८ 2018	२०१९ 2019	*२०२० 2020	२०२१ * 2021	Particular
1	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	
१) संस्थाची संख्या	1551	1471	1589	2148	2213	2213	1572	1582	1604	1606	644	No. of Soc.
२) सभासदांची संख्या	563	526	568	49364	62643	62643	80172	77804	80734	80734	59666	No. of Members
३) भरणा केलेले भाग भांडवल (लाख) ..	128	125	121	1582	3746	3716	3562	19283	20209	19791	81335	Share
४) पैकी शासनाचे भांडवल ..	97	96	94	98	2650	2650	2492	13846	14578	14528	17193	Of which Govt.Share Capital
५) स्वत:चा निधी ..	1780	3012	404	457	1138	1137	1060	6938	7048	7300	62338	owned Fund
६) खेळते भांडवल ..	178	55	56	1236	1130	1112	1100	107183	109159	109213	90709	Working Capital
७) एकूण यंत्रमाग ..	211	256	302	262	18003	18003	15664	14628	14199	14439	3815	Total Looms
८) पैकी चालू यंत्रमाग ..	169	303	302	137	142	142	5283	8510	9067	8878	2038	Öf which working Looms
९) उत्पादन (किंमत)..	6535	6500	8500	5954	7024	7024	6830	7303	8227	8884	38259	Product Value
१०) विक्री किंमत ..	72	0	45	732	7421	7421	1072	8378	9379	10075	45122	Sale Value
११) नफ्यातील संस्था ..	209	403	406	1142	1187	1179	1083	164	150	141	239	Soc. Profit
१२) नफा ..	13	9	10	55	26	24	166	174	272	272	20774	Profit
१३) तोट्यातील संस्था..	488	573	609	1080	1026	1034	489	1418	1443	1452	427	Soc. Loss
१४) तोटा ..	6	6	7	41	41	26	40	1742	1670	1770	69483	Loss Rs.

टीप :--- रुपये -- लाखात सभासद -- शंभरात यंत्रमाग संख्या -- शंभरात

*अस्थायी आकडेवारी

तक्ता क्र. १४

सन २०११ ते २०२१ रोजी असल्याप्रमाणे सहकारी सूत गिरण्यांची आकडेवारी

अ. क्र	तपशील	२०११ 2011	२०१२ 2012	२०१३ 2013	२०१४ 2014	२०१५ 2015	२०१६ 2016	२०१७ 2017	२०१८ 2018	२०१९* 2019*	२०२०* 2020*	२०२१* 2021*	Particular
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
१)	सहकारी सूत गिरण्याची संख्या (शासकीय अर्थसहाय्यातीत)	167	147	122	123	278	278	281	285	287	287	291	No. of spinning mills
२)	त्यापैकी शासकीय अर्थसहाय्यीत	167	147	122	123	124	130	132	135	137	140	140	Mills selected for Govt. financial assistance
३)	उत्पादनाखाली असलेल्या गिरण्या	60	62	64	65	66	67	67	67	69	69	69	Mills under Production
४)	सभासद संख्या	557111	31646	32651	33146	33548	33712	39943	4891	4696	5916	5008	Membership
५)	भाग भांडवल (रुपये)	95513.11	384.74	1569.30	1683.34	1854.26	1909.89	2007.03	2189.58	2191	2229	2194.58	Share Capital
६)	पैकी शासनाचे भाग भांडवल ..	65.61	8716.55	114.36	1412.37	1515.01	1682.57	174498.13	1864.58	1864.58	1915	1953.15	Of which Govt.
७)	स्वत:ची निधी (रुपये)	6511.60	113.55	156.93	168.33	171.69	180.27	200.46	200.79	201	201	201.07	Owned Fund
८)	खेळते भांडवल (रुपये)	301.10	384.74	3016.82	3847.46	8367.79	876.34	9092	9135.28	9138	9140	9140.04	Working Capital
९)	उभारलेल्या चात्यांची संख्या	1299700	1390039	1423783	1460005	1468014	1483572	1478319	1511695	1540272	1560806	1560000	No. of Spindles installed
१०)	उत्पादन वजनात (००० टन)	135478	115908	143541	147.971	150.209	142838000	111773505	129113854	136453627	125052312	68362283	Production in Weight (000 Tones)
११)	उत्पादन किंमत (लाखाते)	6769.89	20024.12	2511.98	2624.49	2403.34	1428.38	227458.06	234987.21	2875	2441	2441.4	Production price (Rs. Lakhs)
१२)	विक्री किंमत (लाखात)	2709.56	2318.16	2870.83	2999.42	2478.45	2856.76	199872.48	258227.70	2728	2376	2376	Sales Price (Rs. Lakh)
१३)	नफ्यातील गिरण्या	28	68	15	13	10	7	4	9	4	4	3	Mills in Profit
१४)	नफा (रुपये)	712.38	8.9	6.02	5.98	5.97	1340.70	1079.93	661	8	8	21	Profit Rs.
१५)	तोट्यातील गिरण्या	35	70	46	50	51	60	63	58	6	65	66	Mills in Loss
१६)	तोटा (रुपये)	590.90	865.10	868.45	1024.79	56263.56	159449.61	197073.06	196402	2101	2101	2119.31	Loss

टीप - रूपये लाखात सभासद - शंभरात चात्याची संख्या - शंभरात वजन - हजार टनात

* अस्थायी

तक्ता क्र. १५

सन २०११ ते २०२१ रोजी असलेल्या प्राथमिक हातमाग विणकर सहकारी संस्थेची आकडेवारी

(रु. लाखांत)

तपशील	२०११ 2011	२०१२ 2012	२०१३ 2013	२०१४ 2014	२०१५ 2015	२०१६ 2016	२०१७ 2017	२०१८ 2018	२०१९ 2019	२०२० 2020	*२०२१ *2021	Particular
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
१) संस्थाची संख्या	673	670	704	700	662	604	604	644	644	644	644	No. of Society
२) सभासदांची संख्या	898	887	830	357	339	308	308	57080	58493	58493	59666	No. of Members
३) भरणा केलेलेभाग भांडवल	7518	7647	8000	8400	8000	8000	13272	783	780	780	81335	Share Capital
४) पैकी शासनाचे भांडवल	216	481	600	500	642	642	790	174	172	172	17193	Of which Govt. Share Capital
५) स्वत:ची निधी	2032	76	766	787	1123	1123	1110	606	622	622	62338	Owned Fund
६) खेळते भाग भांडवल	8567	2829	2968	3114	3370	3061	1456	597	621	621	90709	Working Capital
७) एकूण हातमाग	222	240	326	257	242	219	225	3658	3675	3675	3815	Total Looms
८) पैकी चालू हातमाग	128	264	270	252	237	215	165	1829	1717	1717	2038	Of which working Looms
९) उत्पादन (किंमत)	7015	NA	NA	7500	7200	6200	6290	3581	3458	3458	38259	Product Value
१०) विक्री (किंमत)	2201	NA	3213	2411	2591	2601	2478	3628	4181	4181	45122	Sale Value
११) नफ्यातील संस्था	338	338	460	383	500	528	340	239	240	240	239	Society Profit
१२) नफा (रूपये)	50	5	7	6	5	5	16	138	231	231	20774	Profit
१३) तोट्यातील संस्था	302	310	370	317	301	273	264	405	404	404	427	Society Loss
१४) तोटा (रुपये)	12	16	14	11	12	11	39	635	652	652	69483	Loss Rs.

टीप :--- रुपये -- लाखात सभासद -- शंभरात हातमाग संख्या -- शंभरात *Provisional (In numbers)

*अस्थायी आकडेवारी

टीप : सन २०२१ ची अद्ययावत आकडेवारी उपलब्ध नसल्याने सन २०२०-२१ ची आकडेवारी घेण्यात आलेली आहे.

COMMISSIONERATE OF TEXTILES, GOVERNMENT OF MAHARASHTRA, NAGPUR.

For the Development of Handloom and upliftment of the weavers of backward classes the Government of Maharashtra has establish the Directorate of Handloom, Powerloom and Textiles from 2nd October 1971 as recommended by the Tidke Committee.

Maharashtra State Handloom Corporation Ltd. Nagpur and maharashtra State Powerloom corporation Ltd. Mumbai have been established in 1971-72. Maharashtra State Handloom Co-operative federation ltd. Mumbai has been established in 1977 in order to sale the Handloom cloth in state, other states as well as foreign. As on 31.03.2021 total 644 Handloom Societies, 1682 Powerloom Co-op Societies are registered in the state. Under 2020-21 An Outlay for Handlooms scheme is of Rs.1336.60 lakhs as well as for Powerloom and Spinning Mill Rs.6113.35 lakhs and Rs.9095.75 lakh respectively.

The Sector wise expenditure incurred during the last 3 years is as under-

(Rs.in Lakhs)

Sr. No	Year	Handloom	Powerloom	spg.mills
1	2018-19	123.60	1622.04	5285.39
2	2019-20	90.00	893.63	4250.33
3	2020-21	947.84	1681.00	2487.07

Commissionerate and Administration:

This Commissionerate headed by the Commissioner I.A.S. of Handlooms,Powerlooms and Textiles and he is assisted by the Joint Commissioner (Administration), Joint Commissioner (Technical),Executive Engineer, Special Auditors, Assistant Director (Accounts), Deputy Director (Planning and Statistics), Deputy Commissioner (Spinning), Textiles Expert, Assistant Commissioner and other complimentary staff at the head quater. In the field he is assisted by the Regional Deputy Commissioner stationed at Nagpur,Solapur,Aurangabad and Mumbai.

The position of sanctioned post of officers and staff is summarized below-

Sr. No.	Particulars	Post
1.	Gazetted Officers (Group A &B)	23
2.	Non Gazetted (Class III)	152
3.	Non Gazetted (Class IV)	15
	Total	**190**

This Commissionerate implements following scheme for Handloom,Powerloom and Spinning Mills sector.

State Level Schemes:

A) Handloom:Rebate and other subsidy for development of handloom industry (28510119)

1. Publicity and Propaganda :

The Scheme is envisages wide publicity for handloom industry and handloom products of state by means of providing finacial assistance for organization of handloom cloth exhhibitions. Similarly financial assistance are given to state agencies, for participation in the exhibitions of other state which are being organized under central sponsored scheme. It helps marketing of handloom products, which provides production cycle and regular employment to weavers.

Proposed demand of Rs. 250.00 lakh is made under the scheme for 2022-23.

2. Award to Handloom Weavers-

The Scheme is implemented with a view to give direct incentive to the handloom weavers by awaarding prizes for their outstanding products through organization of handllom cloth competition,at regional as well as at State level.

Proposed demand of Rs. 4.50 lakh is made under the scheme for 2022-23.

3. Share capital to Maharashtra State Handloom Corporation :

The Share capital assistance is given to increase the borrowing capacity of Maharashtra State Handloom Corporation and to build the working capital for its production programme. Sanctioning authority is Govt of Maharashtra.

Proposed demand of Rs. 331.00 lakh is made under the scheme for 2022-23.

B) Powerloom:

1. Share capital to Maharashtra State Powerloom Corporation Ltd.:(48510097)

The Share Capital assistance is given to enhance the borrowing capacity of the Powerloom corporation to build its working capital and implement its production progamme. The quantum of Govt. assistance is determined with reference to the programme and the the proposal of the corporation. Sanctioning authority is Government of Maharashtra. From the establishment of the corporation out of sanctioned share capital of Rs. 20.00 crore Rs.16.67 crore has been disburshed so far.

Proposed demand of Rs. 100.00 lakh is made under the scheme for 2022.23.

2. National Co-operative Development Corporation scheme for Powerloom Co-operation Society :-(Govt. Share Capital 48510542 NCDC Loan 68510359)

For the Development of powerloom Co-operative Society the said Scheme is implemented with following parameters

The Expenditure incurred during last 3 years as under-

Sr. No.	Details of Scheme	Loan to state Scheme Government for NCDC	Loan to Co-op. Societies From the State Govt.
1.	Establishment pre-post loom processing garment knitting units	90% loan	50% loan 40% share capital 10% member contribution

(Rs. in Lakh)

Year	B.Provision		Expenditure	
	S.C.	Loan	S.C.	Loan
1. 2018-19	1200.00	1200.00	526.79	650.24
2. 2019-20	1000.00	1200.00	283.00	530.62
3. 2020-21	1250.00	625.00	676.00	625.00

Proposed demand of Rs. 2712.08, 5773.82 lakh is made under the scheme for 2022.23 respectively.

3. Pilot Scheme of In-situ Upgradation of Plain Powerlooms (28516458) :- Under Centrally sponsored Pilot Scheme for in-situ Upgradation of plain powerloom for SSI Sector. The financial assistance is provided by the State Govt.to the beneficiary who have already sanctioned GoI Share. The ratio of financial assistant from State Government vide GR dt.6.6.2018 is as under.

Sr.No.	Type of Upgradation	प्रती यंत्रमाग अनुदानाचा दर		
		G C. Quan (35%)	S.C. Quan (20%)	S.T.Quant (8%)
१.	From Plain loom to Semi automatic Shuttle loom	Rs.14000/-	Rs.8000/-	Rs.3200/-
२.	From Semi automatic Shuttle loom to Shuttleless rapier loom	Rs.17500/-	Rs.10000/-	Rs.4000/
३.	From Plain loom to Shuttless rapier loom.	Rs.31500/-	Rs.18000/-	Rs.7200/

Proposed demand of Rs. 0.01 lakh is made under the scheme for 2022.23.

4) 5% Interest Subsidy for 5 years to the Plain Powerloom holders who have taken loan from banks (28516609)

Government of Maharshtra vide G.R. Dated 5.12.2017 has decided to provide the 5% subsidy on Interest to the Plain Powerloom holders who have taken loan from banks for their Powerloom business.

The Procedure to provide 5% subsidy on interest is as follows.

A) The Plain Powerloom holders who have taken loan from bank or financial institution before the G.R.date will be eligible under the scheme 5% subsidy on interest will be provided till 5 years from the date of G.R. or till the repayment of loan whichever is early 5% subsidy interest will not be eligible for purchase of land and construcion.

Generally the cost of plain powerloom ranges from Rs. 1,40,000/- to 1,50,000/- and 75% of the amount is provided by the banks to the powerloom holders as loan. Accordingly considering 75% as the loan for total looms of the plain powerloom owner, each costing Rs. 1,50,000, 5% of subsidy will be provided.

B) The eligible powerloom holder has to repay the loan installment to the concerned bank/financial institution within the time limit. Those plain powerloom holders who will fail to do so will not be eligible to avail the 5% subsidy on interest of Govt. of Maharashtra.

C) The Scheme will not be continued after 5 years.

Proposed demand of Rs. 50.00 lakh is made under the scheme for 2022.23.

5. Scheme for Integrated Textiles Park (2851 5264) :

Integrated Textile Park Scheme is a centrally sponsored SITP scheme and implemented from the year 2005-06. The main object of the scheme is to provide the world class basic infrastructure facilities. The scheme is based on the Public Private Partnership and Industry association/Groups of entrepreneurs would be the main promoters of the ITPs.

Central Government provides assistance of 40% of the total project cost or Rs. 40.00 crore whichever is less. However, the combine equity stake of GOI/State Govt.Industrial Development Corportion, if any would not exceed 49%.

The Government of Maharashtra is providing grant of 9% of the project cost or Rs. 9.00 crore whichever is less.

Rest of the amount must be raised by the Textile Park as own fund/in the form of loan.

In the state Central Govt. has sanctioned 14 Textile Park out of which Vidarbha-1, Marathwada-2, North Maharashtra-3, and rest of Maharashtra-8.

The expenditure incurred during the last 3 years is as under-(28515264)

(Rs. in Lakhs)

Year	Provision	Expenditure
2018-19	400.00	135.00
2019-20	250.00	0.00
2021-21	350.00	350.00

Proposed demand of Rs. 700.00 lakh is made under the scheme for 2022.23.

6. Integarted Processing Development Scheme(IPDS) (28516476)

The Govt. of Maharshtra has accorded the approval vide G.R. Dated 10.02.2015 to provide the financail assistance in term of subsidy to the extend of 25% or Rs. 37.50 crore whichever is less.

The project cost shall be borne by the Central Govt., State,Govt, Beneficiary, Bank loan in the ratio of 50:25:15:10

The expenditure incurred during the last 3 years is as under-

(Rs. in Lakhs)

Year	Provision	Expenditure
2018-19	0.01	0.00
2019-20	0.01	0.00
2020-21	0.00	0.00

Proposed demand of Rs. 0.01 lakh is made under the scheme for 2022.23.

(C) Textile Policy

(1) 10% capital subsidy to new textile unit in Marathwada Vidarbha and North Maharashtra under Textiles Policy-2011-2017.(28515999)

Govt of Maharashtra , vide its G.R. No. Policy -2012/ C.R. 2/Tex-2, Dated 01.03.2012 gives its approval to the new scheme for giving 10% capital subsidy on the eligible capital investment to the new textiles units approved under the centrally sponsored TUF scheme and setup in Vidarbha, Marathwada and North Maharashtra under Textiles Policy 2011-2017 in the State.

Sanctioning Authority is Govt of Maharashtra. The expenditure incurred during the last 3 years is as under-

(Rs. in Lakhs)

Year	Provision	Expenditure
2018-19	3200.00	2560.00
2019-20	2200.00	2200.00
2020-21	750.00	750.00

Proposed demand of Rs. 400.00 lakh is made under the scheme for 2022.23

(2) Scheme for Interest subsidy on long term Loans to Textiles projects/Units setup in Maharashtra during 2011-17 linked with centrally sponsored TUF Scheme. (28515981)

Govt of Maharashtra, vide its G.R.No. Policy-2012/ C.R.1/Tex-2, Dated 01.3.2012 gives its approval to the scheme of interest subsidy on long term loans, in connection with the centrally sponsored TUF scheme.

For the purpose of this scheme, either 12.5% or Banks prime lending rate or the rate of interest actually charged, whichever rate is less, will be taken as applicable of interest.

Sanctioning authority is Govt of Maharashtra

The expenditure incurred during the last 3 years is as under

(Rs. in Lakhs)

Year	Provision	Expenditure
2018-19	26435.00	22835.00
2019-20	20000.00	12953.40
2020-21	6000.00	6000.00

Proposed demand of Rs. .... lakh is made under the scheme for 2022.23.

(3) 10% Capital subsidy for Modernization of Powerloom units for scheduled caste/scheduled tribe and minority communities under textiles policy 2011-2017.

Govt of Maharashtra, vide its G.R. No Dhoran-2012/ Pra. Kra.10/Tex-2, dt. 15.03.2012 gives its approval to the scheme of 10% Capital subsidy for Modernization of Powerloom units for scheduled caste/scheduled tribe and minority communities. Under this scheme, the co-operative or private powerloom units of scheduled caste/ scheduled tribe and mionrity communities will be financed.

Sanctioning authority is Govt. of Maharashtra

Under this scheme 80% members of the society must be scheduled caste or scheduled tribe or minortiy communities.

The expenditure incurred during the last 3 years is as under-

a) Powerloom unit of scheduled caste (28516064)

Year	Provision	Expenditure
2018-19	0.01	..
2019-20	0.01	..
2020-21	0.00	..

b) Powerloom units of scheduled tribe (28516117)

Year	Provision	Expenditure
2018-19	0.00	..
2019-20	0.00	..
2020-21	0.00	0.00

c) Powerloom units minority communities (28516046)

Year	Provision	Expenditure	
2018-19	0.01	..	
2019-20	0.01	..	
2020-21	0.00	0.00	..

Proposed demand of Rs. 0.01 lakh is made under the scheme for 2022.23.

(4) Scheme for preparation of project reports of modernization of powerloom units for scheduled caste/scheduled tribe and minortiy communites:

To prepare the proposal of modernization of powerloom units by professional agencies or charted accountant for scheduled caste/Schedule tribes & minorities commnities and submit the proposal to bank for sanctioning the loan the Govt. of Maharashtra has given approval to this scheme.

For this Govt of Maharashtra vide its G.R.No.Dhoran-2012/Pra.Kra. 19/Tex-2 dated 08/1/2013 has given approval to the panel of 13 professional agencies/charted acountatns to prepare the above proposals.

Sanctioning Authority is Govt of Maharashtra.

The expenditure incurred during the last 3 years is as under -(Rs. In lakhs)

a) Powerloom units of scheduled caste (28516055)

Year	Provision	Expenditure
2018-19	0.01	..
2019-20	0.01	..
2020-21	0.00	..

b) Powerloom units of scheduled tribe (28516108)

Year	Provision	Expenditure
2018-19	0.00	..
2019-20	0.00	..
2020-21	0.00	..

c) Powerloom units minority communities (28516037)

Year	Provision	Expenditure
2018-19	0.00	..
2019-20	0.01	..
2020-21	0.00	..

(5) To study the various schemes of textiles (28520505) :

An agency is to be appointed for the Development of textiles field which will study the different capacities and achievements made in the field and accordingly submit the proposal to the Government. For quick benefit of textile field by studying different sources for textiles, agency will suggest and recommends the different scheme for textiles and to study availability of raw material, labour, water, land, and Government Policies. Sanctioning Authority is Govt of Maharashtra.

The expenditure incurred during the last 3 years is as under

(Rs. in Lakhs)

Year	Provision	Expenditure
2018-19	100.00	..
2019-20	50.00	..
2020-21	00.00	...

Proposed demand of Rs. .... lakh is made under the scheme for 2022.23.

(6) Skill Development Programme(28516001):

Government of Maharashtra has formulated the skill development programme for skilled labour by adopting high technology in textile field.

Sanctioning Authority is Govt of Maharashtra.

The expenditure incurred during the last 3 years is as under

(Rs. in Lakhs)

Year	Provision	Expenditure
2018-19	500.00	..
2019-20	50.00	..
2020-21	00.00	..

(7) Publicity and Propaganda (28520499)

For the Development of textile to organize exhibitions, meetings and participate therein, to give wide publicity to the several scheme and participate therein the Govt of Maharashtra has given approval to the scheme vide its GR No.Sutgi-1511/Pra.Kra-153/Tex-1(B), dt.22.1.2013

The expenditure incurred during last three years is as under-

A) Handloom : Rebate and other subsidy for development of handloom industry (28510119)

1. Publicity and Propaganda

The Scheme is envisages wide publicity for handloom industry and handloom products of state by means of providing financial assistance for organization of handloom cloth exhibitions. Similarly financial assistance are given to state agencies, for participation in the exhibitions of other states which are being organized under central sponsored scheme. It helps marketing of handloom products, which provides production cycle and regular employment to weavers.

Proposed demand of Rs. 250.00 lakh is made under the scheme for 2022-23.

2. Award to Handloom Weavers :

The Scheme is implemented with a view to give direct incentive to the handloom weavers by awarding prizes for their outstanding products through organization of handloom cloth competitions, at regional as well as at State level.

Products demand of Rs. 4.50 lakh is made under the scheme for 2022-23.

3. Share capital to Maharashtra State Handloom Corporation :

The Share Capital Assistance is given to increase the borrowing capital of Maharashtra State Handloom Corporation and to build the working capital for its production programme, Sanctioning authority is Govt. of Maharashtra.

Proposed demand of Rs. 331.00 lakh is made under the scheme for 2022-23.

(Rs. in Lakhs)

Year	Provision	Expenditure
2018-19	400.00	206.79
2019-20	500.00	00.00
2020-21	000.00	00.00

(Note : The Provision and Expenditure in the year 2018-19 has been taken on available records in this Directorate level)

(8) Providing Capital subsidy to self finance textile projects (28516556)

Government of Maharashtra vide its GR No. Policy2015/CR-151/Text-5 dated 02/12/2015 gives its approval to the new scheme for giving Capital subsidy on eligible capital investment to the new textile unit approved under the centrally sponsored TUFS scheme. Sanctioned authority is Govt. of Maharashtra.

The expenditure incurred during last three years is as under-

(Rs. in Lakhs)

Year	Provision	Expenditure
2018-19	400.00	100.00
2019-20	200.00	40.59
2020-21	000.00	00.00

Proposed demand of Rs. 4000.00 is made under the scheme for 2022.23.

(9) Providing Capital subsidy in lieu of Interest subsidy to textile projects (28516565)

Government of Maharashtra vide its GR No. Policy2015/CR-364/Text-5 dated 18/4/2016 gives its approval to the new scheme for giving Capital subsidy in lieu of Interest subsidy eligible turn loan amount to the new textile unit approved under the centrally sponsored TUFS scheme. Sanctioned authority is Govt. of Maharashtra.

The expenditure incurred during last three years is as under-

(Rs. in Lakhs)

Year	Provision	Expenditure
2018-19	505.00	404.00
2019-20	2500.00	1605.75
2020-21	1223.15	1223.15

Proposed demand of Rs. 35000.00 lakh is made under the scheme for 2022-23.

D) Co-operative Spinning mills (64250215) (64250565) :

(1) Loan to Co-Operative spinning Mills :

1. State Government provides Loan to the Co-operative Spinning Mills under production for their rehabilitation as per their needs.

2. Government sanctions partial or full loan to the Co-operative Spinning Mills after sanctioning the project report for rehabilitation.

Proposed demand of Rs. 2005.25 & 2773.00 lakh respectively is made under the scheme for 2022.23.

(2) Managerial Subsidy to Maharashtra State Cooperative Spinning Mills Federation Ltd. (2425 0595)

Maharashtra State Cooperative Textile Federation Ltd., Mumbai is assisted by State Government the form of Managerial Subsidy to manage its activities and salaries of federation employees. The Managerial Subsidy of Rs.50.00 lacks sanctioned every year by the State Government.

(3) Share Capital to Coperative Spinning Mills

(44250338) (44250703) (44250347)

Government Contribution towards share capital to the Cooperative Spinning Millls of Open Category and Backward class for their project of 25200 spindles in the ratio of 1:9 keeping the ratio of loan and share capital as 1:1 as per the project cost determined by the Government. Also the spinning Mills are provided term loan by National Co-operative Development Corporation.

Proposed demand of Rs. 34941.76 & 1222.00 lakh is made under the scheme for 2022.23 respectively.

(4) Financial Assistance to the Scheduled castes and Nav Buddhas for Purchase of Shares of Co-operatives Spinning Mills :- (24250601)

Financial assistance is provided to the Scheduled castes and Nav Buddhas for Purchasing Shares of Co-operatives Spinning Mills. Out of Rs. 2000/- of each share. Rs. 1800/- (90%) amount is sanctioned by Government as financial assistance.

(5) Payment of maximum 12% interest on the loan taken by Co-operative Spinning Mills from various financial institutes (20492551) :- Maximum 12% interest is paid by Government to respective financial institutes for 5 years on the loan taken by Co-operative Spinning Mills.

(6) Repayment of loan taken by Co-operative Spinning Mills from NCDC (60030467) :-

Since 2020-21, Seperate Budget Head "Demand No. V-4. 6003. Internal Debts of State Govermnent (00) 108, Loans from National Co-operative Development Corporation (00) (03) Loans from National Co-operative Development Corporation (Textiles) (Committed) (6003) No. V-4. 6003. Internal Debts of State Governmnet (00)108. Loans from National Co-operative Development Corporation (00) (03) Loans from National Co-operative Development Corporation (Textiles) (Committed) (60030467)" is taken for Textile Division for the purpose of repayment of yearly instalment of loan taken from NCDC.

(7) RePayment of Interest on loan taken by Co-operative Spinning Mills from NCDC (2049 2729):

Since 2020-21, Seperate Budget Head "Demand No. V-1. 2049. Internal Payments. 01. Interest on Internal Debt 200 - Interst on other Internal Debts (02) Interest on Loans Charged (02) (08) - Interest on Loans from National Co-Operative Development Corporation (Textiles) (Committed) (2049 2729)" is taken for Textile Division for the purpose of payment of yearly instalment of Interest on the laon taken from NCDC.

Tree Plantation and Conservation (Textile) (2406A416):

Revenue and Forest Department Sanctioned “Tree Plantation and Conservation” scheme for Textile department as per G.R. dated 10 Oct. 2016.

For Year 2021-22 allotted Rs. 0.02 Lakh provision to this Scheme.

The Provision and expenditure incurred during the last 3 years is as under

(Rs. in Lakhs)

Year	Provision	Expenditure
2019-20	100.00	00.00
2020-21	00.00	00.00
2021-22	0.02	00.00

Proposed demand of Rs. 0.02 lakh is made under the scheme for 2022.23.

E-Governance Programme (Textile) (34512971):

E-Governance Scheme is to provide Computer office expences. Also for the maintenance of departmental website www.mahatextile.maharashtra.gov.in the provision has been made to higher technical persons from Maha IT.

The Provision and expenditure incurred during the last 3 years is as under

(Rs. in Lakhs)

Year	Provision	Expenditure
2019-20	176.06	..
2020-21	18.78	18.78
2021-22	250.00	..

As well, It has decided to monitor to mulberry and Tasar silk industry in the state and operate the online system on the website www.mahasilk.maharas htra.gov.in though Maharashtra Remorte Sensing Application Center (MRSAC) Nagpur. The demand for funds is being done as soon as labour nad maintatainance / management expences received from MRSAC. Also the rest of website is being operated by a terasoft company appointed by the Central Government.

विवरणपत्र चार
CHART No. IV

वस्त्रोद्योग आयुक्तालय, महाराष्ट्र राज्य, नागपूर
COMMISSIONERATE OF TEXTILES, M. S., NAGPUR

- आयुक्त / Commissioner
  - सहआयुक्त (प्रशासन) / Joint Commissioner (Admn.)
    - कार्यकारी अभियंता / Executive Engineer
    - उपआयुक्त (सूत) / Dy.Comm. (Spinning)
    - वस्त्रनिर्माण तज्ञ / Textile Expert
    - सहाय्यक आयुक्त (आस्था.) / Assistant Comm.(Est.)
    - विशेष लेखापरीक्षक / Special Auditor
  - सहआयुक्त (तांत्रिक) / Joint Commissioner (Tech.)
    - उपआयुक्त (संशोधन व माहिती) / Dy. Comm. (S. and I)
    - सहाय्यक संचालक लेखा / Asstt. Director Accounts
    - सहाय्यक आयुक्त (हातमाग) / Asstt. Comm. (Handloom)
    - सहाय्यक आयुक्त (यंत्रमाग) / Asstt. Comm. (Powerloom)
    - सहाय्यक आयुक्त (प्राशिक्षण) / Asstt. Comm. (Training)
  - विभागीय कार्यालये / REGIONAL OFFICES

विभागीय कार्यालये
REGIONAL OFFICES

- विभागीय उपआयुक्त नागपूर / Regional Deputy Comm. (Nagpur)
  - सहाय्यक संचालक / Asstt. Director
- विभागीय उपआयुक्त सोलापूर / Regional Deputy Comm. (Solapur)
  - सहाय्यक संचालक / Asstt. Director
- विभागीय उपआयुक्त मुंबई / Regional Deputy Comm. (Mumbai)
  - सहाय्यक संचालक / Asstt. Director
- विभागीय उपआयुक्त औरंगाबाद / Regional Deputy Comm. (Aurangabad)
  - सहाय्यक संचालक / Asstt. Director

रेशीम संचालनालय महाराष्ट्र राज्य, नागपूर

प्रस्तावना :

"रेशीम शेती उद्योग" हा कृषी वर आधारित असून ग्रामीण भागातील लोकांकरिता रोजगाराची प्रचंड क्षमता या उद्योगात आहे. ग्रामीण भागातील लोकांचे शहरी भागाकडे होणारे स्थलांतर थांबविणे या उद्योगामुळे शक्य आहे. समाजातील सर्व वर्गातील व वयोगटातील लोकांना रोजगाराची संधी देणारा हा एकमेव खात्रीचा उद्योग आहे. उत्पनाची शाश्वती असणारा हा उद्योग असून शेतकऱ्यांची आर्थिक ओढाताण थांबविण्याची क्षमता या उद्योगात आहे. ग्रामीण भागाचा चेहरा मोहरा बदलविण्याचा वाव या रेशीम शेती उद्योगात आहे. कमी भांडवलामध्ये जास्त मासिक उत्पन, ग्रामीण रोजगार क्षमता व हमखास बाजारपेठेची उपलब्धता अशी रेशीम शेती उद्योगाची खास वैशिष्टे आहेत.

रेशीम उद्योगाचे महत्व विचारात घेता महाराष्ट्र शासनाने दिनांक १ सप्टेंबर १९९७ रोजी वस्त्रोद्योग विभागाच्या प्रशासकीय नियंत्रणाखाली स्वतंत्र रेशीम संचालनालयाची स्थापना केलेली असून त्याचे मुख्यालय नागपूर येथे आहे. राज्यामध्ये २७ जिल्हा रेशीम कार्यालयांमार्फत रेशीम उद्योग विकासाची कामे करण्यात येत असून त्यावर नागपूर, अमरावती, औरंगाबाद आणि पुणे येथील विभागीय कार्यालयांमार्फत नियंत्रण ठेवण्यात येते.

अ.क्र.	विभागाची नांवे	तुती	टसर	एकूण
१.	रेशीम संचालनालय, मुख्यालय नागपूर	-	-	१
२.	प्रादेशिक रेशीम कार्यालये (औरंगाबाद,पुणे, अमरावती व नागपूर)	०३	०१	०४
३.	जिल्हा रेशीम कार्यालये	२३	४	२७
४.	अंडीपुंज निर्मिती केंद्रे	१	२५	२६
५.	रेशीम पथदर्शक तथा प्रशिक्षण केंद्रे	१०	१४	२४
६.	रेशीम धागा निर्मिती केंद्रे तथा कोष खरेदी केंद्रे	२१	०४	२५

रेशीम उद्योगाची व्याप्ती :

महाराष्ट्र राज्यात तुती रेशीम व टसर रेशीम अशा दोन्ही प्रकारचे रेशीम चे उत्पादन होते. गडचिरोली, चंद्रपूर, भंडारा व गोंदिया जिल्ह्यात वंशपरंपरेने आदिवासी जंगलामध्ये टसर कोषाचे उत्पादन मागील २५० वर्षापासून करीत आहेत. ठाणे जिल्ह्यात टसर कोष उत्पादन सुरु करण्याची कार्यवाही झालेली आहे. तसेच राज्यातील २७ जिल्ह्यामध्ये तुती रेशीम शेती उद्योग सुरु आहे. राज्यात सन २०२०-२१ मध्ये एकूण १५०७३ शेतकऱ्यांकडे १५८९६.५० एकर क्षेत्र तुती लागवडी खाली असून २७५४.२२७ मेट्रिक टन कोषाचे उत्पादन घेण्यात आले आहे व त्यापासून ४२३.७१४ मे.टन तुती रेशीम सुताचे उत्पादन झाले आहे व त्याद्वारे ४६.६० लक्ष मनुष्य दिवस रोजगार निर्मिती झालेली आहे. तसेच टसर वन्य रेशीम शेती उद्योगामध्ये १३१७ लाभार्थ्यांनी ४२७२ हेक्टर ऐन व अर्जून खाद्य वृक्षांचा उपयोग करुन ८१.५५ लक्ष कोषाचे उत्पादन झाले असून त्याद्वारे ६.६७ लक्ष मनुष्य दिवस रोजगार निर्मिती झाली आहे.

संचालनालयाचे धोरण :

राज्यात रेशीम उद्योगाच्या सर्वांगीण विकासासाठी संचालनालय कार्यरत असून खालील धोरण आहेत.

१. महारेशीम अभियान राबवून राज्यात तुती लागवड क्षेत्र मोठ्या प्रमाणात वाढविणे.
२. रेशीम शेती उद्योगाला मोठ्या प्रमाणात प्रचार व प्रसिध्दी देणे.
३. शेतकऱ्यांना सुधारित जातीचे तुती बेणे व अंडीपुंज पुरवठा करणे.
४. शेतकरी प्रशिक्षण आणि विनामूल्य तांत्रिक मार्गदर्शन करणे.
५. शेतकऱ्यांनी उत्पादित केलेल्या रेशीम कोषाला बाजारपेठ उपलब्ध करुन देणे.
६. शेतकऱ्यांना आर्थिक व तांत्रिक मदत विविध शासकीय यंत्रणेकडून उपलब्ध करुन देणे.
७. टसर कोष उत्पादनासाठी ऐन व अर्जुन वृक्षांचे रोपवन वन आणि राजस्व खात्याकडून अदिवासींना उपलब्ध करुन देणे.
८. रेशीम शेतीला लोकप्रिय करुन दारिद्र्य कमी करणे. ग्रामीण भागात रेशीम उद्योगाव्दारे स्थानिक पातळीवर रोजगार निर्मिती करुन लोकांचे खेड्याकडून शहराकडे जाणारे लोंढे थांबविणे व त्यांना स्वयंपूर्ण करणे.

संचालनालयाचे कामकाज :

१) रेशीम शेतकऱ्यांची नोंदणी करणे
२) चॉकी सेंटर धारकांची नोंदणी करणे
३) रिलर्सची नोंदणी करणे.
४) रेशीम तुती व टसर शेतकरी / लाभार्थी यांना तांत्रीक सेवा उपलब्ध करुन देणे.

रेशीम उद्योगाची प्रगती :-

तुती रेशीम :

अ.क्र.	तपशील	एकक	२०१९-२०	२०२०-२१	२०२१-२२ (३० नोव्हेंबर २०२१ अखेर)
१.	लागवड क्षेत्र	एकर	१७८८५	१५८९६.५०	१६१८८
२.	लाभार्थी	संख्या	१६७४४	१५०७३	१५४९२५
३.	अंडीपुंज पुरवठा	लक्ष	४२.२३	४५.८२	२९.३४
४.	कोष उत्पादन	(मे.टन)	२६५६	२७५४.२२७	१८५६.५५७
५.	सूत उत्पादन	(मे.टन)	४०८.५०	४२३.७१४	२८५.६५४
६.	रोजगार निर्मिती	लक्ष मनुष्य दिवस	४४.९४	४६.६०	३१.४१

(ब) टसर रेशीम :

अ.क्र.	तपशील	एकक	२०१९-२०	२०२०-२१	२०२१-२२ (३० नोव्हेंबर २०२१ अखेर)
१.	ऐन व अर्जुन वृक्षाचा वापर	हेक्टर	१०७४२	४२७२	६१२३
२.	लाभार्थी संख्या	संख्या	२५०५	१३१७	१५३७
३.	अंडीपुंज पुरवठा	लक्ष	१३.२२	४.२७	६.२१
४.	कोष उत्पादन	लक्ष	३४९.८१	८१.५५	३३.०१
५.	सूत उत्पादन	(मे.टन)	१९.०६	४.४४	१.८०
६.	रोजगार निर्मिती	लक्ष मनुष्य दिवस	२८.५९	६.६७	२.७०

महा रेशीम अभियान

रेशीम उद्योगाची राज्यात मोठया प्रमाणात प्रचार व प्रसिध्दी व्हावी व त्याद्वारे राज्यातील रेशीम उद्योगात वाढ होणेसाठी महारेशीम अभियान २०१७, महारेशीम अभियान २०१८ व महारेशीम अभियान २०१९ व महा रेशीम २०२० राबविण्यात आलेले असून त्याला मोठया प्रमाणात प्रतिसाद मिळालेला असून आतापर्यंत एकूण ६२१६ गावामधील १५३६०९ शेतकऱ्यांना प्रत्यक्ष माहिती दिलेली आहे.

कोष बाजार पेठ सुविधा

१) जालना कोष खरेदी मार्केट राष्ट्रीय कृषि विकास योजनेअंतर्गत जालना येथे संचालनालयाचे १ हेक्टर जागेवर बाजारपेठेसाठी रु.६६१.७६ लक्ष निधी प्राप्त झालेला असून त्यापैकी रु.६२८.५७ लक्ष खर्च झालेला आहे. बाजारपेठेचे कामकाज प्रगतीपथावर आहे.

२) सोलापूर कोष बाजारपेठ उभारणी - राष्ट्रीय कृषि विकास योजनेअंतर्गत मौजे हिरज जिल्हा सोलापूर येथे संचालनालयाचे ४ हेक्टर जागेवर कोष बाजारपेठेसाठी रु.६९४.२५ लक्ष निधी प्राप्त झालेला आहे. त्यापैकी रु.६६२.०६ लक्ष खर्च झालेला आहे. सोलापूर कोष बाजारपेठेचे बांधकाम माहे डिसेंबर २०२१ अखेर पर्यंत पुर्णत्वास येईल. सद्यस्थितीत कृषि उत्पन्न बाजार समितीमार्फत जालना,बारामती,पुर्णा जि.परभणी व पाचोड, ता.पैठण,जि.औरंगाबाद, जयसिंगपूर, जि.कोल्हापूर येथे रेशीम कोष खरेदी विक्री सुरु आहे. सदर बाजारपेठांमध्ये अद्याप पर्यंत रु.२२.२५ कोटीची विक्री झालेली आहे. कृषि उत्पन्न बाजार समिती बडनेरा,जि.अमरावती व बीड येथे कोष खरेदी / विक्री मार्केट सुरु करण्यात येत आहे. तसेच कोषांतर्गत प्रक्रियेमध्ये ०२ ऑटोमॅटीक रिलिंग युनिट जालना व भंडारा येथे सुरु केलेले असून ०२ ऑटोमॅटीक रिलिंग युनिट सांगली जिल्हयात उभारणी सुरु आहे.

रेशीम संचालनालयामार्फत राबविण्यात येणाऱ्या योजना -

१) जिल्हास्तरीय योजना : या योजनेअंतर्गत जिल्हास्तरीय योजनेअंतर्गत खालीलप्रमाणे रेशीम विस्तार व विकासात्मक बाबींचा समावेश आहे.

(१) बेणे पुरवठा रु.१५०० प्रती टन व वाहतूक खर्च (तुती)

(२) अंडीपुंज पुरवठा ७५ % अनुदान (तुती / टसर)

(३) शेतकरी प्रशिक्षण रु.१००० प्रती लाभार्थी (तुती / टसर)

(४) शेतकरी अभ्यास दौरा रु.१०० व प्रवास खर्च (तुती / टसर)

(५) रेशीम उद्योग प्रचार व प्रसिध्दी रु.५०,०००/- (वार्षिक प्रती जिल्हा)

(६) तुती रोपे खरेदी रु.०.५० प्रती नग.

(७) शासकीय फार्म व रिलिंग केंद्र देखभाल व दुरुस्ती खर्च (तुती व टसर)

८) शासकीय अंडीपुंज निर्मीती केंद्र अंतर्गत खर्च (तुती / टसर)

९) कोष उत्पादनावर प्रोत्साहनात्मक अनुदान सी.बी.वाणासाठी रु.३०/- प्रती किलो व बायव्होल्टाईन वाणासाठी रु.५०/- प्रती किलो प्रमाणे अनुदान.

१०) रेशीम धागा उत्पादनावर प्रोत्साहनात्मक अनुदान ॲटोमॅटीक रिलिंग मशिनवर सूत उत्पादनासाठी रु.१५०/- व मल्टीएंड रिलिंग मशीनवर सूत उत्पादनासाठी रु.१००/- प्रती किलो प्रमाणे तसेच टसर रिल्ड यार्न उत्पादनासाठी रु.१००/- प्रती किलो प्रमाणे अनुदान देण्यात येत आहे.

२) योजनेत्तर योजना :

अंडीपुंज उत्पादन अंतर्गत बीज कोष खरेदी तसेच पगार व इतर खर्च.

३) प्रचार प्रसिध्दी योजना : (२८५१६५७४)

रेशीम उद्योगाचे फायदे व शासकीय योजनांची माहिती शेतकऱ्यांना देण्यासाठी सन २०१८-१९ मध्ये सदरची योजना सुरु झालेली आहे.

४) रेशीम विकास कार्यक्रम पायाभुत सुविधा निर्मिती व अस्तित्वातील सुविधांचे बळकटीकरण योजना : (२८५१६५८३)

राज्यात रेशीम उद्योगामध्ये पायाभुत सुविधा निर्माण करणे व अस्तित्वातील सुविधांचे बळकटीकरण करुन रेशीम विस्तार व विकास करण्यासाठी योजना सन २०१८-१९ मध्ये सदरची योजना सुरु झालेली आहे.

५) महात्मा गांधी राष्ट्रीय ग्रामीण रोजगार हमी योजना -

अ) मनरेगा अंतर्गत रेशीम उद्योग विकासांतर्गत एक एकर तुती लागवडीकरीता जमीन तयार करणे, नर्सरी रोपे करुन तुती लागवड किटक संगोपन, किटक संगोपन साहित्य, कोष उत्पादन व किटक संगोपन गृह सर्वकष बाबींना मान्यता देऊन योजना संपुर्ण राज्यात लागू करण्यात आली आहे. या योजनेअंतर्गत शेतकऱ्यांना एकर तुती लागवडीसाठी रु.२.२४ लक्ष इतके अनुदान तीन वर्षात विभागून दिले जाते व किटक संगोपन गृह (१००० चौ.फुट) बांधकामासाठी रु.०.९९ लक्ष असे एकूण रु.३.२३ लक्ष इतकी रक्कम अनुदान देण्यात येत आहे.

ब) टसर खाद्य वृक्ष लागवड - ऐन व अर्जून वृक्षांच्या लागवडीकरिता व साहित्याकरीता रु. २.२६ लक्ष इतके अनुदान चार वर्षात विभागून दिले जाते.

६) राष्ट्रीय कृषि विकास योजना (RKVY) : (२८५१६५१२)

या योजनेअंतर्गत रेशीम कोष धागा खरेदी विक्री शासकीय बाजारपेठ जालना येथे उभारणी करीता रु.६६१.७६ लक्ष मंजुर करण्यात आले असून त्यापैकी ६२८.५७ लक्ष खर्च झाले आहे. तसेच रेशीम कोष / धागा खरेदी विक्री शासकीय बाजारपेठ सोलापूर येथे उभारणी करीता रु.६९४.२५ लक्ष मंजुर झालेले आहे. त्यापैकी ६६२.०६ लक्ष खर्च झाले असून माहे डिसेंबर २०२१ पर्यंत बाजारपेठेचे बांधकाम पुर्णत्वास येणार आहे.

७) नानाजी देशमुख कृषी संजीवनी योजना (पोकरा) : नानाजी देशमुख कृषी संजीवनी योजना (पोकरा) अंतर्गत जिल्हयातील निवडक गावांमध्ये सर्वसाधारण आणि अनुजाती, अनुजमाती लाभार्थ्यांना एका एकर साठी खालीलप्रमाणे अनुदान योजना आहे.

१) तुती रोपे तयार करण्यासाठी सहाय्य रु.११२५००/- (सर्वसाधारण) रु.११२५०० (अ.जाती / अ.जमाती)

२) तुती लागवड विकास कार्यक्रम - रु.३७५००/- (सर्वसाधारण) / रु.४५०००/- (अ.जाती / अ.जमाती)

३) किटक संगोपन साहित्य पुरवठा सहाय्य - रु.५६२५०/- (सर्वसाणारण) रु.६७५००/-(अ.जाती/अ.जमाती)

४) किटक संगोपन गृह बांधकाम सहाय्य

अ) (१००० चौ.फुट) रु.१२६४७९ (सर्वसाधारण) / रु.१५१७७५ (अ.जाती / अ.जमाती) किंवा

ब) (६०० चौ.फुट) - रु.७१३९७ (सर्वसाधारण) / रु.८५६७७ (अ.जाती / अ.जमाती)

८) केंद्र पुरस्कृत केंद्रीय रेशीम मंडळ बेंगलोर यांचेकडील सिल्क सामग्री योजना (ISDSI)

राज्यातील मनरेगा निकषामध्ये बसत नसलेल्या शेतकऱ्यांनी तुती रेशीम विकासात सहभागी व्हावे व कोषोत्तर प्रक्रियेसाठी **सिल्क समग्र** योजना लागू करण्यात आलेली आहे. राज्यात यामध्ये प्रामुख्याने तुती लागवड पुर्व तसेच कोषोत्तर प्रक्रिया अनुदान अर्थसहाय्य योजना राबविण्यात येते.

१.तुती लागवड रु.०.३८ लक्ष प्रती एकर

२. किटक संगोपन साहित्य रु.०.४५ लक्ष

३. किटक संगोपन गृह बांधकाम (१००० स्क्वे.फुट) रु.१.२६ लक्ष

४. मल्टीएंड रिलिंग युनिट - रु.१२.५६ लक्ष

५. ॲटोमॅटीक रिलिंग युनिट (२०० एन्डस) रु.५७.६२ लक्ष

६. ॲटोमॅटीक रिलिंग युनिट (४०० एन्डस) रु.९२.०४ लक्ष

७. व्टिस्टिंग मशिन रु.७.५३ लक्ष

८. चॉकी उभारणी रु.१२.०० लक्ष

रेशीम संचालनालयाचे पुढील ध्येय :-

१. राज्यामध्ये उत्पादीत झालेले तुती व टसर चे कोष राज्यामध्येच प्रक्रिया होऊन त्याद्वारे राज्यामध्येच स्थानिक रोजगार निर्मीती होऊन आर्थिक उलाढाल वाढीसाठी कोषोत्तर प्रक्रिया मधील मशिनरीचा समावेश असणारी तसेच अंडीपुंज निर्मीती केंद्र इ.सर्वकष बाबींचा समावेश असलेली राज्य योजना प्रस्तावित करण्यात येत आहे.

२. नवीन जातीच्या तुतीची लागवड २५००० एकर क्षेत्रावर करणे.

३. ग्रामिण भागात रोजगार निर्मीती व उच्च मुल्यांकित पीक रचना या सर्व गोष्टींचा विचार करुन महात्मा गांधी ग्रामिण रोजगार हमी योजनेअंतर्गत जास्तीत जास्त क्षेत्र तुती लागवडीखाली आणणे.

४. रेशीम शेतीचे शेतकऱ्यांना तांत्रीक प्रशिक्षण देऊन स्वयंपुर्ण करणे.

५. शेतकऱ्यांना दुबार जातीचे रेशीम किटक अंडीपुंज बीज पुरवठा करुन कोषाचे उत्पादन वाढविणे आणि त्यांच्या आर्थिक स्थितीत सुधारणा घडवून आणणे.

६. तांत्रीक कर्मचाऱ्यांना अद्ययावत तंत्रज्ञान अवगत होणेसाठी प्रशिक्षण कार्यक्रम राबविणे.

७. शासकीय व खाजगी रिलिंग युनिट पुर्ण क्षमतेने सुरु करणे.

८. स्वयंचलित रेशीम धागा निर्मिती केंद्र सुरु करुन कोष विक्रीची समस्या सोडविणे. तसेच त्या द्वारे स्थानिक रोजगार निर्मिती करणे.

९. कोषोत्तर (Post Cocoon Activity) प्रक्रियेमध्ये खाजगी उद्योजकांचा सहभाग वाढविणे.

१०. सहकारी क्षेत्रामध्ये कोषांच्या बाजारपेठ स्थापित करणे.

११. रेशीम उत्पादकांसाठी किमान खर्चाचे तंत्रज्ञान विकसीत करणे.

१२. गडचिरोली, चंद्रपूर,भंडारा व गोंदिया हया जिल्हयाव्यतिरीक्त महाराष्ट्रातील कोल्हापूर,सांगली,यवतमाळ,पालघर,ठाणे, नाशिक, धुळे आणि नंदुरबार या जिल्हयातही टसर रेशीम उत्पादन विकसीत करणे.

१३. ऐन व अर्जुन वृक्षाची लागवड करुन टसर कोषाचे उत्पादन वाढविणे.

१४. टसर लाभार्थ्यांची संख्या ४००० पर्यंत वाढविणे.

१५. मराठवाडा विभागात औरंगाबाद येथे सिल्क टुरीझम प्रकल्प राबविणे.

१६. अमरावती येथील दाभा रेशीम पार्क मध्ये शेतकऱ्यांसाठी प्रशिक्षण केंद्राचे बळकटीकरण करणे.

१७. नागपूर येथे रेशीम भवनाची उभारणी करणे.

१८. टसर, सेरी टुरीझम आगरझरी, जि.चंद्रपूर येथे प्रकल्प राबविण्याकरीता ५०.८६ लक्ष सार्वजनिक बांधकाम विभागाला देण्यात आले.

१९. कृषि उत्पन्न बाजार समितीमध्ये कोष खरेदी विक्री बाजारपेठ सुरु करणे.

२०. टसर रेशीम मध्ये केंद्रीय रेशीम मंडळ यांच्या मदतीने बाजारपेठ सुविधा उपलब्ध करुन देणे.

२१. राज्य योजनेअंतर्गत सर्वकष रेशीम शेती उद्योग विकासासाठी योजना राबविणे.

२२. बडनेरा जिल्हा अमरावती व बीड येथे कोष बाजारपेठ सुरु करणे.

गांधी जयंती उत्सव कालावधीत खादीच्या सूती व लोकरी खादी कापडाच्या विविध प्रकारच्या किरकोळ विक्रीवर विशेष सूट देण्यासाठी खादी व ग्रामोद्योग मंडळाला अर्थसहाय्य (२८५१०९६१)

सदर योजना गांधी जयंती उत्सव कालावधीत खादीच्या सूती व लोकरी खादी कापडाच्या विविध प्रकारच्या किरकोळ विक्रीवर विशेष सूट देण्यासाठी खादी व ग्रामोद्योग महामंडळाला केंद्र सरकारकडून अर्थसहाय्य दिले जाते. सदर योजना ही खादी व ग्रामोद्योग महामंडळाकडून राबविण्यात येते. सदर योजना केंद्र सरकारच्या अखत्यारीत येते.

(रु. लाखात)

वर्ष	तरतुद	खर्च
२०१८-१९	०.०१	..
२०१९-२०	०.०१	..
२०२०-२१	०.०१	..

सदर योजनेसाठी सन २०२२-२३ करिता रु. ०.०१ लाखाची मागणी प्रस्तावित करण्यात येत आहे.

रेशीम उद्योगाचा विकास - कार्यक्रम क्र. १

Development of Silk Industry-Programme No.1

कार्यक्रम अंदाजपत्रक २०२२-२०२३ भौतिक उद्दिष्टे व साध्य

Performance Budget 2022-2023 Targets & Achievement

अ. क्र. Sr. No.	तपशिल Particulars		एकक Unit	२०१९-२०२० साध्य Achievement 2018-2019	२०२०-२०२१ साध्य Achievement 2019-2020	२०२१-२०२२ Target Achievement ending sept.30 2020-2021		२०२२-२०२३ उद्दिष्टे Targat 2021-2022
						Target	Achievement	
(१)	(२)		(३)	(४)	(५)	(६)	(७)	(८)
(अ)	**तुती रेशीम**							
(१)	तुती लागवड	...	एकर	१७८८५	१५८९६.५०	५०००	४६६०	५५००
(२)	लाभार्थी शेतकरी	...	संख्या	१६७४४	१५०७३	५०००	४६२४	५५००
(३)	अंडीपुंज पुरवठा	...	लक्ष	४२.२३	४५.८२	६५.००	२९.३४	७०.००
(४)	कोष उत्पादन	...	मे. टन	२६५६	२७५४.२२७	३९००	१८५६.५५७	४२९०.००
(५)	कच्चे रेशीम उत्पादन	...	मे.टन	४०८.५०	४२३.७१४	६५०.००	२८५.६००	६५०.००
(६)	शेतकरी प्रशिक्षण	...	संख्या	१४९०	४७५४	५०००	३६५२	५५००
(ब)	**टसर रेशीम**							
(१)	ऐन व अर्जुन वृक्षांचा वापर	...	हेक्टर	१०७४२	४२७२	११५००	६१२३	१२६५०
(२)	अंडीपुंज पुरवठा	...	लक्ष	१३.२२	४.२७	११.५०	६.२१	१२.६०
(३)	कोष उत्पादन	...	लक्ष	३४९.८१	८१.२५	४६०.००	३३.०१	५०६.००
(४)	कच्चे रेशीम उत्पादन	...	मे.टन	१९.०६	४.४४	२५.००*	१.७९९	२८.११
(५)	लाभधारक कुटुंबे							
	(अ) कीटक संगोपन	...	कुटुंबे	२५०५	१३१७	२७००	१५३७	२९७०
	(ब) कलाई, पिंजाई व विणकाम	...	कुटुंबे	१००	१००	१००	१००	१००

टिप : सन २०२१-२२ करिता २५ मे. टन लक्षांक देण्यात आला होता. परंतु कोव्हीड-१९ च्या प्रादुर्भावामुळे कोष उत्पादन कमी झाले आहे.

रेशीम संचालनालय, महाराष्ट्र राज्य, नागपूर

सन २०१८-२०१९ ते २०२१-२०२२ या कालावधीत प्राप्त तरतूद व प्रत्यक्ष खर्चाचा तपशील दर्शविणारे विवरणपत्र

(आकडे लक्ष रुपयात) (Rs. in Lakhs)

अ. क. Sr. No.	योजनेचे नाव Plan Name	वर्ष २०१८-२०१९ Year 2018-2019 तरतूद Provision	प्रत्यक्ष खर्च Actual	वर्ष २०१९-२०२० Year 2019-2020 तरतूद Provision	प्रत्यक्ष खर्च Actual	वर्ष २०२०-२०२१ Year 2020-2021 मंजूर तरतूद Provision	प्रत्यक्ष खर्च Actual	मंजुर नियतव्यय Year 2021-2022	शेरा Remark
	1	2	3	4	5	6	7		
१)	**योजनेतर योजना**					*Non Plan*			
	०१ वेतन	1346.32	1346.32	1686.65	1686.65	1553.5	1553.5	2049.01	
	०३ अतिकालीकभत्ता	1.64	1.64	1.80	1.80	0.79	0.79	2.5	
	०६ दूरध्वनी वीज व पाणीशुल्क	12.99	12.99	12.70	12.70	8.70	8.70	17.40	
	१० कंत्राटी सेवा	0.00	0.00	11.42	11.42	53.28	53.28	0.01	
	११ देशांतर्गत प्रवास खर्च	32.21	32.21	27.06	27.06	9.99	9.99	35.00	
	१३ कार्यालयीन खर्च	45.77	45.77	38.47	38.47	25.74	25.74	50.62	
	१४ भाडे, पट्टी व कर	26.45	26.45	32.95	32.95	16.51	16.51	33.01	
	१७ संगणक खर्च	1.20	1.20	1.31	1.31	0.00	0.00	1.79	
	२४ पेट्रोल तेल व वंगन	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	
	२६ जाहिरात व प्रसिध्दी	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.01	
	२८ व्यावासियक सेवा	0.44	0.44	0.00	0.00	0.00	0.00	0.01	
	३० कंत्राटी सेवा	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.01	
	३४ शिष्यवृत्ती	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.01	
	५० इतर खर्च (कोष खरेदी)	159.31	159.31	108.88	108.88	56.78	56.78	179.26	
	बेरीज	1626.33	1626.33	1921.24	1921.24	1725.29	1725.29	2368.64	
२)	**योजना**								
	अ) राज्यस्तरीय योजना (राज्य हिस्सा) व प्रत्यक्ष खर्च	0.00	0.00	96.93	96.93	158.61	158.61	450.00	
	ब) जिल्हास्तरीय योजना १) सर्वसा.	848.98	848.98	687.06	687.06	146.01	146.01	745.79	
	बेरीज	848.98	848.98	783.99	783.99	304.62	304.62	1195.79	
	२) विघयो.	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	
३)	**वैधानिक विकास मंडळ**								
	अ) विदर्भ वैधानिक विकास	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	
	ब) मराठवाडा वैधानिकविकास	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	
	क) उर्वरीत महा. वैधानिकविकास	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	
	बेरीज	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	Total 0.00	0.00	
४)	**केंद्र पुरस्कृत योजना-केंद्र सहभाग**	0.00	0.00	199.27	199.27	320.66	320.66	900.00	
५)	**राष्ट्रीय कृषि विकास योजना**	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	
६)	**महात्मा गांधी राष्ट्रीय ग्रामीण रोजगार हमी योजना**	5033.25	5033.25	5356.25	5356.25	5355.87	5355.87	5800	
७)	**महारेशीम अभियान २८५१०११९**	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	
८)	**रेशीम विकास पायाभुत सुविधा २८५१६५८३**	80.00	80.00	0.00	0.00	0.00	0.00	1000.00	
९)	**रेशीम उद्योग प्रचार प्रसिध्दी २८५१६५७४**	41.11	41.11	125.19	125.19	34.94	34.94	150.00	
१०)	**राष्ट्रीय कृषी विकास योजना २८५१६५९२**	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	
११)	**ई गव्हनर्स ३४५१२९७१**	0.00	0.00	0.00	0.00	5.00	5.00	0.00	

कार्यक्रम क्र. २

PROGRAMME No. 2

लघुउद्योग, कुटीरोद्योग, रेशीम व हस्तकला व्यवसाय यांचा विकास

Development of Small Scale Industries, Cottage Industries, Silk & Handicraft

(रुपये हजारात)
(Rs. in Thousand)

अ. क्र. तपशील	प्रत्यक्ष रकमा २०२०-२०२१ Actuals 2020-2021			अर्थसंकल्प २०२१-२०२२ Budget Estimates 2021-2022			सुधारलेले अंदाज २०२१-२०२२ Revised Estimates 2021-2022			अर्थसंकल्प २०२२-२०२३ Budget Estimates 2022-2023			विवरण Particulars
	अनिवार्य Committed	कार्यक्रमांतर्गत Scheme	एकूण Total	अनिवार्य Committed	कार्यक्रमांतर्गत Scheme	एकूण Total	अनिवार्य Committed	कार्यक्रमांतर्गत Scheme	एकूण Total	अनिवार्य Committed	कार्यक्रमांतर्गत Scheme	एकूण Total	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	
१) दत्तमत विभाग : सहकार व वस्त्रोद्योग विभाग अनिवार्य **प्रधान शिर्ष :** २४२५ सहकार													**1) Voted** **Department :** Co-operation & Textile Deptt. **Non-Plan** **Major Head :** 2425 Co-operation
गौणशिर्ष : ००१ संचालन व प्रशासन	172559	..	172559	236864	..	236864	201061	..	201061	251750	..	251750	**Minor Head :** 001, Direction & Administration.
उपशिर्ष : ००१ (०१) (१३) रेशीम संचालनालय (२४२५ १३४१) **मागणी क्र. :** व्ही - २													**Sub Head :** 001(01) (13) Directorate of Sericulture (2425 1341) **Demand No. :** V-2
एकूण बेरीज --	172559	..	172559	236864	..	236864	201061	..	201061	251750	..	251750	Total
२) भारीत विभाग : सहकार व वस्त्रोद्योग विभाग अनिवार्य **प्रधान शिर्ष :** २४२५ सहकार													**2) Changed** **Department :** Co-operation & Textile Dept. **Non-Plan** **Major Head :** 2425 Co-operation
गौणशिर्ष : ००१ संचालन व प्रशासन	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	**Minor Head :** 001, Direction & Administration.
उपशिर्ष : ००१ (०१) (१३) रेशीम संचालनालय (२४२५ १३९५) **मागणी क्र. :** व्ही - ५													**Sub Head :** 001(01) (13) Directorate of Sericulture (2425 1395) **Demand No. :** V-5
एकूण बेरीज	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	**Total**

कार्यक्रम क्र. २—चालू Programme No. 2—*Contd*

रुपये लाखात (Rs. in Lakhs)

तपशील	प्रत्यक्ष रकमा २०२०-२०२१ Actuals 2020-2021			अर्थ संकल्प २०२१-२०२२ Budget Estimates 2021-2022			सुधारलेले अंदाज २०२१-२०२२ Revised Estimates 2021-2022			अर्थ संकल्प २०२२-२०२३ Budget Estimates 2022-2023			विवरण Particulars
	अनिवार्य Committed	कार्यक्रमांतर्गत Scheme	एकूण Total	अनिवार्य Committed	कार्यक्रमांतर्गत Scheme	एकूण Total	अनिवार्य Committed	कार्यक्रमांतर्गत Scheme	एकूण Total	अनिवार्य Committed	कार्यक्रमांतर्गत Scheme	एकूण Total	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	
१) दत्तमत													**1) Voted**
विभाग : सहकार व वस्त्रोद्योग विभाग													**Department :** Co-operation & Textile Deptt.
कार्यक्रम													**Plan**
प्रधान शिर्ष : २८५१ ग्रामोद्योग व लघुउद्योग													**Major Head :** 2851 Village & Small Industries
गौणशिर्ष : ११० समिश्र ग्रामोद्योग व लघुउद्योग आणि सहकारी संस्था	..	15861	15861	..	45000	45000	..	15400	15400	..	12500	12500	**Minor Head :** 110, Composit Village & Small Industries & Co-operatives
उपशिर्ष : ११० (०२) (४५) रेशीम उत्पादकविकास खादी व ग्रामोद्योग (२८५१ १२० ४ दत्तमत)													**Sub Head :** 110(02) (45) Development of Sericulture Industries & Village Industries Khadi & Village Industries (2851 120 4 Voted)
मागणी क्र. : व्ही - २													**Demand No. :** V-2
एकूण बेरीज	..	15861	15861	..	45000	45000	..	15400	15400	..	12500	12500	**Total**
प्रधान शिर्ष : २८५१ ग्रामोद्योग व लघुउद्योग													**Major Head :** 2851 Village & Small Industries
गौणशिर्ष : ११० समिश्र ग्रामोद्योग व लघुउद्योग आणि सहकारी संस्था													**Minor Head :** 110, Composit Village & Small Industries & Co-operatives
उपशिर्ष : ११० (०२) (४६) .. विशेष घटक योजना रेशीम उत्पादक विकास खादी व ग्रामोद्योग (२८५१ १२१ ३)	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..		**Sub Head :** 110(02) (46) Special Component Plan-Development ofSericulture Industry & Village Industries Khadi & Village Indusrties (2851 121 3)
मागणी क्र. : व्ही - २													**Demand No. :** V-2
एकूण बेरीज	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	**Total**

कार्यक्रम क्र. ८--चालू Programme No. 8—*Contd*

रुपये लाखात (Rs. in Lakhs)

तपशील	प्रत्यक्ष रकमा २०२०-२०२१ Actuals 2020-2021			अर्थ संकल्प २०२१-२०२२ Budget Estimates 2021-2022			सुधारलेले अंदाज २०२१-२०२२ Revised Estimates 2021-2022			अर्थ संकल्प २०२२-२०२३ Budget Estimates 2022-2023			विवरण Particulars
	अनिवार्य Committed	कार्यक्रमांतर्गत Scheme	एकूण Total	अनिवार्य Committed	कार्यक्रमांतर्गत Scheme	एकूण Total	अनिवार्य Committed	कार्यक्रमांतर्गत Scheme	एकूण Total	अनिवार्य Committed	कार्यक्रमांतर्गत Scheme	एकूण Total	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	
१) दत्तमत विभाग : सहकार व वस्त्रोद्योग विभाग कार्यक्रम													**1) Voted** **Department :** Co-operation & Textile Deptt. **Plan**
प्रधान शिर्ष : २८५१ ग्रामोद्योग व लघुउद्योग													**Major Head :** 2851 Village & Small Industries
गौणशिर्ष : ११० समिश्र ग्रामोद्योग व लघुउद्योग आणि सहकारी संस्था	..	32066	32066	..	90000	90000	..	30800	30800	..	25000	25000	**Minor Head :**110, Composit Village & Small Industries & Co-operatives
उपशिर्ष : ११० (०२) (४९) रेशीम उद्योगाचा विकास (२८५१ १२६ ९)													**Sub Head :** 110 (02) (49) Development of Sericulture (2851 126 9)
मागणी क्र. : व्ही - २													**Demand No. :** V-2
एकूण बेरीज	..	32066	32066	..	90000	90000	..	30800	30800	..	25000	25000	**Total**
प्रधान शिर्ष : २५५१ डोंगराळ क्षेत्र - ०१ - पश्चिम घाट पंचवार्षिक योजनांतर्गत योजना राज्य योजनांतर्गत योजना													**Major Head :** 2551, Hill areas 01 Western Ghat Scheme in the Five Year Plan State Sponsored Scheme.
गौणशिर्ष/उपशिर्ष : हातमाग, यंत्रमाग व वस्त्रोद्योग (००) (०८) १०७ रेशीम उद्योग (२५५१ ०१६ १)	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	**Minor Head/Sub Head :** Handloom, Powerloom & Textile (00)(08) 107 Sericulture Industry (2551 016 1)
मागणी क्र. : ओ - ५													**Demand No. :** O-5
एकूण बेरीज	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	**Total**

DIRECTORATE OF SERICULTURE MAHARASHTRA STATE, NAGPUR

Introduction :-

The “Silk Industry” is an agro based cottage industry having vast potential in generating employment particularly in rural areas thereby checking the migration of rural population to urban areas. It is a promising and up-coming industry that can employ all age group and class of society. It can be described as guaranteed income and employment generating industry, which has capacity to reduce the drudgery of farmers. It can also change the face of rural economy. Low investment with high monthly returns and marketing guarantee are its special features.

On the backdrop of the above, the Government of Maharashtra has established an independent Directorate for sericulture under the administrative control of Department of Textile on September 1, 1997 and is headquartered in Nagpur. Silk industry development works through 27 District Silk Offices in the State, which is controlled by the Divisional Offices at Nagpur, Amravati, Aurangabad and Pune.

Scope Of Sericulture In Maharashtra State:-

Both types of Tasar and Mulberry Silk is produced in Maharashtra State. Traditionally tribal farmers are produced Tasar silk in Gadchiroli, Chandrapur, Bhandara and Gondia districts since last 200-250 years. Recently Tasar sericulture is introduced on experimental basis in Thane and Yavatmal Districts of the state. Mulberry and Tasar sericulture is practiced in 27 districts of the state.

In the year 2020-21, a total of 15073 farmers in the state have 15896.50 acres of land under Mulberry cultivation and 2754.227 MT Cocoon was produced out of which 423.714 MT of Mulberry Silk yarn has been produced and it has created 46.60 lakh man days of employment. Also, In Tasar Wild Silk industry, 1317 beneficiaries used 4272 hectares of Ain and Arjuna food trees to produce 81.55 lakhs Cocoons and 4.44 MT of Raw Silk has been produced which has created 6.67 lakh man-days of employment.

Objectives of DOS : -

Directorate of Sericulture is working for overall development of Mulberry & Tasar sericulture in the State and has the focus on following objectives.

1. To increase area under mulberry plantation in the state on a large scale by implementing of Mahareshim Abhiyan.

2. To promote the silk industry on a large scale.

3. To supply improved varieties of mulberry and disease free laying to the farmers.

4. Imparting training and free technical guidance to the Sericulturists.

5. Providing market for the cocoons produced by the farmers.

6. Providing financial & technical assistance to the farmer from various Govt. Agencies.

7. Providing Ain and Arjuna plantations from the Forest and Revenue Department to the tribal on lease basis for the production of Tasar Cocoon

8. Reducing poverty by making sericulture most popular, employment generation in rural areas, make them self-sufficient and reduce migration of rural people to urban area in search of employment.

With these objectives and the infrastructure available, Directorate of Sericulture has made substantial progress in Tasar and Mulberry Sericulture, which is as follows.

A) Mulberry :-

Sr. No.	Details	Year 2019-20	2020-21	2021-22 (by 30 Nov. 21)
1.	Mulberry Plantation (Acre)	17885	15897	16188
2.	Beneficiaries (Nos.)	16744	15073	15492
3.	Dfls supply (lakh No.)	42.23	45.82	29.34
4.	Cocoon production (M.T.)	2656	2754	1856.557
5.	Raw Silk production (M.T.) Departmental	409	424	285.624
6.	Employment Generation (man days in lakh)	45	47	31.41

B) Tasar :-

Sr. No.	Details	Year 2019-20	2020-21	2021-22 (by 30 Nov. 21)
1.	Utilization of Ain and Arjun Plantation (ha)	10742	4272	6123
2.	No of Beneficiaries (Nos)	2505	1317	1537
3.	Dfls supply (lakh)	13.22	4.27	6.21
4.	Cocoon production (lakh No.)	350	82	33.01
5.	Raw Silk production	19	4	1.80
6.	Employment Generation (man days in lakh)	29	7	2.70

Functions of Directorate

1. Registration of Silk farmers.

2.Registration of Chowki Center holders.

3.Registering Realers.

4.To Provide technical service to silk mulberry and Tasar farmers / beneficiaries.

Maha Reshim Abhiyan

The Silk Industry should be widely promoted and publicized in the State and through this MahaReshim Abhiyan 2017, MahaReshim Abhiyan 2018, Maha Reshim Abhiyan 2019 and Maha Reshim Abhiyan 2020 have been implemented for the growth of the silk industry in the State. So far 153609 farmers in 6216 villages have given information.

Cocoon Market Facility -

1.Jalna Cocoon Purchase Market - Under the Rashtriya Krishi Vikas Yojna a project has been sanctioned for the market on 1 hector land of the Directorate at Jalna Rs.661.76 lakh has been received out of which Rs.628.57 lakh has been utilized. Market work is on progress.

2. **Solapur Cocoon Purchase Market** - Under Rashtriya Krishi Vikas Yojna a project has been sanctioned for the market on 4 hector land of Directorate at Hiraj, Dist.Solapur and Rs.694.25 lakh has been received Out of which 662.06 lakh has been utilized. The construction has started and will be completed by December 2021. At present Jalna, Baramati, Purna Dist.Parbhani and pachod taluka Paithan, Dist.Aurangabad, Jaysingpur Dist.Kolhapur buying / selling of Silk cocoon has started. The total cost of cocoon that was sold in this market till now is Rs.22.25 crore. Also Agricultural Produce Market Committee at Badnera district Amravati, Beed has been approved. Also in the post cocoon process 02 Automatic reeling units have been started at Jalna and Bhandara and 02 Automatic reeling units are being set up in Sangli district.

Schemes Implemented by the Directorate -

1. District Level Schemes :-

Under this scheme, the district level scheme covers silk extension and developmental matters as follows -

1.Tuti Bene supply Rs.1500 per tonne and transportation cost (mulberry)

2.DFLS supply - 75% subsidy (Mulberry / Tasar)

3. Farmer Training - Rs.1000/- Per beneficiary (Mulberry / Tasar)

4. Farmer study tour - Rs.100/- and Travel Expenses (Mulberry / Tasar)

5. Promotion and publicity of Silk industry Rs.50000/-per year

6.Purchase of Mulberry Seedlings **-** Rs.0.50 / per unit.

7.Government Farm and Reeling Center maintenance and Repair Expenses (Mulberry / Tasar)

8. Expenditure under Government DFLS Production center (Mulberry / Tasar)

9. Incentive Grants on cocoon production - C.B.variety Grant of Rs.30/- per kg.and Rs.50/-per kg.biovoltine variety.

10. Incentive subsidy - Rs.150/- for production of yarn on automatic reeling machine and Rs.100/- per Kg on MRM. Incentive subsidy of Rs.100/- also given in Tasar yarn production.

2. Non Plan Scheme - Purchase of Seed cocoon under DFLS production, salary and other expenses.

3. Publicity Scheme - A Scheme to inform the farmers about the benefits of silk industry and government schemes. The scheme has been started in the year 2018-19.

4. Creation of basic Infrastructures and strengthening of existing Infrastructures - Plans for expansion and development of silk in the state by creating infrastructure in the silk industry and strengthening of existing facilities. The Scheme has been started in year 2018-19.

5) Mahatma Gandhi National Rural Employment Gurantee Scheme - A) Under MGNREGA, under silk industry development one acre of land has been prepared for mulberry cultivation, mulberry cultivation by nursery seedlings, insect rearing, insect rearing equipment, cocoon production and insect rearing house have been approved and implemented in the entire state. Under this scheme farmers are given a subsidy of Rs.2.24 lakhs per acre for mulberry cultivation in three years and for construction of insect rearing house (1000 sq.ft) is Rs.0.99 lakh. A total subsidy of Rs.3.23 lakh is given. B) Tasar food tree plantation - A grant of Rs.2.26 lakhs for Ain and Arjuna tree planting and materials is given in four years.

Rashtriya Krushi Vikas Yojana (RKVY)

Under this scheme Rs.661.76 lakh has been received for Jalna cocoon market out of which 628.57 lakh has been spent and Rs.694.25 lakh has been received for Solapur cocoon market out of which 662.06 lakh has been spent. The market is expected to be completed by December 2021.

6. Nanaji Deshmukh Krishi Sanjivani Project (Pokra) Scheme - The following is the grant scheme

for one acre for the beneficiaries of Scheduled Castes / Scheduled Tribes and General category.

1.Assistance for making mulberry nursery - Rs.112500/- (General) / Rs.112500 (SC / ST)

2.Mulberry Cultivation Development Program. - Rs.37500 (General) / Rs.45000 (SC /ST)

3. Insect Rearing Construction House Materials Supply Assistance - Rs.56250 (General) / Rs.67500 (SC/ ST)

4. Insect Rearing Construction House - A) 1000 Sq.Ft- Rs.126479 (General) / Rs.151775 (SC / ST)

B) 600 Sq.Ft. -Rs.71397 (General) /Rs.85677 (SC/ ST)

8. Centrally Sponsored Scheme (ISDSI) - Integrated Scheme for Development of Sericulture Industry. - Those farmers who are not included in state MGNREGS Scheme could be registered in Sericulture Development Scheme. For this and after cocoon Process the silk samagra scheme has been implemented to help farmers and entrepreneur. Mulberry pre-planting as well as post harvest process subsidy scheme is mainly implemented as follows.

1. Mulberry cultivation - Rs.0.38 lakhs per acre
2. Insect rearing material - Rs.0.45 lakhs
3. Construction of Insect Rearing House (1000 Sq.Ft)- Rs.1.26 lakhs
4. Multiending Reeling Unit - Rs.12.56 lakhs
5. Automatic Reeling Unit (200 Ends) Rs.57.62 lakhs.
6. Automatic Reeling Unit (400 Ends) Rs.92.04 lakhs.
7. Whistling machine - Rs.7.53 lakhs
8. Chowki construction - Rs.12.00 lakhs.

The Next goal of the Directorate of Sericulture :

1. A state plan is being proposed to cover the mulberry and Tasar produced in the state by processing it in the state itself, thereby generating local employment in the state and increasing the economic turnover.
2. Cultivation of new variety of mulberry on an area of 25000 acres.
3. To bring maximum area under mulberry cultivation under Mahatma Gandhi National Rural Employment Gurantee Scheme considering rural employment generations and high value crop design.
4. To make silk farmers self -sufficient by imparting technical training to them.
5. To increase the same production and improve the economic condition of the farmers by supplying double breed silkworm DFLS and seeds.
6. Implement training programme for technical personal to be aware of the latest technology.
7. Commencement of Government and private Realing Units at full capacity.
8. To solve the problems of cocoon sale by starting an automated silk thread production center and there creating local employment.
9. To increase the participation of private enterpreneurs in the post cocoon activity process.
10. Establishment of Cocoon maket in cooperative sector.
11. To develop low cost technology for silk producers.
12. In addition to Gadchiroli, Chandrapur, Bhandara and Gondia district, to develop Tasar silk production in Kolhapur, Sangli,Yavatmal,Palghar,Thane, Nashik, Dhule and Nandurbar district of Maharashtra.
13. To increase the production of Tasar by planting Ain and Arjuna trees.
14. Increase the number of Tasar beneficiaries to 4000.
15. Implementation of Silk tourism project at Aurangabad in Marathwada Division.
16. Strengthing of training center for farmers at Dabha Silk Park, Amravati.
17. Construction of Reshim Bhavan at Nagpur.
18. Implementing the project of Tasar-Seri tourism at Agarzhari, Dist.Chandrapur.
19. To start a DFLS buying and selling market in the Agricultural produce Market Committee.
20. To provide market facilities in Tasar Silk with the help of Central Silk Board.
21. Implementation of plans for overall silk farming industry development under the state plan.
22. To start Cocoon market at Badnera, Dist.Amravati and Beed.

————————

रेशीम संचालनालय, महाराष्ट्र राज्य, नागपूर

Directorate of Sericulture, M. S. Nagpur

संचालक (Director)

- उप संचालक (तुती) (Dy. Director (Mulberry))
- उप संचालक (टसर) Dy. Director (Tasar)
- लेखाधिकारी Account Officer
- सहायक संचालक Asstt Director

सहाय्यक संचालक, अमरावती — Asstt. Director Amravati

१) रे.वि.अ. श्रेणी-१
जि.रे.का. अमरावती
Seri. D.O. Gr. I
D. S. O. Amravati

२) रे.वि.अ. श्रेणी-२
जि.रे.का. यवतमाळ
Seri. D.O. Gr. II
Yeotamal

३) रे.वि.अ. श्रेणी-२
जि.रे.का. बुलढाणा
Seri. D.O. Gr. II
D. S. O. Buldhana

४) रे.वि.अ. श्रेणी-२
जि.रे.का. वाशिम
Seri. D.O. Gr. II
Washim

५) रे.वि.अ. श्रेणी-२
जि.रे.का. अकोला
Seri. D.O. Gr. II
Akola

उप संचालक, औरंगाबाद — Dy. Director Aurangabad

१) रे.वि.अ. श्रेणी-१
जि.रे.का. औरंगबाद
Seri. D.O. Gr. I
D. S. O. Aurangabad

२) रे.वि.अ. श्रेणी-२
जि.रे.का. परभणी
Seri. D.O. Gr. II Parbhani

३) रे.वि.अ. श्रेणी-२
जि.रे.का. नांदेड
Seri. D.O. Gr. II
D. S. O. Nanded

४) रे.वि.अ. श्रेणी-२
जि.रे.का. लातूर
Seri. D.O. Gr. II Latur

५) रे.वि.अ. श्रेणी-२
जि.रे.का. जालना
Seri. D.O. Gr. II S.O. Jalna

६) रे.वि.अ. श्रेणी-१
जि.रे.का. बीड
Seri. D.O. Gr. I, D.S.O. Beed

७) रे.वि.अ. श्रेणी-१
जि.रे.का. उस्मानाबाद
Seri. D.O. Gr. I, Usmanabad

८) रे.वि.अ. श्रेणी-२
जि.रे.का. हिंगोली
Seri. D.O. Gr. II Hingoli

सहाय्यक संचालक, पुणे — Asstt. Director Pune

१) रे.वि.अ. श्रेणी-१, जि.रे.का. पुणे
Seri. D.O. Gr. I D. S. O. Pune

२) रे.वि.अ. श्रेणी-१, जि.रे.का. सोलापूर
Seri. D.O. Gr. I, D.S.O. Solapur

३) रे.वि.अ. श्रेणी-२, जि.रे.का. कोल्हापूर
Seri. D.O. Gr. II,
D. S. O. Kolhapur

४) रे.वि.अ. श्रेणी-१, जि.रे.का. अ.नगर
Seri. D.O. Gr. I D.S.O. A.Nagar

५) रे.वि.अ. श्रेणी-२
जि.रे.का. नाशिक
Seri. D.O. Gr. II D.S.O. Nashik

६) रे.वि.अ. श्रेणी-२
जि.रे.का. वाई सातारा
Seri. D.O. Gr. II, D.S.O. Satara

७) रे.वि.अ. श्रेणी-१, जि.रे.का. सांगली
Seri. D.O. Gr. I, D.S.O. Sangli

८) रे.वि.अ. श्रेणी-२
जि.रे.का. जव्हार, जि. पालघर
Seri. D.O. Gr. II
D.S.O. Javhar, Dist. Palghar

९) रे.वि.अ. श्रेणी-२ अंडीपुंज निर्मिती केंद्र, गडहिंग्लज, जि. कोल्हापूर
Seri. D.O. Gr. II
Cocoon Prodn. Centre,
Gadhinglaj, Dist. Kolhapur.

सहाय्यक संचालक, नागपूर — Asstt. Director Nagpur

१) रे.वि.अ. श्रेणी-१
जि.रे.का. नागपूर
Seri. D.O. Gr. I
D. S. O. Nagpur

२) रे.वि.अ. श्रेणी-२
जि.रे.का. वर्धा
Seri. D.O. Gr. II
D.S.O. Wardha

३) रे.वि.अ. श्रेणी-१
जि.रे.का. पाथ्री, ता. सिंदेवाही,
जि. चंद्रपूर
Seri. D.O. Gr. I
Pathri, Dist. Chandrapur

४) रे.वि.अ. श्रेणी-१
जि.रे.का. गडचिरोली
Seri. D.O. Gr. I Gadchiroli

५) रे.वि.अ. श्रेणी-२
जि.रे.का. भंडारा
Seri. D.O. Gr. II
D.S.O. Bhandara

६) रे.वि.अ. श्रेणी-२
जि.रे.का. अर्जुनी मोगाव,
जि. गोंदिया
Seri. D.O. Gr. II,
D.S.O. Gondiya

विवरणपत्र 'अ' STATEMENT 'A'

एकूण अर्थसंकल्प २०२१-२०२२ (कार्यक्रमनिहाय) *Total Budget Estimates 2021-2022 (Programmewise)*

(रुपये हजारात) (Rs. in thousands)

अ. क्र. Sr. No	कार्यक्रमाचे नाव	प्रत्यक्ष खर्च, २०२०-२०२१ Actuals 2020-2021			अर्थसंकल्प तरतूद २०२१-२०२२ Budget Estimates 2021-2022			सुधारित अंदाज २०२१-२०२२ Revised Estimates 2021-2022			अर्थसंकल्प अंदाज २०२२-२०२३ Budget Estimates 2022-2023			Name of Programme
		महसुली Revenue	भांडवली Capital	एकूण Total	महसुली Revenue	भांडवली Capital	एकूण Total	महसुली Revenue	भांडवली Capital	एकूण Total	महसुली Revenue	भांडवली Capital	एकूण Total	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	
१	संचालन व प्रशासन													Direction & Administration
	अनिवार्य	2562413	..	2562413	3418683	..	3418683	8161564	..	8161564	3532518	..	3532518	Committed
	कार्यक्रमांतर्गत	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	Scheme
	एकूण-स्थूल	2562413	..	2562413	3418683	..	3418683	8161564	..	8161564	3532518	..	3532518	Total--Gross
	वजा-वसुली	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	Deduct--Recoveries
	एकूण-निव्वळ	2562413	..	2562413	3418683	..	3418683	8161564	..	8161564	3532518	..	3532518	Total--Net
२	लेखापरीक्षा													Audit
	अनिवार्य	1551390	..	1551390	2102836	..	2102836	1971713	..	1971713	2115450	..	2115450	Committed
	कार्यक्रमांतर्गत	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	Scheme
	एकूण-स्थूल	1551390	..	1551390	2102836	..	2102836	1971713	..	1971713	2115450	..	2115450	Total-Gross
	वजा वसुली	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	Deduct-Recoveries
	एकूण निव्वळ	1551390	..	1551390	2102836	..	2102836	1971713	..	1971713	2115450	..	2115450	Total-Net
३	सहकारी पतसंस्था													Credit Co-operatives
	अनिवार्य	353	..	353	1092	..	1092	819	..	819	1000	..	1000	Committed
	कार्यक्रमांतर्गत	172401548	..	172401548	4057009	..	4057009	12731797	..	12731797	5680011	..	5680011	Scheme
	एकूण-स्थूल	172401901	..	172401901	4058101	..	4058101	12732616	..	12732616	5681011	..	5681011	Total-Gross
	वजा-वसुली	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	Deduct-Recoveries
	एकूण-निव्वळ	172401901	..	172401901	4058101	..	4058101	12732616	..	12732616	5681011	..	5681011	Total-Net
४	वखार व पणन													Warehousing and Marketing
	अनिवार्य	117607	5000	122607	175298	..	175298	165900	..	165900	183972	..	183972	Committed
	कार्यक्रमांतर्गत	978200	..	978200	1159999	..	1159999	870002	..	870002	150010	..	150010	Scheme
	एकूण-स्थूल	1095807	5000	1100807	1335297	..	1335297	1035902	..	1035902	333982	..	333982	Total-Gross
	वजा-वसुली	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	Deduct-Recoveries
	एकूण-निव्वळ	1095807	5000	1100807	1335297	..	1335297	1035902	..	1035902	333982	..	333982	Total-Net

विवरणपत्र 'अ'-चालू STATEMENT 'A'-*Contd.*

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	
५	सहकारी साखर कारखाने . .													Co-operative Sugar Factories
	अनिवार्य	..	104797	104797	..	50000	50000	..	100000	100000	..	50000	50000	Committed
	कार्यक्रमांतर्गत	443819	..	443819	603485	..	603485	512615	..	512615	712480	..	712480	Scheme
	एकूण-स्थूल	443819	104797	548616	603485	50000	653485	512615	100000	612615	712480	50000	762480	Total--Gross
	वजा-वसुली	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	Deduct--Recoveries
	एकूण-निव्वळ	443819	104797	548616	603485	50000	653485	512615	100000	612615	712480	50000	762480	Total--Net
६	औद्योगिक सहकारी संस्था . . (हातमाग व यंत्रमाग या व्यतिरिक्त)													Industrial Co-operatives (Other than Handlooms and Powerlooms)
	अनिवार्य	..	..	..	142	..	142	106	..	106	155	..	155	Committed
	कार्यक्रमांतर्गत	2250	..	2250	25451	..	25451	19089	..	19089	25451	..	25451	Scheme
	एकूण-स्थूल	2250	..	2250	25593	..	25593	19195	..	19195	25606	..	25606	Total-Gross
	वजा वसुली	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	Deduct-Recoveries
	एकूण निव्वळ	2250	..	2250	25593	..	25593	19195	..	19195	25606	..	25606	Total-Net
७	औद्योगिक सहकारी संस्था . . (हातमाग व यंत्रमांग)													Industrial Co-operatives (Handlooms & Powerlooms)
	अनिवार्य	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	Committed
	कार्यक्रमांतर्गत	1016836	..	1016836	4049546	..	4049546	2386161	..	2386161	4722507	..	4722507	Scheme
	एकूण-स्थूल	1016836	..	1016836	4049546	..	4049546	2386161	..	2386161	4722507	..	4722507	Total-Gross
	वजा-वसुली	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	Deduct-Recoveries
	एकूण-निव्वळ	1016836	..	1016836	4049546	..	4049546	2386161	..	2386161	4722507	..	4722507	Total-Net
८	सहकारी सूत गिरण्या . .													Co-operative Spinning Mills
	अनिवार्य	5000	..	5000	5000	..	5000	3750	..	3750	5000	..	5000	Committed
	कार्यक्रमांतर्गत	243708	..	243708	910002	..	910002	680002	..	680002	1017003	..	1017003	Scheme
	एकूण-स्थूल	248708	..	248708	915002	..	915002	683752	..	683752	1022003	..	1022003	Total-Gross
	वजा-वसुली	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..		Deduct-Recoveries
	एकूण-निव्वळ	248708	..	248708	915002	..	915002	683752	..	683752	1022003	..	1022003	Total-Net
९	शासकीय कर्मचाऱ्यांच्या सहकारी गृहनिर्माण संस्था													Co-operative Housing for Government Servants
	अनिवार्य	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	Committed
	कार्यक्रमांतर्गत	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	Scheme
	एकूण-स्थूल	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	Total-Gross
	वजा-वसुली	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	Deduct-Recoveries
	एकूण-निव्वळ	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	Total-Net

विवरणपत्र 'अ'-समाप्त STATEMENT 'A'-*Concld.*

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	
१०	इतर सहकारी संस्था . .													Other Co-operatives
	अनिवार्य	511	..	511	1695	..	1695	1271	..	1271	1518	..	1518	Committed
	कार्यक्रमांतर्गत	5473	..	5473	50000	..	50000	25000	..	25000	20000	..	20000	Scheme
	एकूण-स्थूल	5984	..	5984	51695	..	51695	26271	..	26271	21518	..	21518	Total--Gross
	वजा-वसुली	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	Deduct--Recoveries
	एकूण-निव्वळ	5984	..	5984	51695	..	51695	26271	..	26271	21518	..	21518	
	Total--Net													
११	शिक्षण, संशोधन व प्रशिक्षण . .													Education, Research and Training
	अनिवार्य	1590	..	1590	3532	..	3532	3150	..	3150	3532	..	3532	Committed
	कार्यक्रमांतर्गत	2500	..	2500	5000	..	5000	2500	..	2500	5000	..	5000	Scheme
	एकूण-स्थूल	4090	..	4090	8532	..	8532	5650	..	5650	8532	..	8532	Total-Gross
	वजा-वसुली	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	Deduct-Recoveries
	एकूण निव्वळ	4090	..	4090	8532	..	8532	5650	..	5650	8532	..	8532	Total-Net
१२	व्याज प्रदाने . .													Interest Payments
	अनिवार्य	141226	..	141226	16665	..	16665	29353	..	29353	18278	..	18278	Committed
	कार्यक्रमांतर्गत	..	..	..	200000	..	200000	200000	..	200000	120732	..	120732	Scheme
	एकूण-स्थूल	141226	..	141226	216665	..	216665	229353	..	229353	139010	..	139010	Total--Gross
	वजा-वसुली	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	Deduct--Recoveries
	एकूण-निव्वळ	141226	..	141226	216665	..	216665	229353	..	229353	139010	..	139010	Total--Net
१३	राज्य शासनाचे देशांतर्गत ऋण . .													Internal Debt of the State Government
	अनिवार्य	112568	..	112598	103343	..	103343	111122	..	111122	106869	..	106869	Committed
	कार्यक्रमांतर्गत	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	Scheme
	एकूण-स्थूल	112568	..	112598	103343	..	103343	111122	..	111122	106869	..	106869	Total--Gross
	वजा-वसुली	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	Deduct--Recoveries
	एकूण-निव्वळ	112568	..	112598	103343	..	103343	111122	..	111122	106869	..	106869	Total--Net

विवरणपत्र 'ब' STATEMENT 'B'

एकूण प्रत्यक्ष खर्च २०१९-२०२०, अर्थसंकल्प व सुधारित अंदाज २०२०-२०२१ आणि अर्थसंकल्प २०२१-२०२२ दर्शविणारे विवरणपत्र

Statement showing the total actuals for 2020-2021, Budget Estimates and Revised Estimates for 2021-2022 and Budget Estimates for 2022-2023

(रुपये हजारात) (Rs. in thousands)

प्रधान शीर्ष व कार्यक्रम क्रमांक	प्रत्यक्ष खर्च, २०२०-२०२१ Actuals 2020-2021			अर्थसंकल्प, २०२१-२०२२ Budget Estimates 2021-2022			सुधारित अंदाज, २०२१-२०२२ Revised Estimates 2021-2022			अर्थसंकल्प, २०२२-२०२३ Budget Estimates 2022-2023			Major Head and Programme No.
	अनिवार्य Committed	कार्यक्रमांतर्गत Scheme	एकूण Total	अनिवार्य Committed	कार्यक्रमांतर्गत Scheme	एकूण Total	अनिवार्य Committed	कार्यक्रमांतर्गत Scheme	एकूण Total	अनिवार्य Committed	कार्यक्रमांतर्गत Scheme	एकूण Tota	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	
२४३५-इतर कृषिविषयक कार्यक्रम	..	171537784	171537784	..	170005	17005	..	5656793	5656793	..	1996107	1996107	2435-Other Agricultural Programmes
एकूण-स्थूल …	..	171537784	171537784	..	170005	17005	..	5656793	5656793	..	1996107	1996107	Total—Gross
एकूण-वजा …	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	Total—*Deduct*
एकूण-निव्वळ …	..	171537784	171537784	..	170005	17005	..	5656793	5656793	..	1996107	1996107	Total—Net
२०४९-व्याज प्रदाने …	141226	..	141226	16665	200000	216665	29353	200000	229353	18278	120732	139010	2049-Interest Payment
एकूण-स्थूल …	141226	..	141226	16665	200000	216665	29353	200000	229353	18278	120732	139010	Total—Gross
एकूण-वजा …	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	Total—*Deduct*
एकूण-निव्वळ …	141226	..	141226	16665	200000	216665	29353	200000	229353	18278	120732	139010	Total—Net
२४२५-सहकार													2425-Co-operation
१ …	2562413	..	2562413	3418643	..	3418643	8161564	..	8161564	3532518	..	3532518	1
२ …	1551390	..	1551390	2102836	..	2102836	1971713	..	1971713	2115450	..	2115450	2
३ …	353	863764	864117	1092	4040002	4041094	819	7075002	7075821	1000	3683901	3684901	3
४ …	117607	5000	122607	175298	10003	185301	165900	7503	173403	183972	10003	193975	4
५ …	..	406322	406322	..	553482	553482	..	475112	475112	..	564477	564477	5
८ …	5000	..	5000	5000	1	5001	3750	1	3751	5000	1	5001	8
१० …	511	5473	5984	1695	50000	51695	1271	25000	26271	1518	20000	21518	10
११ …	1590	2500	4090	3532	5000	8532	3150	2500	5650	3532	5000	8532	11
एकूण स्थूल …	4238864	1283059	5521923	5708096	4658488	10366584	10308167	7585118	17893285	5842990	4283382	10126372	Total—Gross
एकूण वजा …	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	Total—*Deduct*
एकूण निव्वळ …	4238864	1283059	5521923	5708096	4658488	10366584	10308167	7585118	17893285	5842990	4283382	10126372	Total—Net

विवरणपत्र 'ब'-चालू STATEMENT 'B'-*Contd.*

(रु. हजारात) (Rs. in thousands)

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	
२२३०-कामगार व सेवा योजना													2230—Labour & Employment
१० ...	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	10
एकूण स्थूल ...	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	Total—Gross
एकूण वजा ...	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	Total—*Deduct*
एकूण निव्वळ ...	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	Total—Net
२८५१-ग्रामीण व लघुउद्योग													2851-Village & Small Industries
२ ...	9185	..	9185	10574	..	10574	10013	..	10013	11519	..	11519	2
६ ...	..	2250	2250	142	25450	25592	106	19088	19194	155	25450	25605	6
७ ...	92534	883736	976270	..	3416338	3416338	..	1911255	1911255	16078	4102506	4118584	7
एकूण स्थूल ...	101719	885986	987705	10716	3441788	3452504	10119	1930343	1940462	27752	4127956	4155708	Total—Gross
एकूण वजा ...	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	Total—*Deduct*
एकूण निव्वळ ...	101719	885986	987705	10716	3441788	3452504	10119	1930343	1940462	27752	4127956	4155708	Total—Net

विवरणपत्र 'ब'-चालू STATEMENT 'B'-*Contd.*

(रु. हजारात) (Rs. in thousands)

1		2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	
४२५०-इतर सामाजिक सेवावरील भांडवली खर्च														4250—Capital outlay on Other Social Services
१०	…	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
एकूण स्थूल	…	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	Total—Gross
एकूण वजा	…	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	Total—*Deduct*
एकूण निव्वळ	…	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	Total—Net
४४२५-सहकारावरील भांडवली खर्च														4425—Capital outlay on Co-operation
३	…	..	..	..	..	1	1	..	1	1	..	2	2	3
४	…	..	18206	18206	..	8002	8002	..	60002	60002	..	40001	40001	4
५	…	..	37497	37497	..	10001	10001	..	7501	7501	..	98001	98001	5
८	...	..	243708	243708	..	500000	500000	..	375000	375000	..	800001	800001	8
एकूण स्थूल	…	..	299411	299411	..	590004	590004	..	442504	442504	..	938005	938005	Total—Gross
एकूण वजा	…	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	Total—*Deduct*
एकूण निव्वळ	…	..	299411	299411	..	590004	590004	..	442504	442504	..	938005	938005	Total—Net
४८५१-ग्रामीण व लघु-उद्योगांवरील भांडवली खर्च														4851—Capital outlay on Village & Small Industries
४	…	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	4
६	…	..	..	..	..	1	1	..	1	1	..	1	1	6
७	…	..	70600	70600	..	370000	370000	..	277500	277500	..	280001	280001	7
एकूण स्थूल	…	..	70600	70600	..	370001	370001	..	277501	277501	..	280002	280002	Total—Gross
एकूण वजा	…	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	Total—*Deduct*
एकूण निव्वळ	…	..	70600	70600	..	370001	370001	..	277501	277501	..	280002	280002	Total—Net

विवरणपत्र 'ब'-चालू STATEMENT 'B'-*Contd.*

(रु. हजारात) (Rs. in thousands)

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	
५४७५-सर्वसाधारण आर्थिकसेवावरील भांडवली खर्च													5475—Capital outlay on Other General & Economic Services
४ ...	..	150	150	..	2	2	..	2	2	..	2	2	
एकूण स्थूल ...	..	150	150	..	2	2	..	2	2	..	2	2	Total Gross
एकूण वजा ...	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	Total—*Deduct*
एकूण निव्वळ ...	..	150	150	..	2	2	..	2	2	..	2	2	Total—Net
६२१६-गृहनिर्माणकरिता कर्जे													6216—Loans for Housing
९ ...	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	9
एकूण स्थूल ...	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	Total—Gross
एकूण वजा ...	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	Total—*Deduct*
एकूण निव्वळ ...	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	Total—Net
६२५०-इतर सामाजिक सेवाविषयक कर्जे													6250—Loans for Other Social Services.
१० ...	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	10
एकूण स्थूल ...	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	Total—Gross
एकूण वजा ...	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	Total—*Deduct*
एकूण निव्वळ ...	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	Total—Net
६४२५-सहकारासाठी कर्जे													6425-Loans for Co-operatives
३ ...	..	..	..	..	1	1	..	1	1	..	1	1	3
४ ...	..	954783	954783	..	1069988	1069988	..	802491	802491	..	100000	100000	4
५ ...	..	..	..	..	40002	40002	..	30002	30002	..	50002	50002	5
८ ...	..	..	..	..	400000	400000	..	300000	300000	..	200001	20001	8
१० ...	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	10
एकूण स्थूल ...	..	954783	954783	..	1509991	1509991	..	1132494	1132494	..	350004	350004	Total—Gross
एकूण वजा ...	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	Total—*Deduct*
एकूण निव्वळ ...	..	954783	954783	..	1509991	1509991	..	1132494	1132494	..	350004	350004	Total—Net

विवरणपत्र 'ब'-चालू STATEMENT 'B'-*Contd.*

(रु. हजारात) (Rs. in thousands)

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	
६८६०-ग्राहकोपयोगी उद्योगधंद्यांना कर्जे													6860—Loans to Consumers Industries.
७ …	..	..	..	..	8208	8208	6156	..	6156	20000	..	20000	7
एकूण स्थूल …	..	..	..	..	8208	8208	6156	..	6156	20000	..	20000	Total—Gross
एकूण वजा …	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	Total—*Deduct*
एकूण निव्वळ …	..	..	..	..	8208	8208	6156	..	6156	20000	..	20000	Total—Net
६८५१-ग्रामीण व लघु-उद्योगासाठी कर्जे													6851—Loans for village and Small Industires
४ …	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	4
६ …	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	6
७ …	..	62500	62500	..	255000	255000	..	191250	191250	..	320000	320000	7
एकूण स्थूल …	..	62500	62500	..	255000	255000	..	191250	191250	..	320000	320000	Total—Gross
एकूण वजा …	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	Total—*Deduct*
एकूण निव्वळ …	..	62500	62500	..	255000	255000	..	191250	191250	..	320000	320000	Total—Net
७४७५-सर्वसाधारण आर्थिक सेवासाठी कर्जे													7475—Loans for Other General Economic Services.
४ …	..	25	25	..	2	2	..	2	2	..	2	2	4
एकूण स्थूल …	..	25	25	..	2	2	..	2	2	..	2	2	Total—Gross
एकूण वजा …	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	Total—*Deduct*
एकूण निव्वळ …	..	25	25	..	2	2	..	2	2	..	2	2	Total—Net
६००३-राज्य शासनाचे देशांतर्गत ऋण													6003-Internal Debt, State Govt.
१२ …	112568	..	112568	103343	..	103343	111122	..	111122	106869	..	106869	12
एकूण स्थूल …	112568	..	112568	103343	..	103343	111122	..	111122	106869	..	106869	Total—Gross
एकूण वजा …	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	Total—*Deduct*
एकूण निव्वळ …	112568	..	112568	103343	..	103343	111122	..	111122	106869	..	106869	Total—Net

विवरणपत्र 'ब'-चालू STATEMENT 'B'-*Contd.*

(रु. हजारात) (Rs. in thousands)

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	
४८६०-ग्राहकोपयोगी वस्तू उद्योगावरील भांडवली खर्च													4860—Capital outlay on Consumer industry.
७ ...	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	7
एकूण स्थूल ...	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	Total—Gross
एकूण वजा ...	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	Total—*Deduct*
एकूण निव्वळ ...	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	Total—Net
२०७०-इतर प्रशासकीय सेवा व्ही-२	18654	..	18654	25757	..	25757	30837	..	30837	28842	..	28842	V-2070-Other Administrative services
२०४९ व्याज प्रदाने व्ही-१ ...	141226	..	141226	16665	200000	216665	29353	200000	229353	18278	120732	139010	V-1 2049-Interest Payment V-2
२२३० कामगार व सेवायोजन व्ही-२ ...	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	2230 Labour and Employment V-2
२२३५ सामाजिक सुरक्षा व कल्याण व्ही-२	660	..	660	984	..	984	984	..	984	984	..	984	2235 Social Security and Welfare
२४२५ सहकार व्ही-२ ...	4238864	1283059	5521923	5708096	4658488	10366584	10308167	7585118	17893285	5842990	4283382	10126372	V-2-2425 Co-operation
२४३५ कृषि विषयक कार्यक्रम व्ही-२ ...	..	171537784	171537784	..	17005	17005	..	5656793	5656793	..	1996107	1996107	V-2-2435 Other Agricultral Programme V-2
२४०६ वनीकरण व वन्य जीवन व्ही-२ ...	..	..	..	..	6	6	..	6	6	..	6	6	V-2-2406 Forestry and Wild Life V-2
२८५१ ग्रामोद्योग व लघुउद्योग व्ही-२ ..	101719	885986	987705	10716	3441788	3452504	10119	1930343	1940462	27752	4127956	4155708	V-2-2851-Village and Small Industries
२८५२ उद्योगासाठी कर्ज लघुउद्योग व्ही-२ ..	..	..	..	..	10001	10001	..	5001	5001	..	17000	17000	V-2-2851-Industries
३४५१-सचिवालय आर्थिक सेवा व्ही-२ ..	140111	2248	142359	246687	29501	276188	192952	13645	206597	267127	12540	279667	3451-Secretariat V-2-Economics services
३४५६नागरीपुरवठा व्ही-२ ...	..	36	36	..	2	2	..	2	2	..	2	2	3456Civil SuppliesV-2-
४२५० इतर सामाजिकसेवांवरील भांडवली खर्च व्ही-३	...	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	.. 4250 Capital outlay on Other Social Service
४४०८ अन, साठवण व वखार साठवण यांवरील भांडवली खर्च व्ही- ...	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	V- 4408 Capital outlay on Food Storaged and Warehousing
४४२५ सहकारावरील भांडवली खर्च व्ही-३ ..	..	299411	299411	..	590004	590004	..	442504	442504	..	938005	938005	V-3-4425 Capital outlay on Co-operation
४४३५ इतर कृषिविषयक कार्यक्रमांवरील भांडवली खर्च व्ही-३	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	4435 Capital outlay on other Agri. Programme
४८५१ ग्रामोद्योग व लघु उद्योग यांवरील भांडवली खर्च व्ही-३...	..	70600	70600	..	370001	370001	..	277501	277501	..	280002	280002	V-3-4851 on Village and Small Industries

विवरणपत्र 'ब'-समाप्त STATEMENT 'B'-*Concld.*

(रु. हजारात) (Rs. in thousands)

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	
४८६० ग्राहकोपयोगी वस्तु व्ही-३ उद्योगावरील भांडवली खर्च	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	V-34860 Capital outlay on Consumer Industris
५४७५ इतर सर्वसाधारण व्ही-३ आर्थिक सेवांवरील भांडवली खर्च ऋण शीर्षावरील खर्च	..	150	150	..	2	2	..	2	2	..	2	2	V-3-5475Capital outlay on Other General Economic Services. Expenditure under Debt Heads
६००३ राज्य शासनाचे व्ही-४ देशांतर्गत ऋण	112568	..	112568	103343	..	103343	111122	..	111122	106869	..	106869	V-4-6003 Internal Debt of the Government
६२१६ गृहनिर्माणासाठी व्ही-५ कर्जे	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	V-5-6216 Loans for Housing
६२५० इतर सामाजिक व्ही- सेवांसाठी कर्जे	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	V-6250 Loans for Other Social Services
६४२५ सहकारासाठी कर्जे व्ही-५ ..	..	954783	954783	..	1509991	1509991	..	1132494	1132494	..	350004	350004	V-5 -6425 Loans for Co-operation.
६८५१ ग्रामोद्योग व लघु व्ही-५ .. उद्योगासाठी कर्जे	..	62500	62500	..	255000	255000	..	191250	191250	..	320000	320000	.. V-5-6851 Loans for Village and Small Industries.
६८६० ग्राहकोपयोगी वस्तु व्ही-५ उद्योगासाठी कर्जे	..	..	..	..	8208	8208	..	6156	6156	..	20000	20000	V-5-6860 Loans for village Consumer Industries
७४७५ इतर सर्वसाधारण व्ही-५ आर्थिक सेवाकरिता कर्जे	..	25	25	..	2	2	..	2	2	..	2	2	V-5-7475 Loans for other General Economic Services
७६१० शासकीय कर्मचारी इ. कर्जे उद्योगासाठी कर्जे व्ही-६	38374	..	38374	129525	..	129525	98879	..	98879	129325	..	129325	V-6-7610- Loans to Government servant
२८५२ उद्योग व्ही-२	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	V-2-2852-Industries

क्यूबी ३३१-(६०० पु.)-३-२०२२

शासकीय मुद्रणालय, कोल्हापूर.